

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

**ABDURRAHMAN HALİS TALABANİ VE
BEHCETÜL-ESRAR TERCÜMESİ ADLI ESERİ**

Yüksek Lisans Tezi

HATİCE ÜNSAL

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
TASAVVUF BİLİM DALI

**ABDURRAHMAN HALİS TALABANİ VE
BEHCETÜL-ESRAR TERCÜMESİ ADLI ESERİ**

Yüksek Lisans Tezi

HATİCE ÜNSAL

Danışman:

DOÇ. DR. NECDET TOSUN

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı TASAVVUF Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi
HATİCE ÜNSAL'ın ABDURRAHMAN HALİS TALABANI VE BEHCETÜL-ESRAR
TERCÜMESİ ADLI ESERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun
08.02.2010 tarih ve 2010/02-02 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 09/03/2010

1) Tez Danışmanı : DOÇ. DR. NECDET TOSUN

2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. SAFİ ARPAGUŞ

3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. AHMET HAKKI TURABİ

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Hatice Ünsal
Anabilim Dalı	: İlahiyat
Programı	: Tasavvuf
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Necdet Tosun
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans, Ocak 2010
Anahtar Kelimeler	: Hâlis, Talabanî, Abdurrahman, Talabanî

ÖZET

Kâdiriyye en önemli ve yaygın tarikatlardandır. Abdurrahman Hâlis Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye kolunun kurucusudur. Şeyh Abdurrahman Talabanî Kerkûkî 1797-1858 yılları arasında yaşamıştır. Şattanûfî'nin Arapça olarak yazdığı *Behcetü'l-esrar* adlı eserini Abdurrahman Hâlis Türkçe'ye tercüme etmiştir. *Behcetü'l-esrar Tercümesi* Abdülkâdir Geylânî'nin menkıbelerini anlatır. Diğer iki eseri *Kitâbu'l Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif* ve *Divân*'ıdır. İki eser birlikte basılmıştır. Abdurrahman Hâlis'in *Behcetü'l-esrar* adlı eserinin matbû nüshaları yaygındır. Ankara Milli Kütüphanede bir yazma nüshası da vardır. Şeyh Abdurrahman uzlaştırmacı kişiliği ile tanınmaktadır. Halisiyye şubesi bugün de Anadolu'da hayâtiyetini devam ettirmektedir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Hatice Ünsal
Department : Theology
Program : Sufism
Thesis Advisor : Assoc. Prof. Dr. Necdet Tosun
Thesis Type and Date : Masters, Ocak 2010
Keywords : Hâlis, Talabânî, Abdurrahman, Talabânî

ABSTRACT

Qadiriyya is one of the most important and common religious orders. Abdurrahman Hâlis is the founder of Qadiriyya Sect's Khalisiyya branch. Shiekh Abdurrahman Talabânî Kerkûkî lived between 1797 and 1858. Abdurrahman Hâlis translated *Behcetü'l-esrar* to Turkish *which is written originally in Arabic by Şattanûfî*. This translation tells Abdülkâdir Geylânî's epics. Other two works of Shiekh Abdurrahman Talabânî Kerkûkî are *Kitâbu'l Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif* and *Divân*. These two works were pressed together. Pressed copy of Abdurrahman Hâlis's *Behcetü'l-esrar* are common. There is also a hand written copy in National Library in Ankara. Sheikh Abdurrahman is recognized with his conciliate personality. Hâlisiyye branch also lives today in Anatolia.

ÖNSÖZ

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber aynı zamanda insanlık için en güzel örnektir. Nübüvvet yolu resûl-i Ekrem ile kanırken, Hz. Ali ile velayet yolu açılmıştır. Bu yoldan galen yüzbinlerce velî yaşadıkları döneme rehberlik yapmıştır. Tasavvuf tarihi bu mümtaz örneklerle doludur. Bugün insanlığın en önemli problemlerinden biri de bu güzel örneklerden uzak oluşudur.

Tasavvuf ilmi insanın hem içindeki tevhidi hem de toplum içindeki birliği hedefler. Örneğin, Ahmed Yesevî'nin, Mevlânâ'nın, Yunus Emre'nin Anadolu'da üstlendiği misyon tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. Bu birleştirici rolü üstlenmiş olan önemli âlimlerden Abdurrahman Hâlis'i ve Behcetü'l-esrar Tercümesi adlı eserini tanıtmaya gayret ettik. Çalışmamız boyunca desteğini esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Necdet Tosun Bey'e ve değerli eşime teşekkürü borç biliyorum.

Hatice Ünsal

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR	III
1. GİRİŞ	1
2. ABDÜLKÂDİR GEYLANÎ	3
2.1. Hayatı.....	3
2.2. Kâdiriyye.....	4
2.2.1. Kâdiriyyenin Kolları.....	4
2.2.1.1. Hâlisiyye.....	5
3. ABDURRAHMAN HÂLİS TALABÂNÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ	6
3.1. Dedesi Molla Mahmud.....	6
3.2. Babası Şeyh Ahmed Talabânî.....	7
3.3. Abdurrahman Hâlis'in Hayatı.....	7
3.3.1. Hâlisiyye Şûbesi Silsilesi.....	11
3.3.2. Edebî Kişiliği.....	12
3.4. Eserleri.....	13
3.5. Çocukları ve Halifeleri.....	14
3.5.1. Dede Osman Avni Baba Urfevî.....	19
3.5.2. Hacı Ömer Hüdâî Baba Köğengî.....	20
3.5.3. Hacı Muhammed Baba Kürkî.....	22
3.5.4. Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyevî (Öğüt).....	23
4.BEH CETÜ'L ESRÂR TERCÜMESİ'NİN TAHLİLİ	26
5.BEH CETÜ'L-ESRÂR TERCÜMESİNİN METNİ	32

6.SONUÇ	147
7.KAYNAKÇA	149

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
A.Ü.	Atatürk Üniversitesi
b.	Bin, ibn
c.c.	Celle celâlüh
ev.	Çeviren
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	Hicri
haz.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
İst.	İstanbul
k.s.	Kuddise sirruh
k.v.	Kerremallahü veche
neş.	Neşreden
r.a.	Radıyallahu anh
r.aleyh	Rahmetullahu aleyh
sad	Sadeleştiren
s.	Sayfa
s.a.s.	Sallallahü aleyhi ve sellem
trc.	Tercüme
v.b.	Ve benzerleri
v.s.	Ve saire
yay	Yayıncılık

GİRİŞ

Bütün İslam ilimleri gibi Kur'ân-ı Kerim ve Rasullulah'ın sünnetinden beslenerek gelişen tasavvuf ilmi insanın manevî yönüne hitap etmektedir. VI/XII. Asırdan itibaren kurumsallaşan tasavvuf; tarikatlar, tekkeler ve pirler ile pek çok kesime tesir ederek yaygınlaşmıştır. Tarikat denilince ilk akla gelenlerden biri de Kâdiriyye tarikatıdır. Abdülkâdir Geylânî'nin şahsiyeti ve manevî büyüklüğü tarikatının yaygınlaşmasında etkilidir. Hal böyle iken Kadirîlik hakkında yapılan akademik çalışmalar oldukça azdır. Kültür tarihimizde önemli bir yer tutan Kâdiriyye tarikatının Hâlisiyye şûbesi üzerinde etraflı bir araştırma yapılmamış olması ve Abdurrahman Hâlis'in "*Behcetü'l-esrâr Tercümesi*" adlı eseri bu konuyu seçmemize vesîle oldu.

Tezimizin birinci bölümünde Abdurrahman Hâlis'in hayatı, şahsiyeti ve tarikatı hakkında malumat vermeye çalıştık. XIX. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşamadık. Elde ettiğimiz bilgilerin tamamına yer vermeye gayret ettik. "*Behcetü'l-esrâr Tercümesi*" adıyla anılan eserini yeni harflere çevirdik. İstanbul kütüphanelerinde matbû nüshalara ulaştık. Çalışmamızda bunları esas aldık. Eserde oldukça fazla matbaa hatalarıyla karşılaştık. Bâriz olan hataları düzeltilmiş olarak verdik. Hataları fazlalığı sebebiyle dipnotta göstermeyi düşünmedik. Çalışmamızın sonunda yazma bir nüshaya ulaştık. Şüpheyi düştüğümüz kelimeleri bu nüshadan kontrol ettik. (Bu yazma nüsha Ankara Milli Kütüphanededir. Arşiv No: 06 Hk 64. 69 varaktır. Asıl yazmadan istinsah edilmiştir.)

Behcetü'l-esrâr adlı eser Arapça'dır. Tam adı: "*Behcetü'l-esrâr ve ma'dinü'l-envâr fî menâkibi's-sâdeti'l ahyâr mine'l-meşâyih'l-ebrâr*"dır. (Mısır 1304 h., 238 s.) Yazarı eş-Şeyh Nûreddin Ebu'l-Hasan Alî b. Yûsuf b. Cerîr el-Lahmî eş-Şattânûfî eş-Şafiî (lakâbı İbn. Cehzam'dır) (644-713/1247-1314).

Abdurrahman Hâlis tercümesinin başında yazarın adını Şeyh Nur Ali Bahş olarak yazmıştır. Bu farklı bir isim intibahı uyandırır da eser ve yazar aynıdır. Abdülkâdir Geylânî'nin kerâmetlerini anlatan eserlere bu tercüme kaynak olmuştur. Fakat bu tercümenin tam ve doğru olarak latinize edilmiş şekli mevcut değildir. Mustafa Necati Ak Sırların Sefâsı adlı eserinde Abdurrahman Halis'in tercümesinden faydalanmıştır.

Abdurrahman Hâlis'in hayatına geçmeden önce Abdülkâdir Geylânî ve tarikatı hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

2. ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

2.1. Hayatı

Tam adı Muhiddin Ebu Muhammed Abdülkâdir b. Ebî Sâlih Mûsâ ez-Zâhid el-Geylânî el-Hanbelî'dir. Abdülkâdir Geylânî 470 (1077-1078)'te Hazar Denizi'nin güney batısındaki Geylan'da doğdu. Geylan bugün de İran sınırları içinde olan bir bölgenin adıdır. Abdülkâdir Geylânî bu bölgedeki Neyf kasabasının Bûştir köyünde dünyaya gelmiştir¹. Soyu baba tarafından Hz. Hasan'a, anne tarafından Hz. Hüseyin'e ulaşır. Anne ve babası sâlih ve muttakî kimselerdir. Çocukluğunda Geylan'da eğitim aldı. On sekiz yaşına geldiğinde manevî bir işâretle ilim için Bağdad'a gitti. Pek çok âlimden ders aldı zâhir ve bâtın ilimlerinde en üst seviyeye ulaştı. Ebu'l Hayr Muhammed b. Müslim ed-Debbâs vâsıtasıyla tasavvufa girdi. Hocası Ebu Said Mübârek el-Muharrimî'nin kendisine tahsis ettiği medresede 521/1127'de ders vermeye başladı. Aynı zamanda ribatında vaaz ve irşatla uğraşıyordu. Müderris ve vâizliği geniş çevrelerce tanınmasını ve kabul görmesini sağlamıştır². Haftada üç gün vaaz ve hutbeleri olurdu. Vaazını dinlemek için her hafta on binlerce kişinin toplandığı rivâyet edilir. Abdülkâdir Geylânî dört hanımla evlilik yapmıştır. Rivâyetlere göre bu evliliklerden 22'si kız 27'si erkek olmak üzere toplam 49 çocuk dünyaya gelmiştir³. Çocuklarının çokluğu tarikatının yayılmasında önemli bir unsur olmuştur.

Abdülkâdir Geylânî uzun ve verimli bir ömrün sonunda ağır bir hastalığa yakalanır. Birkaç gün sonrada ruhunu teslim eder. Vefât tarihi 8.4.561/16.2.1166 Cumartesi'dir. Cenazesi izdiham yüzünden ancak gece defnedilir. Kabri Bâbu'l-Ezc'deki medresesi içindedir⁴.

¹ Dilaver Güner, *Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul 1999, s. 56.

² Nihat Azamat, "Kadiriyye", *DİA*, XXIV, 131; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, çev. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Seha Neşriyat, İstanbul 1990, I, s. 130.

³ et-Tâdifî, Muhammed b. Yahyâ, *Kalâidü'l-cevâhir fî menâkıbi's-Şeyh Abdülkâdir*, Mısır 1303 h. s. 52.

⁴ Dilaver Güner, a.g.e. s.74.

2.2. Kâdiriyye

Kâdiriyye tasavvuf ilminin müesseseseleşmesi sürecinde ilk sırada gelir. Kâdiriyye günümüze ulaşan en eski tarikattır. Aynı zamanda en yaygın olan tarikatların başında gelir. Bunun en önemli sebebi Abdülkâdir Geylânî'nin şahsiyetidir. O çok geniş dinleyici kitlesine hitap eden bir vâizdir, ribat sahibi bir sûfidir, ehl-i sünnet inancında bir zâhir âlimidir, kalabalık bir ailenin reisidir, bir müellifdir, aynı zamanda "pir", "gavs", "kutub" gibi mânevî özelliklere sahip bir mürşiddir. Hayatında ve eserlerinde Kur'ân'a ve sünnete aykırı olan, farklı yönlerde çekilecek davranış ve yönlerde rastlanmaz. O bu özellikleri sayesinde tasavvuf tenkitçileri tarafından bile övülmüştür.⁵ Evlatları ve müritlerinin onun mirâsına sahip çıkmaları da tarikatın yayılmasında önemli etkenlerdir. Abdülkâdir Geylânî'den bir asır sonra meydana çıkan Moğol istilası da ailesinin farklı bölgelere göç etmesine sebep olmuştur. Böylece Kâdiriyye daha hızlı yayılmıştır.⁶

Kâdirî tarikatı gerek pîrinin zamanında gerekse daha sonraları İslam âleminin farklı bölgelerinde toplum içinde birleştirici rol üstlenmiştir. Anadolu, Yemen, Irak, Kuzey Afrika, Hindistan ve daha pek çok yerde Kâdiriyye'nin etkilerine rastlanmaktadır.

2.2.1. Kâdiriyye'nin Kolları

Kâdiriyye en eski tarikat olması hasebiyle farklı zaman ve farklı bölgeler de ayrı bir kola rastlanmaktadır. Dilâver Gürer bu kolların sayısını 45 olarak verir. Bazı kollar ayrı bir tarikat olarak kabul edilmekle beraber silsilesi Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Pek çok şeyhin Abdülkâdir Geylânî'yi

⁵ Dilaver Gürer, a.g.e., s.331.

⁶ Yusuf Muhammed Taha, *Tarîku's-sûfî ve fîrûu'l-Kâdiriyye bi-Mısr*, Beyrut 1991, s.176-177.

“Sultânu’l Evliyâ” diye vasıflandırması bu sebepten olsa gerektir. Tezimizin asıl konusunu oluşturan Hâlisiyye de Kâdiriyyenin kollarından biridir.⁷

2.2.1.1. Hâlisiyye

Ziyâeddin Abdurrahman Hâlis Talabânî’ye (1210-1274/1797-1859) nisbet edilir. Kurucusunun seyr u sülûkü kelime-i tevhid ve lafza-i celâle kasr etmek sûretiyle bir tarikat içtihadı yapmasından dolayı bu kol te’sis edilmiştir. Ayrıca Abdurrahman Hâlis’in Bağdat’taki Kâdirî dergâhında yönettiği devranda ilk defa kudüm ve mazhar çalınmasına izin verdiği kaydedilir.⁸ Abdurrahman Hâlis ile Kerkük ve civârında yayılan Hâlisiyye, halîfeleri vâsıtasıyla Anadolu’ya gelmiştir.

⁷ Abdülaziz Cumhur, *Sultânu’l-Evliya Hz. Abdülkâdir Geylânî*, İstanbul 1981, s.102; İsmet Zeki Eyüpoğlu, *Bütün Yönleriyle Tasavvuf Tarikatler Mezhepler Tarihi*, Der yayınları, İstanbul 1997, s. 211.

⁸ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, 129-130; Muhammed Sadık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye: Tarikatler ve Silsileleri* (Haz. İrfan Gündüz) İstanbul 1995, s. 136.

3. ABDURRAHMAN HÂLİS TALABÂNÎ'NİN HAYATI, ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Kâdiriyye tarikatı Hâlisiyye kolunun kurucusu olan Abdurrahman Hâlis'in hayatının ayrıntılarına başlamadan önce ailesi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Zîrâ yetişmesinde dedesinin ve babasının önemi büyüktür.

3.1. Dedesi Molla Mahmud

Dedesi Molla Mahmud Zengine aşireti mensubu (ya da reisi) Yusuf Ağa'nın oğludur. (Ağa o yörede seyyid manasında kullanılır.)

Molla Mahmut 1130 (1718)'de Karadağ'da doğdu. Kakasurî zürriyetinden'dir. Şeyh Mahmud çocukluk yaşından evleninceye kadar ilim tahsil etmiştir. Evlendikten sonra öğrencilere ders verme ve çevresindeki insanları uyarma ile vaktini geçirmiştir. Herhangi bir tasavvuf kurumuna intisap etmemiştir.⁹ 1195 (1781)'de Hindistanlı Şeyh Ahmed-i Hindi'l-Lahorî beraberinde iki mürîdi ile Bağdat'a oradan da Tekke köyüne gelerek Molla Mahmud'a misafir olur. Aralarında geçen görüşmelerden sonra Molla Mahmud Şeyh Ahmed'in ilmî seviyesini takdir ederek Kâdirî tarikatine girer. Şeyh Ahmed'i birkaç ay evinde misafir eder. Şeyh Ahmed kendisine on iki tarikatden icâzetnâme verir.

Şeyh Ahmed tarikatını yaymak için Süleymaniye sancağına bağlı Surdaş kasabasına gider ve orada vefât eder. Bunun üzerine Molla Mahmud

⁹Yunus Ayten, "Mahmûde'z-Zengineyi't-Talebânî", *Sahâbeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 459; İsa Çelik, "Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şûbesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkûkî", *A.Ü. Türkiyât Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy38 (Erzurum 2008), s. 160.

Surdaş'a gider, Şeyh'inin türbesini yaptırır. Bir müddet o bölgede kalıp, irşâd vazifesini sürdürür. 1215 (1800) yılında 85 yaşında vefat eder. Türbesi Tekke köyündedir. Çok sayıda halîfe ve mürîdi vardır. Türbesi hâlâ ziyâret edilir. Devrinin halkı tarafından çok sevilen ve sayılan bir zatı idi.¹⁰

3.2. Babası Şeyh Ahmed Talabânî (1257/1841)

Molla Mahmud'un iki oğlundan biridir. 1194 (1780) yılında doğdu. 1224 (1809) yılında irşâd makamına oturdu. On bir tane erkek çocuk yetiştirmiştir. Adları: Abdülkerim, Abdülfettah, Muhyiddin, Abdülgafûr, Muhammed Salih, Muhammed Arif, Abdülaziz, Hüseyin, Abdülkâdir,

Şeyh Abdurrahman Hâlis ve adı bilinmeyen bir oğlu, Aîşe ve Hatice diye adları bilinen iki kızı vardır.

Hayatını Talebân'a bağlı Kırık köyünde Kerkük'de geçirmiştir. 1257(1841)'de vefat eder.¹¹

3.3. Abdurrahman Hâlis'in Hayatı

Abdurrahman Hâlis Talabânî, Kâdiriyye tarikatının Hâlisiyye kolu kurucusudur. 1212/1797 tarihinde Kerkük'te doğdu.¹² Kerkük'e bağlı Taleban köyünde ikâmeti sebebiyle "Talabânî" künyesiyle tanınmıştır. Asıl adı Abdurrahman, diğer bir künyesi Kerkükî, mahlası Hâlis'tir. Daha sonraki nesli "Talabânî"'yi soyadı olarak almıştır.¹³

¹⁰ İsa Çelik, a.g.m. s. 161.

¹¹ İsa Çelik, a.g.m., s.161; Yunus Ayten "Şeyh Ahmed Et-Talebânî el-Kerkûkî", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 91-92.

¹² Abdülkerim Muhammed el-Müderriş, *Ulemâünâ fî hidmet-i ilm-i ve'd-dîn*, (neş. Muhammed Ali el-Kurra Dâinî, Bağdat, I, 1983, s. 271.

¹³ Nihat Azamat, a.g.m., s.134; Hüseyin Vassaf, s. 130; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1951, I, 558; Sadık Vicdânî, a.g.e., s. 136.

Şeyh Abdurrahman ilk tahsilini Kerkük’de babasının yanında yaptıktan sonra medrese tahsiline Şeyh Kâk Ahmed ile başlar. Kâk Ahmed Kâdirî yolunun büyüklerinden ve Berzenc seyyidlerinden kerâmeti açık, Süleymaniye’li meşhur âlimdir. H.1315’te vefat etti. (Kâk Kürtçede büyük kardeş manasındadır. Bununla beraber Türkçede küçüklere iltifat için ağabey denildiği gibi Kürtçede de küçüklere kâk denildiği rivâyet edilmiştir.)

¹⁴ Şeyh Abdurrahman, Kâk Ahmet ile başladığı medrese tahsiline Bağdat’a giderek tanınmış âlim Şeyh Ruzbihânî ile devam etmiş, kendisinden ilmî icazet almıştır. Daha sonra Kerkük’e dönerek babasının hizmetine devam etmiştir.

Şeyh Abdurrahman’ın iyi bir eğitim aldığını, ilmî ve edebî üstünlüğünü 1231 (1816)’da on dokuz yaşında yaptığı *Behcetü’l-esrâr Tercümesi* ortaya koyar. Eserde anlatmak istediklerini çok güzel edebî sözlerle süslemiştir.

Hâlis mahlasını kullanmanın yanında Müfevvid billâh (işlerini Allah’a havale eden) lakabı da eserlerinde geçer. Amelde Hanefî mezhebine bağlıdır. Kâdirî tarikatının esmâ-i seb’a ile yapılan seyr-ü sülûk usûlünü kelime-i tevhid ve lafza-i celâl’e hasr ettiği bilinmektedir. Bu sebeple Hâlisiyye kolunun kurucusu sayılır.

Berzenci seyyidlerinden Şeyh Ma’ruf Köse, babası Şeyh Ahmed ile yakın dost idi. Abdurrahman Hâlis’i manevî işaretle babasından hizmetine ister. Abdurrahman Hâlis uzun yıllar Ma’ruf Köse’nin yanında kalarak ilim ve feyzinden istifâde etti. Şeyh Ma’ruf ölümünden önce yakınlarının huzurunda hilâfet hırcasını Şeyh Abdurrahman’a giydirip icâzet verdi. Şeyh Ma’ruf’un ölümünden sonra tekrar babasının yanına döndü. Babasından da hilâfet

¹⁴ Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınları, İstanbul, I, 146 (Kâk Ahmed’in Eserleri: *Rağbetü’l-tâlibîn fî fazileti’l-ilmi ve’l-ulemâi’l-âmilîn*, *Fethu’l-cevâd fî beyân-i fezâili’l-cihâd*, *Fethu’r-raûf fî meâni’l-hurûf*, *Fekkü’l-kufûl fî şerh-i süllemi’l-vüsûl*, *Manzûme fî ilmi’l-meânî*, *Risâletü’l-kalb*, *Edebü’d-dünya fî’t-tasavvufi ve’l-ahlâk*, *Risâletâni fî akâid-i suğrâ ve kübrâ*)

hırkası giymesi sebebiyle kendisine “zü’l-cenâheyn” denilmiştir. Şeyh Abdurrahman babasının vefatından sonra Kerkük’e yerleşmiş, kardeşlerini de irşad için farklı bölgelere göndermiştir.¹⁵

Kerkük’ün en büyük Şeyhi sayılan Abdurrahman Hâlis’in şöhreti çok geniş topraklara yayılmıştır. Cömertliğiyle ünlü olan Şeyh sohbetleriyle de birçok insanı irşad etmiştir. Müntesibleri arasından her tabakadan insana rastlanmaktaydı. Tekkesinde her gün fakir, kimsesiz insanları doyurup, barındırmıştır. Aynı zamanda talebeleri arasında valiler, paşalar ve üst düzey insanlar vardı. Sultan Abdülmecid’in haremi Sultâne Hâtun, gördüğü rüyalar sebebiyle Şeyh Abdurrahman’ın mürîdesi olmuştu. İstanbul müzelerinde saklı bulunan bir “Buhârî-i Şerîf” kitabını mühürleyerek içinde Peygamberimiz (s.a.v.)’in mübarek sakal-ı şerîfinin de bulunduğu pek çok hedeyuyle beraber Kerkük’e göndermiş ve irâde-i seniyye (padişah emri) ile Şeyh’e yüz kuruş aylık bağlamıştır. 17 Zilkâde 1264 Cemâziye’l-âhir tarihli irâde-i seniyyede belirtildiğine göre Şeyh’in postnişîn olduğu Gavsıyye Hânkâhı yolculara ve fakirlere açıktı. Her akşam yüzlerce derviş ve yolcu barınırdı. Bu sebeple Şeyh’in isteğiyle Şeyh Abdülkâdir Geylânî vakfından ayda beş yüz kuruş emrine tahsîs edilmiştir.¹⁶ Bu tahsisler Sultan Mecid devrinden itibaren çeşitli vesîlelerle yapılmıştır. Şeyh Abdurrahman tekkeye gelen paraların tamamını yoksullara harcar, kendisi tam bir kanaat içinde yaşardı. Şeyh’in hoşgörüsü, cömertliği, tasavvufun inceliklerine vukûfiyeti, güzel ahlâkı Hayderî-zâde İbrâhim Efendi tarafından *Tasavvuf* dergisinde uzun uzadıya anlatılmıştır.¹⁷

Şeyh’in nüfûzu Kerkük dışında pek çok şehre yayılmıştır. Sivas valisi de halkı Şeyh’den irşad için bir halife istemişler ve isteklerini defâlarca tekrarlamışlardır. Halifeleri Şeyh’den ayrılmak istemeyince Şeyh kalender görünümlü bir yolcuyu o anda irşâd edip hilâfete eriştirerek Sivas’a

¹⁵ Yunus Ayten, “Ziyâüddîn-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talabânî”, *Sahâbeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul, 1996, IX, s. 129.

¹⁶ Suphi Saatçi, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, “Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı”, Kültür Bakanlığı, Ankara 1997, VI, 350.

¹⁷ Hayderî-zâde İbrahim Efendi, “Şeyh Abdurrahman Hâlis Talebânî”, *Tasavvuf Cerîde-i Usbûiyyesi*, sayı: 4, s.4.

göndermiştir. Bu kişi Mûr Ali Baba'dır.¹⁸ Şeyh onun adını Nur Ali diye değiştirmiştir. Mûr Ali Baba Kâdirî tarikatının Sivas, Tokat ve Amasya'da yayılmasını sağlamıştır. Kabri Sivas'ta yaptırdığı hânkâhın içindedir.¹⁹ (Mensubları arasında Ziya Paşa'nın, sadâret müsteşarı Şefkat Bey'in, İsmail Hakkı Paşa'nın da bulunduğu Mur Ali Baba dergâhının son eski Şeyhi Abdülvâhid Efendi'dir.)

Şeyh Abdurrahman her sene mutlaka Bağdat'a gider, Kâdirî Hânkâhı'nda icrâ edilen devrân zikrini idâre ederdi. Hz. Pir'in tekkesinde kudüm v.s. çaldırırdı. Bazı mutaassıp çevreler bundan rahatsız olup, Bağdat seccâdesi irşad şeyhine başvurup: "Abdurrahman Hâlis'in Hz. Pir'in makamında kudüm çaldırmasına niçin izin veriyorsunuz?" derler, Geylânî soyundan Nakîbu'l-Eşrâf Seyyid Ali Efendi'den şu cevabı alırlar: "Ben sultan ile vezir arasına giremem." Bu da gösteriyor ki, Şeyh Abdurrahman devrinin en büyük Kâdirî şeyhi imiş.²⁰

Şeyh Hâlis 1242/1846 yılında Kerkük'teki tekke içindeki camiye yaptırmış, ibadet ve zikir meclisi olmanın yanı sıra edebiyat ve dînî mûsikî merkezi haline getirmiştir. Nitekim Kerkük'ün tanınmış makam-şinasları burada dînî havalar ve yerli hoyratlar (Güneydoğu Anadolu'da ve Kerkük'te çok yaygın olan bir uzun hava türü) terennüm ederler. Usta bir oyuncu olan Molla Veli ve masum hoyratlarıyla tanınan Hame Pîr gibi sanatçılar Şeyh'in himayesinde yetişmişlerdir.²¹

Şeyh Abdurrahman Hâlis'in Ali, Abdülkâdir, Abdülvâhid, Rıza ve Hasan isminde beş erkek Fatmahan, Esma, Âmine, Hanife, Kibriya ve

¹⁸ Sâim Savaş "Bir Tekke'nin Dînî ve Sosyal Tarihi "(Dergah Yayınları 1992) adlı çalışmasında Mur Ali Baba Tekkesi'ne yer vermiştir.

¹⁹ Vicdânî, a.g.e., s. 136.

²⁰ Sadık Vicdânî, a.g.e., 137

²¹ Terzibaşı, s. 52-53.

Halime olmak üzere altı kız evladı vardır.²² Şeyh Abdurrahman 63 yaşında 1275'te vefat etmiştir. Kabri Tekke'de aile mezarlığındadır.²³

3.3.1. Hâlisiyye Şûbesi Silsilesi

Tarîkat silsilesi kurucu pîri Abdülkâdir Geylânî'den itibaren şu şekildedir:

1. Pîr-i Tarîkat Abdülkâdir Geylânî (k.s)
2. eş-Şeyh Seyyîd Abdurrezzâk (k.s)
3. eş-Şeyh Osman el-Geylânî (k.s)
4. eş-Şeyh Yahya el-Basrî (k.s)
5. eş-Şeyh Nûreddin eş-Şâmî (k.s)
6. eş-Şeyh Abdurrahmân el-Hasenî (k.s)
7. eş-Şeyh Burhaneddin ez-Zencerî (k.s)
8. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Ma'sum el-Medenî (k.s)
9. eş-Şeyh Seyyid Abdurrezzak el-Hamevî (k.s)
10. eş-Şeyh Seyyid Muhammed Hüseyinî'l-Ezmirânî (k.s)
11. eş-Şeyh Ahmed el-Hindî el-Lâhorî (k.s)
12. eş-Şeyh Mahmud ez-Zengenî Talabânî (k.s)
13. eş-Şeyh Ahmet et-Talabânî el-Kerkûkî (k.s)
14. eş-Şeyh Sahibu't-Tarîkat Ziyaeddin Abdurrahmân et-Talabânî ²⁴

Seyyid Abdurrahman Hâlis Talabânî'den sonra silsile biri eş-Şeyh Abdülkâdir Kâmil diğeri eş-Şeyh Aliyyü'l-Bağdadî olmak üzere iki koldan eş-Şeyh Dede Osman Avni Baba'ya gelir ve ondan sonra şu şekilde devam eder:

²² Yunus Ayten, a.g.m., s.131.

²³ Sadık Vîcdânî, a.g.e., s. 139; Yunus Ayten, "Ziyâüddîn-i Abdurrahmân-ı Hâlis Talabânî", Sahâbeden Günümüze Allah Dostları, Şule Yayınları, İstanbul, 1996, IX, s. 129; İsa Çelik, a.g.m., s. 161

²⁴ Vassaf, a.g.e., s. 129-130; Vîcdânî, s. 135.

eş-Şeyh Dede Osman Avnî Baba Urfevî (ks)

eş-Şeyh Hacı Ömer Hûdâî Baba Köğengî

eş-Şeyh Hacı Muhammed Baba Kürkî

eş-Şeyh Mustafa Hayri Baba Malatyevî (Öğüt)

3.3.2. Edebî Kişiliği

Şeyh Abdurrahmân Hâlis Talebânî Hazretleri, daha genç yaşta iken fevkalade bir ilmî seviyeye yükselmiş, devrindeki tüm ilimlere vakıf olmuştur. Türkçe, Arapça ve Farsça'ya tüm incelikleriyle hâkim olmuş, bu dillerde şiirler yazmıştır. Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin hayatını ve menkıbelerini anlatan Arapça olarak kaleme alınmış olan "*Behcetü'l-esrâr*" adlı eseri, daha 19 yaşındayken Türkçe'ye çevirmiş olması onun ilmî ve edebî yönünün en güzel kanıtıdır.

Şiirlerinde "Hâlis" mahlasını kullanmıştır. Arapça şiirleri pek az olmakla birlikte üslûp ve edâ bakımından Fuzulî'nin Arapça şiirlerinden daha iyidir. Fars dilinde söylemiş olduğu gazelleri, erbabınca muteber sayılmaktadır. "*Hâlis Divânı*" ünvanıyla meşhur olan mecmua-i eş'ârı pek zengindir²⁵. Yine eski şeyhu'l-islâmlardan Haydarîzâde İbrahim Efendi'nin, Hz.Şeyh'in şiirdeki üstün kabiliyet ve kudretini şöyle ifade ediyor:

Hiz. Şeyh, mârifet mesleğinin süslü ve güzel bir sebebi ve belki de tamamlayıcı bir unsuru olan şiir dalında da fevkalade bir kudrete sahip idi. "*Hâlis Divanı*" adlı eseri mütalaa edildiğinde anlaşılacağı üzere; şiirde daha çok Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Nûr Ali ve Mağribî gibi mutasavvıf şairlerin üslûbunu tercih etmiştir. Değerli birer inciye benzeyen şiirleri baştanbaşa hakikatin zevkiyle doludur.²⁶

Şiiri kalite bakımından Kerkük şiir tarihinde birinci sınıf şairlerin şiirleriyle aynı seviyededir ve kendinden sonra gelen şairler üzerinde derin

²⁵ Vassâf, a.g.e. s. 130

²⁶ Vicdânî, a.g.e. s.139.

izler bırakmıştır. Hakkında medhiyeler yazmış birçok şairlere tesadüf edilmektedir. Dil bakımından Osmanlı edebiyatının kuvvetli tesiri altında kalan Hâlis aynı zamanda Fars edebiyatının tesirine fazlaca kapılmıştır ki bu sebepten şiirlerinde yerli şivenin izleri pek görülmemektedir.²⁷

3.4. Eserleri

Hiz. Şeyh'in bilinen üç eseri vardır:

Müretteb dîvân: Eserde Şeyh'in Türkçe ve Farsça şiirleri vardır. Dost ve yakınlarının teşvîk ve arzusuyla 1250/1833'de oluşmuş bu dîvân iki defa basılmıştır. Birinci basımı Zilhicce 1284 yılında Ali Sadık Hoca tarafından yazılarak İstanbul'da Rıza Matbaasında basılmıştır. Divanın sonunda basım tarihini gösteren bir manzûme vardır. Abdurrahman Hâlis'in divanı ile Kitâbu'l-meârif fî şerh-i Mesnevî-yi Şerif adlı eseri birlikte basılmıştır. 1-25 sayfalar arası Mesnevî Şerhi; 25.-65. sayfalar arası ise Dîvân'ından ibarettir. Bu dîvân ikinci defa Kerkük'lü Şeyh Muhammed Cemil Talebânî'nin yardımıyla Rebîü'l-Ahir 1367/1948 yılında Tahran'da Âftâb Matbaasında "Cezbe-i Aşk" adıyla basılmıştır. *Dîvân'daki Türkçe şiirler* Ömer Necati tarafından *Ziyâeddin Abdurrahman Hâlis'in Türkçe şiirleri* adıyla 1985 yılında Ankara'da yayınlanmıştır.

Kitabu'l-meârif fî şerh-i Mesnevî-yi Şerif: Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin "Mesnevî"sinden seçilmiş 18 beytin Farsça yapılmış şerhinden ibarettir. Şerh, Farsça şiirler şeklinde ince ve belîğ ifadelerle yapılmıştır. Kitap şairin divanıyla birlikte yayınlanmıştır. Bu risâle 1326 yılında vefat eden Musul Mektupçusu Hasan Tevfik tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Henüz yayınlanmamış olan bu tercüme mütercimin ailesi efradı yanında bulunmaktadır.²⁸

Behcetü'l-esrâr tercümesi: İncelediğimiz bu eserin önsözünde Şeyh Abdurrahman 1231/1816 yılının Rebîü'l-Evvel ayında tercümeğe başladığını söylemiştir. 186 sayfadan oluşan bu eser 1302/1885 yılında Müderris-zade

²⁷ Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri*, Kerkük: Cumhuriyet Basımevi, 1968, II, s.51.

²⁸ İsa Çelik, a.g.m. s.167.

Muhammed Said Efendi tarafından İstanbul'da Mahmut Bey Matbaasında bastırılmıştır.²⁹

Türkçe Şiirlerinden Örnekler:

Niğârâ! mülk-i cismim kenz-i aşkın içün harâb ettim
Ânı cânım yerine kalpten nâib-i menâb ettim.
Derûn-ı sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
Gönül kâşânesin aşk-ı râhınçün müstetâb ettim
Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şu'âından
Tenim baştanbaşa cevvel-i merc-i serâb ettim
Beni ol zümre-i mestânede mecbûr tut zâhid
Ki ben meyhânede pîr-i mugâna intisâb ettim
Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Ânın-çün âlem içre aşk-ı hüsnün intihâb ettim
Cenâb-ı sakf-ı gerdûne erişse himmetim n'ola
Ki ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i âlî-cenâb ettim
Medâris içre, hâlis göremedim ben âşk-ı sevdâsın
Ânın-çün ilmimi meyhânede rehn-i şerâb ettim³⁰

3.5. Çocukları ve Halifeleri

Birçok halifesi olup, oğulları, Şeyh Ali, Şeyh Abdülkâdir ve Şeyh Rızâ Talebânî ve Abdulvâhid Tâlebânî'dir. Anadolu'daki en önemli halifelerinden biri Urfa'lı Seyyid Hacı Osman Dede Efendi'dir. Diğer bir halifesi de Urfa'lı Şeyh Abdülkâdir Sıddîkî Efendi'dir ki, Urfa Meb'usu Şeyh Mustafa Safvet Efendi'nin kayınpederidir. 1315/1897 tarihinde 91 yaşında vefat etmiştir.

²⁹ Bursalı Mehmet Tahir , *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-ı Amire, İst. 1333, I, s. 131; İsa Çelik, a.g.m., s. 167.

³⁰ Vîcdânî, a.g.e., s. 142; Vassâf, a.g.e., s. 131.

Şeyh Abdurrahman Hâlis et-Talebânî'nin Oğullarından Şeyh Ebu'l-Muhsin Ali et-Talebânî pederinin makamına postnişîn olmuştur. Kuvvetli bir medrese eğitime sahipti. Fıkhî konuda basılmamış bir hayli eseri vardır. 1330 tarihinde vefat etmiş olup, Kerkük'te babasının yanına defnedilmiştir. Onun da birçok halifesi olmuştur. Urfa mebusu Şeyh Mustafa Safvet (Yetkin) (Vefatı:1950) bu zâtın hulefasındandır. Bunun yanısıra Harputlu Hacı Muharrem Hilmî Efendi (Vefatı:1384/1964), Besnili Halîl Baba ile Malatya'lı Mustafa Hayri Baba (Öğüt, vefatı: İstanbul 1979) bu silsileye bağlıdır. Üçüncü oğlu Şeyh Rızâ Efendi (tevellüdü: 1253) ise babası gibi güçlü bir şâirdi. Aynı zamanda kuvvetli bir medrese tahsiline sahipti. Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerini içeren divânı 1946 yılında yeğeni Ali et-Talebânî tarafından Bağdat'ta basılmıştır. Bu Divân'da Sultan Abdülazîz Sultan ve II. Abdülhamid Han ile ilgili medhiyeler bulunduğu gibi, dönemin Sadrazam vs. diğer devlet ricâline ilişkin medhiye ve hicviyeleri vardır. Hicivlerinde bazen ağır ifadeler göze çarpmaktadır. Şeyh Rıza'nın Sultan Abdülazîz'e Farsça medhiyesi şu şekildedir:

درمدح سلطان عبدالعزيز خان
کردم بکارنامه شاهان بسی نگاه
برهمزدم جریده این کهنه کارگاه
ارحال خسروان زمان جستم آگهی
آنان که بوده اند خداوند دست گاه
ساسانیان بحکمت و سامانیان بملک
درمدح سلطان عبدالعزيز خان
کردم بکارنامه شاهان بسی نگاه
برهمزدم جریده این کهنه کارگاه
ارحال خسروان زمان جستم آگهی
آنان که بوده اند خداوند دست گاه
ساسانیان بحکمت و سامانیان بملک
عباسیان بدولت , سلجوقیان بجاه

هر چند خواستم که بیایم نه نیافتم
 شاهی بفرو دولت (عبدالعزیز شاه)
 چشم و سپهر و دیده دوران ندیده است
 شاهنشاه بدین حشم و لشکر و سپاه
 این تخت این اساس و این گنج و این گهر
 وین تاج و تخت و این علم و چتر و بارگاه
 این لشکر نظام که کر کرده گوش چرخ
 از ناله نفیر بهر شام و صبحگاه
 خرشید سایه گستر و جمشید تاجور
 دارای بنده پرور و سلطان دین پناه
 فخر دول ملاذ ملل مایه امل
 ظل خدا امام هدا سایه الاء
 میگفتم از ستایش او شمه ولی
 یارای هر کسی نبود مدح پادشاه
 کی دارد احتیاج بتعریف چون منی
 بسط جلال شه که ز ماهیست تا بماه
 خواهم یکی مساعده از طبع تادهم
 داد سخن بمحدث و دستور پادشاه
 صدری که گرتلافی وافی نمیشود
 دولت خراب گشتی و ملت شدی پناه
 محمود ندیم پاشا صدری که بر درش
 کرد است چرخ قامت تعظیم را دوتا
 يك بدست بازود رای رزین بیست
 هر رخنه که یافته بنیاد ملک راه
 دم درکش ای (رضا) که ندارند نسبتی
 دریا و قطره درو خورشید و کوه گاه

(Şeyh Rızâ-yı Tâlebânî, Divân, 1946:161-162)

Sultan II. Abdülhamîd'e ise iki Türkçe medhiyesi mevcuttur:

I.Sultân Abdülhamîd

Serîr-i saltanat-ı meliku'l-Yümn-i Âl-i Osmandır
Hilâfet-i hânedan-perverde-i Abdülhamîd Hândır
Vekîl-i Fahr-i Âlem zübde-i zürriyet-i Âdem
Emîru'l-Mü'minîn Zıll-ı Hudâ mahbûb-ı Yezdândır
Bilinmez hey'et-i şâhânesi aks-i tecellâdan
Melikdir yâ melik-i şâh-ı cihân yâ mâh-ı tâbândır
Hired-i meydân âciz akl-ı küll-i kâsır
Reh-i endîşe bağı kuvve-i idrâke hayrandır
Elde kâse-i şems u kamer dergâhına karşı
Bükülmüş sânkî gerdûn bir gedâ-yı kâse-gerdândır
Basıp nâf-ı zemîne 'Arşa çıkmış taht-ı iclâli
Değil bâd üzre devrân eyleyen taht-ı Süleymandır
Bulunmaz gülşen-i 'asrında gamdan dîde-i giryân
Nesîm-i re'fetinden gül gibi bülbül de handândır
O günden kim işitmiş sıyt-ı 'adlin çarh-ı dûn-perver
Benimle etdiği cevri u cefâlardan peşimândır
Yaka kurtarmak ister pençe-i kanûn-ı 'adlinden
Anınçun gâh yer altında gâh ebr içre pünhândır
Yine çıkmaz o şâhın uhde-i medh u senâsından
Rızâ ger fi'l-Misl fenn-i suhendânîde Hassândır
Hemîşe tâ kamer revnak-fezây-ı târem-ı hadrâ
Hemîşe tâ Zühal ârâyış-i eyvân-ı keyvândır
Îlâhî berkarâr olsun âfiyet üzre
Vücud-ı pâdişâh-ı 'asrımız kim cûd u ihsândır

(Şeyh Rızâ Talebânî, Dîvân, 1946:210-211)

II.

Hırz-ı mâh-ı efserin قل هو الله أحد

Mest-i sahbâ-yı الم نشرح dil-i dânişverin

Müsteşârın 'akl-ı evvel hemdemin روح الأمين

Destgîrin feyz-i akdes İsm-i A'zam yâverin

Tâc u tahtın tâ ebed mahfûz الله الصمد

Ayetu'l-Kursî meded انا فتحنها rehberin

Rîzesinin âsitânın durretu't-Tâci'l-Mulûk

Kurratu'l-'Ayn-ı salâtîn hâk-ı pâ-yı enverin

Bir cihân küffara karşı gamze-i hûbân gibi

Saf çeküb âmâde-i hicâ-ı(?) sipâh-ı safderin

Tâc u taht-ı devlet-i Yunan dil-i âşık gibi

Sîne-çâk nahun sümm-i semend-i askerin

Cevher-i ferdin vücudu yok deyu câhil değil

Nass-ı kâtı'dır bu dâva üzre nuk-i hancerin

'Arşa asma korkarım 'Arşı da etsün rahnedâr

Cevher-i ferdikyan tîğ-i Süreyya cevherin

Hüdhüd şâhid Sebe' u sâye-i bâl-ı hüma

Yadem bâd-ı sabâdır rahş-ı âhu-peykerin

Cânişîn-i Fahr-ı âlemsin 'aceb mi olsalar

Hayy-ı kâimle hesâbı bir gelür Abdülhamîd

Cem kulun Key bende Hakân köle Kisra çâkerin

Çok devam etsün gerek zât-ı adâlet-güsterin

Merhamet-kâra Süleyman-haşmeta Şâhinşeha

Ey Rızâ leb-teşne-i ihsân-ı âlem-perverin

Şefkat-ı millet-nevâzın sorsa kimdir bu Rızâ

Tâlebânî Abdurrahman-zâde muri-yi ahkarın

Mihr-i mâh oldukça rûz u şeb tâbân ola

Evc-i burc-ı saltanatında âfitâbî manzarın

(Şeyh Rızâ Talebânî, Dîvân, 1946:225-226)

Şeyh Rızâ Efendi çok kere İstanbul ve Kâhire’de bulunmuştur. Bu ziyaretleri sırasında, Yıldız sarayında da misafir edilmiş, Sultan II. Abdülhamid Han’ın iltifatını görmüştür. Hatta Sultan’ın emriyle hazineden kendisine maaş da bağlatılmıştır. Son senelerinde Bağdat’ta ikâmet etmiş olup, babasının orada Murâdiye Camii bitişiğinde kurduğu tekkede postnişîn olmuştur. 1327/1909 tarihinde orada dizanteri hastalığından vefat ederek Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî’nin Camii bitişiğindeki hazîrede defnedilmiştir.³¹

3.5.1. Şeyh Dede Osman Avni Baba Urfevî

Şeyh Dede Osman Avni aslen Urfa’lıdır. Babasının adı Ebdâl’dır. Dedesi ise Eyyub Urfevî’dir. Daha evvel Rufâî iken, dedesine intisâb etmiş, böylece Kâdiriyye tarikatına dâhil olmuştur. Dedesi Eyyub Urfevî’nin vefâtından sonra Abdurrahman Hâlis Talebânî’nin halifelerinden Şeyh Abdülkâdir Kâmil’e intisâb etmiş, onun vefâtından sonra makâm-ı irşâda oturmuştur.³²

Dede Osman Avni Allah’ın kitâbına ve Rasulullah’ın sünnetine uymakda, çevresindekilere çok güzel bir örnek olmuştur. İnsanlara karşı derin bir merhamet ve engin bir şefkate sahipti. Müminlere zarar gelmesine, onların üzülmelerine tahammül edemezdi.

Dede efendi, ömrü hayatlarında hiç evlenmemişdi. Zahiren evlatları yoktu, ancak manevî evlatları sayılmayacak kadar çoktur.

³¹ Müfîd Yüksel’in şahsî notlarından alınmıştır.

³² Yunus Ayten, “Dede Osman Avni Baba Urfevî”, *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 119

Dede Osman Avni Baba kabri Urfa'da Halîlü'r-Rahman'daki Câmii-i şerifin avlusunda, demir parmaklıklarla çevrili kabirlerin en önde olanıdır. Diğerleri ise maddî ve mânevî yakınlarına aittir. Kabrinin baş tarafında "Kadirî Hulefâsından Dede Osman Avni Baba" diye bir levha asılmıştır. Kabrinin hemen yanında kullandığı eşyaları bulunan küçük bir müze vardır.

Abdülkâdir Geylânî'den başlayan iki kol Dede Osman Avni'de birleşir. Birincisi Abdülkâdir Geylânî'nin oğlu Şeyh Abdürrezzak'dan Abdurrahman Hâlis'e, ondan Şeyh Abdülkâdir Kâmil'e, ondan da Dede Osman Avni'ye ulaşan koldur. İkincisi Abdülkâdir Geylânî'nin oğlu Ebu Bekr Abdülaziz'den başlar, oradan Nakîbü'l Eşraf Aliyyü'l Bağdâdî'ye, ondan Eyyüp Urfevî'ye, ondan da Dede Osman Avni'ye ulaşır.³³

3.5.2 Şeyh Hacı Ömer Hüdâî Baba Köğengi

Hacı Ömer Hüdâî Baba 1821 yılında Harput'un Mürü (Yünlüce) köyünde doğdu. Babası İbrahim Efendi'dir. Lakapları Kaymakamzade deyu söylenir. Çocukluk ve gençlik yıllarına ait yeterince bilgi edinemedik.

Genç yaşında gönüllü olarak Erzurum askerlik ocağına kaydoldu. Kısa bir zaman sonra da kır serdarlarının başına reis oldu. Bu yıllarda askerlerine hoş ve safâlı davranır, onları rahat yerlerde yatıp kendisi de büyük düşman bildiği nefsiyle mücadeleye girdiği için çakıl taşlarının üzerinde yatardı. Kaputunu başına çeker sabaha kadar Cenabı Hakk'a taat ve ibadette bulunurdu.

Hacı Ömer Hüdâî Baba bir vazife münâsebetiyle Erzincan'a gönderilir. O zamanlar Erzincan'da "Terzi Baba" nâmıyla bilinen Muhammed Vehbi Hayyat vardır ve halkın irşâdıyla meşgûl olmaktadır. Bu vesîle ile onun sohbet ve vaazlarında bulunur. Daha sonra Terzi Baba Ömer Hüdâî'yi halîfesi Arapkir'li Ömer Rûhî'ye gönderir. Bir müddet sonra Ömer Rûhî onu

³³ Yunus Ayten, "Dede Osman Avni Baba Urfevî ", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 119; Hayatı hakkında geniş bilgi için ayrıca bakınız: M. Karakaş, *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, Şanlıurfa, 1996, s.10-50; B. Alpay, *Şanlıurfa Şairleri*, Şanlıurfa, 1986, s. 70-110.

Dede Osman Avni Baba'ya yöneltir. Böylece Ömer Hüdâî Kâdiriyye yoluna girer. Hüdâî Baba'nın "Hüdâî" mahlasıyla söylediği şiirler pek meşhûrdur. Müridlerinden Muharrem Hilmi Efendi, Hz. Şeyh'in şiirlerini "Divân-ı Hüdâî" ismiyle bir araya toplamıştır. Hazreti Şeyh, 1905 yılında 85 yaşlarında olduğu halde vefat etti. Hacı Ömer Hüdâî Baba'nın kabri Elazığ'ın Köğenk (GÜNTAŞI) köyündedir.³⁴

Divân-ı Hüdâî'den Örnekler:

Gel derme bu sim u zeri, böyle cifeden ol berî
Leyl u nehar halvet edüp, aşkıyle tevhid edelim
Kamuya ol Hak rehberi aşkıyle tevhid edelim
Gel tevhide çalış heman, bülbül gibi eyle figan
Maksûdunu verir inan, aşkıyle tevhid edelim
Döndür Hüdâ'ya yüzünü, sevdin O'na kendözünü
Zikr eyle pâk et özünü, aşkıyle tevhîd edelim
Zikre çalış olma kesel, çek mâsivâ şüglünden el
Hak meydanı açıldı gel, aşkıyle tevhid edelim
Çoktur velim Hakk'ın yolu, Tevhid kamunun efdali
Ol bu gülzârın bülbülü, aşkıyle tevhid edelim
Cümle ezkârın efdali, tevhid buyurmuştur nebî
Budur ekmelin mezhebi, aşkıyle tevhid edelim
Zikr-i Hüdâ'ya et devam, çünkü zikreder hâs u âm
Bulur gönül aşkıta makam, aşkıyle tevhid edelim
Gel azmet Hüdayî Baba, düşme bu dâr-ı girdaba
Olur, bütün ömrün hebâ, aşkıyla tevhid edelim

³⁴ Yunus Ayten, "Hacı Ömer Hüdâî Baba Köğengî", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 269; (Bkz: Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*; Muharrem Hilmi, *Divân-ı Sırrî*.)

Gel etme sırr-ı Hakk'ı faş, dahi kimseye atma taş
Bir gün gidersin dünyadan, işin olur uhrâda yaş
Sakın dünyaya aldanma, bunu sana kalır sanma
Yoktur bakası inanma, ederse ger seni bir baş
Bir kimseyi incitme gel, hiç verme işine hâlel
Muhtaçlara gel tut bir el anlara daim yedir aş
Kimseye kemlik dileme, kibredip ağır söyleme
Düşeni azar eyleme hiçbir gönül yıkma adaş ³⁵

3.5.3. Hacı Muhammed Baba Kürkî

Muhammed Baba, Elazığ'ın Hazar gölü kenarındaki Kürk köyünde doğdu. O bölgede kendilerine Gafûroğulları denmektedir. Hacı Ömer Hüdâî Baba ile nerede ve ne zaman tanıştıkları bilinmiyor.

Hacı Muhammed Baba, kendi köyündeki gayrı menkûlû satarak Şeyh'ine yakın olmak için Köğenk'e taşınmayı arzu eder. Bu talebi Hacı Ömer Hüdâî tarafından da kabul edilir. Kendisine Köğenk'te bir parça da arâzi satın alır. Hacı Ömer Hüdâî'nin sohbetine devam edip mümtaz halîfelerinden olur. Uzun seneler şeyhinin yakın hizmetinde bulunur.

Hacı Ömer Hüdâî Baba fânî dünyâdan bâkî âleme teşrîf buyurduktan sonra kendisinin mânevî hal ve derecesine hiç kimse ulaşamayınca Kurbiyetu'l-Kübra makamı Yemen'de bulunan bir şeyh-i kâmile nasip olur. Bunun üzerine Hacı Ömer Hüdâî Baba, Hacı Muhammed Baba Medine-i Münevvere'ye gidip Resulûllah Efendimiz(s.a.s)i ziyaret etmesini ve hizmetinde bulunmasını emir ve işaret eder. Bu manevî emir ve tavsiye üzerine Hacı Muhammed Baba derhal Medine'ye gider. Orada yedi yıl kadar mücâvir olarak kalır. Bir müddet sonra Köğenk'e dönmesi mânen İşâret olur. Bunun üzerine Hacı Muhammed Baba Köğenk'e gelip Hacı Ömer Hüdâî Baba'nın postuna oturup irşâd makâmına geçti.

³⁵ Yunus Ayten, "Hacı Ömer Hüdâî Baba Köğengî", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, 269

Hacı Muhammed Baba H.1348/M.1929 yılında dâr-ı bekâyâ vuslat etmişlerdir. Kendinden sonra irşad makâmına Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyevî(soyadı: Öğüt) geçmiştir. Köğenk'te mürşidinin yanı başında bulunan kabri ziyâretgâhtır. Kabrinin yanındaki kitâbede; "Saadetle gelen gelsin bu dergâh-ı refî' sana Maarif şem'ini yaksın, bu lâzımdır her insana" yazılıdır.³⁶

3.5.4. Hacı Mustafa Hayri Baba Malatyevî (Öğüt)

Hacı Mustafa Hayri Baba 1895 yılında Malatya'da dünyaya geldi. Babası Yüzbaşı Mustafa Hayri, Malatya'nın Akçadağ ilçesinde görevliken şehit düştü. Şehit oluşundan üç ay sonra dünyaya gelen çocuğuna da Mustafa Hayri ismi verildi. Altı yaşında da annesini yitirdi. Hem yetim hem de öksüz kalan Mustafa Hayri'yi ninesi Zeynep Hanım yanına aldı. Sonrasında ise bir süre amcasının yanında kaldı.

Mustafa Hayri'nin dedelerinden Koca Vâiz büyük bir velî olup türbesi eski Malatya'da ziyaretgâhtır. Koca Vâiz Eskişehir'in Seyitgâzi ilçesinde türbesi bulunan Seyyid Battal Gâzi'nin torunudur.

Mustafa Hayri Efendi ilk tahsilini Adana'da tamamlar. Sonra eniştesi Hâfız Nâfiz Efendi tarafından İstanbul'a getirilerek Fransız mektebine kaydedilir. Rüştüyeyi bitirdikten sonra Harbiye'ye devam eder. Subay olmasına altı ay kala 1. Dünya Savaşı patlak verir. Bu savaşta kendisine harita memurluğu görevi verilir. Bu görevi sırasında, harple ilgili bazı evrakların Medine-i Münevvere'ye ulaştırma vazifesine Hz. Peygamber'i ziyaret arzusuyla gönüllü olarak talip olur. Bu tehlikeli görev sırasında esir düştüğü ve iki kere ölüm tehlikesi atlattığı halde sağ salim Medine'ye varır. Peygamber Efendimiz'in aşığı olan Mustafa Hayri Efendi, pek çok kez yüce cedit Resulullah (s.a.v.)'ı ziyaret etmiştir. 1920 yılında tekrar askere çağrılan Hayri Efendi, 1922 tarihinde askerliğini bitirerek terhis olur ve Malatya'ya döner.

³⁶Yunus Ayten a.g.m.

Evlilikleri:

Mustafa Hayri Efendi ilk evliliğini halasının kızı Ümmühan Hanım'la yaptı. Bu evlilikten Bahâeddîn isminde bir oğlu oldu. İkinci doğumunda eşini yitiren Hayri Efendi ikinci evliliğini Bedriye Hanım'la yaptı. Bu evlilikten Abdülkâdir, Hacı Ömer, Ali Haydar, Hacı Muhammed, Hacı Muhammed, Hatice, Fâtımâ ve Emine adında çocukları oldu. 1949 yılında Bedriye hanımı da kaybeden Hayri Efendi, üç yıl sonra Şaziye Hanımla evlendi. Bu evlilikten de Zâhide Ali Rıza ve Mustafa Hayri İsminde üç çocuğu dünyaya geldi.³⁷

Tasavvuf Yoluna İntisabı

Hacı Mustafa Hayri Babanın müşşidi; Hacı Muhammed Baba Kürkî'dir.. Hayri Baba, Müşşidi Hacı Muhammed Babayla tanışmasını şöyle anlatır: "Bir gece rüyamda kendimi büyük bir dağın üzerinde gördüm. Uzun bir tacı şerifi olan, omuzu paşa apoletli bir zat var. Halk başına toplanmış. Ben de silahlı bir askerim ve sükût içinde bekliyorum." Sabah kalkıp rüyamı Malatya şeyhlerinden Söğütlü Camii imamı Mehmed Efendi'ye anlattım. O zat:

-Hayri Bey! Yüksek mertebeli, paşa rütbesinde bir evliya, yakın zamanda gelip sana himmet edecek, O'ndan feyz alacaksın, deyu tabir etti.

Aradan on beş gün kadar bir zaman geçti. Söğütlü Camiinde öğle namazı kılarken ön safta uzun taçlı, şeyh kıyafetinde bir zat namaz kılıyor. Baktım rüyamda gördüğüm zat... Her şeyi aynı, sadece apoletleri yok. Namazdan sonra cemaat, Hacı Muhammed Baba gelmiş deyu o zatın yanına toplandılar. Ben de yanına yaklaştım. Aramızda, sanki ezelden tanışıyormuşuz gibi manevi ve samimi bir hava var. Bir ara kendisine:

-Efendim, akşam çorbasını bizde içebilir miyiz?" deyu bir teklifte bulundum. Bana:

³⁷ Ali Haydar Bostancı, "Hacı Mustafa Hayri Öğüt", *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, Şule Yayınları, İstanbul 1996, IX, s. 199.

-Evladım! Zuhurata tabiyiz. Falan hacının misafiriyim, orası izin verirse hay hay, dedi.

Akşamleyin Malatya'nın şeyhleri, dervişleri ve hacıları evimde toplandı. Çok muazzam bir zikrullah, Hatm-i Kâdirî yapıldı. Sonra misafirler gittiler. Hacı Muhammed Baba ile baş başa kaldık. Vakit çok ilerledi. Ara ara gözümü yumup dalıyorum. Görüyorum ki Hacı Muhammed Baba'nın kalbinden bir yol açılıyor ve bu yol, Ravzâ-i Mutahhara'ya kadar gidiyor. O yoldan bir asker geliyor, Şeyh Hazretlerine bir evrak veriyor. Sonra Şeyh Hazretlerinden bir evrak alıyor ve Ravza-i Mutahhara'ya götürüyor. Bir nevi haberleşme hattı kurulmuş. Sonra Hacı Muhammed Baba (k.s.) bana:

-Ben, her gece tesbih namazı kılarım, kalk kılalım, buyurdu.

İlk rekâta Hacı Muhammed Baba bir silkindi, bana öyle bir hal oldu ki az kaldı yıkılacaktım. İkinci rekâta da öyle bir hal oldu ama hafif geçti. Namazdan sonra bana:

-Otur karşıma, sana tesbih tarif edeceğim. 12 tarikattan mezunum, hangisinden istersen verebilirim, buyurdu. Ben de:

-Efendim çocukluğumdan beri Gavsü'l-Azam Abdulkâdir Geylânî hazretlerine büyük bir sevgim var. O'nun tarikinden, Kâdirî dersi verin, dedim. Bana ders tarif ettikten sonra buyurdu ki:

-Ben, ta Medine-i Münevvere'den buraya, Pir Seyyid Abdulkâdir Geylânî hazretlerinin emri ile sana ders tarif etmek üzere geldim.

Hacı Mustafa Hayri Baba, canla başla mürşidinin hizmetine koyulur. Mürşidi ölünce Elazığ-Köğenk köyüne gelir. Şeyhinin mezarını yapar. Malatya'ya dönerek irşâda devam eder. 1930 yılında memuriyete başlar. 1960 yılında emekli olur. 1962'de Ankara'ya, 1968'de İstanbul'a yerleşir. 17 Eylül 1979'da Pazartesi günü 10:30'da Suâdiye'deki evinde Hakk'a yürüdü. Son sözü;

یٰلَعَالِ اَقِيْفِرْلٰ اَبٰی نَق-حَلٰو ۛن مَحْرٰو ۛل رَفَد غٰ مَهْلٰل

“Allah’ım beni affet, bana acı ve beni en yüce makama ulaştır” idi. Vasiyeti üzerine cenazesi vefat ettiği İstanbul’dan Trabzon’un Akçaabat ilçesinde Şehitlik Tepesi’ne defnedilmiştir. Kabri, Trabzon–Akçaabat’ta şehitlik tepesindeki türbesindedir.

4. BEHCETÜ’L ESRÂR TERCÜMESİ’NİN TAHLİLİ

Eserin tam adı *Behcetü’l-esrâr ve mâdinü’l envâr fî menâkıbı’s-sâdeti’l-ahyâr mine’l-meşâyihi’l-ebrâr*’dır. Yazarı, İbn-i Cehzam lakabıyla anılan Şeyh Nureddin Ebu’l-Hasan Ali b. Yusuf b. Cerîr el-Lahmî eş-Şattânûfî eş -Şâfiî’dir (644-713/1247-1314)³⁸

Şeyh Abdurrahman Talabânî tercümesinin girişinde eserin yazarının adını Nur Ali Bahş olarak vermiştir. Abdülkâdir Geylânî hakkında yazılıp günümüze gelen en önemli menâkıbnâmedir. Eserde geçen menkıbeler râvî zinciriyle anlatılır, bu da eserin kıymetini bir kat daha artırır. Şattânûfî eserinde Abdülkâdir Geylânî’nin “Şu ayağım her Allah velisinin boynu üzerindedir.” sözünü söylemesi olayını uzun uzun anlatır. Adeta eserin yazılış gayesi bu sözü söylediğini isbat etmek içindir. Çoğunlukla Hz. Pir’in faziletleri ve kerâmetleri anlatılır. Eser, arkadaşlarının ve müridlerinin kendisiyle yaşadığı olayları, konuşmaları, kerâmetlerini anlatan nakillerin toplanmasıyla oluşmuştur. Abdülkâdir Geylânî’nin hakkında en geniş ve güvenilir bilgi veren kaynak eser mesâbesindedir. Eserde sûfîlerin Abdülkâdir Geylânî hakkındaki görüşleri ve bu sûfîlerin hayat hikayeleri kısaca anlatılır.

Kaynaklarda *Behcetü’l-esrâr*’ın üç cilt olduğu belirtilse de elimizde tek ciltlik nüshalar mevcuttur. Bu eser Abdülkâdir Geylânî hakkında yazılan pek çok esere kaynak olmuştur. (Tabakatü’l-Evliyâ, Nefehâtü’l-Üns gibi)

Şeyh Abdurrahman tercümesini babasının tavsiyesiyle yaptığını belirtir. Eseri on dokuz yaşında iken kaleme almıştır. İyi bir eğitim alan Şeyh çok ağır, sanatlarla süslü bir dil kullanmıştır. Arapça ve Farsça kelime ve

³⁸ Dilaver Gürer, a.g.e., s.6.

tamlamalar çoğunluktadır. Eser Arapça ve Farsça şiir ve deyimlerle zengin bir üslub kazanmıştır. Şeyh Abdurrahman sıralı cümlelerde aynı kelimenin üç dört eş anlamlısını kullanmıştır. Bu da Şeyh Abdurrahman'ın zengin bir kelime dağarcığına sahip olduğunu göstermektedir. Bu zenginlik okuyana da ayrı bir zevk vermektedir. Şeyh Abdurrahman Hâlis'in şiirdeki mahâreti de eserine yansımıştır.

Eserimiz edebî güzelliğinin yanında, içerdiği konular itibariyle de önem arzeder. Tarikatlar döneminin ilk ve önemli şahsiyetlerinden olan Hz. Abdülkâdir Geylânî hakkında bilgi veren önemli eserlerden biridir. Eser menakıbnâme özelliği taşımakla beraber kerâmetler birinci ya da ikinci râvîden anlatıldığı için Hz. Pir'in hayatını da gözler önüne sermektedir.

Tercümede adı geçen râvîler zincirinde Hz. Pir'in çocuklarının, halifelerinin, müridlerinin ve çağdaşı olan şeyhlerin adları geçmektedir.

Eserde geçen bazı önemli olaylara ve kerâmetlere değinmeden geçemeyeceğiz. Uzun uzun önemle anlatılan Hz. Pir'in "Benim şu ayağım bütün velilerin boyunları üzerindedir." sözünü söylemesidir. Şeyh Abdülkâdir henüz genç iken pek çok veli onun bu sözü söyleyeceğini haber vermişlerdir. Şeyh Abdülkâdir Bağdat'taki evinde iken, Irak'ın ileri gelen şeyhlerinin de hazır bulunduğu mecliste sohbet ederken bir ara der ki: "Benim şu ayağım bütün velilerin boyunları üzerindedir." (Matbû metnin 10.-11. sayfalarında bu şeyhlerin isimleri geçmektedir.) Bunun üzerine Şeyh Ali b. Hîtî fırlayıp kürsüye çıkar ve Şeyh'in ayağını boynuna koyar. (s. 11)³⁹ Şeyh Ali Hîtî'nin bu hareketini görenlerin hepsi boyunlarını öne doğru uzatarak Şeyh'e bağlılıklarını ilân eder. Bu mecliste bulunan herkes bu olayı başkalarına anlatmışlardır. Rivâyetlere göre uzak ülkelerdeki pek çok veli bu sözü mânen işitmiş ve boyunlarını Bağdat'a doğru uzatmışlardır. (s. 13-14-15-16)

Hz. Pir'in kademden (ayak) kastı üstünlük, öncelik mânâsındadır. Bu sözü manevi bir işaretle memur olarak söylediği anlatılır. (s. 8-9-18-21) Hz.

³⁹ Osmanlıca matbû nüshanın sayfa numaralarını verdik.

Pir bütün evliyanın en büyüğü olarak kabul edilir. Onun: "Bize kadar nice güneşler doğdu ve battı, bizim güneşimiz ise kıyamete kadar batmayacaktır." sözü buna işarettir. Isfahan'lı bir zât bu söze itaat etmemiş. Sonucunda da velayet derecesinde aşağı derekeye düşmüştür. (s. 15) Boyunlarını öne doğru eğerek itaat edenlerin zâhirden üç yüz, bâtında yedi yüz evliyâ olduğu rivâyet edilir. (s. 16-18)

Çocukken Yaşadığı Olağan Üstü Haller:

Hz. Pir, küçük yaşlarda okula giderken meleklerin birbirlerine kendisini gösterdiğinden ve övgü dolu sözler söylediğinden bahseder. (s. 28) Yine çocukluğunda: "Ya Abdülkâdir! Seni kendi nefsim seçtim." nidâsını duyduğunu söyler.

Eşkıyanın Tövbe Etmesi:

Çocukken, yaşadığı olağanüstü hallerin tesiriyle ilim tahsili için Bağdat'a gitmek ister. Bunun üzerine annesi babasından kalan seksen altının yarısını kardeşine ayırır, kırk altını oğlunun hırkasına diker ve ne olursa olsun yalan söylememesini tembihler.

Bağdat'a giderken Hz. Pir'in kafilesini haramiler basar, herkesin neyi varsa sorar ve alırlar. Hz. Pir'e çocuk deyu dokunmazlar. En son bir harami "senin neyin var?" deyu öylesine sorar. O da hırkasının içinde kırk altın olduğunu söyler. Neticede doğru söylediği anlaşılınca eşkıyaların reisi sebebini sorar. Hz. Pir de annesine yalan söylemeyeceğine dair söz verdiğini söyleyince eşkıya: "Biz Allah'a verdiğimiz sözü tutmuyoruz" deyurek pişman olur ve tövbe eder.

Hızır (a.s) ile Görüşmesi:

Abdülkâdir Geylânî'nin Hızır (a.s) ile ilk görüşmesi Bâğdat'a girmeden gerçekleşir. Hızır ona kim olduğunu söylemeden yolculuğunda refâkât eder. Şehre girişinde kendin beklemesini söyler. Abdülkâdir Geylânî burada üç yıl bekler. Her yıl Hızır (a.s) gelir ve beklemesini tekrar eder. Üç

yılın sonunda Hızır (a.s.) elinde yemeklerle gelir ve kendisini tanıtır. Beraberce yemek yerler ve Hızır (a.s.) Abdülkâdir Geylânî'ye artık Bâğdat'a girebileceğini belirtir. Nefis mücâhedesini yaptığı bir zamanda da yine Hızır (a.s.) ile görüşmesini anlatır.

Hızır Pir'in Müşkili Olanlara Himmeti:

Pek çok âlim dua isteği ya da farklı ihtiyaçları için Hz. Şeyh'e gelir, meramlarını anlatır ve istediklerine nâil olurlardı. Eserde isimleri geçerek birçok olay örnek olarak anlatılmıştır. (s. 44-46-47-48)

Hızır Pir'in Yediği Tavuğun Canlanması

Bir kadın küçük çocuğunu talebe olarak Hz. Pir'e teslim eder. Bir müddet sonra ziyaretine gelir. Bakar ki, Hz. Şeyh tavuk yemiş kemikler önünde çocuk ise arpa ekmeği yiyor. Anne yüreği dayanamaz. Hz. Pir'e kızar. Şeyh tabaktaki kemiklere: "Allah'ın izniyle kalk!" der. Kemikler canlanarak tavuk hali alır. Hz. Pir: "Senin oğlun da bu seviyeye geldiğinde istediğini yiyebilir." der. (s. 86)

Hızır Pir'in Hallâc-ı Mansur ile İlgili Söyledikleri:

Hızır Geylânî'ye göre Hallâc mânen hata yapmıştır. Eğer kendi zamanında olsa idi o hataya düşmez, ayağı kaymazdı.

Kürsüden Ayakkabısını Acem'e Fırlatması:

Şeyh Osman Sayrafî ve Şeyh Abdülhak Harîmi'nin anlattığına göre Hz. Şeyh va'z esnasında abdest tazeleyip iki rekât namaz kılar ve bir nara alarak ayakkabısının birini havaya fırlatır. Günler sonra Acem'den gelen bir kabile Şeyh'in huzuruna gelir. Kabilelerini eşkıyanın bastığını kendilerini darp ettiğini Hz. Pir'den himmet istedikten sonra büyük bir nara işittiklerini ve eşkıyanın reisinin üzerine bu ayakkabılarının düştüğünü, pek çoğunun öldüğünü ve can ve mallarının kurtulduğunu anlatırlar. (s. 89-90)

Şeyh Ebu'l-Hasan Tekkede iken Hz. Pir ile beraber birkaç adımda Nihâvend'e gidip orada olağanüstü haller yaşadığını anlatır. (s. 91-92)

Ebu Saîd Ahmed El-Bağdâdî'nin anlattığına göre on altı yaşındaki kız kardeşi sara olur. Hz. Pir'e gittiğinde kendisine virâne bir yere gitmesini, orada beklemesini, cinlerin oraya geleceklerini, başkanlarına kendisinin selamını söylemesini söyler. Ebu Said denilen yere gider. Aynısını yapar ve cinler bu hastalığa sebep olan cini ortadan kaldırırlar ve hasta iyileşir. (s. 93)

Eserin Sonunda Abdülkâdir Geylânî'nin nesebi, doğumu, ölümü, çocukları ve tarikatı hakkında bilgi verilir.

Annesi altmış yaşındayken piri dünyaya getirir. Doğduğu gün Ramazan'ın ilk günüdür. O gece Hz. Peygamber, sahabesi ve büyük veliler ile Hz. Pir'in evine gelir ve babasını tebrik eder. Yine bütün peygamberler de müjde için evine gelirler, Geylânî'nin babasına derler ki: "Bütün evvel evliya gelip bu çocuğa itâat ederler ve itâat etmeyenler aşağı derecelere düşer." Yine o gece Geylan bölgesinde doğan bütün çocuklar velâyet hırkasını giyerler, bunların sayısı bin yüz adettir. Abdülkâdir Geylânî o Ramazan boyunca iftar vaktine kadar meme emmez. Yine o aya Mi'rac gecesinde Geylânî'nin omzuna Hz. Peygamber'in mübarek ayağının izi nakşedilir.

Hz. Şeyh 561 yılında Rebûlevvel'in dokuzunda vefat eder. Anlatıldığına göre Azrail (a.s.) elinde ilahî bir mektupla Abdülkâdir Geylânî'nin oğluna gelir, oğlu Azrail'i babasının yanına götürür. Abdülkâdir Geylânî mektubu neşeyle okur, müridleri ve bütün müslümanlar için tövbe ve dua edip ruhunu teslim eder. Bağdad'ta Bâbu'l-Ezc medresesine defn olur.

Abdülkâdir Geylânî'nin on erkek evladının isimleri doğum ve ölüm tarihleri verilir. Daha sonra tarikate giriş anlatılır:

Kādirî tarikatına girmek isteyen bir kişi üç defa Fatiha Süresini okuyup İnnellezîne yübâyiûneke... âyetini okuyup üç defa "Estağfirullah el-azim ve etûbu ileyh" der. Sonra sağ eliyle mürşidinin sağ elini tutarak "Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, evliyelerine... şehadet ederim" derler. Daha sonra mürid cümle hatalarına tevbe eder. Şeyh Yüsbitüllahu'llezîne âmenû... âyetini okur. "Bu el Şeyh Abdülkâdir'in eli, bu ahd Allah ve Resûlünün ahdidir" der. Sonra kibleye karşı oturur, gözlerini kapayıp üç kere "La ilahe illallah" dedikten sonra makas ile müridin bıyığından ya da cübbesinden birkaç kıl keser. Sonra hep beraber Fatiha okurlar.

Tarikat Zikri:

Kadiri tarikatı zikri şöyle yapılır: Mürid önce üç Fatiha okuyup, Bakara 1-2. âyetleri ve "Âyetel Kürsi" ile "Âmene'r-Rasûlü"nü okur. Daha sonra üç defa "Hasbunallahü ve ni'me'l-vekil..." ayetini okuyup sesli olarak başını sağdan sola doğru sallayarak "Lâ İlahe illallah" zikrine başlar. Bitiminde Fatihayı okuyup farklı dua ve zikirlerle devam edilir. Tercüme bu şekilde son bulur.

5. BEHCETÜ'L-ESRÂR TERCÜMESİ'NİN METNİ

Hâzâ kitabü *Terceme-i Behcetü'l-esrâr* fî menâkıb-ı Kutbi'l-Ârifîn ve Gavsi'l-Vâsilin eş-Şeyh Abdülkâdir el-Geylânî kuddise sirruhu'l-'azîz min kelâmı Kudveti's-sâlikîn ve Zübdeti'l-'Arifîn eş-Şeyh Abdurahmân b. eş-Şeyh Ahmed el-Kâdirî kaddesallâhü sirrahümâ.

بسم الله الرحمن الرحيم

Şükr ü sipâs ve hamd-i bâ kıyâs ol sâni'-i bende-perver hazretlerine sezâdır ki, vücûd-i zî-cûd-i Fahr-i 'Âlem sallallâhü 'aleyhi ve sellemi teşrîf-i hil'at-i levlâk ile illet-i gâibe-i tertîb-i kâinât, inâre-i şem'a-i bi'set risâletlerini zer'â-i incilâ-yı zalâm-ı mefâsid, işrâk-i habâset-simât ederek te'bîd-i fûrûg-i mişkât-ı nübüvvetlerini vâbeste-i zât-ı 'ulemâ-yı münevver-sıfât ve meşâyih-i 'âlî derecât kılmıştır. Ve hezârân dürûd ve selâm ol nebiyy-i sidre-makama nîsâr olsun ki, beyza-i beyzâ-yı İslâm'ın ilâ kıyâmî's-sâ'a ibkâ ve te'bîdini ve rûz-i cezâda ümmet-i günahkârânın afvı [3] ve âmurzışını dem-i vâ-pesîn-i hayâtında ehemmi metâlib-i dâreyn addetmekle "Ümmetî! Ümmetî!" diyerek arz-ı kâziyü'l-hâcât etmiştir. Ve âl ve ashâbına dürûd-i bisyâr ola ki, (اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم)⁴⁰ tekrîmine nâyil ve her dü âlemde sa'âdete vâsıl olmuşlardır.

Emmâ bâd, bu fakîr-i hakîr-i hâk-sâr Abdurrahman el-mülakkab bi "el-mufavviz bi'llâh" el-mütehallis bi-Hâlis, İbnü Şeyh Ahmed b. Mahmûd el Kâdirî kuddise sirruhümâ sene bin iki yüz otuz bir târihi mâh-ı

⁴⁰ Anlamı: Ashâbım gökteki yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidâyete ersersiniz.

Rebî'ulevvel'inde bu tarîk ile bast-ı makāl eder ki, Cenab-ı Şeyh Nur Ali Bahş kaddesallâhü sırrahü'l-azîz'in Hazret-i Kutbu'r-Rabbânî ve Gavsü's-Semedânî Hazret-i Şeyh Abdülkâdir el-Cîlânî kaddesallahü sırrahü'l- azîz'in menâkıb-i 'aliyyesinde tasnîf buyurdıkları Behce-i mübtehicenin tefehhüm-i mezâyâsı karîn-i sühûlet olub, sîne-safân-ı sâdikân-ı Rûm edeb birle selsâl-i rahîk-ı kerâmetten bâde-nûş-i sâgâr-i 'irfan olarak kuvve-i sadâkat ve iştiyâkları hânedân-ı 'aliyye-i Kâdiriyye hakkında yevmen fe-yevmen izdiyâd ve iltihâb-ı âteş-i aşk vâridatları muhrık-ı mefâsid-i nefis-i inâd olmak mülâhazasıyla kisvet-i 'anberîn-i lisân-ı Arabiyye'sin câme-i zer-târ-ı zebân-ı Türkî'ye tebdîl ile tercümesi peder-i buzurgvâr Kudvetü'l-ârifîn Cenâb-ı Şeyh Ahmed Hazretlerinden tahmîl-i dûş-i 'uhde-i âcizânem kılınmakla ol velî-yi mücbirin emr-i şerîfine inkiyâd ve berekât-ı enfâs-ı kudsiyyesine istinâden killet-i bidâ'at ile risâle-i ma'hûdenin tercemesine ibtidâ olundu. Ve bi'llâhi't-tevfik, ve hüve'l-hâdî ilâ sebîli'r-reşâd. Ve bu nüsha-i şerîfe tarîka-i [4] ûlâ üzre fermân-ı Hallâku'l-'Alîm ile Cenâb-ı Gavsıyyet-penâh Hazretleri'nin hâlet-i şevk ve vakt-i sekr ve zevkde zebân-ı hikmet beyânlarından cârî olan (قدمي هذه على رقبة كل ولي الله) kelâm-ı belâgat-nizâmının ol zât-ı firîşte-simâtdan südürünü zuhûr-i kerâmetlerinin tebşîriyle velâdet-i pür-sa'âdetlerinden kıdem ihbâr eden meşâyih-i 'izâmın tafsîl-i ihbârları ve kelâm-ı mezkûrun hıyn-i sudûrunda meclis-i 'âlîlerinde nişeste-i zânû-yi edeb olan kibâr-ı 'ulemâ ve meşâyihın zikri ile tevşîh olunarak eyyâm-ı hümayunlarında vâki' ba'zı havârik-ı 'âdâtın inzimâmıyla resîde-i serhadd-i ihtitâm olmuştur.

ذکر اخبار مشايخ از ظهور آن حضرت و از صدور

کلام قدمي هذه على رقبة كل ولي الله از وی پیش ازو

Dakîka sencân-ı ahabâr-ı evliyâ şeyh-i kibâr ve mürşid-i büzürgvâr Mâlikiyyü'l-mezheb Zeynüddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Muhammed b. Abdullah b. Ebî Bekr b. Ebî Tâlib el-Mağribî el-Havâsirî'den ki, mevlid ve mahal-i terbiyesi Kâhire-i Mısır ve künyesi İbnü'l-'Alâ idi.

Rivâyet eylemişlerdir ki: "Şeyh-i müşarun ileyh Hazretleri buyurmuş ki: "Bazı meşâyih ve fukahâ -ki biri Şeyh Ebu Bekr Şiblî'dir, ki menşâ-yı

belde-i Haddâdiye'dir-buyurmuşlar ki "Bir gün Şeyh Ebubekir Hevâzin Hazretleri[5] meclisinde bazı evliyaların zikrin ederken evâhir-i kelâmda zaman-ı müstakbelde Acem'den Abdülkâdir nâmında bir kimse zuhûr edip mesken-i Bağdat o denli bâr-gâh-ı ehâdeyute mütekarrib ve Cenâb-ı Risâlet-meâb(s.a.s)'e manzûr ve müntesep ola ki, (قدمى هذه على رقبة كل ولي الله) tekellümüne taraf-ı Rabb-i Celil'den me'mur olup eyyâm-ı saadetinde kâin âmme-i evliyâ emrine inkıyâd ederler" deyu buyurmuşlardır. Ve eyzan isnâd-ı sahih üzere Şeyh Abdullah el-Cerînî (k.s.a)'den mervîdir ki; o dahi Şeyh Asil b. Abdullah Muhammet b. Ebi'l-Abbas b. Abdülvâsi' b. Emirgâh b.Şâfî b. Sâlih b. Hâtim el-Cîlî'den ki; altı yüz altmış sekiz senesinde pederinden ve çok meşâyihlerden ve Şeyh el -İmam Ebu Ya'kup Yusuf Hemedânî 'den o dahi Şeyh Ebu Ahmet Abdullah b. Ali b.Mûsâ el- Cüveynî el Mülökkab bi'l-Hafî'den dört yüz altmış senesinde buyurmuş ki: "Zamân-ı âtîde Acem'den sâhib-i derecât-ı âl-i ve kerâmât-ı meâlî makbûl-i indallah ve'n-nas bir mevlûd-i şerif zuhûr edip kemâl-ikurbetinden (قدمى هذه على رقبة كل ولي الله) kelâmıyla gûyâ olup asrında olan evliyâ-yı ızâm kûrsî-yi rakabelerin zîr-i pâ-yi arş-ı sâlârına müstekir olmak şerefini vesîle-i terakkî-i merâtib addedeler ve ism-i şerîfi Abdülkâdir ola. Her kim gerden irâdeti kemend-i muhabbetine bende ederse saâdet dârına nâil olmuştur. Ve eyzan Şeyh Abdullah mezkûr bu vecihle şâne-zen-i turre-i rivâyet olmuştur ki Şeyh Abdülkâdir Hazretleri ziyâret-i Şeyh Ebu'l-Vefâ'ya [6] müteveccih olduğunda kendi bizzat istikbâline kıyam ettiğinden gayri meclis-i âliyelerinde hâzır olanlara iclâle-i ta'zîm-i velîyullah deyu istikbâline emrederdi. Cenâb-ı Şeyhin ibtidâ-yı emri olmak haysiyetiyle ulüvv mertebesine muttalî' olmayanlara Şeyh Ebu'l-Vefâ Hazretleri'nin bu mertebe ta'zîm-i bâis-i istiğrâb olup hikmetinden pür-sân olduklarında bu zat-ı âlikadirin mertebe-i velâyeti o güne müterakkî olacak ki; kûrsî-i kerâmet üzere Bağdâd'da ku'ûd edip alâ re'sü'l-eşhâd (قدمى هذه على رقبة كل ولي الله) demekle asrında müteveccih olan âmme-i evliyânın rakabe-i itâatleri zîr-i kadem-i iclâlînde münhafız olup cümlesinin kutbu olur ve sizden her kim fâyiz-i asr-ı şerifi olursa tevk-i ubûdiyyetini kerdan câne mûcib âzâde-i kevneyn bilsin" deyu cevâb-ı kerâmet nisâb i'tâ buyururlar idi.

Eyzan Şeyh Akil El-Menbicî bir gün kutub kim olduğunun istifsâr edenlere: "Şimdilik kutbumuz Mekke-i Mükerrerme'de olur. Evliyâullah'dan mâ'adâ onu bilmez. Fe-emmâ ondan sonra bu tarafda," deyu Irak'a işâretle şerîfû'l menzile münîfi'l mertebe bir acemî fetâ zuhûr edib kutbu'l-vakt olarak fûrûğ-i kerâmeti ke's-şems fî râbiati's-semâ' vâzih ve lâyh olub Bağdad'da kûrsî-yi va'z üzere ku'ûd etmişken (قدمى هذه على رقية كل ولى الله) buyururlar ve inkiyâden li emrihî âmme-i evliyâ itâle-i 'unk-ı rızâ ederler. Eğer eyyâm-ı sa'âdetine dek tâyir-i revânım âşiyâne-i vûcûdumda kalırsa cümleden akdem 'itk-ı rakabe değil onun zîr-i kademine [7] baş koymayı re'sül-mâl-i sa'âdet addederim. Ve onun kerâmâtını tasdîk edip muhabbetine dil-bend olan iki cihanda ecr-i cezîl bulur." deyu seccâde-i suâle nakşibend-i cevâb olurlar idi.

Eyzân musahhah menkûlündendir ki; "Bir gün fukarâ-yı tarîkatden bir cemâat meclis-i Şeyh Abdullah el-Cüveynî'ye dâhil olmagla Şeyh Hazretleri vatan-i me'lûflerinden istifsâr edip "Acem diyârı" dediklerinde "kangi cânibinden?" deyu istîzâh etmeleriyle "Memleket-i Cîlân'dan" deyu ihbâr olundukda "Size beşâret ki; Cenab-ı Bârî (cellet azametühû) memleketinizi Abdülkâdir nâmında bir zât-ı şerif ile münevver ederek o gûne derece-i ulyâya irtikâ ede kim; Bağdâd'da emr-i Zü'l-Celâl ile sadr-ı şerîfinden (قدمى هذه على رقية كل ولى الله) zemzemesi zâhir olup kâffe-i evliyâ onun kesret-i fazlını i'tiraf ederler.

Ve eyzan şeyh-i mezkûrdan menkûldür ki: "Hz. Şeyh Abdülkâdir ile Şeyh Imâd kaddese sırrah meyânında râbita-i üns ve ülfet mün'akıt olduğundan Cenâb-ı Şeyh kâh Şeyh Hammâd'ın ziyâretine teşrîf buyurup kemâl-i edepten Şeyh Hammâd'a tekaddüm etmezler idi. Bir gün Şeyh Abdülkâdir Hazretleri meclisten çıktığında Şeyh Imâd: "Bu acemi bir vakit (قدمى هذه على رقية كل ولى الله) kelimesine me'mur olup; cemi' evliyâ zîr-i kademine vaz'-ı rikâb eder" deyu huzzâra ihbâr etmiştir.

Eyzan Şeyh Ebî Saîd'den mervîdir ki: " Eyyâm-ı şebâbde bir refîkım ile Bağdad'da giderken İbn. Sakâ bizimle refâkat edip hıyn-i vürûdumuzda Medrese-i [8] Nizâmiye'de sâkin olarak her gün ulemâ ve sulehânın

ziyâretiyle müşerref olurduk. Ol eyyâmda dâru'l-İslâm'dan kutbiyyet ve gavsıyyetle meşhûr kerâmeti gün gibi zâhir bir zât-ı âlî mevcûd idi ki; dilediği zaman ehl-i meclis-i nazardan gâib olup; bir vakit mürûrunda yine mekânında müteşahhıs olurdu. Bir gün onun ziyâretine giderken Şeyh Abdülkâdir ki -henüz vâreste-i hadd-i sabâvet olmamış idi- bizimle bâde peymâ-yı refâkat oldu. Esnâ-yı râhde İbn. Sakâ: "İş bu ziyâretine vardığımız kimseden cevâbına kâdir olmayacak bir mes'ele suâl ederim." demekle ben dahi: "Bir nesne istifsâr ederim. Göreyim ne cevap verir." dediğimden Şeyh Abdülkâdir: "Ma'âzallah benim murâdım bir nesne suâl etmek değil, mücerred isticlâb-ı du'â ve berekât-ı enfâsıdır" deyu tarîk-i teeddübe sülûk eyledi. Huzûr-i Şeyh'e vüsûlümüzde kendi mekânında görmediğimizin akâbince âdet-i mukarrere üzere mesnedinde teşahhus eyledikde İbn. Saka'ya kahr ile: "Veyl lek bilmeyecek mes'ele benden suâl edeceksin. İşte mes'ele bu ve cevabı bu ve küfür âteşi ağzında müşteğil olarak ser-â-ser cânını tutmuş müşâhede etmedeyim." deyu buyurdu. Ve bana "Ey Ebî Saîd sorduğun mes'elenin cevâbında bakarsın ne derim. Sorduğun bu ve cevabı budur. Lâkin bu terk-i edebten zehârif-i dünyâyâ simâh-ı üznüne kadar gark olursun." deyu ihbâr-ı cezâ-yı amel eyledi. Ondan Şeyh Abdülkâdir îzâz ve ikrâm ile kendine hem-pehlû edip: " Ey Abdülkâdir! İş bu kelâm-ı edîbâne ile Rızâ-yı Hüdâ ve Resûl'e mazhar oldun ve şöyle müşâhede etmedeyim ki,[9] (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) buyurasın ve kâffe-i evliyâ rakabelerin nihâde-i zîr-i pâ-yi itâatin kılalar." deyu nazardan gâip olup, bir dahi görünmez oldu. Çok geçmeden Hz. Şeyh Abdülkâdir terakkî-i merâtib ederek bâlâ-yı minberde va'z okurken (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) buyurup; cümle-i evliyâ gerden nihâde-i itâat oldular. Ve İbn. Sakâ tahsîl-i fûnûn ve ulûm ederek kemâl-i mahâret ve kuvve-i münâzara ve mücâdelede fâik olmak hasebiyle halîfe-i Bağdâd'da kesb-i takarrub edip çok geçmeden namzed-i sefâret-i Rûm oldu. Hıyn-i vüsûlünde lede'l-münâzara mecbûl olduğu kesret-i mahâret ve kuvvet-i tefennünle cemî' esâkife-i nasâiye (nasaraya) galebe edip cümlesini ifhâm ederek resîde-i a'lâ merâtib-i itîbar oldu. Kazâen bir gün pâdişâh-ı Rûm'un duhterini muâyene edip tâir-i kalbi dâm-ı zülfüne giriftâr oldu. Belki ser-rişte-i devlet-i din-i Nebvî(s.a.s) dest-i ikbâlinden çıktı. Pâdişâh ol hâne-i harâbın kemâl-i

ta'aşşuk ve teşevvükün müşâhede edicek duhterin mehrine bedel millet-i beyzâ'dan biri olub, dîn-i Nasârâ'ya teklîfini iş'âr etmekle (جف اقلم بما جرى) fehvâsınca cibillet-i habâset âyine-i müste'îd-i dalâlet olduğundan bilâ-muhâbâ dâhil-i dîn-i Nasarâ oldu. Dâmen-i devlet-i câvîd ve girîbân-ı ümîd hayf ve sad hayf ki; ve ben dahî Bağdâd'dan Şam'a rihlet edip Melik Nûreddin Şehîd tarafından tevliyyet-i evkâf-ı Şâm uhde-i istîhâlîme ihâle olunarak [10] mahsûlât-ı evkâfdan hâyiz-i emvâl-i kesîre oldum. Ol zaman kelâm-ı velâyet nizâm-ı Cenâb-ı Gavs hâtırına hutûr eyledi.

ذکر جماعت مشايخ و علماءی که در هنگام صدور

قدمی هذه على رقبة كل ولي الله در مجلس جناب

شیخ عبدالقادر حاضر بوده اند

Eş-Şeyh Ali Hîti ve Şeyh Bekâ b. Battû en-Nehr el-Mâlikî istîmâ-ı va'z için meclis-i Cenâb-ı Şeyh'de hâzır olmuşlardı ve Şeyh Ebû Necîb Abdülkâdir b. Abdullah Sühreverdi ve Şeyh Ebû mükerrrem ve Şeyh Ebu'l Abbas Ahmed b. Ali Mevsikî Sarsarî ve Şeyh İbrahim Nehrevânî ve Şeyh Mâcid Kürdî ve Şeyh Osman b. Merzûk Kureyşî kasd-ı ziyâretle müteveccih-i Bağdâd olup hâzır-ı meclîs olmuşlardı ve Şeyh Mükârim Ekber ve Şeyh Matraba Devânî ve halîfe-i imâm Rızâ -radiyallahü Te'âlâ anh- Şeyh Câgîr ve Şeyh Sadaka b. Hammâd Bağdadî ve Şeyh Yahyâ b. Muhammed Devrî ve Şeyh Ziyâüddün İbrâhim b. Abdullah ve Şeyh Ebû Abdullah ve Şeyh Ebû Abdullah Muhammed Deryânî Kazvînî ve Şeyh Osman b. Merduî Bestâmî ve Şeyh Kadîbü'l-bân Mevsilî ve Şeyh Ahmed Baklî ve kerâmât-ı zâhire sâhibi salât-ı hamseyi hemîşe Mekke-i Mükerrreme'de edâya fâyiz Şeyh Ahmed b. Ali el-Arînî ve Şeyh Muhammed b. Ahmed Ma'rûf-ı bi'l-hâs ve ricâlü'l-gaybden Şeyh Osman [11] b. Ahmed Irâkî ve Şeyh Sultan b. Ahmed el-Mezkî ve Şeyh Ebûbekr b. Abdülhamîd Şeybânî ve Şeyh Ebu'l-Berakât ibn. Miâdullah Irâkî ve Şeyh Ebu'l-Abbas.

Eyzan ve Şeyh Mûsâ Zevlî ve Şeyh Hamîd b. İsâ ve Şeyh Mübârek ibn. Alî Cemilî ve Şeyh Abdülkâdir İbn. Hasen Bağdâdî ve Ahmed İbn. Ebûbekr el-Harîmî el-Meşhûd-i bi-attâr ve Şeyh Ebu Abdullah İbn.

Muhammed ve Şeyh Ömer ibn. el-Mes'ûd el-Bezzâz ve Şeyh Şihâb Sühreverdî ve Şeyh Mahmûd b. Osmân ve Şeyh Ömer Ebî Nasr el-Gazzalî ve Şeyh Hasen Farisî ve Şeyh Ali b. İdrîs ve Şeyh İyâd en-Nevvâb ve Şeyh Ebû Hafs Ömer el-Bekhemânî ve Şeyh Muzaffer el-Cemâl ve Şeyh Cemîl sâhibü'l-kitâb ve'l-Hutûbe ve'z-Zağfe ve Şeyh Ebû Ömer ve Osman Eysimânî ve Şeyh Ebu'l-Hasen Mecvesefî ve Şeyh Ebû Muhammed el-Hakk el-Harîmî ve Şeyh el-Kâzi Ebû Ya'î Muhammed el-Zırâî ve ğayrihimden bir cemâ'at nücûm-i Hüdâ ve İ'lâm-i pîşû (kaddesallahü Teâlâ esrârahüm) ol meclis-i bihişt-i enîsde üstâd-ı hikem-âmûz Cenâb-ı Abdülkâdirî'den sebk-hân-ı ilm-i ledûn ve mecmû'adan mezâyâ-yı emr-i kün olmakta iken neş'e-i sehbâ-yı sâğir-i tecellîden nâşî bâlâ-yı minberde Cenâb-ı Gavsîyet-penâh'dan na'ra-i (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) sâhâ-i pîrâ-yı sudûr olmakla fi'l-fevr Şeyh Hîtî -kim; imâme-i sübha-i huzzâr-ı meşâyih idi- yerinden pür-tâb-ı şevk olarak mânende-i duâ-yı müstecâb bâlâ-yı minbere su'ûd edip kadem-i mübârek-i Cenâb-ı Şeyhi -kim; gubârî mütemennâ-yı efser-i pâdişâhân idi- nihâde-i kürsî-yi rakabesi ederek zeyl-i [12] sa'âdet -meâblarına teşebbüs eyledikde kâffe-i evliyâ bu tarîk-i tetâbu' ile zemzeme-i subh-i (تالله لقد اثارك الله علينا) [Yusuf,91] olarak gerdem-i itâatlerin zîr-i pâ-yı çarh-ı sây-ı Hz. Şeyh'e bast eylediler.

Eyzan Şeyh Abdullah Cüreynî nevâ-senc-i rivâyet olmuştur ki: "Bir gün Kâdî Ebî Nasr'dan (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) kelâmının keyfiyetini istifsâr olundukda buyurmuş ki: "Peder-i büzürgvârım Abdürrezzâk ve a'mâm-ı kirâmım Ebî Abdurrahman Abdullah ve Ebî Abdullah Abdülvehhab ve Ebî İshâk İbrahim'den -ki; her derdi ağsân devha-i Cenâb-ı Kutbiyet me'âb idiler- kelime-i mezkûrenin keyfiyeti bu resimle sâmia tırâz-ı intibâhımız oldu ki; vâlid-i büzürgvârımız (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) buyurduğu hengâmda cümlemiz zânû-zede-i meclis-i huzzâr-ı meşâyihden ibtidâ gerdem dâde-i itâ'at Şeyh Ali Hîtî olup; kâffe-i evliyâ dahi der-akab inhifâz-ı rîkâb-ı zerâ'at ederek nahl-i pervede-i hadîka-i nesl-i seyyidetü'l-nisânın hevâdarlığını vesîle-i irtifâ'-i evc-i izzet bildiler." deyu atıyye-i seniyye-i uzmâda bir ferd-i âferîde girîve-gîr-i inkâr olmayıp vazî ve şerîf emîr ve me'mur-ı şâh-ı râh-ı istihsânda pâ-füşerde-i ittifâk oldular.[13]

ذکر مشایخ که در اماکن ساعره در وقت صدور

کلام بطریق کشف مشاهده کیفیت نموده اظهار

اطاعت کرده اند

İsnâd-ı sahîh ile kudvetü's-sâlikîn Şeyh Ebî Saîd kulûb-ı hille pûş-dûş rivâyet olmuştur ki: "Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'ne cânib-i seniyyü'l-cevânib Fahru'l Verâ (s.a.s)'den ilbâs-ı hil'at-i hilâfet hâlet (لى مع الله وقت لايسعنى فيه) (ملك مقرب ولانبي مرسل) olunarak tehniye-i teşrîflerine melâike-i mukarrebîn ve evliyâ-i izâm ve ricâlü'l-gayb-i kirâm hâzır oldukları halde hadîs-i şerîf (قلب قدمى هذه) (المؤمن عرش الرحمن) medlûlünce hurşîd-i cemâl, şâhid-i mutlak ol Hazret'in manzara-i garka-i zamîrlerinden izhâr-ı fûrûğ-ı nûr-i tecellî etmekle (على رقبة كل ولي الله) kelâmıyla gûya olmağın.

Eyzan Şeyh Bekâ b. Battû en-Nehr Mâlikî'den mervîdir ki: "Bir gün meclisde kelâm-ı mezkûr Şeyh Abdülkâdir'den sâdır oldukda melâikeler dahi (صدقت يا عبد القادر) dediler," deyu haber vermişler. Tashîh-i târih-i huzzâr-ı meclis üzere Şeyh Bekâ'nın ihbârı Şeyh Abdülkâdir'in hıyn-i tekellümünde vâki' olduğu müte'ayyin-ı mütetebbi'ân-ı âsârdır. [14]

Eyzan isnâd-ı sahîh ile Şeyh Tafsuncî'den mervîdir ki: "Pederim bir gün meclisde inhifâs-ı unk edip belki "alâ re'sî" dedi. Hakîkati istîzâh olundukda: "Hz. Şeyh Abdülkâdir Bağdâd'da alâ rûûsu'l-iştihâd bâlâ-yı minberde (قدمى هذه على رقبة كل ولي الله) buyurduklarına gerdan-dâde-i itâ'at oldum." deyu keşf-i kınâ-i ibhâm etmekle târih-i hıfz olunarak lede't-tahkîk-i hengâm kelâm-ı kerâmet nizâm-ı Cenâb-ı Şeyh'e mutâbık geldi.

Eyzan Şeyh Necîb Sühreverdî'den sıhhat-ı isnâd ile mervîdir ki: "Hıyn-i sūdûr-ı kelâm-ı mezkûrda pederim ile huzûr-ı Şeyh'de hâzır bulunduk. Pederim başını omzuna bast eyledi ki; mess-i zemîn etmeye karîb olup "alâ re'sî" teslîs eylediler.

Eyzan Şeyh Ebî Mecîd Basrî'den sıhhat-ı isnâd ile mervîdir ki: "Bir gün esnâ-yı va'zda kat'-ı kelâm edip, bir saat medhûş oldukdan sonra başını fers-i zemîn ederek "alâ re'sî" buyurdular. Bu madde-i hayret-engizin

hakikatinden pürsân olanlar; Şeyh Abdülkâdir Bağdâd'da (قدمی هذه على رقبة كل ولی) demekle basît-i gebrâde kâin âmme-i evliyâ mukırr ve mu'terif olduklarından ben dahi ser-nihâde-i zemîn-i i'tirâf oldum." deyu ihbâr etmekle tashîh-i târih olundukda hıyn-i tekellüm-i Şeyh'e muvâfık geldi.

Eyzan Şeyh Ebu Hafz Ömer İbn. Şeyh Hayyat Harrânî'den mervîdir ki: "Bir gün pederim meclisde itâle-i unk edip "alâ rakabetî" buyurdular.[15] Sebebin su'âl eylediğimde: "Üstâdımız Şeyh Abdülkâdir Bağdâd'da (قدمی هذه) buyurdularına hıfz-ı unk eyledim." deyu cevâb verdiler.

Eyzan Şeyh Ebu'l Kerem zeng-zedâ-yı âyine-i rivâyet olmuşdur ki: "Ol vakit Cenâb-ı Şeyh'e kâffe-i evliyâ inhifâz-ı rikâb edip itâ'at eylediler. İllâ bir merd-i İsfehânî ki, Hz. Şeyh ile miyânelerinde ârız-ı sâbıka-i rehâvete binâen gerden-keş tehallûf olmuş ise de fi'l-hâl meslûbü'l-hâl olarak derece-i i'lâ-yı velâyetten derece-i süflâ-yı mezellete sâkıt olmuşdur.

Eyzan Süveyd Sencârî meclis-i ârâ-yı rivâyet olmuşdur: "Pederim hemîşe Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'in fedâil-i vâlâ ve menâkıb-ı uzmâlarını mecma'-i nâsa neşredip hakkında der-kâr olan mevâhib-i bâr-gâh-ı ehadîn cümleye i'lân ederdi. Yine bir gün âdet-i mukarrere üzere tezkâr-ı hisâl-i Cenâb-ı Şeyh için tertîb-i meclis-i va'z ettiği esnâda "alâ re'sî" buyurdular. Şeyh Hasen Telâferî bu tekellümün sebebin istifsâr ettikde: "Abdülkâdir Hazretleri bu sâ'atde (قدمی هذه على رقبة كل ولی الله) buyurdular." deyu haber vermekle tashîh-i târih olundukda hengâm-ı tekellüm-i Şeyh'e mutâbık oldu.

Eyzan Şeyh Ebû Muhammed Yusuf b. Muzaffer el-Kalûlî'den mervîdir ki: "Şeyh Adî b. Müsafir'in -ki meşhûrî Şeyh Hâdî ve nazargâh-ı cebel-i mablûbdur- ziyâretine vâsıl oldum. Mesken-i me'lûfimi isti'lâm ettiklerinde [16] Bağdad'dan olup tevâbi'-i Şeyh Abdülkâdir'den dediğimizde: "Yok yok siz ol kutb-i vahîd tevâbi'lerindensiniz ki; hıyn-i tekellüm-i (قدمی هذه على رقبة كل ولی الله) de üç yüz velî zâhirde ve yedi yüz velî bâtında iclâlen li-ta'zime boyunların münhafiz eylediler." deyu buyurdu. Bir zamandan sonra Şeyh Adî'nin kelâmını Cenâb-ı Şeyh Ahmed Rufâî'ye arz eylediğimde ser-cünbân-ı tasdîk oldular.

Eyzan Şeyh Mâcid Kürdî'den mervîdir ki: "Abdülkâdir Hazretleri zemzeme-i subh-i (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) olduğunda melâik-i izâm ve evliyâyı kirâm gerden-dâde-i mutâva'at olduklarına ilâveten muâşir-i cin dahî ol meclis-i âlem-i fûrûzde hâzır olarak teşebbüs-i dâmen-i inâbet ve inhifâz-ı rakabe-i zarâat eyledikleri meşhûd-i dîde-i yakînîm olmuştur.

Eyzan Şeyh Ebî Abdurrahman Abdullah b. Muhyiddîn Abdülkâdir rakam-ı pîrâ-yı iklîl-i rivâyet olmuştur ki: "Peder-i âlikadirim nevâ-perdâz-ı (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) oldukda huzzâr-ı meşâyih resîde-i şümâr-ı hamsîn idi. Kâffeten inhifâz-ı rakabe-i mutâva'at kıldıkdan sonra müteferrik oldular. Eş-Şeyh Mükârim ve Şeyh Muhammed Muhallis ve Şeyh Muhammed Arînî ve ben birâderlerimle kaldık. Şeyh Mükârim Hazretleri buyurdular ki: "Bugün bâlâ-yı sırr-ı seyyidî Abdülkâdir'de ilm-i kutbiyyet efrâşte ve tâc-ı pür-ibtihâc-ı gavsîyyet nihâde-i fark-ı mübareki kılınarak hil'at-i tasarruf âmm cübbe-i şerîat ve tarîkat gibi kâmet-i tubâ-yı hirâmına ilbas olundukda[17] (قدمى هذه على رقبة كل ولى الله) kelâmına tesaddî ettiğinden âmme-i evliyâ kemâl-i huzû ile itâle-i rakabe-i zerâat eylediler. Hatta istilâ-yı mehâbetinden ebdâl-i aşere -kim; havâs-i vakt ve selâtîn-i memleket ta'yin olmuşlar- ser-firâzân-ı neyistân gibi cünbîş-nümâ-yı teharrük ve ihtizâz oldular. Ebdâl-i aşere kim olduğunu istîzâh eylediğimizde Şeyh Bekâ b.Battû el-Mâlikî ve Şeyh Ebî Saîd Kaylevî ve Şeyh Ali Hîtî ve Şeyh Adî b. Müsâfir ve Şeyh Mûsa Zevlî ve Şeyh Ahmed Rufâ'î ve Şeyh Abdurrahman Tafsuncî ve Şeyh Muhammed b. Adî Basrî ve Şeyh Hayat Harrânî ve Şeyh Ebî Medyen Magribî olduklarını nihâde-î tıbk-ı beyân eylediler.

Eyzan Şeyh Halîfe-i Ekber'den menkuldür ki: "Âlem-i misâlde huzûr-i Resûl-i Ekrem (s.a.s)'e faîz olub, Şeyh Abdülkâdir'in kelime-i mezkûresini ma'ruz-ı sudde-i risâlet-penâh eylemiş ol zer'â-i istizhâr-ı enbiyâ ve evliyâ (s.a.s) sıdk-ı Abdülkâdir nice böyle sahn-ı tıraz-ı mübâhât olmasın ki, taraf-ı Rabbu'-erbâbdan me'mûr ve teşrîf-i kutbiyyetle ser-firâz olduğuna ilâveten tarafımızdan dahî her halde karîn-i müsâ'ade-i müsâ'at-ı âlemiyândır." deyu buyurmuşlardır.

Eyzan isnâd ile Şeyh lü'lü Arâmî'de kim Mekke-i Muazzama'da sâkin enfâs ile muhâtab ve kutb-i vakt imiş. Zîrâ kutb iki nev üzeredir: Biri enfâs ile muhâtab ve diğeri vücûdiyle muhâtabdır. Ol kutb -kim müselle-i mülk-i melekûtur- birden mâ'adâ olmaz. Lü'lü-i pâş nisâr olmuştur ki; Bâr-gâh-ı ehâdeyutden uhde-i istîhâlîme tefvîz buyurulan mevhîbe-i uzmâyı[18] kutbiyyet âsâr-ı enfâs-ı Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'dir ve ol zaman ki; ol Hazret (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) buyurdular. Üç yüz on üç evliyâ inhifâz-ı rakabet-i zerâ'at kıldılar. Kim şimdilik on yedi neferi haremeyn-i şerîfinde ve altmış neferi Irak'da ve kırk neferi Acem'de ve otuz neferi Şam'da ve yirmi neferi Mısır'da ve yirmi yedi neferi Mağrib'de ve yirmi üç neferi Yemen'de ve yirmi yedi neferi Sedd-i Ye'cûc ve Me'cûc'de ve yedi neferi vâdî-i Serendîb'de ve kırk neferi Cebel-i Kâf'da ve yirmi dört neferi Bahr-i Muhît'de olalar. Kaddesallahu esrârihim ecme'in.

ذکر بعض مشایخ فرموده اندان حضرت بکرفت

سخن از جانب احدیت تعالی شانہ مأمور شده بود

İsnâd-ı sahîh ile Şeyh Ebu'l Mefâhir pederi Şeyh Ebu'l-Berekât'den nâkildir ki: Şeyh Adî b. Müsâfir'den "Âyâ Şeyh Abdülkâdir'den sâdır olan kelâm-ı muhayyirü'l-efhâm meşâyih-i mâ-tekaddümden sâdır olmuş mu?" deyu tahrîk-i silsile-i istibyân eylediğimde misli nâ-mesbûk olduğunu haber verdiler. "Pes cânib-i Abdülkâdir'in bu gûne kelâm-ı mübâhât-ı irtisâm ile teferrüdüne bâ'îs ne oldu? " deyû istîzâh olunduğunda "Hz. Gavsîyyet-penâh resîde-i makâm-ı ferdeyut olup mâsivâsını müşâhede etmediğinden[19] bu resm-i kelâm ile nâtık oldu." deyû cevâb vermekle cemî evliyâ makâm-ı ferdiyyetde mahsûs olurlar. "Niçin birisi bununla mazhar olmadı?" deyû tekrîr-i istintâk edildiğinde: "Sâir evliyâdan bir ferd bu kelâma me'mûr olmayıp ol Hazret hâsseten me'mûr olduğundan melâik-i ızâmın Hz.Adem (salevâtu'llâhi alâ Nebiyyinâ ve aleyhi's-selâm)'ın secdesine me'mûr oldukları gibi kâffe-i evliyâ inhifâz-ı rakâbete me'mûr olduklarına teyakkun edip itâle-i a'nâk eylediler." deyû itâle-i tûmâr-ı beyân eyledi.

Eyzan Şeyh Ebû Saîd Kaylevî'den ol Hazret'in bu kelâma me'mûriyetini istifsâr ettiklerinde: "Bîlâ-şek me'mûr idi ve bu lisân lisân-ı kutbiyyetdir ve hemîşe aktâbın ba'zısı sükûta ve ba'zısı nutka me'mûr olurlar." deyû haber vermişler.

Eyzan Şeyh Betâyihi ve Şeyh Ahmed Rufâî Hazretlerinden Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'in kelâm-ı mezkûra me'mûriyetini istifsâr ettiklerinde : "Belî hakkan Cânib-i Rabbi'l-İzzet'den me'mûr idi" deyû îzâh-ı merâm etmişler.

Eyzan Şeyh Hayat Harranî (kuddise sırruh)'den mervîdir ki: "Bir kimse kendinden bey'at taleb etmiş. Şeyh Hazretleri: "Sende nişâne-i bey'at-ı âher müşâhede olunur." deyu buyurdukda: "Belî Şeyh Abdülkâdir Cenâb'ının namzed-i bey'atı olmuşdum. Fe-emmâ dûş-i irâdetime ilbâs-ı hırka-i fakr buyurmuşlardır." dediğinde Cenâb-ı Şeyh Hayat: "Biz cümle ol Hazret'in sâye-i devletlerin zîr-i sâye-bân-ı iclâlinde bâlâ-nişîn mesned-i sa'âdet ve şecere-i Tûr-i inâyetlerinin kubbe-i füyûzâtiyle fâiz-i nisâb-ı merâtib-i velâyetden[20] (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) kelâmına me'mûr oldukları esnâda bi'l-cümle inhifâz-ı rikâb ettiğimize binâen dergâh-ı ilâhî bende-nevâzdan ifâze mâide ile kâse-i kulûbümüze lebrîz-i nevâle-i keşf-i kerâmât olmuşdur." deyu buyurmuşlar.

ذکر بعض مشایخکه در وقت صدور ان کلام

درامکن ساعره انخفاض رقاب کرده اند

İsnâd-ı sahîh ile ba'zı eshâb-ı Şeyh Ahmed Rufâî'den mervîdir ki: "Bir gün mâkamında câlis iken inhifâz-ı rakabe edip "alâ re'sî" buyurdular. Sebebinden pürsân olanlara: "El'an Şeyh Abdülkâdir'den Bağdad'da (قدمی هذه) (على رقبة كل ولي الله) kelâmı sâdir oldu." deyu inâre-i kânûn-i cevâb etmişler. Tahkîk târih olundukda hengâm-ı Şeyh'e mutâbık gelmiştir."

Eyzan Şeyh Abdullah Batâyihi buyurmuş ki: "Şeyh Adî b. Müsâfir beni Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'nden imâmete taleb etmekle ruhsat-ı Şeyh ile beş sene imâmet maslahatına kıyâm esnâsında Şeyh Adî Hazretleri'nin ahvâli bu resim üzere meşhûdüm oldu ki her gün Cibâl-i ikârîye muttasıl

zâviyelerine karîb olan Cebel-i Belaruş'da su'ûd ederek mültekâsı olan şecere-i yeserden müttehiz asâ ile sâha-i arza [21] bir dâire çekip vasatında mütemekkin olmağla: "Her kim Bağdad'da Şeyh Abdülkâdir'in kelâmını irâde-i semâ ederse dâhil-i dâire olsun." deyurek ba'zı ashabını istishâb etmekle Cenâb-ı Şeyh'in meclisinde tekellüm buyurdıkları kelimâtı istimâ' ederek yekan yekan tahrir ederler idi. Hatta Şeyh Abdülkâdir Hazretleri dahî ol esnâlarda huzzar-ı meclise müteemmil olan Şeyh Adî Hazretleri size nâzırdır." deyû buyururlar imiş. Bir gün yine âdet-i mukarrere üzere dâhil-i dâire olduklarında Şeyh Adî şöyle inhinâ-i rakabe eyledi ki safha-i cebhesi mess-i zemîn etmeğe karîb oldu ve kendine bir vecd-i azîm olvermekle ba'zı ibârât-ı fasîha inşâ edip ba'de'l ifâka zâviyelerine dâhil oldular. Bu vecdin sebebini istifsâr edenlere: "Bu sa'atde Şeyh Abdülkâdir (قدّمى هذه على رقبة كل ولى الله) buyurdıklarında hâlet-i vecdle inhinâ-i rakabe eyledim." deyu i'tâ-yı cevâb eylediler. Târihi zabt olunarak Bağdad'dan vürud-i müsâfirinde lede'l-istihbâr hengâm-ı tekellüm-i Cenâb-ı Şeyh ile mutâbık geldi. Ve Şeyh el-Berekât'den menkuldür ki: "Amm-ı Şeyh Adî Cebel-i Melâdûş'de derûn-i dâirede hengâm-ı inhinâ-i rakabede bir güne ibârât-ı râyika ile tekellüm ederdi ki; ukûl-i beşer fehminde hayrân olurdu. Ve Şeyh Abdülkâdir'in tezekkürü ile bûriyâ-aynın inşâdında müterennim olurdu ki:

(سرفى النفوس على احوالها)

(فاما عليها و امالها)

(فان سلمت فتتال المنى)

(وان تلفت فباجالها)

(هذه تنبيه من كينونت طريق السلوك)

Ey Azîz-i men! Eğer kadem-i sebâtı piçîde-i ezyâl-i temkîn edip e'dâ-yi cân ki kim nefsi-i hamîm? ile kuvvâ-yı selâse der-irâet-i zahr etmeyesin. Bu cünûd-i zafer-i mev'ûdün uhde-i ibtâlinden ma'dûd olursun. Eğer kişte-i arza kâh neberd oldun; dâhil-i zümre-i merdân-ı Hüdâsın ve ger bu ma'rekeden kalb-i düşmanı şikest ederek mansur ve muzaffer çıktın. Artuk

riyâset-i ecnâd-ı irfân uhde-i celâdetinde mukarrer oldu. Hemân nefsi emmâreyi zincîr-i iflâs ve tecerrüd ile kayd-bend ederek, leşker-i safâyı şebîhûn redd-i şehristân-ı enâniyyet kılıp râkib-i mürekkebi tevekkül ve yakîn olmakla telebbüs-i elbise-i sabır ve sebât ve durû-i ilm-i vakâr edip mütekallid-i süyûf-i havf ve müstezher-i siper-i recâ olarak rimâh-ı huşû'u meyâdin-i huzû'da gürdan ve mancınık sadâkati arrâde-i ihlâsa bend itgil. Eğer bu resme tehyie-i edevât-ı harb ve istihsâl-i esbâb-ı ta'n ve darb ettin ise işte zümre-i e'dâyı müste'sel kılub mâlik-i memleket-i vücûd oldun. Ba'de ez'an bizim melâhatde evtâr-ı mücâhede ile tertîb-i sâz-ı kanâ'at ve mızrâb-ı müşâhede ile nevâht ederek nağmât-ı ma'firetle hâtır-ı hazîn ki; hoş vakitle pes cür'a-i bâde-i vahdâniyetden mütayyibü'd-dimâğ olduğunda ser sevdâ-perest nefsi şûmde hevâ-i enaniyyet diğer bedîdâr olûb, ol zaman yine şemşîr-i cû' ve hançer-i sükût ve sihâm-ı kurb ve rimâh-ı tenhâyı âmâde-i keff-i îsti'dâd ederek tefrîk ketîbe-i ecinne nefse der-kâr ol, oldum ki muzaffer-i meydân-ı rezm olarak kat mekâmî temâmı lezâyiz-i mesâmi ve cevârih etmekle istisâl-i [23] mefâsîd-i hevâ izâle-i enâniyyet bâd-peymâ eyledin. Arzumend-i mevâsile-i Cenâb-ı Mevlâ ol ki nâgâh hâtîf-i "âlem-i bâlâ" Ey teşnelebi vâdî-i firâk ve ey suhte-dil-i âteş-i iştîyâk! Gel makâm-ı kâbe kavseynde mahbûb-i câvidân ile hem-zânû-yi müâşeret ol deyu da'vet kılar ve âgâh ol Ey sâlik-i meslek-i makam-ı kâbe kavseyn! Eğerci zîb-i mesned-i iştihâr olduğu üzere Cenâb-ı Fahri âlem (s.a.s) Hazretlerine hengâm-ı seyr-i îlâallah'da kesb-i ihtisâs itmiştir. Lâkin min haysü'l-hakîka küll-i ferden ferden mevcûdâtıdan ol vücûd-i mutlak'a nisbetle kat-ı tekayyüdât-ı kayddan bu makama mâlikdir. Bilkülli Ey Azîz men bu kavm-i âlûde-i hâb-ı mesti ve zâviye-i nâsûtda sâmi-i müjde âlem-i lâhut ve sâyâ kıl irşâd ile âyine-i dilden zengin-i zidâ-yı gumûm-i kudûrât olmuşlardır. Bunların kasd-ı kelâm-ı bi'l-cümle fereh ve sükût tahayyür-engizleri serâpâ edeb-âmîzkârîdir ve cûdleri nekâyis-i evsâf-ı beşerden müberrâ ve nüfûsları gâyip ve âzâde-i iştihâ olmadan ecniha-i inâyet ve meşîyyetle pervâz seyrânında melekût hacb-i pirehen hudûsü zûr-i pençe-i kademle çâk ederek vücûd-i imkânların nâ-mevcûd eylemekle vâsıl-i makâm-ı üns ve kâim-i besât-ı kuds olmuşlardır.

Ba'dehü müşâhede-i makâm-ı melâik-i mukarrebeler ve rûhâniyyet-i mu'azzeze oldular. Tâ kim câzibe-i gayret bunları ser-menzil-i hayrete çekmekle müstagrak-ı bihâr-ı ehadiyyet olub kendilerini ferâmûş ederek müşâhede-i aynî ile mülâhaza-i devlet-i dîdâr etmekle (فبى ينظرون و بى يسمعون) [24] hâsıl edip bâde-i sehbâ-yı (سقاھم ربهم) [İnsan,21] piyâle-i muhabbetten besât-ı kurbet üzere nûş ederek resîde-i menzil (فى مقعد صدق عند مليك مقتدر) [Kamer, 55]

Ve mûnâdî nidâ (يا عبادى لا خوف عليكم و لا انتم تحزنون) [Zuhur, 68] oldular.

ذکر بعض مشايخکہ مبلغه تعظیم شیخ عبدالقادر کردہ اند قدس سرہ

Şeyh Ebu'l Kâsım el-Batâyh el-Haddâdî'den mervîdir ki; "Bir vakit niyet-i ziyâret-i sulehâ ile âzim-i Cebel-i Lübnân olarak bir şahs-ı isfehânî'nin -ki Cebel'de kesret-i ikâmet sebebiyle müsemma bi- Şeyh Abdullah el-Cebelî olmuş idi- şeref-i mülâkatına nâil olub hizmetine mülâzemet esnâsında ol Cebel'de müddet-i ikâmetin istifsâr ettikde sübha-i bî-şümâr sinînden altmış adet gerdan olduğun haber vermekle iş bu müddet-i kesîrede acâyibât-ı ibret-engizden ne müşâhede buyurmuşsun?" deyû istibyân olundukda bu vecihle ecniha-güşâ-yı tâyir-i takrîr oldu ki; (sene tis'a ve hamsin ve hamse mie)'de bir gece meğâk-i mahsûsamda zânûzede-i seccâde-i ibâdet iken şöyle meşhûdüm oldu ki; kebûterân-ı kungure-i âşiyân-ı ezel ya'ni âkîfân-ı kille-i Cebel olan kâffe-i meşâyih-i izâm hey'ât-ı ictimâ' üzere cânib-i Irak'a ecniha-güşâ-yı tayerân oldular. Ben dahi ol [25] bâlâ-pervâzân-ı evc-i kirâmından istihsâl-i ruhsat-ı refâkat ederek esnâ-yı râhde mâbeynimizde rişte-i müvâhât ve müvâsât mün'akid olan bir zât-ı şeriften cihet-i âzimetimiz hangi mahal olduğunu istifsâr eylediğimde: " Nakîbü'l-evliya Hz. Hızır (a.s.) bizleri cânib-i Bağdad'da kutb-i zaman ve pâdişah-ı zû'l-iktidâr-ı devrân Hz. Şeyh Abdülkâdir'in huzûr-ı meclis-i bihişt âyinlerine me'mur buyurmuştur." deyu ta'yin-i merâm etmekle müddet-i kalîle geçmeden vâsıl-i huzûr-i sâtî's-sevr-i kutbiyyet-penâh olarak hizmet-i âliyelerinde saf-beste kıyâm ve pişvâları olan zât-ı ferîşte-simât-i Cenâb-ı Kutubla nâil-i kurbet-i kelâm olarak bi'l-cümle iş'âr-i imtisâl-i fermân-ı Hz. Kutub etmekle ruhsat-ı insirâfdan sonra ber-güşâyende-i muâvenet oldular.

Eyzan Şeyh Ebu'l-Kāsım'dan mervîdir ki: "Cenab-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri (قدمى هذه على رقية كل ولى الله) buyurduktan sonra kâffe-i evliyâ ebdâl ve evtâd ve ricâlü'l-gayb ol hazrete hıyn-i teslîmde (السلام عليكه عليك الزمان ويامام المكان) وياقاعماً بامرالله ويا وارث كتاب الله و ياناعب رسول الله صلى الله عليه وسلم يا من السماء و الارض ماعدة و اهل وقته (كلهم عائلته يامن ينزل القطر بدعوته و يدر الزرع ببركته) deyu lü'lü-i nisâr-senâ olurlar idi. Kaddesallahü sırrahü'l-azîz ve nevverallahü zarîhahü.

Eyzan Abdülali Kureyşî'den mervîdir ki: "Âyâmiyân-ı evliyada Şeyh Abdülkâdir'den âlî mertebe var mı?" deyu kâdibü'l-bân Mevsilî'den istifsâr [26] eylediğimde: "Yoktur, zîrâ (قدمى هذه على رقية كل ولى الله) buyurduklarında hâzır ve gâib kâffe-i evliya ol Hazretin iclâl ve heybetinden inhifâz-ı re's eylediler." deyu cevâb ettiler.

Eyzan Şeyh Abdullah Sâlihî'den mervîdir ki: "Huzûr-ı Cenab-ı gavsıyyet me'be duhûl edip meclis-i âliyelerinde mukaddemen manzûrum olmayan dört kimse müşâhade ederek makâmında kıyâm eyledim. Meclisten hâriç olduklarında Hz. Şeyh bana: "Bu zât-ı şeriflere lâ-hak olup istid'âyı duâ-yı hayr eyle" deyu emir eylediklerine binâen resîde-i hâk-i bâları olarak temennâ-yı ed'îye-i hayriyye eylediğimde sana beşâret bir zât-ı muallâ-sıfâtın nâil-i devlet-i hizmeti olmuşsun ki, Cenâb-ı Hallâk-ı Hakîm (cellet azametühû) Hazretleri ânın berekâtiyle birr-ü bahr-i yed-i kudretinde muhâfaza ve meyâmin iddiâsıyla halka terahhüm eder. Bizler ve sâir evliyaer ânın bereket-i enfâsıyla sâye-i âtifetinde mürebbi'-nişîn-iistirâhattır"deyû tebşîr eylediler. Ba'dehu onların kelâm-ı beşâret-i irtisâmları ma'rûz-i kutbiyyet-penâh eylediğimde zât-ı âliyeleri hırâmende-i gülşen-i hayât oldukça künhünü tavsiye buyurdular. Ol kimesnelere istid'âyı ma'rifet kıldığında muhâfizân-ı kaf olduklarını nüvişte-i cerîde-i ihbâr oldular.

Eyzan Şeyh Ali Hîti tesviye-i sufûf-ı rivâyet etmiştir ki: " Bir vakit azm-i ziyâret-i Hz. Şeyh Abdülkâdir ettiğimde ricâlü'l-gaybden ehli saf ve her safı resîde-i aded-i seb'în olub huzûr-ı Şeyh'de pâ-yi edeb üzere kıyâm etmişler müşâhade olundu. Onlara teklîf-i kuûd (27) eyledim. "Tâ Hz. Şeyh hâric-i salât olub ruhsat-ı aliyye erzânî buyurmadıkça cür'et-i cülûsa

iktidârımız yoktur. Zîrâ lâ-şek ânın yedi cümle yedler üzere fâik ve kâdemi kürsî-yi rakabemizde kâin ve emrine itâat cümlemize vâcib ve lâzımdır.” dediler ve ol Hazret namazdan fâriğ oldukda bi’l-cümle takbîl-i dest-i şerîflerine mübâderet eylediler.

Eyzan Şeyh Ali Hîtî nakleder ki: “Biz Cenâb-ı Şeyh’i muâyene ettiğimizde mahz-i hayr müşâhede etmişiz. Kıyâs ederek kâh Hazret kendi nefsinden tahdîs-i ilâhî ederek bu resim üzere tensîk-i kelimât-i nasîhat-âmiz kılardı ki; bi’l-küllî ey Azîz-i men! (تولاك الله بحبل حمايته و صانك بالطف رعايته) eğer taleb-i kadem-i sıdk edersen matlûb olursun ve eğer tarîk-i şevkde sâlik olursan mâlik olursun ve ger tertîb-i asâkir-i hubb edersen zafer-yâb olursun vaktâ ki sıfât-ı insânî fenâ, buldu bekâ buldu. Kaçan ki ırk-i vuslat sâbit oldu, nâbit oldu ve eğer usûl-i kurbet zâhir oldu, bahir oldu. Oldum ki; riyâh-i üns esdi gonca-i müşâhade gülzâr-ı kuds’de handân olur. Hemân ki, ehibbâ-vâmık olur, âşık olur ve ismâ’-i ervâh şinevâ olur evaktâ ki; ebsâr-ı esrâr hâzır olur nâzır olur. Kaçan ki; bu tâifenin lisanları emir olur zâir olur; sıhhatleri şühûd-i hakk’al-yakîn ve nutukları vürûd-i emr’al-yakîndir. Zinhar ey Birâder! Bu zümreye ittibâ’ı ganîmet bil kim; vâsıl-ı maksûd-i câvidânî olasin ve âvihte-i simâ’ın olan eşyâyı ferâmuş et. Tâ ki derece-i [28] ta’ayyüne eresin ve eltâf-i bî gâye-i Cenâb-ı Kibriyâ’dan niyâz olunur ki; dîde-i ebsâr-ı besâirimizi nûr-i hidâyetle tekmîl ve esâs-ı kavâid-i akâyidimizi hüsn-i riâyetle te’sîl eyleye... Âmîn.

Eyzan Şeyh Rabbânî Necîbüddîn Abdullah Sühreverdî’den rivâyet olunur ki: “Birgün Şeyh Abdülkâdir Hazretleri meclis-i Hammâd Debbâs’de bir kelâm-ı azîm îrâd eyledi ki; Şeyh Hammâd “Eyâ Cenâb-ı Hayr’al-mâkirîn Hazretleri’nin mekrinden havf etmeyip ne güne böyle kelâma cesâret edersin” deyu itirâz eyledikde Şeyh Abdülkâdir Hazretleri dest-i mübârekin Şeyh Hammâd’ın sadrına vaz’ edip dîde-i kalb ile batn-ı keffime nazar kıl, gör ne tahrîr olunmuş?” demekle Şeyh Hammâd bir zaman murâkabeden sonra ? Rabb’ül -izzet’den hak ki; mekr olunmamak zımnında yetmiş vesîka ahz ettiğin manzûrum oldu. Artık âzâde-i mülâhaza-i havf ve hatr oldun. (ذلك)

(فضل الله يؤتیه من یشاء والله ذوالفضل العظیم) [Cuma,4] deyu vesîka-nüvîs-i tehniye ve tahsîn oldular.

Ve eyzan Kâdi'il-kudât Ebu Sâlih Nasr b. Abdürrezzak b. Şeyh'ül-İslâm Abdülkâdir'den mervîdir ki: "Pederim Abdürrezzak bugün Cenâb-ı Kutbiyyet-penâh'dan sana mertebe-i velâyet-i erzânî olduğu ne zaman ma'lûm oldu?" deyu istifsâr etmekle "Tılıfda sâle iken bir gün hânedan çıkıp âzm-i mektebhâne ettiğimde zümre-i melâikeyi etrâfımda müşâhede eylediğimden gayri mektebhâneye vüsûlümde yine havâlisinde melekler oturmuş gördüm. Beni mu'ayene ettiğinde velîyyullah için tevsî-i-râh [29] eyleyek deyu yek-diğere hitâb ederler idi. Bir âhar gün mektebhâneye vürûdümde melâikeler bu resme tekellüm ederken bir kimse âbir bulunup bu sabî kim olacak?" deyu onlardan suâl eyledikde: " Bu tıfıl bir azîm'üş-şân refî'ul-menzile veliyullah olacak ki; dilediğin i'tâ ve azm eylediğin icrâ etmede bir kimse kendeyu mâni' olamaz" deyu haber verdiler. Ol zamandan münselik-i silk-i evliyâ olacağımı cezm eyledim ve kırk sene mürûrundan sonra evvel emirde sâilin ebdâl-i seb'adan olduğu ma'lûmum oldu." deyu ihbâr eylediler.

Ve eyzan buyurmuş ki: "Eyyâm-i sabâvette âlem-i seyahatde: "Ya Abdülkâdir! (و اصطفيك لنفسی)" âvâzı cânib-i gaybden sâmi'a tırâz intibâhım olurdu. Eğer bu sâil kelâm-ı mezkûr Cenâb-ı Kelîmullah salevâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhi's-selâma Rabb'ül-erbâbdan hitâb olmuş Şeyh Abdülkâdir'in bu kelâm ile muhatab olması nice câizdir?" deyü su'al etse bu vecihle çile-bende-gân-ı cevâb oluruz ki; enbiyâ-yı ızâm aleyhim'üs-selâm vâsita-i miyâne-i âlem-i itlâk ve takyîddirler. Zîrâ sâkin-i âlem-i bâlâ müfîz mutavattın âlem-i süflâ müstefizdir ve hakikat-ı örfde kavs-i urûç ve nüzûle karar vermişler ve kavs-i urûç-i zuhûr ebu'l-beşer Âdem (aleyhisselâm)'dan tecellâ-yı envâr-ı [30] şems-i vücûd-i Ahmedî (s.a.s.) zuhûruna dek bâkî olarak eyyâm-ı hümayununda âvihte tâk itmâm olmağla zuhûr-i âlem-i ezeli kavs-i nüzûlden mütecellî olmağa başladı. Ba'de ez'an te'eddüben ta'yîn-i fark-ı rütbe-i nübüvvet ve velâyet için vahiy ile mülhem olanlara velî derler.

Server-i mevcûdât ve fahr-i kâinat (s.a.s.) Hazretleri (علماء امتی کانبیاءبنی اسرائیل) buyurdıkları isbât-ı müdde'âya burhân-ı vâzıhdır.

Ve eyzan hadîs-i kutsîde Cenâb-ı müfîz-i mutlak hazretleri: (اولیاءى تحت) buyurmuş. Bu hadis me'ânî-i kesîreyi şâmildir. Fe-emmâ bu enmûzec mahalli-i tahammül değildir ve hadîs-i nebevî üzere ulemâ-i ûmmet müşebbeh ve enbiyâ-i izâm müşebbehün bih olarak, müşebbehün bihin müşebbehden a'la olması müsellemdir ve lâkin enbiyâ gâlib-i ahvalde Cebrail (a.s.)'ın ihbârına muhtaç olarak evliya bila-vâsita mülhem olduklarından bazı ahvalde enbiyadan mahrem addolunmuşlardır ve anâsırın killet-i isti'dâd-ı bekâsı ve âlemin butlân-ı kıdemiyetini mûcib adem-i tenzîl-i semâvî ve tecdîd-i ahkâm-ı şer'î olarak bi-delîl (کل ولی على قدم نبی) Hz. Şeyh Abdülkâdir kadem-i gerdûn-i hadem Cenâb-ı Muhammedü'l-Mustafa (s.a.s.)'de geldiğine binaen (و كل ولی له قدم و انی على قدم و انی على قدم النبى بدر الكمال) deyu fahr ve mübâhât eylemişler ve bu kelâmın tafsîlini İbn. Arabî Fütuhât-ı Mekkiyye'de rumûzen beyan kılmıştır.

Ve eyzan Şeyh Hazretleri'nden mervîdir ki; "Hâlet-i mücâhedede bana sine-i nevm [31] vâki' oldukça " Ey Abdülkâdir seniistirâhat-ı hâb için mi halk etmişlerdir? Şimdilik bir nesne değilsin. Gaflet etme, tâki bir nesne olasın." deyu âvâz-ı istimâ'im olurdu."

Ve eyzan mervîdir ki: "Şeyh Sadaka-i Bağdâdî birgün bir kelâm-ı nâ-meşru' ile tekellüm etdiğinden halîfe-i Bağdâd ânı ihzâr ederek ta'zîrine fermân buyurmuş. Te'dib için Şeyhi ser-birihne etdiklerinde bir mürîdi " Vâ-şeyhâh " deyu tefeccü' etmekle şeyhi mess eden şahsın desti a'rec olup vezîrin kalbine havf ve dehşet müstevlî olarak Şeyhi itlâk eylediler. Şeyh Sadaka ol vartadan halâs olarak mütefeccih-i Tekye-i Hz. Şeyh Abdülkâdir oldu. Vüsûlünde şöyle müşâhede etmiş ki; cümle halâik ve meşâyih Şeyh'in hurûç edip kiraat-i va'zında muntazırdılar ve Şeyh Sadaka dahi dâhil-i silk-i huzzâr oldu. Ba'de Cenâb-ı Şeyh çıkıp kürsî-i va'zda karar ederek sâkıt olup aslâ tekellüm etmediğinden gayri kârîini dahî kiraate işâret buyurmadılar. Sonra halâyıkda hevl ile vecd-i azîm hâsıl olmağın Şeyh Sadaka bilâ-tekellüm Şeyh ve kırâat kârî iş bu hâlet-i vecde sebep nedir?" deyu

zamîrinde subhe- gerdân-ı taaccüb olduğunda Hz. Şeyh ol cânibe iltifât ederek "Ya Sadaka bir mürîdimiz Beyt'ül Makdis'den bir vesbede resîde-i Bağdâd olup vesâtat-ı destimizle teşebbüs-i habl-i inâbet edecek cemâat-i huzzâr bi'l-cümle anın mâide-nişîn ziyâfetidirler deyu bâ'is-i vecdi icmâlen beyân buyurdular [32]. Şeyh Sadaka Beyt'ül Makdis'den bir hutvede vâsıl-ı Bağdâd olan kimseden tevbe edecek ve Şeyh Abdülkâdir'e ne ihtiyâcı vardır" deyu ser-engüş-ti fikir ile idâre hasat istiğrâb ederken Şeyh ol sevbe mültefit olarak bir dahi şeh-râh-ı sülûkda o güne hutve-cünbân olmadan tövbe eder ve bizden tarîk-i muhabbetullah'a muhtâçdır" deyu ref-i kınâ'-ı iştibâh ettikten sonra galebe-i hâlet-i vecdle benim tîzî -i seyfim meydân-ı âlemde meşhur ve kemânım mevtûr ve peykân-ı tîrim raybesiz nişânı sâibesiz ve nasb-i neyzem sâhat-i meydanda şâibesiz ve feres-i himmetim hemîşe mesrûcdur. Benim nâr'ullah'il-mûkadeh ve sâlib'il-ahvâl ve deryâ-yi bî-kerân ve delîl-i zaman ve benim mütekellim fi'l-kâbir ve benim mahfûz ve benim melhûz ve cebel muhâfızlarına hitab ederek "Yâ davvâm Yâ Kavvâm v'ey ehâli-i Cibâl! Cebeliniz zir-i kademimde tefessül eyledi. V'ey Sâkinân-ı bîya' ve savâmî! Deyr ve kilisânız harâb oldu. Teveccüh eyleyiniz ümûr'ullah'dan bir emre kim benim? Vay müekkil-i tarîk olan ferîşteler ve ya ricâl'ül-gayb v'ey ebtâl! v'ey ebdâl! v'ey etfâl! Gelin deryâ-yi bî-sâhilden ahz-ı âb edin ve birgün mürûr edemez ki yetmiş def'a bana (و انا اخترتك لنفسى و) (لنضع على عيني) denilmeye ve bana hemîşe her hâtırdan eminsen tekellüm et ki; senden istimâ' olunsun (بحقى عليك اكل و بحقى عليك اشرب و بحقى عليك تكلم) hitâbıyla teklif buyurdular" deyu tafsîl-i îsâr-ı velâyet eylediler.

Ve eyzan Şeyh Ebu'l-Kâsım Ömer b. Mes'ûd el-Bezzâz ve Şeyh Ebî Hafs [33] el Keyhemânî hevâgîr-i evc rivâyet olmuşlardır ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir ağleb-i ahvâlde meclis-i va'zda alâ rûûs'ül-eşhâd tayerân edip evc-i havada bu resme nevâ-perdâz-ı tahdîs-i ni'met olurdu ki; izzet-i Hallâk-ı Âlim'e kasem kâffe-i sa'd o eşkiyâyı bana irâet kırlarlar ve dâima merdâmek-i aynım nâzır-ı Levh'ul-Mahfûz'dur. Benim gavvâs-ı bihâr-ı ulûm-i ilâhi ve benim sizlere huccet-i bâri (و انك وارثي في مركز الارض) fehvâsınca benim nâib-i Rasul-i Ekrem (s.a.s) hemîşe âfitâb-ı hıyn-i tulû'da bana tahiyyatsâz-ı selâm olur ve cümlesinin ve şühûr ve üsbû' eyyâm-ı ibtidâ-yı emirde bana

gelip mütezammin oldukları vâkıâtın ihbârını ilâve-i hediye ederler. Nitekim nazmen buyurmuş: (وما منا شهود اودهوور) (تمور فتتقضى الا اتانى)

Eyzan Şeyh Ebul-Kâsım ... mervîdir ki; "Bir cemâat kibâr-ı meşâyih ile meclis-i Abdülkâdir'de halka-bend-i cem'iyet hâlinde bir civân-ı hûb-i sûret zuhûr edip dedi: (السلام عليك ياولى الله) Ben şehir-i Receb'im sana beşârete geldim ki benim ubûrumda Cenâb-ı mukadderu's-şühûr ve'l-a'vam Hz. İbâdına takdîr-i mahz-ı hayr eylemişlerdir.

Vâkıâ inkiza-yı şehir olunca hayr-i bereketden mâadâ bir nesne müşâhede olunmadı. Selh-i mâhde yine bizler hâzır-ı meclis iken şahs-ı girye'l-manzar zâhir olup (السلام عليك ياولى الله) Ben şehir-i Şa'bân'im geldim sana kim benim ubûrumda fenâ-yı Bağdad ve kaht-ı hicaz ve kîtâl-i Horasan mukadder olduğum i'lâm edeyim deyu söyledi.[34]

Vâkıâ ol mâhda Bağdad'da çok fenâlık hâdis olarak Hicâz'dan haber-i gelâ ve Horasan'dan âvâze-i kîtâl mütevâtir oldu. Şehir-i mezkûrun seb'-ı ve ısrînında yine bir cemaat ecell-i meşâyihle ol Hazret'in zânûzede-i meclis-i felek-pâyesi olduğumuz halde bir merd-i bihî's-semt hüsnü's-sûrâ mütemessil olup (السلام عليك ياولى الله) Ben Şehir-i Ramazan'im geldim ki senden ricâ-yı afv edeyim ol ârizadan kim benim ubûrumda mukadder olmuş ve cenâbınızdan iltimâs-ı himmet edeyim. Bu benim seninle âhir ictimâımdır." deyu gâib oldu. Vâkıâ Cenâb-ı Şeyh ol Ramazan bir müddet pehlû-zede-i pister-i bimârî olarak sene-i sâniyenin bahârında vâsıl-ı şehir-i ramazan olmadan azm-i seyrankede-i melâ-i a'lâ buyurdular (kaddese sırrahu ve nur-ı zariha ve cealnâ fi'd-dîn-i ve'l-âhirati bi-hürmetihî).

Eyzan Şeyh Şihâbüddin Ebu Hafs Ömer b. Abdullah Sühreverdî'den menkuldür ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den bâlâ-yı kürsîden istimâ` eyledim ki: (على قدم النبي بدر الكمال)(ماوضع المصطفى قدما الاوضعت قدمي في الموضع) وكل ولى له قدم و انى) (الذى رفع قدمه الان قدمه من اقدام النبوة)

Eyzan Şeyh Ârif Ebu Muhammed Ali b. İdris Ya'kubi'den mervîdir ki: "Şeyh Abdülkâdir Hazretlerinden mesmûum oldu ki: " Mânend-i üns-i melek ve cinnin dahi meşâyihleri vardır. Cümlesi benim zîr-i cenâh-ı

meşîhatimdedir ve maraz-ı mevtinde evlâd-ı kirâmına benimle sizin ve cümle halâyıkın mâbeyninde zemîn ve âsmân kadar tefâvût vardır” deyu buyurdular. [35]

Eyzan Şeyh Abdülkadir Hazretleri’nden menkuldür ki: “Bir gün Ben ümûr-i halk üzere bâlâ ve ukûl üzere a’lâyım. Cümle evliyâ resîde-i serhad kadar olduğunda sükût ederek der-mânde oldular. Benim kudûmuma bir düzine fetih olmakla dâhil olup, akdâr-ı halka bi’l-hakk-ı hak için münâzaa eyledim. Merd oldur kaderle münazî ola, münâfık deyu keşf-i esrâr ederler idi.”

Şeyh Arif b. Suûd el-Attar el-Bağdâdî’den mervîdir ki: “Tûbâ ol kimseye kim; beni muâyene kıldı ve yâhut beni muâyene eden kimseyi muâyene kıldı. Vâ-hasretâ ol kimseye ki; benim müşâhedemden mahrûm oldu.” deyû sâmiâ-res-i intibâhım olmuştur.

Eyzan mervîdir ki: “Bir vakit Hz. Şeyh Abdülkâdir’in refâkat-ı devletlerinde Şeyh Mâ’rûf-i Kerhî ziyâretine vardığımızda Şeyh Abdülkâdir: es-Selâmu aleyke Yâ Mâruf! Benden bir derece sebkat eyledin.” deyu nisâr-lü’lû’-i gıpta ettiler. Bir müddet mürûrundan sonra yine maîyyet-i saâdetlerinde şeyh-i mezkûru zâir olduğumuzda “es-Selâmu aleyke Yâ Mâruf! Ben senden iki derece sebkat eyledim,” deyu izhâr-ı mevhibet-i bârî eylediklerinde merkad-i Cenâb-ı Kerhî’den sadâ-yı tasdîk-i intimâ-yı (انت سيد) (اهل الزمان) resîde-i mesâmi’-i huzzâr oldu.

Eyzan Şeyh Abdülkâdir Hazretleri’nden mervîdir ki: “Bir vakit buyurmuş ki: “Memleket-i Irak cümleten müsellemler-i dest-i tasarrufum oldu. Ba’de müddet şimdi rûy-i zemînin şark ve garb ve birr ü bahr ve kufâr ve ümrân ve sehl [36] ve cibâli dâhil-i taht-ı tasarrufum olmuştur.” deyu messâha perdâz-ı beyân olmuştur.”

Şeyh Ali’den mervîdir ki: “Ol zaman cümle evliyâ ol Hazret’e gelip tebrîk-i kutbiyyet eylediler ve Şeyh el-Kudve Ebu’l Hasan Ali el-Kureyşî’den mervîdir ki: “Şeyh Abdülkâdir Geylânî bâlâ-yı kürsîde: “Her nesne kim

Cenâb-ı Bârî'den istid'â kılarsanız beni şefî eyleyin.” deyu buyurduğı mesmûm olmuştur.

Eyzan Şeyh Ömer ve Şeyh Osman Sayrafî(Esrafî)'den mervîdir ki: “Hazret-i Şeyh Abdülkâdir firâz-ı kürsîde: “Ey Ehl-i arz ve's-semâ! Hak Sübhâne ve Teâlâ'nın (ويخلق ما لا تعلمون) [Nahl,9]'de işâret buyurduğı mahluk benim. V'ey ehli'l meşârik ve'l megârib! Gelin benden ahz-ı ilmullah e din. Ahvâl-i evliyâullah benim sandûk-ı tasarrufumda bir sevb-i matvî misâlinedir. Hâhiş eylediğim kimsenin kâmet-i isti'dâdına ilbâs ederim. V'ey ehl-i Irak emânet ve selâmetiniz bebim rızâma vâ-bestedir. Yoksa size bir cünd-i azîm havâle ederim ki istitâat-ı müdâfianız olmaya. Ey Ferzend! Benden bir kelime istimâ' için hamsîn sene sefer ile merâtib-i velâyet benim pâygâh-ı tasarrufumda derecât-ı kürsî-i refî'im mesâbesindedir. Hal'- i evliyâ benim estânemden müteferrik olur. Cümle enbiyâ ve evliyâ el-emvât bi'l-ervâh ve'lahyâ bi'l-ecsâd yanımda müctemi' olurlar. Münker ve nekire kabirde benden ihbâr eyleyin ki, karîn-i necât olasınız ve onlar dahi benden size haber versinler” deyu dihişt-fekkin-i huzzâr olurlar idi. [37]

Eyzan Şeyh Muhammed Abdüllatif b. Tüsterî'den menkuldür ki: “Kaçan kim Şeyh Abdülkâdir Hazretleri bir kelâm-ı azîm îrâd eylese der-akab (بالله عليكم قولوا صدقت) zîrâ tekellüm eylemem illâ ki (لاريب فيه) [Bakara,2] velâ-şek ben nâtıkım, Hüdâ âmirdir ve meşîyyetim müteallik olduğı nesneyi terkîb ve tefrîk ederim ve bana bunda tekzîbiniz mûcib-i zevâl-i din ve dünyânızdır. Benim seyyâl benim kittâl. Eğer derîçe-i dehânım mukaffel-i kufl-i şerîat olmasaydı sizin kâffe-i ahvâliniz ve müddeharât-ı hânınız ve me'kûlâtınızdan ihbâr ve Hz. Yusuf(a.s)'ın sa'ında munderiç olan nesneden keşf-i esrâr ederdim. Lâkin hülâsâsı mektûm olunmak istid'âsıyla kuvve-i ilim zeyl-i himâyet âlem-i mutlaka teşebbüs olmuştur ve sizin misâl-i şişe zâhir ve bâtınınız meşmûl-i nazarımdır”,deyu buyurdularđ.

Eyzan Şeyh Ebu'l-Kâsım b. Ebubekir Ahmed b. Ebî es-Saâdât el-Bağdâdî nakleder ki: “Bir müddet Hazret-i Şeyh Abdülkâdir'in kelimâtını tahrîr ederdim. Cümle-i muharrer-i etemmdendir ki, buyurdular: “Benim kalbim hemîşe hizâne-i ilm-i ilâhîden meknûz ve halâyıkdan mahcûb ve

vâridât-ı nefsâniyyeden mutahher ve sūrâdikât-ı muallaka içre sâbit ve besât-ı kurbda câlis ve ferd-i mülke mûnis ve cümle esrâr-ı halîkaya muttalî ve vücûh-i kulûbe nâzırdır. Ve mahfûz-i levh-i mahfûz olan ümûr-i kâinât ve sarf-i emtia-i azâyim men'-i atâyâ-yı rûzgâr âna müsellemdir ve ânı (انك اليوم) [Yusuf,54] (لدينا مكين • امين) İle muhâtap ederek ervâh-ı enbiyâ ile beyne'd-dünyâ ve'l âhire[38]beyne'l-halk ve'l-Hâlik ve beyne'z-zâhir ve'l-bâtın ve beyne külli şey'in yüdraküde bürde üzere iclâs eylemişler ve benim kalbim için suver-i erbaa tasvîr olunmuş bir sûretle dünyâyâ bir sûretle akla ve bir sûretle halka ve bir sûretle Hakk'a nâzırdır ve onu halîfe-i arz etmişler ve onun ma'lumu bir nesne irâde kılrsa onu munkalib eder. Bir sûretten gayri sûrete ve bir hey'etten gayri hey'ete ve bir ferd mülk-i nâyib-i cümle-i evliyâ ve emin-i mülkdür ve ona her gece ve gündüzde taraf-ı perverdigârdan sâkin-i bâr-gâh-ı samedî üç yüz altmış def'a nazar kılar."

Eyzan Şeyh İştîyâzî bu resm üzere feth-i bâb-ı rivâyet etmiş ki: "Bir gün Şeyh Abdülkâdir sûd-i tenâvül ederken terk-i tenâvül edip bir saat miktârı gâib oldu. Ondan rak'-ı re's ederek benim kalbime ebvâb-ı ilm-i gaybden yetmiş bâb fetholdu. Her birinin vas'at-ı mikdârı mâbeyn-i arz ve semâdır." deyu buyurdıklarını müteakib maârif ehl-i husûsdan bir güne tekellüm eyledi ki; huzzârı dehşet olup bir ehad söylemeğe kâdir olmadı. Ve Şeyh Ali Hîtî buyurur ki: "Evliyâdan bir velî manzûrum olmadı ki kerâmât-ı Abdülkâdir'den efzûn ola. Lâkin zuhûr-i kerâmât ol Hazret'in hâhişiyle değildi. Belki havârik-ı âdât ehyânen li-eclih ehyânen meah ehyânen fîhi zâhir olurdu (kaddesallahusırrahû'l-azîz).

Eyzan Şeyh Ömer Keyhemânî ve Şeyh Ömer Bezzâz bu resm üzere tertîb-i meclis rivâyet etmişlerdir: "Şeyh Abdülkâdir haber verdi ki; "ibtidâ-yı zuhûrumda sene ehadî ve ısrîn ve hamse mie yevmü's-selâse fî sitteti aşere min şevvâl fah-i âlem(s.a.s) hazretlerini rü'yâda müşâhede kıldım. Ferzendim "niçin halka kırâat-ı va'z etmiyorsun?" deyu buyurduklarında "Ey benim ceddîm! Benin gibi acemi miyân-ı füsehâ-yı Bağdâd'da ne resme dehen-güşâ-yı tekellüm olsun" deyu arz ettiğimde buyurdular ki: (افتح فاك) Ben dahi dehen-baz eyledim. Ol hazret magbût-i selsebîl olan lüâb-ı mübârekin

heft nevbet cilve-sâz-ı çeşm-i dehânım ederek (تكلم على الناس فادع الى سبيل ربك بالحكمة) deyu buyurdular. Ba'de salâtu'z-zuhr kürsî-i va'zda suûd edip neşr-i mezâyâ-yı mev'izet esnâsında rişte-i kelâmımgire-gîr-i ukde-i hasr olmakla leys-i benî gâlib Ali ibn. Ebî Tâlib (k.v) hizâmda mütemessil olup "Ey Ferzend! Niçin sana sekte-i tevakkuf ârız oldu?" deyu istintâk etmeleriyle "Ey Peder-i büzürgvârim! Kuvve-i tekellüm rehîn-i suûbet oldu" dediğimde, "dehen-güşây ol" demekle zülâl-i dehânın altı nevbet ifâza-i fâhim eyledi. "Fedâke nefsî, niçin heft-mîn etmedin?" deyu söylediğimde "riâyetün li'l-edeb-i min rasûlillah(s.a.s.)" deyurek nazarımdan gâib oldular. Ba'dehu meânî-i ulûm-i Rabbânî menbe-i bâtınımdan deryâ gibi coşan olup, gavvâs-ı fikrim bahr-i kalbimde gûte kârî ederek dürer-i ma'rifet-i ilâhî ziver-i bâzâr bender-gâh-ı sâhil-i sadrım eyleyip, münâdî-i tercümân-ı lisân-ı gayb nidâsıyla sevdâ-kerân-ı cevher-i hakikat nükûd-i hasen-i tâat ile dekâkîn [40] (بيوت اذن الله ان ترفع ويذكر فيها اسمه) [Nur, 36]'den iştirâ-yı şeb-çerâ-yı îmân eylediler.

Eyzan Şeyh Abdullah Muhammed el-Ezher b. el-Mefâhir'den mervîdir ki: "Bir gün Şeyh'in meclis-i va'zında on iki bin kişiden efzûn müctemî' olarak Şeyh Ali Hîtî Hz. Şeyh'in mukâbelesinde câlis iken maglûb-i nüâs oldu. Cenâb-ı Şeyh huzzâra fermân-ı sükût ettikten sonra kürsülerinden nüzûl edip Şeyh Ali'nin pişgâhında dest-beste-i sîne-i edeb olarak cânib-i Şeyh Ali'ye tevcîh-i nazar-ı kîmiyâ-eser buyurdular. Bir müddet mürûrunda Şeyh Ali bîdâr olmağın, Hz. Şeyh "Ey Ali cevelân ki; rü'yâda ru'yet-i Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'e nâil oldun mu?" deyip Şeyh Ali dahi "neam" deyu cevap verdiklerinde "ana ne tavsiye buyurdular?" deyu isticvâb etmekle, "enin hizmetinde kıyâm etmeyi fermân ettiler" deyu söylediğinden "Ey Ali meşâyihın rü'yâda müşâhede ettikleri benim hâlet-i yakazada sehl-i gûne meşhûdümdür." deyu izhâr-ı fazl-ı bârî ettiler. Bu emrin zuhûruyla kesret-i dehşet ve vecdle huzzârdan yedi nefer kimse ba'zısı hemân ol mahalde ve ba'zısı hânelerine vusûllerinde âzim-i dâru'l-bekâ oldular.

Eyzan mervîdir ki: "Şeyh Abdurrahman Tafsuncî bir gün kürsü üzere (انا الاوليا كالكرى بين الطيور اطولهم عنقا) demekle telâmiz-i Şeyh Abdülkâdir (k.s.

aziz)’den [41] sâhib-i keşfu’l-hâl Ebu’l-Hasan Ali b. Ahmed hâzır-ı meclis bulunmağın. İş bu kelim-i müfâharet-i irtisâm ona girân gelip mekandan kıyam ederek hırkasın önünden endahte-i zemîn-i tehevvr etmekle: “Ey Abdurrahman fâriğ ol tâ ki benim kahrım, seni kahrın üzere sür’at etmesin.” deyu terhîb eylediğinde Şeyh Abdurrahman sâkit olarak ashâbına işbu şahsın vücûdunda kıl kadar sırr-ı inâyetullah’dan hâli bulmuyorum.” söyleyip Ebu’l-Hasan’a dahi teklif-i lûbs-i hırka eylediğinde hal’ ettiğim nesneye rûcû’um rehîn-i ukde-i istihâledir.” deyurek cânib-i kibleye teveccüh etmekle “Ey Fâtımâ lûbsüm için bir nesne istishâb edip tarafıma müteveccih ol.” deyu zevcesine nidâ eyledi. Bâ-vücûd bu’d-i mesâfet zevcesi istimâ’ ederek esnâ-yı râhde ona bir nidâ îsâl ettiği tırâz-ı câme-i âsârdır. Ba’dehu Şeyh Abdurrahman: “Hangi şeyhin âsûde-nişîn sâyebân-ı himâyetisin?” deyu Ebu’l-Hasan’dan isticvâb eyledikde Hz. Şeyh Abdülkâdir’in mülâzimân-ı bâr-gâh-ı devletlerinden olduğunu ihbâr ettiğinde senin şeyhin ismini sâha-i arzdan mâadâ bir mekanda istimâ etmemişiz. Ben bevâb-ı bâb-ı kudretim bu bâr-gâha bir velî kademin nihâde-i pâye-i rakabem etmedikçe dâhil olduğu sebkât etmemiştir. Ben Şeyh Abdülkâdir’in bu dergâha duhûl ve hurûcun muâyene ettiğim yoktur.” deyurek birkaç mürîdini bu maddeden keyfiyetini Hz. Şeyh’den istifsâr için Bağdat’da irsâl eyledi. Mezâyâ-yı hâl-i ma’lum cenab-ı kerâmât-meâb şeyh olmağın İbâd-ı nevvâb ve Şeyh Muzaffer el-Cemâl [42] ve Abdülhak el-Harîmî ve Osman Sarfî Tafsuncî’ye teveccüh kılıp Şeyh Abdurrahman’ın bu maslahata dâyir irsâl ettiği mürîdlerin ircâ’ ederek ona selâm ile îsâl-i beyân eyleyiniz ki; sen hâricte mahcûp kalmışsın. Zirâ her kimi ümûr-i hâriciyeye me’mûr etseler ümûr-i dâhiliyeden bî-haber ve harîm-i haremden bî-vukûf olur.Eyâ senin için haremden ol vakitte dört rızâ hil’atın deyu ol alâmetle mevsûm ol hil’at ve fülân gece fülân saat on iki bin evliyâ meyânında ... bir ferâceden ibadet meşîhat-i hil’atın irsâl ettiğimde beni muâyene etmedin mi?” deyu ferman ederek isbâl eylediler. Onlar dahi müteveccih olup esnâ-yı tarikde mezkur mürîdleri istishâb ederek Şeyh Abdurrahman’a vusûllerinde ferâyid-i peyâm tenbîh-i irtisâm Hz. Şeyh’i kırtâ-i bünâgûş-i îlâm ettiklerinde Şeyh Abdurrahman sıdk-ı Şeyh Abdülkâdir hakkâ ki; sultan-ı vakit ve sahib-i tasarruf-ı âlim oldur.” deyu ser-cünban-ı i’tirâf oldular.

Eyzan menkuldür ki: "Ebu'l-Muzaffer Hasan el-Bağdâdî et-Tâcir irâde-i sefer-i Şâm ederek Şeyh Hammâd'a gelip ruhsat talep eylediğinde eğer bu müddette misâfir olursan kendini katl olarak emvâlin gârete gider." deyu tahdir etmekle Ebu'l-Muzaffer mağmûmen çıkıp hânesine giderken esnâ-yı râhda Şeyh Abdülkâdir'e -ki; henüz ahd-i şebâbde idi- dûcâr olmağın, sebeb-i mağmûmiyetini istifsâr ettiklerinde mâcerâ-yı güzeşte-i rah-güzeri tasrîf etmekle Hz. Şeyh sefer-i güzîn-i râh-ı tevekkül ol, sâlimen ve gânimen [43] rücû ki ve mal ki, zamînîm." deyu mâye-bahş-i tesliyet ve himmet olduklarına binâen müteveccih-i sefer olup belde-i Halep'te esnâ-yı ticârette bir gün dâhil-i helâ olduğunda bin dinar helâda ferâmûş ederek menziline varıp mağlub-i hâb olmağın, rü'yâda şöyle müşâhede kıldı ki, hem-râh-ı kâfile olduğu halde lüsûs-i arap kâfileyi nehb ve gâret ederek kendisi dahî bir ta'ne neyze ile maktulen üftâde-i zemin eylediler. Hevl ile bîdâr olup hakkında eser-i hûn muâyene ederek vücûdunu sâlim buldu. Ba'dehu dinarları tezekkür etmekle mahal-i mezkûre varıp cümlesini mevcûd bulmağın. İtmâm-ı mesâlih-i ticâretten sonra âzim-i Bağdat oldu. Vüsûlünde ibtidâ Şeyh Hammâd'ın ve immâ Şeyh Abdülkâdir'in ziyâretine varmada mütereddît iken Şeyh Hammâd lâkî olup: " Ey Ebu'l-Muzaffer! Şeyh Abdülkâdir'in hizmetine var. Zirâ ol mahbûb-i Hüdâ imiş. Nevbet-i bâr-gâh-ı kibriyâ-ya dest-i efrâz-ı duâ olarak sana hâlet-i yakazada mukadder olan kazâyı muhayyelât-ı rü'yâyâ tebdil ettirdi:" deyu delalet-i tarîk-ı esveb eyledi. Hizmet-i Şeyh'e vüsûlünde mâcerâyı rihte-kâlib-i beyân ettiğinde Şeyh, kelâm-ı Şeyh hammâd'ı pîçide-i lifâfe-i tasdîk buyurdular.

Eyzan Şeyh el-Ârif Ebu'l-Hayr Başır b. El-Mafzun'dan mervidir ki: "Bir gün meşâyıhdan bir cemaât-ı ferhunde simâtla Cenab-ı Şeyh Abdülkâdir'in huzûr-ı devletlerinde halka-bend-i cem'iyet olduğumuz halde Hz. Şeyh "Herkesi aksâ-yı metâlibini beyân eylesin. Tâ kim kendini resîde-i müntehâ-yı emâni edeyim"[44] deyu buyurmakla huzzâr Şeyh Ebu Suûd terk-i ihtiyâr ve Şeyh Kâid takvîyet-i hâlet-i mücâhede ve Şeyh Ömer Bezzâz kesret-i mehâfetullah ve Şeyh Hasan Fârisî kendinden mefkûd olan hâletin reddini ve Şeyh Cemil hıfz-ı vakt ve Ömer el-Gazâli ilm-i kâl ve Şeyh Celil Sarsarî makâm-ı kutbiyyet ve Şeyh Ebu'l Berekât istiğrâk-ı muhabbet-i

ilâhi ve Şeyh Ebu'l-Ferec hıfz-ı kelâmullah ve ehâdîs-i şerîfe ve ben ma'rifet-i temeyyüz-i beyne mevâridi'l-hak ve'l bâtil ve Abdullah b Heybet niyâbet-i vüzerâ ve Şeyh Hîbetullah üstâd-ı dâru'l-hilâfe ve Ebu'l Kâsım b. Sâhib-i hicâbet-i cenâb-ı halife deyu yekân yekân cemi' huzzâr müntehâ-yı metâliblerini nümâyende-i ma'rız-ı inhâ eylediklerinde Hz. Şeyh fi'l-fevr ayet-i kerîme (كلا نمد هولاء وهولاء من عطاء ربك وماكان عطاء ربك محظورا) [İsra, 26] ile cevab-ı atâ nisab-ı îtâ buyurdular. Fevallâhu'l-azîm bir müddet mürûrunda ol meşâyihin cümlesini nâil-i metâlib müşâhede eyledim. İllâ Şeyh el-Sarsarî ol zaman kutb-i vakt Hz. Şeyh olmak hasebiyle ol mansıba adem-i liyâkatdan pes-mânde-i te'vîk olmuş ise de mevtinden heft rûz mukaddem nâil-i derece-i kutbiyyet olmuştur. Ammâ Şeyh Ebu Suûd terk-i ihtiyârda bir dereceye erdi kim kendinden istimâ eyledim ki: "Kırk seneye gibi matlûbum olan nesne zîr-i seccâdemde hârice gelip ona tebeddül ve tegayyür ârız olurdu." ve Şeyh Kāyid hâlet-i mücâhedede bir hâlete erdi kim Bâbu'l-Ezc'de dört sene bir zîr-i zemini ziyâretgâh edip aslâ dışarı çıkmadı. [45] Sonra bir defa pâ-nihâde-i sâhte zuhûr olduktan sonra yeni dâhil-i serdâb olarak on dört sene bir ferde rû-nümâ olmadı. Kendinden resîde-i sâmiyam oldu ki gürisne ve teşne oldu. Gürisnelik ve teşnelik ne olduğunu bilmedim. Nevmi bîdâr bîdârı nevm eyledim. Havfı tehvîf ve belâyı gürizân ettim ve ammâ Şeyh Ömer Bezzâz mehâfetullahda bir mesâbeye ulaştı ki, mafâsılından feth-i ebvâbın hulkûmuna inhırârı ve Şeyh Hasen-i Fârisî nazar-ı Şeyh'le huzurdan kıyâm ettiğinde yüzünde eser-i beşâset nemâyân oldu. Sebebini istifsâr ettiğimizde "Bereket-i nazar-ı Şeyh'den hâlet-i mefkûdem îtâ olundu." deyu haber verdiler. Ve şeyh Cemil hıfz-ı vakt ve mürâat-ı enfâsda bir mertebe buldu kim, kast-ı duhûl-i halâ ettiğinde subhesini bir mekânda âvizân ederdî. Tâ kendi hurûç edip der-dest edinceye dek hubbâb-ı subhe zenzeme-i tesbîh ile gerdân olurlar idi. Ve Şeyh Ömer Gazâli meleke-i fûnûn ve ulûmdan ol mikdâra malik oldu ki; bir def'a kütüphânesinden bin cilt kitap bey' eyledi. Halâyık "izâat-ı kütüb hüsrân mebnidir." deyu serzeniş ettiklerinde kütüb-i mebî'a bi'l-cümle mahfûz-ı sandûk-ı sînesi olduğunu ibrâz eyledi. Ve ammâ Şeyh Ebu'l-Berekât heman ki Hz. Şeyh'in manzûru oldu; kuyûdât-ı akıldan rûste olarak fezâ-yı vesî'ul ircâ-yı hayrete düştü. Bir gün virâne-zâr kerehden bir harâbede meşhûdüm oldu ki; zemîne düşüp

âsmâne bakar. Her ne kadar ta'viz-i tekellüm okudum ise cevap vermedi. Ba'de sinîn Basra'da yine onu garîk-i bahr-i hayret muâyene eyledim. Her ne denli gûte-nümâ-yı mükâleme oldum ise necât-yâfte-i sâhil-i tekellüm olmadığında "Ya rab bi-hürmeti Şeyh Abdülkâdir, sen buna benimle tekellüm miktârı sermâye-i cevher-i akıl erzânî kıl." deyû bâd-bân-güşâ-yı dest-i duâ oldum. Der-saat akli başına cem' olup bana selâm ederek cenbimde kuûd eyledi. "Bu ne hâlettir? deyû sual ettiğimde "Ey Birader! Nazar-ı Şeyh Abdülkâdir beni bu türlü muhabbetullah'da fâni ve kendi vücudumdan gâib eyledi kim, görürsün deyu hâlet-i ûlâyâ ric'at edip bir zamandan sonra ol hâlet ile resîde-i civâr-ı rahmet-i Hak oldu. Ve Şeyh Ebu'l Ferec bâ-vücûd killet-i muhâfazat müdde-i şeş-mâhda kırâat-ı seb'a ile Kur'ân-ı Mecîdi ve nice kütüb-i ehâdîsi hıfz ederek halka nef-i azîm eyledi. Ve benim dahi Hz. Şeyh dest-i mübâreğini sadırına vaz' etmekle kalbimde bir nur tele'lü' eyledi ki, onun ziyâsıyla temyîz-i beyâz ve sevâd hak ve bâtil etmek melekesine fâyiz oldum. Ve Şeyh Abdullah b. Hîbetullah derece-i tevliyet-i daru'l-hilâfeye irtikâ eyledi ve Ebu'l Kâsım b. Sâhib hicâbet-i halîfe ile bekâm oldu.

Eyzan Şeyh Şihâbüddin Ömer Sühreverdî' den mervîdir ki: "Hâlet-i şebâbda ilm-i kelâma mütevaggil olarak çok kütüp mahfûzum idi ve ammım beni her zaman ilm-i kelâm isti'mâlinden yana zecr ederse de mütezecir olmazdım. Tâ bir gün hizmet-i Şeyh Abdülkâdir'e azmederek beni dahi hem-râh eylediğinde "Ey Ömer! Hak Subhân ve Teâlâ buyurmuş ki: [47] (ياايها الذين) [Mücadele, 12]. Biz şimdi zamîr-i Cenâb-ı Hak'dan muhbir bir zât-ı şerîfin hizmetine müteveccihiz. Onun huzûrunda kemâl-i edeple kıyâm et. Şayet ki; feyz-i lutfundan fâyiz-i reşha-i kemterîn olasın." deyu tenbîh buyurdular. Huzûr-ı Şeyh'e vusûlümüzde ammım: "Ya Seyyidi! Bu civan benim birâder-zâdem ve nâmı Ömer'dir ve ilm-i kelâma sarf-ı evkât etmektedir. Ben men ettikçe pâ-füşerde-i isrâr olur." deyu ma'ruz-ı Cenâb-ı Şeyh eylediğinde ol Hazret ilm-i kelâmdan mahfûzum olan kitâba kesb-i ittîlâ ederek dest-i kerâmet-peyvestleriyle safha-i sînemi mes ettiklerin fevallahu'l azîm ol ilmin bir harfi sinemde kalmayıp onun mekânı sâir ulüm-i dîniyye ile memlû oldu. Meclis-i âliyelerden kıyâm ettiğimizde (يا) [Ey Ömer sen ırak meşhurlarının sonuncususun.] (عمر انت اخر المشهورين بالعراق)

deyû buyurdular. Hasan b. Musâ el-Hâlidî nakleder ki: "Ol târihte halvet-nişîn iken âlem-i ru'yâda şöyle meşhûdüm oldu ki; Şeyh Şihâbüddin bir cebel-i âlî üzere kuûd edip piş-gâhında cevâhir-i kesîre ve havâlisinden halâyık-ı vefîre cem' olmuş. Sa'la ol cevâhiri halka î'tâ kılardı. Cevâhire killet ârız oldukça manend nemâ-yı âb-i yenâbi` mezdâd olmakta idi. Bîdâr olarak Şeyh Şihâbüddîn Hazretleri'ne varıp ru'yâ-yı mezkûreyi beyân ettiğimde "Her ne müşâhede etmişsen karîn-i tahakkuktur. Cümlesi Muhyiddin Abdulkâdir Hazretleri'nin sîneme vaz'-ı dest-i mübâreklerinin berekâtındandır" deyu lü'lü nisâr-ı î'tirâf oldular." [48]

Eyzan Şeyh Arif Ebî Muhammed Müferrec Bistâmî cîsr-i pend-i celle rivâyet olmuştur ki: "Şeyh Attar cum'a günleri kendi beldesinde müridleriyle -kim cümlesi sâhib-i ahvâl-i âliye idiler- kimisi ejderhâ ve kimi şîre râkib olmakla Dicle şer'asından ubûr ederlerdi. Bu harekâttan nefsimde bir nesne hâsıl olarak hizmet-i Şeyh Abdulkâdir'e vusûlümde onlardan müşâhede ettiğim hâleti arzylediğimde bir müddet murâkabeden sonra ne zaman ol şer'aya vâsıl olursan söyle ki; "Ey Ab! Abdülkâdir buyurdular ki Şeyh Attar ve müridlerine sakınıb da vâdi-i ubûr olmayasın." deyu tavsiye ettiler. Ben dahi diğer pâk-ı mahalle vusûlümde şeyhin fermânını âb-ı dicleye îsâl eyledim. Ba'dehu Şeyh Attar müridleriyle gelip irâde-i ubûr eylediklerinde âb ol mertebe izdiyâd eyledi ki; onlarla suyun mâbeyninde vâki akabe mâl-â-mâl olup onlara mecâl-i ubûr kalmadı Şeyh Attar gâlibâ bir emr-i cedît hâdis oldu. Çare yoktur tâ bu mekandan bürehne-ser Bağdat'ta Şeyh-i müferrece istiğfâra varmadıkça" deyûb başlarını üryân eylediklerinde fi'l-hâl âb mütenâkis oldu. Bunlar ubûr ederek şeyh-i müferrece varıp isti'fâ' eylediler.

Eyzan Şeyh Arîf Ebu Muhammed Şâdirî Hîtî'den mervîdir ki: "Bağdad'a Hz. Şeyh Abdulkâdir'in ziyâretine gelip bir eyyâm hizmetiyle müşerref olduktan sonra azm-i sefer-i Mısır ederek taleb-i ruhsat kıldığım da "Asla bir ehaddan bir nesne talep etme." deyû engüş-t-i mübâreğin dâhil-i halka-i [49] dehânım deyip arz-ı fermân eyledi. Fevallahü'l-azîm tâ Mısır'a varıncaya dek kat'an ekl-şûrb etmediğime ilâveten ânen-fe-ânen tâb ve tâkatim mütezâyid olmadıydı."

Eyzan Ebu'l Hasan Ali b. Ebîbekir Heremî'den menkuldür ki: "Kâdi'l-kudât Abdürrezzak b. Muhyiddin Abdülkâdir'den istimâ' eyledim ki: "Ben ve birâderlerim pederimiz Şeyh Abdülkâdir'in hizmetinde medreseden çıkıp salât-ı cumaya giderken nâgâh üç haml-i şarâp muhtesib sahâbetiyle daru'l hilâfeye götürürlerdi. Bize dû-çâr olup râhiyası meşmûm olduğunda Şeyh onlara "tavakkuf edin" deyû nidâ ettiğinde kelim-i Şeyhi nihade-kâse-i isgâ' etmediler. Şeyh "Ya Hayvan gitme" deyû devâbe âvâz eyledi. Fi'l-hâl dâbbeler merbût-i peyvend-ger-i tavakkuf oldular. Zecr olundukça şîkâl-i vakfeleri muhkemter olurdu. Me'murlar bu hâlet müşâhedesinden hayran olup dehşetle zemîne ilkâ-yı nefis ederek "vâ-şeyhâh tövbe" deyu feryâd eylediklerinde kayd-ı tavakkuf-ı devâb münhal ve hamr-ı mezkûr halle mübeddel oldu. İş bu kerâmet-i azîmenin zuhûrundan halk-ı âlem ol Hazret'in dergâhına yüz tutup halife dahi hezâr-ı meskenetle hâk-pâyine rû-mâl ederek teşebbüs-i zeyl-i inâbet eyledi.

Eyzan Ebu Ömer Osman İsrâfî'den mervîdir ki: "Bidâyet-kârımda bir gece rakde-kâhımda ızticâ ile cânib-i semâya itâre-i hamâme-i nigâh ederken bir bölük kebûter evc-i havada per-vâz üzere meşhûdüm [50] oldu ki birisi lisân fasîh ile (سبحان من عنده خزائن كل شيء ما ينزله الا بقدر) ma'lum ve diğeri (سبحان من بعث الانبياء حجة على خلقه وفضل عليهم محمدا) ve âhiri (يا اهل الغفلة) ve gayrisi (كل ما كان في الدنيا باطل الا ما كان الله ولسوله) ve birisi (قوموا الى موليكم فانه رب كريم يعطي الخير الجزيل ويغفر الذنب العظيم) deyu nevâ-senc olurlardı.

Bu halet müşâhedesinden istîlâ-yı havf ve dehşetle bî-hûş oldum. Hıyn-ı ifâkada vesh-i hubb-i dünyâ câme-i kalbimden şüste-i sabûn-i inâyet olup, delâlet-i tarîk-i hiss-i Zü'l-Celâl için bir mürşid-i kâmile teslîm-i nefis etmekle ahd eyledim. Der-akab bir merd-i vâfiri'l-heybet manzûrum oldu."Es-selâmü aleyke Ya Osman!" deyu buyurduklarında redd-i selâm ederek Hüdâ'ya sevgend vermekle kendi kim olup benim nâmıma bahtla kesb-i ma'rifet ettiğin istifsâr ettiğimde "Ben Hz. Hızır'ım şimdi Şeyh Abdülkâdir ile hem-nişîn iken bu gece siddîkinden Osman nâmında bir kimse meczûb-i hidâyetu'llah ve cânib-i âsmândan (مرحياً بك يا عبدی) hitâbına sezâ-var olarak bir mürşide teslîm-i nefis etmeği ahd eyledi. " Var onu tarîk-ı Hakk'a

delâlet kıl" deyu sipâriş eylediğinden senden yana teveccüh eyledim ve sana vasîyetim seyyidi'l ârîfin kutbi'z-zaman (Abdülkâdir'in) mü'lâzemet-i hizmetidir deyu nazarımdan gâib oldu. Fi'l-hal kendimi Bağdat'ta görüp Şeyh Abdülkâdir'in hizmetine vardım. Beni muâyene ettiğinde merhabâ [51] (بمن) (جذبہ مولاه بالسنة الطير و جمع له كثيراً من الخير) buyurdular. Ba'dehu " Ya Osman Cenâb-ı Kerim-i Mennân sana bir mürîd kerâmet kılar ki; nâmı Abdülganî ibn. Nutka olup cümle evliyâlara tefevvuk etmekle onunla iftihâr ederler" deyu buyurduktan sonra başıma bir takye vaz' eyledi. Ol külâhın vaz'ıyla dimâğımdan bir burûdet derûnuma nüzûl ve der-saat mugayyebât-ı mülk ve melekût bana keşf olarak sâkinân-ı âlem-i lâhûtun ihtilâf-ı lügâtle teslîmâtı meşhûdüm olduğundan cevher-i aklım rubûde-i dest-i zevâl olmağa karîb olduğunda Hz. Şeyh re'sime bir âher imâme vaz' edip aklım sâbit ve temkînî mezîd oldu. Ondan sonra kasem bi-zât-ı kerim zâhir ve bâtın bir emir vâki' olmazdı, kim beni ondan haberdâr etmeyeler ve takye ile imâmenin lübsü mâbeyninde cümle makâmâta terakkî eyledim. Ve ol Hz.'in ihyâ buyurduğu ibn. Nutka on beş sene mürûrunda müterakkî-i îlâ-yı merâtib-i keşf ü kerâmet oldu.

Eyzan Şeyh Celil Mekârim Nehri Hâlisî'den mervidir ki: " Bir gün huzûr-ı Şeyh Abdülkâdir'de câlis-i meclis-i edeb olduğum halde havadan bir dürrâç pervâz dürrâç pervâz ederek güzâr eyledi. Ben kalbimde bu dürrâç kudretle bahte olsa bir leziz taâm olurdu deyu tefekkür eyledim. Ol Hazret tebessüm kılıp asmâna nazar eyledi. Der-saat dürrâç zemine düşüp mevzû-u rekinim olmakla Cenâb-ı Şeyh Mekârim ol iştihâ ettiğim nesneyi ve Hak ve Sübhâne ve Teâlâ senden dürrâç iştihâsını zâyil eder deyu buyurdular. Ondan sonra dürrâç kebâbı o mertebe mebgûzum oldu ki eğer ham [52] ve ger puhtesi mevcut olan mekânda râyihâsından durmaya tâkat getirmezdin ve ondan akdem onları bir ehad ben mesellü iştihâ etmezdi. Ve bir gün yine ol Hazret'in halka-beste-i meclis-i va'zı olduğumuzda te'tîr-i feyz-i va'zdan cemâat-ı huzzâr ser-gerdâni selsâl-i iştihâku'llah ile vâlih ve hayrân olduklarında acep vusûl-i dergâh-ı Kibriyâ'ya ne tarîk ile müyesser olur deyu bâde-peymâ-yı tefekkür oldum. Fi'l-hâl Cenîb-ı Şeyh kat'-ı kelâm ederek "Ey Mekârim seninle Hak Sübhâne ve Teâlâ Hazretlerinin mâbeyninde iki kadem

mesâfe var kim; biriyle dünyâyı ve diğeriyle ukbâyı kat' edesin deyu bu arabî müfredle müterennim oldular: (على مثل ليلاً يقتل المرء نفسه ويخلوله مرا المنا و يعذب)

Eyzan Şeyh Ebu'z-Zafer el-Cemâl nahl-i nişân-ı rivayet olmuştur ki: "Bir vakit nahlistânımızda gunüde-i pister-i bîmârî oldum. Şeyh Abdülkâdir ahyânen ibâdetime kadime-cünbân-ı inâyet olurlardı. Ve nahlistanda iki aded nahl-i huşk mevcud idi ki vâfireden beri onların semereleri manzur olmamıştı. Ol Hazret bir def'a teşriflerinde mezkûr nahillerin keyfiyetlerine muttali' olup birisinin yanında tavazzu' ve diğlerinin altında iki rek'at nafîle edâ eyledi. Ol iki nahil bir haftanın zarfında sebz-hurm olarak bâr-dâr oldular. Hz. Şeyh vaktiyle ol hurmadan tenâvül edip "Hak Sübhâne ve Taâla zeminin hâsılın ve nakdin ve halîb-i hayvanat ki bereket in'âm eylesin" deyu duâ buyurdular. Fevallahu'l azim zeminimden ol kadar hurma ve ve galle hâsıl oldu ki; bir zamanda [53] meşhud olmuşdu. Bir habbeden yüz habbe sarf etse idim yine ol habbe bâkî kalıp belki nemâ bulurdu. Eğer bir dirhem akçe harç kılrsa idim, onun ez'âfı bana vâsıl olurdu. Ve mevâşîlerinin kesret-i nitâç ve bereket-i elbânı la-tuadd ve lâ-tuhsâ oldu.

Eyzan Şeyh Ebu'l-Hasan Cûsufî'den menkûldür ki: "Hengâm-ı sülûkde hall-i müşkilât-ı vâridât-ı tarîkat için Şeyh Ali Hîtî hizmetine vardım. Senin müşkilâtın akvâl ile hallolmaz. Belki ef'âle mevkûfdur. Ol maslahat dahi seyyidü'l-ulemâ el ârifîn ve kıbletü'l esâtin Şeyh Abdülkâdir hazretlerine mahsusdur deyu beni Hz. Şeyh'e ihâle buyurdular. Ben dahi Bağdat'tan Şeyh Abdülkâdir hazretlerinin hizmetine vardığımda medrese içre pîrâmeninde bir cemâat kuûd edip kendime müteveccihü'l-kible oturmuş müşâhede eyledim. Ol Hazret benden yana ayn-ı kerâmetle nazar edip dest-i mübâreğin dirâz ederek zîr-i seccâdeden beş takye bağlı bir hayt ihrâç edip birisini bana i'ta buyurdular. Der-saat ukde-i müşkilemin biri hallolup bir emr-i azîm bana keşfoldu ve her bir takye i'ta kıldığında bir ukde keşfolurdu. Tâkim ukde-i hamse-i basîretim keşfolarak mâye-i basîretim kuvvâ-yı ruhânî ve nûrânî ile takviyet bulup cümle hacbler münharik oldular. Şeyh bana nazar kılıp (خذها بقوة وأمر اهلك يأخذوا باحسنها) buyurdular. Fe vallahu'l-azîm ne onunla tekellüm eyledim ve ne mâ-beynimizde vukû' bulan muradı bir ferde ma'lum

ettim. Ol zaman kim [54] Zeyran'a gelip Şeyh Ali Hîtî huzûruna vardım. Ben onunla tekellüm etmeden "Sana demedim mi? Şeyh Abdülkâdir melikü'l-ulemâi'l-ârifîn mâlik-i ezmine-i efâlü'l-mütesarrifîndir. Ya Eba'l-Hasan! Senin vâridâtın onun nazar-ı kimya eserleri ile memzûc olmasaydı sana keşf-i müşkilât olmazdı. Ve (huzhâ bi kuvvetin) buyurmasaydı aklın zâyil olarak haşra dek divâneler zümresinde kalırdın. Ve ona muktedî olmayı işâret eylemiş." deyu buyurdu.

Eyzan Şeyh Ebu'l-Hasan'dan mervîdir ki: "Bir müddet Celîl Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed Menbicî'nin hizmetinde idim. Bir gün ondan bidâyet hâlini istifsâr eyledim. Ketmederek cevap vermedi. Sonra birkaç senenin zarfında defâatle mübâlaga-i ibrâmım serhadd-i müdâfaa-i tecâvüz ettiğinde kendi kayd-ı hayatta oldukça ifşâ etmemek şartını imân-ı mugallaza ile teşyîd ettikten sonra buyurdular ki: "Halet-i şebâbde Belh'den Bağdat'a hicret ederek Hz. Şeyh Abdülkâdir hizmetine vardım. Ol hazret musâfaha ettiğimde destimi tutup teslim ederek (مرحباً بك يا بلخى) Tahkîk-i Bârî Taâlâ hazretleri kadr ve mekânını âli ve dinini selâmet eyledi." deyu buyurdularına binâen havf ve heybetle vücûduma lerze düşüp kalbimden rişte-i ülfet-i halâyık mikrâz-ı Hüdâ ile kat' olarak ol Hazret'in âteş-i muhabbetine pervâne-sıfat-ı sûzân olmakla kalbimde bir hâlet müşâhede eyledim ki; takrîri mümkün değil. Ol hâlet benden zâyil olmadı. Tâ her nesneden tamam olup onun ötesine [55] gâlip oldum ve bir leyle-i mazlemeye kırâat-ı evrâda meşgûl iken mukâbilimde iki şahıs zâhir oldu. Birinin destinde bir hırka ve diğerinin yedinde bir kâse vardı. Sâhib-i kendi Ali b. Ebî Tâlib (r.anh) refîki melâike-i mukarrebînden olduğunu iş'âr ederek hırkayı bana ilbâs ve kâseyi dahi işrâb eylediğinde meşrîkden magribe varınca ol camın nuruyla mestur olup cümle serâyir-i gayb ve makâmât-ı evliyâ ve gayri zâlik mine'l-acâyibât bana keşfolundu. Ez-cümle bir makam manzûrum oldu ki; akdâm-ı ukûl-i ukalâ ve efhâm-ı efkâr-ı ezkiyâ ve erbâb-ı enbiyâ-yı kibâr ve evliyâ-yı âlimikdâr ol kasr-ı âlînin übhet-i iclâl ve heybet-i bî-misâlden mütezelzil olurdu ve esrâr-ı serâyir onu bahâsından zâil ve ebsâr-ı besâir eşî'a-i envârdan câhil idiler. Ve ermezdi ol makama melâik-i kerrûbîn rûhânîn-i mukarrebîn illâ ki heybet-i iclâlinde zuhûr-ı

müstakîmü'l-hey'etleri sûret-pezîr-i dall olarak envâ'-ı tesbîh ve takdîs-i Cenâb-ı Bâr-gâh samedetiyle ol makamın niamu'l celîsi olan sâkinine hamd-i nâ-ma'dud ihdâ ederlerdi. Ve bir kayılden şöyle mesmû'um oldu ki: "Bunun mâfûkunda aşr-ı Rahman'dan mâadâ nesne yoktur. Bu makam bi'l-cümle makam-ı vâsılîn ve ahvâl-ı mahdûmîn ve esrâr-ı mahbûbîn ve ilim ve irfan ve tasrîf-ievliya temkîn-i mukarrebîn mübedde' ve müevvel olarak icmâl olan tafsîlî ve küllînin âhiri ol Bâr-gâh aşr-ı ıstibâhdan istikrâr ve menşe' bulup ondan sâdır ve ondan müstekmil olur. Bir müddet ol azamet-i Hakk'la nigâh ettim ise de dergâhına [56] karîb oluna cesâretim yok idi. Ba'dehu her ne hâl ise bâbdan dâhil ve bir zaman meks olarak ol makâmın sâhibi hangi zât-ı huçeste-sıfât olduğunu tecessüs-i bisyârdan sonra mahal-i zuhûr tecellâ-yı cemâl-i samedeyut teşrîf-i be-dûş (دناى فتدلى) (necm 53/8) cür'a nuş (قاب قوسين اوادنى) (Necm 53/16) sâhib-i makâm-ı Bâr-gâh (فاوحى الى عبده ماوحي) (Necm 53/9) ya'ni Muhammedu'l Mustafa (aleyhi ezkerî't-tahiyyâ) olduğu tebeyyün etmeğın, nâil-i müşâhede-i meclis-i Hümâyûn olduğumda Cenâb-ı risâlet-dest-gâhlarının cânib-i yemîninde Adem (safîyullah) İbrâhim (halilulah) ve Emîn-i vahy-i Yezdânî ve yesârında Nuh (Necîyullah) Ve İsa (ruhullah) ve Musâ (kelîmullah) (salevâtü'llahi alâ nebiyyina ve aleyhimu's-selam) karâr ederek piş-gâh-ı âliyelerinde ona bir muhacir ve ensar sahabe-i kirâm ve ahyâr-ı evliyâ-i ızâm hey'et-i hüddâmda (كان على رؤسهم طيرا) fehvâsınca saf-beste-i kıyâm olmuşlardı. Sahâbe-i kiramdan fakat Ebubekîr ve Ömer ve Osman ve Ali ve Hamza (r.a. aleyhim ecme'in) Hazretleri muhât-ı dâire-i taayyünüm olarak evliyâlardan dahi Ma'ruf-ı Kerhî ve Serî-i Sakatî Cüneyd-i Bagdâdî ve Sehl-i Tûsteri ve Tâcü'l Arîfîn Ebu'-Vefa ve Şeyh Abdülkâdir ve Şeyh Adî b. Müsâfir ve Şeyh Ahmet Rufaî (k.s) hazerâtını teşhîs eyledim. Ol Hazrete ashabın akrabı Ebubekir ve akrab-ı evliyâ Şeyh Abdülkâdir idi.

Ve bir kâyılden mesmû'um oldu ki: "Kaçan kim melâike-i mukarrebîn ve enbiyâ-yı ızâm ve evliyâ-yı (57) kîram Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Hazret'lerinin dîdâr-ı şerîflerine eşedd-i ıstiyâk etseler ol Hazret makam-ı (لى) (مع الله وقت لايسعنى فيه ملك مقرب ولانبى مرسل)'den bu makama nuzûl edip onlar ol Hazret'in devlet-i dîdârına fâiz ve ahvâl ve makâmâtları onun envâr-ı fâyizi'l

âsârından mezdâd olarak ba'dehu yine melâ-i a'lâya muâvedet buyururlar. Ve ol makâm-ı irtisâmın huzzârından (سمعنا واطعنا غفرانك ربنا و اليك المصير) [Bakara, 285] sedâsı mesmû'um olurdu. Ba'dehu bârika-i envâr-ı kuds-i a'zamdan bana bir nur zâhir olarak beni cemi' şâhid ve meşhûdâtta gâib ve çeşmimi kâffe-i mevcûdâtta pinhan edip temeyyüzü fîmâ beyne'l muhtelifât benden sâkit oldu. Üç sene ol hâletle bî-hûd kaldıktan sonra sâmirede temeyyüzüm bana avdet edip sermâye-i şuûr buldum. Gördüm ki, Şeyh Abdülkâdir'in bir kademi Bağdad'da bir kademini sînem üzere vaz' ederek: "Ey Belhî! Me'murum ki; seni kendi vücûduma muttalî' edip cemâl-i sâbıkına götüreyim." deyu buyurduktan sonra kâffe-i müşâhadâtımdan ibtidâden intihâya değin benimle beraber bulunmuş gibi ihbâr ederek söyledi ki; ibtidâ yetmiş def'a ricâ ederek senin için bâde-i muhabbetle hırka-i rızâyı istihsâl eyledim ve Resûl-i Ekrem (s.as.)'den yedi nöbet ricâ ile ol makama nazar kılmak devletine seni nâil ederek yedi mertebe istid'â ile dahi rifatini sana müşâhede ettirip yedi def'a daha niyâz ile senin için ol münâdi nidâ eyledi ve kemâl-i istirhamla ol bârika-i[58] envârdan behre-yâb ettiler. Ve "Ey Ferzend! Eyyâm-ı hayrette fevt olan ferâyiz-i kaza eyle" ve Şeyh Abdülkâdir buyurmuş ki: (الولاية ظل النبوة) Ya'ni velâyet nübüvvet sâyesidir ve nübüvvet Allah'ın sâyesi ve müstefâd-ı vahy-i mülk ve ezel gaybdır ve her ne velâyettir mutâlî-i ruhdur. Keşf-i ayn ile ve yahut mülâhaza-i bâtındır. Sefâ-yı kalb ile kim; zehâb-ı kudurât-ı beşeriyeden hâsıl olur veya bir tahârettir kim; tenkiye dens-i esrardan vücûda gelir. Ba'dehu enbiya (a.s.) masâdır-ı Hak ve evliyâ mezâhir-i sıdkırlar ve mu'cize-i nebî cereyân-ı vahy ve ta'dâd-ı meânî ve esrâr-ı hikmetten hâsıl olur. Tâ kim onun sıdk-ı kavline burhan olarak kâtı'ı huvec-i münkerîn-i dîn ola. Ammâ kerâmet-i velî istikâmet-i fiilden ibârettir kim; mutâbık-ı kânûn-i kavli-i enbiyâ ola ve bilkûlli kim tehaddüs ve tezahhür-i sırr-ı velayet naks-ı velâyettir ve onun tarassud-ı nesemâtı meşâm-ı câna kerâmettir ve keramet kalb-i evliyâyâ menba'-i nûr-ı külliden vesâtat-ı feyz-i ilâhî ile eser-i in'ikâs nûr-i Hak'dır ve bu hâlet kalb-i ma'dumi'l ihtiyârdan zâhir olur. Zîrâ evliyâ işâret-i nübüvvet ve ittilâ'at-ı hakikat ve envâr-ı nûriyyet ve esrâr-ı kudsiyyet ve enfâs-ı rûhâniyyet ve müşâhedât-ı ezeliyyetle hâs olmuşlar ve bunlar hulefâ-i enbiyâ (a.s.)'dırlar. Ve bu tâife bekâyâ-yı esrâr-ı asfiyâ ve gayb-ı gays-ı

matarât-ı kerem ve envâr-ı mehâbetten hurrem ve şâdâb olarak ferâz-ı mesânet-i kudsdâ kâid olmuşlar. Kaçan onlar merâkîd-ı ekvândan kalkarlar. Sürâdikât-ı esrâr üzere âviz olurlar. Ve ol kebuterân-ı burc ve vahdet meâkıl-ı vücûsd'dan tahâret-i eşbâh ve [59] envâr-ı ervâh ile dâhil olur ve onlar kayd-bend-çâh-ı uzlettirler. Ve ger ne fi'l-fevr etrâf-ı hatîre-i arş-ı Rahman'a ulaşırlar ve kendilere mahsûs olan maâlim-i makamât ve maârif-i menâzilât ve avârif-i müşâhedât ile durup hemîşe merrât esrâr-ı musaykala ve ebsâr-ı uyûn sahîha-ı avâlim-i melekût ve mezâhir-i esrâr-ı ceberût ile vech-i mahbûb-i hakîkiye nâzırdırlar. Ol zaman ki; zîr-î manâzır-ı enbiyâ metâlî-ı işrâkât şümûs-i asfiyâda vâkîf oldular. Ziyâ-yı şems-i ezeli onların merrât-ı musaffa-yı kulûblerinden mün'akis ve eser-i nûr-ı gayb ondan muntabi' oldu. Ondan sonra sûr-i eşhâs-ı gaybe ve zuhûr-i nukûş-i kâinât onda münakkaş ve sâbit ve emsile-i esnâf-ı incilâ-yı esrar-ı kuds onda zâhir olur (Kaddesallahu Teâlâ esrârahüm).

Eyzan Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Hazretleri'nin leyle-i mi'raçda makâm-ı kâbe kavseyne vusûlunda a'mâl buyurdukları âdâb-ı mehâsin intisâbdan merâtib-i mü'minîn bu resme temeyyüz olunur ki; Cenâb-ı Risâlet-meâb Hazretleri ol makâm-ı saâdet-i irtisâma nâil-i şeref-vusûl olarak ihdâ-yı tahiyyât-ı tayyibât ettiğinde cânib-i mekârım cevânib-i Hallâk'a bende-nevâzdan (السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته) teşrîfine mazhar olduklarında ol edeb-âmûz debistân-ı hikmet-ı hizmet redd-i selâmı şâyeste-i ta'zîm ve iclâl-i Cenâb-ı zü'l Celâl görmediklerinden hakâyık-ı merâtib-i mü'minîn ona keşfolduğuna binâen ol selâm-ı rahmet-i irtisâm-ı bereket-i encâmı kendine ve mü'minîne istirdâd [60] ederek (السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) [Selam bizim ve sâlih kullarınım üzerine olsun] dediler. Pes selâm-ı Cenâb-ı Bârî selâm ve rahmet ve bereketi mutazammın olduğu haysiyetle mü'minîn dahi üç sınıfa munkasım olurlar: (الصديقين و الشهداء والصالحين). Tâife-i siddîkin selâma ve şühedâ rahmete ve sulehâ berekete muhdesdirler. Ba'dehu la-cerem a'dâb-ı hulk ef'âl-ı Hakk'a nisbetle üç mertebe olarak iş bu üç muvâkî'den neş'et eder ki; Cenab-ı Hak buyurmuş (الصديقين و الشهداء والصالحين) [Nisa, 69] Pes bu sıfat mevki'i mu'cib-i selâm olduğu mevki-i mu'cib-i selâm olduğu mevki-i mertebe-i sâniyede ervâh-ı halâyık yemîn ve şimâlde mevkûf oldukları halde Cenâb-ı

Rabbu'l İzzet celle şânehu cânib-i yemîne nazar ederek (رحمتى سبقت على غضبى) buyurmağın ve taraf-ı şimâle nazarla (هؤلاء خلقتهم للنار فلا ابالى) buyurdular. Bu sıfatla selâmdan sonra rahmet vâcib oldu. Mevkî-i mertebe-i selâse (لن الملك ا) [ümin, 16] Bu sıfat zuhûr-ı bereket mukâbelesindedir. Ba'dehu her mü'min kim; ef'âlini rahmeti gadabına sebkât ederek mektebhâne-i kademde müeddib ve hıyn-i likâda telakkî-i selâma mazhar olup rızâ-yı Hâlik'ı hevâ-yı nefis üzere takdim etti ise cümle-i siddîkından olarak rahmetu'llaha vâsıl ve besât-ı melekût üzere zümre-i şühedâ ve sulehâya dâhildir. Ba'dehu Ey Mûmin! Çünkü vesâtat-ı Resûl-i Ekrem (s.as.)'le hil'at-ı selâm ve teşrîf-i rahmet ve ni'met-i berekete vâsıl oldun. Gerek her ümûrda ol hazrete mütâbâat etmeyi bâ'is-i fevz-ı saadet ve hüsn-i hâtimet bilesin.

Şeyh Ebu'z Zafer Mansur b. El-Mübârek [61] Vâsitî'den menkuldür ki: "Eyyâm-ı şebâbde Hz. Şeyh Abdülkâdir'in hizmetine vardım. İlm-i Felsefe ve Rûhâniyete dâir bir kitap mahfûz-i sandûk-i bağlim idi. Ol Hazret meyân-ı cemaatden benden yana teveccüh ederek: "Ya Mansur! Baglinde olan kitap bir fenâ refîkdir. Ol kitabı mahveyle" deyu buyurdular. Ben dahi kitab-ı mezkûra taalluk-ı hâtırım der-kâr olduğu hasebiyle mahvetmeyip Şeyh'den ihtifâ ederek hânede vaz' etmek niyetiyle irâde-i kıyâm ettiğimde hezerân-ı kayd-bend ile bend olmuş gibi harekete mecâlim olmadı. Ol zaman Hz. Şeyh kitabı kendine teslim etmeyi irade buyurmakla ben dahi havf ile kitabı çıkarıp sâde beyaz kâğıt buldum. Bed-hûş olarak dest-i Şeyh'e teslim ettiğimde bu kitabı Tesânîf-i Muhammed b. Tefsirî'den "Havasü'l-Kur'an'dır." deyu buyurdular. Ona nazar kıldığımda vâkıâ hüsn-ü hatla mektûb "Havâsü'l-Kur'an olduğu müşâhede eyledim. Ve ol kitapdan mahfûzum olan mesâil-i bi'l-külliye hâtırımdan mahvoldu. Ba'dehu ol Hazret bana: "Kalbinde olan nesnei ketmedip âhirîn-i lisâna getirmeden tevbe eyle" deyu buyurdular. Ve bir gün ol Hazret'in meclisinde zühd ve kerâmetle meşhûr bir şahsın Yunus (a.s.) makâmını sebkât etmişim deyu fahr-i mübâhât ettiğini ba'zı huzzâr bahsetmekle ol Hazret'in cebhe-i mübârekelerinde âsâr-ı gazab nümâyân olarak müstevî olup destini sadrına vaz' ederek " bu bî-edeplik mukâbelesinde onun kalbini ahzeyledim." deyu buyurdular. Ben dahi meclisden kalkıp ol şahsa [62] vardım. Onu bir hâlette gördüm ki; asla

harekete mecâli yok idi. Sonra kendini hâlet-i evlâda müşâhede edip sebep-i necâtını istifsâr eyledim. Hz. Şeyh Abdülkâdir'in vesâtatı ve Yunus (a.s.)'ın hürmeti ile Bârî Teâlâ hazretleri beni mağfiret edip makâmı i'tâ eyledi deyu haber verdi. Hz. Şeyh buyurmuş ki: "Hakîkat-i zikir için makâm-ı selâse mukarrer olmuş ki; kalb ve hafî ve sırdan ibârettir. Ve mü'min dahi fark-ı selâseye münkasım olur ki; âm ve hâs ve hâssü'l-hâs deyilmiş. Her fırka bir makâma namzeddir. Zikr-i kalb avâma muhtasdır kim; onların kalbinden lisanları üzere cehr-i el-Lafzatullah ve emmâ âher esmâullah cârî olur ve bu zikre zikr-i âm tesmiye olunur ve zikr-i hafî havâssa mahsusdur kim; bu tâyife vâsita-i hasene ve ef'al-i müstahsene ile derece-i ebrâra vâsıl olurlar. Kâh olur ki; istîâb-ı şevk ve incizâb-ı zevk ile envâr-ı cemâl hakîkati onların merâtib-i zamirlerine mün'akis olarak hâyim olup ser-keşîde-i ceyb-i hamûş olurlar. ve zikr-i sır odur ki; bu makâmın zâkiri tecellâ-yı cemâl-i Cenâb-ı Hak celle şânehu cemi' mevcûdât-ı hissiye ve gayride muâyene edip her nesneye nazar kılrsa ol zât-ı mukaddesden gayri râî ve mer'î ona müşâhede olmaz ve İbn Arabî bu makâma işâretle demiş ki; (فلما اضاء الصبح اصبح عارفاً بانك) (ما رأينا شئاً الا ورأيت الله) ve Sıddîk-i Ekber (r.a) bu hâlette buyurdu ki; (معلوم و علم وعالم) (ما رأيت شئاً الا ورأيت الله قبله) ve yine Faruk-ı A'zam (r.a.) buyurmuş ki; (ما رأيت شئاً الا ورأيت الله قبله) [63] Cenâb-ı Hak Sübhâne ve Taâlâ'dan mâ'ada bir ehad sırta muttali' değildir ve buna işâretle hadiste vârid olmuş ki; (الانسان سرى و اناسره) ve bu zikr-i ahvâl-i hâssü'l-hâsdır. (وحسنات الابرار سيئات المقربين) bu makam sâhiblerine mahsusdur. Ve Şeyh (k.s.aziz) a'zeb-î mevârid ukûl-ı attâş mevrîd-i tevhid ve atyeb-i nesemât-ı meşâmm kılıp ahhâb-ı nesîm-i ünsdür ki; Hz. Kuds'den tenessüm eder ve halâvet-i münâcât-ı Hak celle ve alâ'dan mezâk-ı canda husûl-pezir olan telezzüz-i ke's-i râhatî'l-ervâhdır ve zikrullah cilâ-yı uyûndur ve ukûl-i hikmet cemâl-i ilâhî beyânından kâsırdır ve bir kimse kim müfarakat-ı esrâr ile müstekırr-ı lücce-i zûhul ola, şükrüllahda meftûn olmaz. Zirâ ki onun şakâyık-ı senâsı cüyûb-ı ervâh-ı sebâtta eşyâh-i elsine-i mü'minîn üzere şikeste olur. Ba'dehu eğer lisân ihsânın a'mâlinde izâat-ı zikr-i Hallâk etmedin, zâkiru'l-kalp olarak kâfl-i zamîrin bu zikir ile meftûh olur. Eğer elsine-i letâif-i serâyir ile zâkir oldun sana zâkir-i sırr-ı hafiyye derer. ve seni cânib-i rahmete takrîb ederek (فى مقعد صدق عند مليك مقتدر) 'de iclâs ederler. (اللهم ارزقنا)

Eyzan Şeyh Kudve Ebî Muhammed Ali b. Ebî bekr Ya `kubî nakleder ki, "Şeyh Ali Hîti birgün benim destim tutarak Şeyh Abdulkâdir'in hizmetine getirip " Ya Seyyidî bu yetim ferzendimdir." deyu iltimâs-ı himmet eyledi. Cenab-ı Şeyh kendi pîrâhenin ihraç edip bana ilbâs ederek [64] "Ya Ali! Âkîbet libâsını giydin." dediler. Ol pîrâhenin lübsûnden şimdeyu değin altmış sene oldu. Kasem bizât-ı Hüdâ bu kadar zamanda kat'an bana bir vecihle avârizât-ı dert ve elem ârız olmadı. Ve bir vakit yine Şeyh Ali istihsâl-i hırka-ı bâtin için beni huzûr-i Şeyh'e arz-ı me'mul eyledi. Hz.Şeyh bir müddet serkeşîde-i ceyb-i murâkabe olduktan sonra ol Hazret'ten bir bârika-i nur zâhir olup, bana muttasıl oldu. Fi'l-hal bana keşf-i ahvâl-i ehl-i kubûr olup melâike ve tesbîhatlarını müşâhede edip ser-nüvişt-i kâffe-i mahlûkâtı muâyene ederek bir dehşet-i azîm oldu. Ol Zaman Hz. Şeyh bana (خذها ولا تخف) buyurdular. Ben: "Ya Seyyidî! Zevâl-i aklımdan havf ederim" deyu arz ettiğimde dest-i mübâreğini sîneme vaz' eyledi. Derhal havfım zail olup kâffeten müşâhedâtımla istînâs eyledim ve ol barikanın zav'ı şimdeyu kadar bâtinimden bâkîdir.

Eyzan Ali b. Ebîbekir'den mervîdir ki: "İbtidâ-yı emirde Bağdat'a varıp medrese-i şeyhde misâfir oldum. Henüz Hz. Şeyh beni muâyene etmemişti. Kazâen ol gece medresede benden mâadâ kimse yoktu. Derûndan bir âvâz istima' eyledim. "Ey Abdürrezzak dışarı çıkıp medresede kim mevcûd olduğunu tefahhus eyle." Abdürrezzak dahi gelip taharrî ettikten sonra bir beççe-i siyâhdan gayri kimse yoktur" deyu beni i'lâm eyledi. Cenâb-ı Şeyh: "Ey Abdürrezzak! Bu civânın şânı çok azîm olur." deyurek devlet-hânedan hurûç ettiler.[65] Dest-i mübâreklerinde taâm tutarlardı. Ben ta'zîmen kıyam eyledim. "Ey Ali! Bu nidesin" deyu taâmı pişgâhıma vaz'eyledi. Ba'dehu Hak Teâlâ üç kimseyi senden müntefi' eder ve bir vakit olur kim herkes sana muhtâç olup senin için bir derece-i a'lâ âşikâr olur." deyu buyurdular. Ve Şeyh Alî-i mezkûrdan menkûldür ki: "Birgün meşâyih-i Geylan'dan üçü ziyâret-i Şeyh için Bağdat'a gelip medrese-i şeyhe vürûd ederek istihsâl-i ruhsattan sonra dâhil-i huzûr olup ol Hazret'i yedinde bir kitap tutup hâdim-i bâlâ-yı serlerinde destinde ibrik ile kıyâm etmiş ve kendi gayr-î müteveccihü'l kible oturmuş muâyene

ettiklerinde yek-diğere nigâh ederek istikrâh eylediler. Cenâb-ı Şeyh onların efkârlarını müşâhede kılıp onlara ibrike ve hâdime bir nazar eyledi. Derhal cümlesi kibleye mütehavvil oldular.

Eyzan mervîdir ki: "Birgün Bekâ b. Battû ve Şeyh Ali Hîtî ve Şeyh Ebu Said Kaylevî ve Şeyh Mâcid Kürdî mâide-i Şeyh Abdulkâdir üzere hâzır oldukları halde Hz. Şeyh hâdime teklîf-i ekl etmeğin; hâdim sâim olduğunu i'tizâr eylemiş. Şeyh "Ekleyle sana bir günün ecri ondur." buyurmakla yine imtinâ' etmeğin, üsbû'un ecrine va'd etmişler yine râzı olmayınca sâyimü'd-dehr sevâbını beşâret etmişler, yine kabul etmeyince Hz. Şeyh gazapla ona nazar eylemiş. Hâdim der-saat üftâde-i zemin olarak vücûdu müntefih olup cümle a'zâlarından katarât-ı hûn çekide olmağın. Ba'dehu ba'zı hâzır-ı meclis [66] olan meşâyihlerin şefaathleriyle şeyhin nâire-i gazâbı teskîn olarak mezkûr hadim kendine bir elem olmamış gibi hâlet-i ûlâya rücû'eylemiş.(K.S)

Eyzan Şeyh Muhammed Ebî Abdullah el Betâyihî'den mervîdir ki: "Şeyhim Muhyiddin Abdülkâdir tertîb-i meclis-i va'zedip halâyık müctemî' olmakla Ebu'l Meânî Muhammed b. Ahmed el Bağdâdî et-Tâcir dahi ol meclisde hâzır bulunmağın. Esnâ-yı va'zda Ebu'l Meânî'yi hukne tutmakla bîçâre hareketten kalıp istigâse gözüyle cânib-i şeyhe nazar eyledi. Şeyh minberde va'zı terk etmeksizin kendinden bir sûret munfasıl oldu-ki; her sıfatta şeyhe müşâbih idi- sufûf-ı nâsı tefrîk ederek Ebu'l Meânî'ye gelip ferâcesini onun Resine tagtiye eyledi. Ol zaman Ebu'l Meânî kendini bir fezâ-yı kesîru'l-enhâr ve'l-eşcârda müşâhede ile huknesini zâil ederek tavazzu' eyledikten sonra iki rek'at tahiyyatu'l- vuzû' kılmağın. Fe-emmâ ol esnâda kendi hücresinin miftâhını bir şâh-ı direhte ta'lik eyledi. Sonra der-dest etmeği nisyân etmekle namazdan fârig olduğu gibi Hz. Şeyh ferâcesini ref'edip Ebu'l Meânî kendini ol mahalde gördü. Henüz a'zâ-yı vuzû'su meblûl idi. Ve hukneden onda eser kalmamış idi ve Şeyh kendi hâlinde minber üzerinde meşgûl-î va'z idi. Ebu'l Meânî her ne kadar miftâhı tecessüs etti ise bulamadı. Sonra bir vakit mürûrunda diyâr-ı Acem'e sefer edip on dört merhale tay ettikten sonra [67] bir sahrâda nüzûl esnasında Ebu'l Meânî

kazâ-yı hâcet için sahrânın bir köşesine revân olarak Şeyh'in meclisinde müşâhede ettiği mekânâ müşâbih bir yere uğrayıp miftâhı ta'lik ettiği şecerede asılmış görüp ahzeyledi. İtmâm-ı ticâretle Bağdat'a ricat ederek huzûr-ı Şeyh'e gelip irâde-i ihbâr-ı mâcerâ eylediğinde Hz. Şeyh onun gûşunu tutup "Ebu'l Meânî ben hayatta oldukça bu mâcerâyı bir ehade keşfeyleme." deyu tavsiye buyurdular. Ebu'l Meânî dahi fevt oluncaya dek himet-i Şeyh'den müfârakat eylemedi.

Eyzan Şeyh Hazretleri Mansur Hallac'ın hakkında bu resme gevher-feşân-ı icmâl-i hâl olmuşlar ki: "Ba'zı irfânın tâir-i akılları bâlâ-yı eşcâr-ı sûrette per-vâz ederken sürâdık-ı melike münharik olup bâzân-ı şâhîden bir şah-bâz onu (وخلق الانسان ضعيفا) [Nisa, 28] haytına muhît kılmakla ol bî-çare her ne kadar şikar-ı nahcir (رأيت ربي) arzusuyla cânib-i asmâne itâre-i sakr-ı nigâh etti ise de müyesser olmayıp nâ-çâr tezâyüd-i hayretle (فاينما تولوا فثم وجهه) [Bakara, 115] ile âmil olarak hatt-ı arza ric'at edip her yana kim dîde-i akıl ile nigerân oldu. Âsâr-ı mahbûbden gayri bir nesne müşâhede etmediğinden dâreynde mâadâ-yı mahbûb bir kimse mevcûd olmadığını tefekkür ederek lisân-ı kalb-i şükûr ile "ene'l hak" deyip cins-i beşerden nâ-ma'dûd bir nesne izhâr ederek ravza-i vücûda liyâkat benî Âdem'den hâriç bir zemzem-i âgâz eyledikten savt-ı na-mülâyimi mülhak lehn oldu. Tâkim cemâl-i [68] mutlak perde-i takayyüde tehaffâ ile onun sırrından nidâ eylediler ki: "Ey Hallâc! Sen killet-i kuvvet-i i'şâr ictimâdında idin. El-hak kamû urefâlar niyâbetinden söyle: (حب الواحد افراد الوحد). Ondan sonra Cenâb-ı Fâhrü'l Mürselîn (s.a.s) Hazretlerine hitap eyle. "Ya Muhammed sensin sultân-ı hakikat ve sensin ayn-ı vücûd-i insanı bâb-ı maârifde a'nâk-ı âlemi münhanî ve münhafız kıl" deyu söylediler.

Eyzan Şeyh Ebu Muhammed Salih Kâkî'den mervîdir ki; Şeyh Ebî Meyden bana: "Ey Salih! Bağdat'a Şeyh Abdülkâdir hizmetine varıp onda talim-i tarîk fikreyle." deyu vasiyet buyurdular. Ben dahi sefer-i Bağdat ederek Hz. Şeyh'in hizmetine vâsıl olduğumda bir kimsede manzûrum olmadığı mehâbetle ol hazreti müşâhede eyledim. Beni yüz yirmi gün halvet-keşliğe emredip inkızâ-yı müddette halvet-gâhıma teşrif etmekle: "Ey

Salih! Bu cânibe nazar kıl” deyu taraf-ı kıbleye işaret buyurdular. Ben dahi hasbu’lemir mulâhaza eylediğimde Ka’be-i Ulyâ pervaz-gâh-ı kebûter nigâhım oldu. “Ne nesne manzûrun olur?” deyu istifsâr eylediler. Ka’be-i muazzam manzûrum olduğunu ihbâr eylediğimde taraf-ı magribe nigâh edip manzûrum olan nesneyi i’lam etmeyi emrettiler. Ol cânibe mülâhaza ederek şeyhim Ebî Medyen manzûrum olduğunu arz eylediğimde “Hangi cânibe irâde-i azmedersin? Yoksa geldiğin gibi gidersin” istifsâr eylediklerinde geldiğim gibi varmak irade eylediğimden sonra buyurdular ki: “Ey Salih! Eğer taleb-i [69] bâlâ-hâne-i fakr edersen silm-i tevhid ile müterakki olmadıkça vâsıl olamazsın. Ve ayn-ı esrar ile mahv-ı mütelevvihât etmedikçe imkân-ı temellük bulamazsın.” Ben dahi: “Ya Seyyidî! Bu halet istihsâlinde cenâb-ı gavsiyet-penâhınızdan istid’â-yı minnet eyledim” deyu arz eyledim. Ol hazret dîde-i irşâd ile bana nazar kılmağın. Der-saat havâdis-i irâdet sâha-i kalbimden hücûm-i zav’-i nehar ile teferruk-ı zallâm-ı şeb gibi müteferrik oldu. Ve ben ile’l-ân ol nûr-ı mümtedi’l hubûrun menâfi’-yle müntefi’ olmadayım.(k.s.a)

Eyzan Ömer Bezzâz nakleder ki: “Bir gün Hz. Şeyh’in hizmetinde iken bana “Ey Ferzend! Zahırımı muhafaza kıl. Mebâdâ kitfime bir hirre sâkit ola” deyu buyurdular. Ben dahi gönlümde Şeyh ne duvara ve ne sakfa karîbdir. Bunda hirre ne gezer deyu tefekkür ederken heman bir gübre şeyhin kitfine düştü. Ol Hazret mekânından taharruk ederek dest-i mübâreğini sadırma va’z etmekle kalbimden aftâb-esâ bir nur ısrak edip Cenâb-ı Hakkı cemi` mezâhir-i esma ve sıfat ile müşâhede eyledim ve ile’l-ân ol nurun bereketinden tezâyüd ve terakkideyim.

Eyzan bir cemaat-ı meşâyıhden mervîdir ki: “Hz. Şeyh Abdülkâdir (فی سبع و عشرين ذی الحجه من سنه تسع و عشرين وخمسائة) fukahâ ve fukarâdan bir gürûh-ı enbûh ile azm-i ziyâret-i mekâbir-i şûnîziyye edip Şeyh Hammâd Debbâs’ın kabrine ulaştıkda ol kadar tavakkuf etti ki iştîdâd-ı harâret halka te’sîr-i tâm eyledi. Ol mekândan kâdime-cünbân-ı [70] iftirâk olduğunda âsâr-ı meserret ve alâyim-i ferah cebhe-i mübâreklerinde nümâyân olmağın; bâ’is-i tûl-i mekslerinden pûrsân olanlara bu vecihle itâle-i tumâr-ı cevâb eylediler ki

sene tis'a ve tis'îyn ve erbeamie edâ-yı salât-ı cum'a için Şeyh Hammâd'ın sahâbetinde Camii-i Risâfe'ye revân olduk. Esnâ-yı râhde nehir kenarına ulaştığımızda Şeyh Hammâd beni kitfimdten tutup endâhte-i zevrak-ı âb eyledi. Ben der-âgûş-î âb olmadan havada nöbet-i (niyet-i) gaslû'l-cum'a deyip hırkama duhte ba'zı rika'i ibtilâldan sıyanet kastıyla fekk eyledim. Şeyh Hammâd'ın ashâbı beni tahlis için tahrîk-ı zevrakçe ikdâm ettiler ise de Şeyh Hammâd: "Benim murâdım onun şinâverî sebâtını tecrübe etmektir." deyu mânî oldu. Âhiru'lemir beni âb içre terk edip rû-berâh-ı maksat oldular. Ben dahi her ne hal ise miyâne-i âbdan kenara gîr oldum. Feimmâ burûdet-i hava ve ibtilâl-i câme hasebiyle çok meşakkat çekip metâib-i kesîre müşâhede eyleyerek yine onlara mütâbeat kıldım. Ve ben bugün onu taht-ı murassa' üzere câlis olarak câme-i mücevher giyip yâkut-ı ahmerden tâç örünmüş müşâhede eyledim. Lâkin bir destini hilye-i hareketten ârî gördüğümünden sebebini istifsâr ettim. Beni üftâde-i âb etmek için mess eden dest-i olup bâ'is-i iflâc dahi ol cinâyet olduğunu beyân ederek benden çârecû-yi istihlâs olduğunda ben dahi isti'fâları zımnında dest-efrâşte-i bâr-gâh-ı Kibriyâ olduğuma binâen beş bin evliyâ feth-i ebvâb-ı mekâbir ederek çıkıp benimle hem-dest-i duâ oldular. Her ne kadar [71] te'hîr olundu ise, ben pâ-füşerde-i isrâr oldum. Âhiru'l-emir tîr-i duâmız hedef-i icâbete isâbet ederek mûmiyâ-yı inâyet-i Kerim-i Mennân ile dest-i meflûcu sıhhat bulup ke'l-evvel oldu. Ba'dehu bu haber Bağdat'a şâyî' olmağın; cümle sûfiler ve meşâyihler ve ashâb-ı Şeyh Hammâd bu maddenin tahkîk ve tashîhi zımnında huzûr-ı Şeyh'e geldiler. Feimmâ ma'lum-ı Cenâb-ı Gavsiyet-meâb olduğundan hâhişlerine mutabık tekellüm edip: "Meşâyihden iki kimse intihâb ediniz kim; onların şehâdetleriyle isbât-ı müddeâ edeyim" deyu buyurdıklarına binâen cümlesi Şeyh Ebû Ya'kub Yusuf b. Eyyûb Hemedânî ve Şeyh Ebu Muhammed Abdurrahman b. Şuayb Kürdî üzere ittifak edip "Bir haftaya dek ol iki zât-ı kerâmet-nisâbın şehâdetleriyle îzâh-ı maddeye râzıyız dediler ise de Hz. Şeyh: "Yok bu meclisde inâre-i misbâh-ı müddeâ ederim." deyu murâkebeye vardı. Müddet-i kalîle mürûr etmeden Şeyh Yusuf medreseye dâhil olarak huzûr-ı Şeyh'e gelip söyledi ki: "Ben şimdi zâviyemde kûşe-i nişîn-i halvet iken Şeyh Hammâd gelip söyledi ki; bana "sür'atle medrese-i Şeyh Abdülkâdir'e azmederek ol hazretin benim

hakkımda buyurduğu kelâmı karîn-i sıdk ve hakikat olduğunu onda meşâyih ve sâirelere ihbâr eyle.” deyu buyurdular. Şeyh Yusuf rişte-i kelâma infisâm vermeden Şeyh Abdurrahman ulaşıp ol dahi Şeyh Yusuf gibi Hz. Şeyh’in [72] tasdîk-i kelâmına Şeyh Hammâd’ın sevgiyle geldiğini beyân eylediğinde kâffe-i huzzâr-ı meşâyih üftâde-i damen-i devlet-pirâmen-i Cenâb-ı Şeyh olup isti’fâ-yı hatâ eylediler.

Eyzan isnâd-ı sahih ile meşâyih-i müteaddidden mervîdir ki: “Hz. Şeyh Abdülkâdir’den nâm-ı Muhyiddin ile vech-i tesmiyeleri istifsâr olunmakla ol Hazret buyurmuşlar ki: “Hengâm-ı seyahatte sene ihda ve ısrîn ve hamse mie rûz-i cum’a ki Bağdat’a ric’at edip pâ-bürehne seyrederken nâ-gâh bir kûçede bir şahs-ı mütegayyiru’l-levn-ı nahifu’l beden üftâde-i hâk olmuş müşâhede eyledim. Ol şahıs bana selam vermeğin redd-i selâm ettiğimde: “Ya Abdülkâdir! Karîbime gel.” deyu âvâz eyledi. Ben daha pâ-nihade-bâlîn-i kurbetleri olduğumda; “Beni biliyor musun?” deyu söyledi. “Yok ma’lumum değilsin.” dediğimde, “Ben dinim k, böyle hâk-sâr olmuşum. Cenâb-ı muhyî’l-emvat Hazretleri beni senin vesâtatınla ihyâ eyledi” deyu haber verdi. Ben dahi ol mekândan edâ-yı salât-ı cum’a için müteveccih-i mescid oldum. Esnâ-yı rahde bir kimse kuddâmıma bir na’lin vaz’edip; “Ya Seyyidî Muhyiddin! Ta’cil et ki henüz mahlûk namaza şürû’ etmemişler.” dedi. Ol zaman dâhil-i mescid oldum. Halâyık takbîl-i yedime sür’at ederek beni Muhyiddin nâmıyla hitâb eylediler. Ol vakitten bu lakabla mülakkab oldum. Ondan akdem bu isimle muhatap olduğum yok idi.” Ve ol hazretin cümle-i vesâyâsındadır ki: “Ey İbâdullah ve müridler! Size emânet kim tetebbu’-i sünen-i [73] selefde tefsir etmeyin. Zirâ onlar mefâtihi-i ebvab-ı muglakadırlar. Onlara tâbî’ olan Cenâb-ı Hakk’a reh-yâb-ı vusûl olur. Kaçan ki sünnet-i Rasûlullah (s.a.s)’a ittiba’ ettiğiniz onun vesâtatıyla nâil-i derecât-ı âliye olup a’mâliniz şâibe-i reybden hâlis olur. Ve câzibe-i kullâb-ı muhabbet ve girîban-gîr-i pençe-i lütuf ve merhamet sizi ol cezbedip inâyet-i Hakk ve celle ve alâ istikbâl ile husûl-ı makâsid olarak ol Hazret’in mazalle-i kurbiyetlerinde mâ lâ-ayn ru’te ve lâ-üzn semi’tte ve lâ hatara alâ kalb-i beşer müşâhede edersiniz ve ol dem ki abd bu makama nâil olur. Onun önüne ilbâs-ı hil’at-ı hakîkat ve farkına vaz’-ı tâc-ı memleket ederek

engüşünü hâtem-ı tasarruf-ı heft-iklîm ile tezyîn ederler. Ve verâ` ve takvâ ile müteverri` olur ve onun kalbini kendilerinden yana cezbederler. Tâ kim cemi` halktan gâib olarak bînâ ve dâna olur ve cümle meşhûdunu pinhân eder. Ba`dehu onu temşiyet-i mesâlih-i halâyık zımında âlem-ı itlâkdan güzâşte hatt-ı takyîd ederler. Ol zaman Rasûl-ı Ekrem (s.a.s) Hazretleri'ne ve ashâb-ı kirâmına vâsıl olup bu cümle nâil olduğum kerâyim-i mevâhibât sizin berekât-enfâsınızdandır deyu arz-ı senâ ettiğinden sonra yemîninde kitâbullah ve şimâlinde sünnet-i Rasûlullah ile halka muâvenet kılar ve havâlisinde ervâh-ı enbiyâ ona (اذكر نعمت الله عليك) [Rabbi'nin üzerindeki nimetini zikret] deyu hitâb ederler.

Eyzan mervîdir ki: "Sene hamse ve erbeîn ve hamse mie Hz. Şeyh [74] Abdülkâdir leyle-i cum`ada kim; selh-i şa'bân müstehill-i Ramazan idi. "Nısfu'l-leylde ezan-ı ûlâ te'zin ola," deyu müezzin emr etmeğın. Müezzin dahi bir mu'cib-i fermûde minâreye çıkıp kırâat-ı ezan etmekle, "ibtidâ-yı sülûs-i âhirde yine çık ezan-ı senâyı kırâat et." deyu buyurmuşlar. Müezzin dahi su'ûd ederek te'zinden sonra nüzûl etmekle "vakt-i seher çıkıp ezan-ı sâlisi oku" deyu kırâat-ı ezan ettirmişler. Sabah olunca ol gece teslîs-i ezanın hikmetinden pür-sân olanlara hengâm-ı ezan-ı evvelde Arş-ı azîm ihtizâz ederek tahtında bir münâdî (ليقوم المقربون الاخبار) deyu nidâ eyledi. Vakt-i ezan-ı sâniyede arşda ihtizâz-ı evvelden şedîd ihtizâz vâkî` olarak bir münâdî: (ليقوم الاولياء الابرار) deyu nidâ etmekle ve hıyn-ı ezan-ı sâlisde yine arş şiddetle mühtezz olup bir münâdî: (ليقوم المستغفرون بالاسحار) deyu nidâ kıldığından ben dahi ezan-ı evvel ile tâife-i mukarrebîne sizin vakt-i takarrubunuzdur gaflet etmeyin ve ezan-ı sâni ile zümre-i ebrâra sizin hengâm-ı bereketinizdir, haberdâr olun ve ezan-ı sâlis ile "Cemâat-ı müstagfir! Yine sizin vakt-i istiğfârınızdır bîdâr olun" deyurek ezan-ı selâse ile gûrûh-ı selâseye i'lâm eyledim" deyu kandil(e)-efrûz minâre-i tafsîl-i cevâb oldular.

Eyzan Şerif Ebi'l-Abbas b. Şeyh Abdullah el-Hüseynî'den mervîdir ki: "Muhyiddin Abdülkâdir'den mesmû'um oldu ki; "Eyyâm-ı şebabde Bağdat'tan kadem-i tecrîd-i tenhâ ile sefer-i haccedip giderken esnâ-yı [75] tarîkde Münâdam-ı kurûna? vâsıl oldukça Şeyh Adî b. Mûsâfire-ki henüz

gurre-gîr-i şebâb idi- dû-çâr oldum. Vech-i azîmetim istifsâr etmeğîn; cânib-i Mekke-i Muazzama'ya nitâk-bend-i sefer olduğumu haber verdiğimde sûret-nümâ-yı meyl-i muvâfakat oldular. Ben kadem-i tecrîd ile kat'-ı mesâfet ederim söyledim. Ol dahi ol makamda olduğunu iş'âr ederek refâkat edip revâne olduk. Hilâl-i seyrde nâ-gâh bir müberka' nahîfetü'l-beden câriye-i Habeşîye vâsıl olarak ol câriye benim mukâbilimde durup bir müddet bana nigâh ettikten sonra meskat-ı re'simi istifsâr eyledi. Memleket-i Acem deyu haber verdiğimde bugün senden yana çok zahmet-keş oldum demeğîn. Bâ'is-i meşakkatini istîzâh ettiğimde ben bilâd-ı Habeş'de iken müşâhede kıldım ki; Cenâb-ı Kerîm bende-perver senin kalbine tecellâ ile atâyâ-yı vasıldan sonra bir atâ-i erzânî kılmış kim efrâd-ı âferîdeden bir ferde müyesser olmamış. Ben dahi sana kesb-i ma'rifet kasdıyla metâ'ib-i güzîn-î azîmet oldum ve sizinle hem sohbet olarak ma'îyetinizde iftâr ederim deyu ihbâr eyledi. Ba'dehu reh-güzâr-ı azm olduk. Ol câriye yolun bir cânibinde ve biz dahi cânib-i âherde tayy-ı râh ederek vakt-i iftâr olduğunda cevvi semadan altı ragîf ve bir miktar sirke ve baklayı hâvî bir tabak nâzil olup bizlere piş-nihâde kılındı. Ol câriye (الحمد لله الذى اكرمنى واكرم ضيفى) her gece benim vazîfem iki adet ragîf idi deyurek iftâr eyledikten sonra üç ibrik âb [76] nâzil olup içdik. Feemmâ ol âbın lezzeti miyâh-ı dünyâya müşâbih değildi. Sonra ol câriye bizden cüdâ oldu. Tâ kim Mekke'ye vardık. Hıyn-ı tavafta Cenâb-ı Hâlık bende-nevâz cellet azametühû Adî b. Mûsâfir'e tecellâ-yı envâr ederek onu kendinden gâib etmeğîn; bir hâlet kesb eyledi ki libâs-ı hayvânîden ârî kıyas olunurdu. Ol zaman ol câriyeyi gördüm ki Şeyh Adî'nin bâlâ-yı serinde kıyâm edip onu takbîl ederek söyler ki: "Seni bî-cân eden Cenâb-ı Hüdâ bir dahi ihyâ eder. (سبحان الذى لاتقوم الحادثات لتجلى نوره الا بتثبيته ولا) (تستقر الكائنات بظهور صفاته الابتائيده سبحان من قدسه ابصار العقول واخذت بهجات بهاء الباب الفحول

Ondan sonra hilâl-i tavafta Cenâb-ı Hak Sûbhane ve teâlâ bana menâzîl-i kurbden bir menzil in'âm etmekle batınımdan bu resme hitab olundu ki; Ya Abdülkâdir! (اترك التجريد الظاهر والزم تقرير التوحيد وتجريد التفريد سنرى من آياتنا عجباً ولا تشبهه مرادنا بمرادك) فثبت قدميك بين ايدينا ولا ترى فى الوجود تعريفاً سوانا يدوم لك شهودنا واجلس لنفع الناس فاننا خاصة من عابنا توصلتهم (على يدك الى قربنا

ol vakit câriye bana "Ey Civân! Bugün bilmem sende ne hâlet var? Şöyle müşâhede kılarım ki fevkinde bir hayme-i nûrânî efrâşte olup melâike-i ızâm seni dergâh-ı esmâdan gibi ihâta eylemişler ve uyûn-ı kâffe-i

evliyâ senin hıyerelenmiş ve ümîd ederim ki benim nihâyet-kârım senin bidâyet emrin [77] gibi ola deyip bir dahi mansurum olmadı. (k.s. aziz)

Eyzan Şeyh Arif Ebî Muhammed Abdullah b. El-Fetih el-Heremî'den mervidir ki: "Birgün huzûr-ı Seyyil-î Abdülkâdir'de câlis olduğum halde balgamım tebeddûr etmekle endâhte-i zemin ettim ise de galebe-i hayâdan huzûr-ı Şeyh'de o resme bî-edeplikten müteellim olup çok hacâlet çektim. Ol Hazret buyurdu : "Korkma Ya Ebâ Muhammed! Ba'de-ezin bu esbak? ve nuhâm sende nâ-gâh olur." Ol zamandan şimdeyu kadar-kim müddet-i sinîn selâse ve tis'indir- asla ol mekrûha mazhar olmadım ve ol vakit Şeyh'in hizmetinde "Ya Seyyidî! Ben bir merd-i kasîr-i kâmetim. Halâyık bana tavîl nidâ ederler" deyu arz eyledim. Ol hazret buyurdu: Sen tavîlü'l ömür ve tavîlü's-sefer olursun. Ba'dehu onun ömrü resîde-i akd-i mie olup ba'zılar katında derece-i mie ve sittîni güzâr etmeğın, isfâr-ı bisyâr ederek acâyibât-ı kesîre müşâhede edip vâsıl-ı Cebel-i Kâf olduğu resîde-i kulle-ı kûh-sâr-ı eserdir.

Eyzan Muhyiddin Abdülkâdir bâb-ı keşf ve müşâhede-i ef'alde buyurmuş ki: "Ef'âl-i Cenâb-ı Bârî'den ba'zı nesneler evliya ve abdâla mekşûf olur ki onun vesâtatıyla hark-âdât ve rüsûm ederler. Ve hakikat-ı keşf iki nev' üzeredir ki; celâlî ve cemâlîden ibarettir. Keşf-i celâlî hâlet-i havf ve enziacdır ve kim kalbe tevâri edip sonra cevârihde zâhir olur. Bu makamda Hz. Nebî (s.a.s) buyurur: (الخوف رفيقى) Ve ol Hazret meşgûl-i salât olduğunda [78] def'âtle müşâhede olunur ki; ru'yet-i Azamete Bârî ile sadr-ı bedr âsâlarında şiddet-i havfdan sadâ zâhir olarak kadem-i arş-âsâları lerzenâk olurdu. Ve ol havf-ı azîmin teskini zımında Cenâb-ı Hakîm-i Mutlak azze ve alâ mûmiyâ-ı âyet-i kerîme-i (طه ما انزلنا عليك القرآن لتشقى) [Taha,1-2] dâruhâne-i kademinden nazil buyurmuştur ve bu resme kesret-i mehâfet Cenâb-ı Halilü'r-Rahman(a.s) ve Fâruk-ı A'zam (r.a) Hazretlerinden kesret-i vukû' ile menkuldür ve emmâ keşf-i cemâlî envâr-ı tecellâ-yı cemâldir kim; kulûbda surûr-ı eltâf ve kelâm-ı leziz ve hadîs-i üns ve müşâhede-i menâzil-i âliye ile (فضلاً من ربهم ورحمة) hâsıl olur ve bu mâkamın ashabı dâr-ı dûnyâdan sarây-ı ukbâyâ intikâl edinceye dek taz'iyf-i ubûdeyutde teşdîd-ı sa'y

ederler. Bu sebeple Hz. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) evkât-ı salâtda (ارحنى يابلال) deyu buyururlardı. Yani kâmet ile bizi mesrûr eyle. Zirâ dâhil-i salât olduğunda fâiz-i müşâhede-i envâr-ı cemâl olurlardı ve binâberin (جعلت قرة عيني) (الصلوة) buyurmuşlar.

Eyzan ferzendân-ı Hz. Şeyh Abdülvehhab ve Şeyh Abdürrezzâk'dan mervîdir ki: "Şehr-i receb'in beşinde rûz-i cum'a vakt-i seher Beka b. Battû en-Nehr sür'atle medreseye gelmeğın. Böyle vakt-i gayr-i ma'hûdda sebeb-i vürûdunu istifsâr ettiğimizde bu vecihle tafsîl-i terâkîb-i cevab eyledi ki; "Dün gece bir nur-ı ziyâ-pâş-ı aktâr-ı müşâhede eyledim ki cümle-i ashâb-ı esrâr onun teşebbüsüne müsâraat ederek ba'zısı muttasıl [79] ve ba'zısı maktû' olurlardı. Ve fâiz-i dest-mâye-i ittisâl olanların ziyâları onun serinden mütezâif olmakta idi. Ben ol nûrun menba'ını isti'lâm edip gördüm kim Hz. Şeyh Abdülkâdir'den mütesâid olmuş hakîkatini istikşâf ederek şöyle meşhûdum oldu ki nûr-ı müşâhede ol Hazretin nûr-ı kalbi ile mukâbil olup cümle merâyâ-yı ekvânı kaplamış ve kâffe-i melâik gelip Cenâb-ı Kutbiyyet-penahlarıyla tesâfuh ederek ona şâhid ve meshûd deyû hitâb ederlerdi. "Bizler Şeyh Bekâ'dan bu kelâmı istimâ' ettiğimizde ol Hazret'in huzûruna varıp bu gece edâ-yı salât-ı teheccüd etmiş misin?" deyu suâl eyledik. Cenâb-ı Şeyh bu eş'âr ile müterennim (şiir)

(از انظرت عيني وجوه حبابي)

(فتلك صلاتي في الليالي الرغايي)

(وجوه اذا ما اسفرت عن جمالها)

(اضاءت لها الاكوان من كل جانب)

(حرمت الرضا ان لم اكن باذل الاذى)

(اذا عم سجعان الوغا بالمناكب)

(اشق صفوف العارفين بترمة)

[80] (تعالى لمجدى فوق تلك المراتب)

Eyzan menkuldür ki: "Hz. Şeyh Abdülkâdir Bağdat'ta firâz-ı kürsîde bu resme tafsîl-i ahvâl-i sülûk ederdi ki yirmi sene berâyâ ve virâne-zâr-ı

Irak'da evkât-güzâr oldum. Ve kırk sene salât-ı subhu vuzû'-ı işâ ile edâ edip on beş sene salât-ı işâ'ı vuzû'-i subhla kılmışım ve namazdan fârig olduğumda mülâhaza-i nevmden hâyite bir mismar nasb edip ona teşebbüs etmekle kıyâmen tulû'-i fecre dek kırâat-ı kelâmullah ederdim. Bir gece nerdebana suûd ederken nefsim bana: "Bir lahza nevm edip sonra ibadet etsen tetebbu'-ı enbiya (a.s) etmiş olursun." demeğin, bir kademimi girift ederek hengâm-ı sabaha dek tilâvet-i mushaf eyledim. Ve bir zaman kırk gün iftar için bir kûta dest-res olmadım. Nefsim bir zayıf surette zâhir olurdu. Ben ona kahrederdim, gürîzân olurdu. Dünya kâffe-i şehevât ve zehârifleriyle kâhî sûret-i nîk ve kâhî hey'et-i belde kendini bana arzederdi. Ben ona bang-dürüş tıldığımdan pinhan olurdu. Ve bir burcda on bir sene bast-ı bûriyâ-yı ibâdet eyledim. Benim ol mekânda kesret-i ikâmetimden "burc-ı acemî" nâmıyla karîn-i bârû-yı şöhret oldu. Ve bir def'a Cenab-ı Rezzak el-ibâd amme nevâlühü ile ahd eyledim. Tâ dehânıma vaz'-ı taâm olunmadıkça ekl ve şürb etmeyeyim. Kırk gün ol hâletle sâim durmayıp gitti ve benim nefsim şiddet-i cû'dan ol taâma her çend tehalük etti ise de ben "Vallahülazîm Cenâb-ı Mevlâ ile der-miyân [81] eylediğim nitak-ı ahdi güseste etmem" deyu söyledim. Ol zaman derûnumdan sadâ-yı el-cû' mesmûum olurdu. Şeyh Ebu Said Mahzûmî ol mekândan murûr etmekle ol sadâyı istimâ' ederek gelip bana: "Ya Abdülkâdir! Bu ne hâlettir?" deyu istintâk etmeğin. "Bu hâlet inziâc-ı nefesdir. Fe-emmâ rûh Cenâb-ı Mevlâ ile sakindir" deyû cevap verdim. "Bâbu'l Ezc'de bana gel." deyip revâne oldu. Ben icâbet etmedim ise de Hızır (a.s) neşîmen-gâhıma şeref-bahş-i vürûd olup da'vet-i Ebî Saîd'e kâime-cünbân-ı icâbet ol deyu işâret buyurduklarına binâen azmederek gördüm ki bâb-ı beytinde kıyâmen bana muntazırdır. Beni muâyene ettikde "Ey Abdülkâdir! Benim kavlim sana kifâyet etmeyip Hz. Hızır'ı dahi taab-keş eyledin." dedikten sonra beni dâhil-i hâne edip tehiyye-i taâm ederek kendi destiyle bir lokma dehânıma vaz' eyledi. Onunla seyr oldum. Ba'dehu kendi yediyle bana hırka ilbâs etmeğin; mülâzımât-ı hizmetlerini ihtiyâr eyledim.

Eyzan Hz. Şeyh buyurdu ki: "Esnâ-yı seyahatte bir ma'lûmum olmayan kimse yanıma gelip: "Seninle arzumend-i refâkatım ammâ bi-

şartân ki; benimle gîrîve-gîr-i muhalefet olmayasın” demeğin. Ben dahi kabûl-i uhde-i şart ettiğimde bir saat benimle hem-nişîn olduktan sonra tâ ben vürûd edinceye dek bunda tevakkuf eyle” deyu gâib oldu. Bir sene mürûrundan sonra gelip bir saat benimle hem-sohbet oldu. Yine benim vürûduma kadar bunda kuûd eyle deyurek gitti. Bir seneden sonra gelip bir lahza [82] eğlenip, “Ben gelince(ye dek)bundan taharruk eyleme.” deyurek yine gâib olmağın. Bir sene tecâvüz ettikten sonra kendi ile bir mikdar ekmek ve süt istishâb ederek geldi ve ben üç sene zarfında bir lahza ol mekândan müfârakat eylemedim. Ba’dehu “Ben Hızır’ım ve seninle ekl-i taâma me’mûrum” deyû getirdiği taâmı der-miyân ederek berâber ekleyedik ve bana: “Kalk Bağdat’ı makarr-ı cülûs-i ittihâz eyle.” deyû buyurdular ve Cenâb-ı Şeyh’den “Ol müddet beyâbânda nereden tenâvül-i kût ederdin?” deyû suâl edenlere [من منبوتات الارض] buyurmuşlar.

Eyzan Şeyh Ebî Abbas Mevsilî’den mervîdir ki: “Medrese’de huzûr-ı Şeyh Abdülkâdir’de zânû-zede-i zemîn-i edeb olduğumuz halde halife-i Bağdat Müstencid Billah ziyaret-i Şeyh’e gelip fâiz-i şeref-i dest-bûs olduktan sonra iki kese akçe takdîm-i ma’rız-ı hedeyu eylemeğin, Cenab-ı Kutbiyyet-penah Hazretleri: “Benim zehârif-i dünyaya ihtiyâcım yoktur.” deyû kabul etmedi ise de halifenin ilhâhı serhadd-i mübâlagaya ulaştığından Hz. Şeyh ol keseleri dest-i mübâreğine tutup sıkmağın, her ikisinden katarât-ı hûn mütekâtır olmağa başladı. Halife’ye teveccüh ederek “Ey Eba’l-Muzaffer! Acaba Cenâb-ı Hak Taalâ’dan hicâb etmez misin kim, dimâ’-ı müslimîni bana ihdâ edersin?” deyû tevbih etmekle istilâ-yı infîâl ile medhûş olmağın, Cenâb-ı Gavsîyet-meâb Hazretleri: “İzzet-i Hüdâ’ya kasem eğer Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Hazretlerine taalluk-gîr-i karâbet olmasaydın şimdi [83] sahn-ı sarâyını bu mesellü kan ile ma-la-mâl ederdim.” deyû buyurdular.

Bir gün Halife yine hizmet-i Şeyh’e gelip itmî’nân-ı kalp için bir gûne irâdet-i kerâmet istid’â eyledi. Şeyh onun hâhişi ne olduğunu istintâk etmekle öyle nâ-yâb-ı fevâkihde tuffâhât-ı Irak’dan iki adet tuffâh taleb etmeğin, Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb Hazretleri ref’-i yed etmekle iki adet

tüffâh-ı latîf ve âb-dâr der-dest edip birisini halifeye itâ ederek diğerini kendi elinde alıkoydu. Ba'dehu ol Hazret kendi tüffâhını şikest eyleyip levni beyaz ve râyihası misk-i ezfer gibi fâyih idi. Halîfe dahi tüffâhını şikest etmekle siyah renk ve müteaffini'l-rîh olduğu nümâyân oldu. Sebebi Cenâb-ı Şeyh'den suâl olunduğunda: "Ol tüffâhı dest-i zâlim mess etti." deyû cevap vermişler.

Eyzan Ebu'l Hasan Şeyh Ali Kureyşî tertîb-i mâide rivâyet eder ki: "Bir gün ben ve Şeyh Ali Hîtî huzûr-ı Şeyh Abdülkâdir'de câlis olduğumuz halde Fazlullah b. İsmâil Tâcir ol Hazret'in hizmet-i Âliyelerine cebhe-sây-i zarâat olup: "Ya Seyyidî! Senin ceddin aleyhi fazlu't-tahiyya Hazretleri (من دعى فليجب) buyurmuş. Ben dahi: "Senin lûtf-i amîminden ümid-vârım ki bu abd-i kemter'nin bende-hânesini envâr-ı kudûm-ı bereket lüzûmunla tenvir edesin." deyû arz etmeğin, Hz. Şeyh eğer ruhsat-ı Cenâb-ı Mevlâ erzânî olursa deyurek murâkabeye vardı. Bir lahzadan sonra ne'am(evet) demekle kalkıp [84] tenvîr-i çeşm-i rikâb-ı bağal eylediler. Şeyh Ali rikâb-ı yemînini ve ben dahi rikâb-ı yesârını girifte-i dest-i hizmet ederek revâna olup, hane-i Fazlullah'a vâsıl olduğumuzda gördük kim cümle meşâyih ve ulemâ ve a'yân-ı Bağdat kudûm-ı meymenet-i rûsûm-ı Şeyh'e muntazırdılar. Ol Hazret nüzûl edip bâ-lâ-yı kürsîde karar ettiğinde lezâiz-i et'ame ile memlû tabaklarla semât çıkılmaya başladı. Feemmâ miyânelerinde ser-pûşîde bir tabak vardı kim; iki nefer kaldırıp getirirlerdi. Ol hânçeleri vaz'-ı meclis ederek Fazlullah "bismillah" deyu teklif eyledi ise de Hz. Şeyh murâkabeye varmağın ehl-i meclis dahi ol hazret'ten bî-sudûr ruhsat-ı şürû'-ı ekle cesâretleri olmadığından kâne alâ re'sihim tayran sûretinde mütevakkıf idiler. Ba'dehu Cenâb-ı Gavsîyet-penâh Hazretleri Şeyh Ali Hîtî ile beni ol tabak-ı ser-pûşîdenin getirmesine ta'yin buyurmakla getirip defş-i ser-pûş eylediğimizde Fazlullah'ın bir meflûc ve meczûm ve a'mâ ferzendi mevzu'-ı tabak olmuş müşâhede olundu. Ol zaman Hz. Şeyh (قم بأذن الله) buyurmakla ol veled kaffe-i ilelden sâlim olarak kalkıp reftâr etmeğin, huzzâr-ı meclis bu kerâmet-i azîmin müşâhedesinden suret-i duvâr-ı tahayyür oldular. Cenab-ı Şeyh dahi ekl-i taâm etmeksizin kalkıp medreseye teşrîf buyurdu. Ben Şeyh Ebî Saîd Kaylûnî hizmetine varıp iş bu madde-i kübrâdan ihbar eyledim.

Şeyh Abdülkâdir (يبرئ الاكمه و الابرص و يحي الموتى بأذن الله) dediler. Revâî'den [85] mervîdir ki: "Bir gün yine huzûr-ı zî-hubûr-ı Şeyh'de hâzır olduğumuzda bir cemaat-ı revâfız ol Hazret'e gelip iki adet ser-beste kûfe piş-gâhına vaz'ederek "Bunların mazrûfu nedir?" deyu istimhân eylediler. Cenâb-ı Şeyh kûfenin birine işâretle bunda hilye-i destûpâ'dan ârî bir tıfıl mevzû'dur dedikten sonra ferzend-i kirâm-ı Abdürrezzak'a ol kûfenin feth-i re'sini işâret buyurmağın, ser-güşâde olunduğunda tıbk-ı nutk-ı hümayûn tıfl-ı bî-dest-ü pâ zâhir oldu. Cenâb-ı kerâmet-meâb hazretleri ol tıfla (قم بأذن الله) buyurmakla dest ü pay-i sahîh ile kıyam edip reftâre geldi. Ba'dehu ol Hazret dest-i kerâmet-peyvestlerini diğer kûfeye vaz' ederek: "Bunda bir tıfl-ı sahîhu'l-a'zâ mevzû'dur."kûfenin ukde-i re'sine güşâyış verilip ihbâr-ı Şeyh'e mutabık bir sabiy-yi sâlim nümâyân olmağın, ol tâife bi'l-cümle üftâde-i dâmen-i inâbet olup mezheb-i ehl-i sünnete rücû' eylediler ve bu kerâmet-i uzmanın mehâbetinden üç nefer ol mecliste peyvest-i daru'l-bekâ oldular ve eâzım-ı meşâyih buyurmuşlar ki: "Evliyâdan Şeyh Abdülkâdir ve Şeyh Ma'ruf Kerhî ve Şeyh Akil Münbecî ve Şeyh Hayat b. Kays Harrânî (k.s.) hâl-i hayatlarında mutasarrıf oldukları gibi vakt-i memâtta dahi mülke dâr-ı tasarrufdurlar.

Mervîdir ki: "Bir gün ol Hazret bana bir maslahat temşiyetin işâret buyurmağın, sür'atle varıp temşiyet-pezir ederek ric'at ettiğimde buyurdular ki: "Ne metâbilin var ise [86] beyân eyle." Ben dahi: "Ümûr-ı bâtından bir emir matlûbumdur" dedim. Fi'l-hal ol metâlib benim için cilve-sâz-ı dest-gâh-ı keşf oldu. Eyzan Şeyh Şemseddin b. Abdülvâhid el-Makdis el-Hanbelîden ve ba'zı meşâyihdan mervîdir ki: "Bir gün bir avrat huzûr-ı Şeyh Abdülkâdir'e bir ferzendi getirip: "Ya Seyyidî! Bu benim oğlumdur, Cenâb-ı devlet-meâbınıza kesret-i mehabbet-i der-kâr olduğundan ben kendi hakkımdan fî-sebîli'llah keff-i yed onu sana bahşeyledim." demeğın, Cenâb-ı Şeyh ol ferzendi takbîl ederek halvet-nişîn edip sülûk-ı mücâhedeye ta'yin buyurdular. Bir gün kâid-i şevk, ol acûzenin inân-ı irâdetin dîdâr-ı ferzendine cezbetmekle dâhil-i halvet olup oğlunu te'sîr-i cû'dan zaîf ve nahîf olarak yanında bir arpa ekmeği vaz' olunmuş müşâhede etmekle ol ekmeği ahzederek huzûr-ı Şeyh'e varıp gördü ki Şeyh hurûs kebabı tenâvül

etmekle, ustuhanları tabakda cem'olmuş. Ol acûze: "Ya Şeyh! Ben ferzendimi sana böyle mi sipâriş kıldım ki sen hurus biryânı ekledip benim oğlum hubz-ı şaîr tenâvül ederek elem-i cû'dan bu resme zerd ve lâgar ola." dediğinde Cenâb-ı gavsîyet-penâh Hazretleri ol ustuhanlara nazar ederek (قم بأذن الله) demegin hurus zinde olarak kalkıp sayha çekmeye başladı. Ol zaman Hz. Şeyh acûzeye: "Ne zaman senin ferzenden bu mertebeye vâsıl olur ise ne hâhiş ederse tenâvül etsin." deyu buyurdular. Ve yine mervîdir ki: "Bir yevm-i şedîdî'l rîhde bir tâyir meclis-i şeyh [87] üzere bir sayha-i münker çekmeğin, huzzâr-ı meclis müşevveşü'l hâtır olmalarıyla Cenâb-ı Şeyh: "Ey Bâd! Var bu murgak-ı ser-i küstahın bedenini den cüdâ edip getir." demekle fi'l-hâl ol murgak başı üftâde-i meclis oldu. Şeyh kürsüden nüzûl edip ol re's-i bî-perdeyi cilve-sâz-ı dest-i mübârekleri ederek "bismillah" demekle ol ser-i mezbûh havaya per-vâz edip beden-i aslına mülhak olmakla ke'l-evvel oldu.

Eyzan Şeyh Sâlih Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Kudsî'den mervîdir ki: "Bir gün Hz. Şeyh Abdülkâdir süvâr olup azm-i camiî-i Mansûriye eyledi. Sonra ric'at ederek şeref-bahş-i medrese olduğunda fark-ı mübâreklerinden imâmeyi vaz' edip tahtından bir akrebi girift ederek nihâde-i zemîn edip ona "meyyit ol" demekle fi'l-hâl akreb bî-cân oldu. Ba'dehu buyurdular ki: "Ey Ahmed! Bu akreb camiîden buraya kadar beni altmış kere darbet-gâh-ı nîş-i eziyet etmiştir. Ve bir hengâm-ı kaht u galâ'da kesret-i ıyâl ve killet-i kuvvetten ol Hazret'e şikâyet eyledim. Zîr-i seccâdeden bir miktar hintayı hâvî bir kese ihraç edip bana i'tâ ederek buyurdu ki: "Bu keseyi bir kîleye vaz' edip başını mesdûd ederek iktizâ ettikçe cânib-i esfelinden hinta ihraç edin." Ben dahi bir mûcib-i fermûde âmil olarak beş sene ale't-tevâlî ol kîleden buğday çıkarıp sarf ederdim. Ba'dehu kazaya bir def'a kîleyi ser-güşâde edip keseyi memlû bularak yine ke'levvel vaz' edip kîlenin başını mesdûd ettim ise de [88] fâide etmeyip bir def'a ihraç ile tamam oldu. Kazıyyemi ma'ruz-ı Cenâb-ı Şeyh ettiğimde: "Eğer tagayyür etmeseydin mâ-damü'l-hayat ol hinta ile esbâb-ı ma'şiyetini deverân ederdi." deyû buyurdular.

Eyzan Şeyh Ömer Bekhemânî'den mervîdir ki: "Bir gün gece ru'yâda bir merd-i kerîhi'l-manzar gelip benimle hem-zânû-yi cülûs oldu. Kim olduğunu istifsâr ettiğimde: " Ben iblisim, nasihat için gelmişim." demeğin, " Nasihatın nedir?" dedim. " Sana kuûd-ı mukârebe ta'lim edeyim." deyû ser-keşîde-i girîbân-ı huzu' oldu. Vakt-i subhda ihbâr-ı menâm için huzûr-ı Şeyh Abdülkâdir'e vardım. Ben dehen-güşâ-yı tekellüm olmadan ol Hazret destimi tutup: "Ey ömer! Ol mel'ûn gerçek demiş. Fe-emmâ amelde kâzibdir. Min ba'de kelâmına gûş-dâde-i isga' olma." deyu buyurdular.

Eyzan Şeyh Bedîuddin Ebu'l Kasım Halef b. Abbas Şâfiî'den mervîdir ki: "Şeyh Ebu Ömer ve Osman b. İsmâil Sa'dî b. Üstad imam Ahmed b. Hanbel'den bir nûsha-i hadîs iştirâsına Bağdâd'a irsâl etmeğin, vüsûlümde Hz. Şeyh Abdülkâdir'in âvâz-ı kerâmetin efvâh-ı halâyıkda elsine-i mübâlaga ile dâir olduğunu müşâhede edip: "Ben bu zât-ı şerîfin huzûruna varayım. Eğer kalbimde ızmâr ettiğim nesneleri bi'l-cümle i'mâl ederse evc-gir-i semâ-i şöhet olan mertebe-i velâyetlerine imzâ-keş-i tahkîk olurum." deyû ba'zı garip nesneler hâtır-feşân ederek huzûr-ı devletlerine teveccüh edip hıyn-ı mesûlümde takdîm-i tahiyyat-ı selâm eyledim. Ol Hazret reddine takayyüd etmeyip ve hâdimlerine [89] "Bu adamın dilediği kadar hurma getir." buyurmağın, hâdim dahi der-hâtır ettiğim aded hurma getirmekle ba'dehu kendi takye-i mübâreklerinin fark-ı müteyemminlerinden vaz' ederek şeref-bahş-i re'sim edip Şeyh Ebu Ömer'in sipâriş ettiği nüshayı bana îtâ ettikten sonra redd-i selâm ederek ızmâr-ı zamîr-i imtihân ettiğim nesneden serteser icrâ buyurdular."

Eyzan Şeyh Osman Sayrafî ve Şeyh Abdülhak Herîmî'den mervîdir ki: "Sene hamse ve hamse miede meclis-i bihişt-i âyîn-i Cenâb-ı Şeyh'de hâzır olduğumuzda ol Hazret na'linlerin der-pay ederek tecdîd-i vuzû' edip iki re'kat namaz edâsından sonra bir na'ra-i azîm urmakla nalinlerin bir tânesini pertâb-ı havâ eyledi. Tâ kim nazarımızdan gâib oldu. Ol hazret gelip mekanlarında karar eyledi. Bir ehad ibrâz-ı kavâid-i suâle fâiz-i mülk-i casâret olmadı. Yirmi üç gün mürûrundan sonra bilâd-i Acem'den bir kâfile vürûd edip onların ba'zıları huzûr-ı Şeyh'e cebhe-sây-ı ziyâret olarak tarîk-i

nezr ile nefâys-i akmişe ve nukûd-ı kesîreden müretteb bir bohça takdîm ettiler. Mezkûr nail ol bohçanın cilve-sâz-ı bâlâsı olmakla ol kabkab ne resme onlara vâsıl olduğu istîzâh olunduğunda bu güne râhile-engiz tarîk-i beyan oldular ki; şehir-i saferin üçünde filan sahrâda tayy-i râh ederken nâ-gâh kattâ'-i tarîk hurûç edip kâffe-yi emvâlimizi nehb ve gâyet ederek üç kimsemizi kûşte-i tig-i gadr ettikten [90] sonra taksîm-i emvâl için bir cânibe nüzûl etmeleriyle bizler dahi bir kûşe-yi felâkette ferâhem olup hâl-i perişânımıza teessüf hilâlinde "Eğer ibtidâ-yı emirde Hz. Şeyh Abdülkâdir'e itâre-i hamame-i nezr etse idik bu resme giriftâr-ı çengâl-ı ikâbât-ı bî-emân olmazdık." deyû beftere-cünbân-ı tahassür iken nâ-gâh ol vâdîde bi na'ra-i azim sadâsı zâhir oldu ki; cümle ol sahralar lerze-nâk oldu. Ol reh-zenleri gördük ki; her biri bir cânibe girizân olup perişân oldular. Şöyle kıyas eyledik kim lüsûs-ı âher ahz-i emvâl için gelip onları perâgende eylediler. Bir de baktık kim onlardan üç nefer bizlere gelip, "gelin emvâlimizi götürün" deyû ilhah etmeye başladılar. Âhîrü'l-emir varıp onların ekseri kûşte olup üftâde-i zemîn-i intikâm olmuş ve pişvâlarının cenbinde bu kabkab meblûl olarak düşmüş müşâhede ederek kâffe-i emvâlimizle kaldırıp bu sırr-ı azîm necât-ı cesîm asâr-ı himmet-i Cenâb-ı Şeyh olduğunu cezm ü yakîn eyledik. kaddesallahu sırrahu'l azîz.

Eyzan Şeyh Ebu'l-Hasan b. Zanzana-i Bağdâdî feth-i ebvâb rivâyet eder ki: "Hıyn-ı vefât-ı pederimde Hz. Şeyh Abdülkâdir'in hizmet-i âliyelerinde tahsîl-i fûnûn ve ulûma işgâl üzere olup ol Hazret ibrîk-darlık hizmetini bana tefviz kılmışlardı. Sene hamsîn ve hamse mie Safer'in üçünde bir gece kutbiyet-penâh Hazretleri haremden hâriç olmakla ben dahi zann-ı iktizâ ile ref'-i ibrîk eyledim. [91] Ol Hazret iltifât etmeyip, medrereseye teveccüh etmekle kapı feth olup dışarı çıktılar. Ben dahi tetebbu' eyledim. Tâ ki dervâze-i şehir-i Bağdat'a vâsıl olarak derîçe-i ikballeri gibi meftâh olmakla hâriç olup birkaç kadem seyrden sonra bir şehre ulaştık kim; asla manzûrum olmamıştı. Bir ribata varıp dâhil olarak gördük ki; ona altı kimse halka-bend-i cem'iyyet olup oturmuşlar. Cenâb-ı Şeyh'i muâyene ettiklerinde sür'atle kalkıp karşısında kıyâm eylediler ve ol mevzu'da nâle-i enîn mesmu' olunurdu. Ol Hazret selâm ederek kuûd

ettiğinde ol enîn sâkin oldu. Ba'dehu bir kimse ol mekâna gelmekle bir lahza Şeyh'le eğlenip bir meyyit-i tahmîl-i dûş ederek hâric-i ribat olmağın, bir lemhadan sonra bir şahs-ı tavîlû's-şârîb kisvedârı huzûr-ı Şeyh'e mahmûlen ihzâr eyledi. Cenâb-ı Şeyh ol şahsın elini tutp telkîn-i kelime-i şehâdet ederek şâribini kat' etmekle kendi takyesini başına vaz'edip Muhammed ismiyle mûsemmâ ettikten sonra ol altı kimseye "bu şahıs ol merd-i müteveffânın mekânına bedel olsun" deyû buyurdularına binâen cümlesi "Semi'nâ ve ata'nâ" dediler. Ba'dehu Cenâb-ı Şeyh ol mekândan bîrûn olup, ben dahi ta'kîb ederek bir lahzada Bağdat'a ulaşmağın, yine bâb-ı şehir-i feth olmakla dâhil olarak revnak-fezâ-yı medrese olup devlethâneye vardılar. Vakt-i subh kurs-ı âftâb-ı ma'den-i envârden tâlî ve ol Hazret'in zîyâ-yı hurşid-i dîdarları [92] mu'tekifân-ı âstân celâlet-i bünyân üzere sâtî olduğunda ben mezâyâ-yı esrâr-ı şebâneye kesb-i ittilâ' kastıyla ol Hazret'in huzûr-ı devletlerine vardım. Ol Hazret bana "Sen meşgûl-i tâ'lim ol, bundan ne kârın var?" deyu sûret-nümâ-yı imtinâ oldular ise de ben dest-i ilhâh ile teşebbüs-i dâmen-i niyâz olduğumdan buyurdular ki: "Ol memleket şehir-i Nihâvend ve ol altı nefer abdâl-ı seb'a olarak, ol meyyit onların reisleri idi kim; ol vakit fevt oldu ve ol meyyiti kaldırıp götüreren Ebu'l Abbas Hızır (a.s.) idi kim; onu arz-ı buk'aya götürüp Konstantiniyye'den bir kâfiri ihzâr etmekle, ben dahi ona telkîn-i şehâdet ederek ol müteveffânın mekânına nasbeyledim. Sübhanallah sâbika-i ezeliyeye nazar kıl ki bir kimse altmış sene mugîlân-ı zâr-ı işrâkda evkat-güzâr-iömür olduktan sonra onu dâhil-i silk-i mukarrebân-ı dergâh ederler.

Eyzan Ebî Saîd Ahmed b. Ali el-Bağdâdî'den mervîdir ki: "On altı sinninde bir duhterim bir gün irtikâ-yı bâm ettikde masru' olmağın, hizmet-i Şeyh Abdülkâdir'e varıp keyfiyetini arzyledim. Ol Hazret buyurdu ki: "Bu gece virâne-zar-ı kerehe varıp tell-i hâmis üzere bir dâire çekmekle bismillah niyet-i Şeyh Abdülkâdirle dâhil-i dâire oldum deyu derûnuna girip karar eyle. Ol zaman ki istîâb-ı zulemât-ı leyl olur, tavâyif-i ecinne suver-i muhtelif ile gelip mevzu'dan ubûr ederler ve onlardan asla mütezarrır olmazsın. Hengâm-ı tulû'-ı [93] subhda pâdişahları bir gürûh-ı enbûh ile yanına gelip hâcetini istifsâr eder. Beni sana Abdülkâdir irsâl eyledi, deyû

hâcetini beyân eyle.” Ben dahi bir hasb-i fermûde amel ederek ol gece ol mevzu'da karar eyledim. Tavâyif-i cin suver-i acîbe ile yanımdan mürûr ederek bana karîb olmağa bârâ-yı kudretleri yok idi. Pençe-i nûrânî sirişt-i subh-dem ref-i perde-i zalâm eylediğinde pâdişah-ı cin bir cem'-i kesîr ile makarr-ı kuûduma gelip, “Ey ins! Ne hâcetin var?” deyû suâl etmeğin; ben dahi duhterimin keyfiyet-i masru'yyetin i'lâm ederek kelâm-ı şeref-i irtisâm-ı Cenab-ı Şeyh'î tebliğ eylediğimde pâdişah-ı cin ta'zîm-i gavsîyet-penâh zımnında feresden nûzûl edip takbîl-i zemîn eyledikten sonra tâife-i cinden ol cinâyet kimden sâdır olduğunu isti'lâm etmeğin sükkân-ı bilâd-ı cinden bir cini ihzâr edip ol kabahat zuhûr ettiğini i'lâm eylediler. Pâdişah ol cinden: “Rikâb-ı hürmet-meâb cenâb-ı kutubda niçin böyle harekete cesâret ettin?” deyu isticvâb etmekle, cinnî dahi cemâl-i duhtere âşıklık itizarı takdîm-i mu'riz-i cevâb etti ise de mukayyed olmayıp fermân-ı pâdişah ile katl olunmağa bir daha ol illet havâlî-gerd-i duhter olmadı.

Eyzan Hz. Şeyh Abdülkâdir (k.s.aziz) ta'viz-bend-i bâzû-yı rivâyet olmuştur ki: “Bir gün İsfahan'da bir kimse ol Hazret'e gelip: “Zevcim masrû' olarak, kâffe-i etıbbâ ve ashâb-ı azâim ilacında [94] giriftâr-ı sar' tahayyür olmuşlar. Enfâs-ı kerâmet iktisâb-ı kutb-ı âlimden ümid varım ki, ol bîçârenin sâid-i ilâcına temîme-pend-i teveccüh olalar, deyu ruk'a-nüvîs-i zarâet olmakla, Cenâb-ı Gavsîyet-penâh Hazretleri: “Ol hannâs isminde bir şeytandır. Vâdî-i Serendip'ten gelip zevcini masru' etmiş. Var ne zaman kim illet ârız olur ânın gûşe söyle ki: “Ey Hannas! Şeyh Abdülkâdir ferman etti ki; bu avrattan dest-keş-i taarruz olsun. Yoksa onu suhte-i âteş-i helâk ederim.” deyu ol şahsı memleketine ircâ ettiler. On sekiz seneden sonra ol kimse muâyene olunup istiksâ-yı mâdde olunmakla: “Ber-mûcib fermûde asla ol illetten eser kalmadı.” deyu ihbâr-ı aksâ-yı keyfiyet eyledi. Ve Hz. Şeyh'in eyyâm-ı yemn-i irtisâmında kırk sene Bağdat'ta bir ehad ezrâr-ı cinden mütezarrır olmayıp, ol Hazret reht-keş-i dâru'l-bekâ olduktan sonra şehir-i Bağdat'ta cünûn-ı kesîre vâki' olduğu mestûr-ı heyâkil-i rivâyet ashâb-ı azabımdır?

Eyzan Şeyh Ali Hîtî'den mervîdir ki: "Bir gün hizmet-i Şeyh Abdülkâdir'e giderken bâb-ı medresede bir kimseyi kafası üzere düşmüş müşâhede eyledim. Ol şahıs bana itâle-i kemend feryâd-ı istigâse edip, Hz. Şeyh Abdülkâdir yanında onun tahlîsi zımnında şefâat etmemi niyaz etmeğin, ol Hazret'e varıp arz-ı mâcerâ ettiğimde: "Onu sana bahşeyledim" buyurmakla, dışarı çıkıp ol kimseye beşâret eyledim. Nâgâh ikâb-vâr havaya pervâz eyleyip nazardan gâib [95] oldu. Ben dahi huzûr-ı Şeyh'e ric'st edip madde-yi haber vermekle istûzâh-ı kayfiyet-i hâl eyledim. Ol Hazret buyurdu ki: "Ol şahıs havada pervâz ederken nefsinde bir nesne vâkî" olarak Bağdat'ta bir kimse yoktur." deyu tefâhür ettiğinden ben onu meslûbu'l hâl eyledim. Eğer senin habl-i metin-i şefâatin ona dest-gir olmasaydı nice müddet bu resme üftâde-i hâk-i mezellet kalırdı.

Eyzan Şeyh Ali Hîtî'den mervîdir ki: " Bir gece bâm üzere ben istilkâ edip Hz. Şeyh Abdülkâdir karşımda müstakbeli'l-kible kuûd etmişler iken nâgâh müşâhede kıldım ki; havadan bir kimse ok gibi pervâz edip geçerken nüzûl edip ol Hazret'in pişgâhına kıyâm eyledi. Başında bir latîf imâme ve eğninde beyaz cübbe olarak miyânına bir yeşil fûta sarınmış idi. Ol Hazret ihdâ-yı tahiyye-i selâmdan sonra yine pervâz edip nazardan gâib oldu. Ben kalkıp huzûr-ı Şeyh'e varıp onu istifsâr eyledim. Reis-i ricâlü'l-gayb olduğunu ihbâr eylediler ve Şeyh Ali Hîtî nakleder ki: "Sene seb'a ve hamsîn ve hamse mie şehr-i Muharrem el-Haram'ın muntasfında üç yüz kişiden artık Hz. Şeyh'in ziyâretine gelip hurûçlarına intizâr ile vakfe-gûzîn-i zîr-i revâk olmuşlardı. Nâgâh ol Hazret haremnden çıkıp revak altında olan halâyıkı nidâ ile kendi cânibine da'vet etmeğin. Tâ kim teslîs-i nidâ ile zîr-i revakda bir ehad kalmadı. Nâgâh ol revak bi'l-cümle yıkılıp halâyık selâmet oldular. Ol [96] Hazret bana: "Haremde bu revâkın münhedim olacağın haber verdiklerinde sizlere terahhümen sür'atle çıktım." deyu buyurdular. Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. İbrâhim Dimeşkî'den -ki terbiyet-i yâfte-i belde-i Mısır idi- mervîdir ki: "Bir gün haccedip bir refik ile azîmet-i Bağdâd ederek vürûdumuzda meçhûlî-i gurbet ilâve-i tehî-destî olduğundan istishâl-i kuvvetde der-mânde olarak mevcûdumuz olan bir imâme-i atîki fûruht etmekle tedârik-i vech-i kuvvet ettik ise de kifâyet etmemekle huzûr-ı Şeyh

Abdülkâdir'e çehre-sây-ı ziyâret olarak ol Hazret bizi muâyene ettiğinde: "Merhabâ ol gariplere kim Hicaz'dan vürûd ederek vech-i kuvvet için imâmelerin fûruht edip yine kifâyet bulmamışlar." deyu buyurduktan sonra ihzâr-ı taâma işâret ettiler. Bizler rehîn-i isti'câb olup refîkime: "Sen ne iştiâ edersin?" dedim. Lahm-i durraç ile matbûh kûrt müştehası olduğun beyân etmekle ben dahi arzumend-i asel olduğum ızmâr ettiğimize binâen fermân-ı Şeyh'le hâdim bir mikdâr asel ve gûşt-i durrâç ile matbûh kûrt ile arasına bir tabak bizlere pîş-nihâde eyledi. Tenâvül ettikten sonra Cenâb-ı Şeyh bana: "Merhabâ ehlen ey Vâiz-i diyâr-ı Mısır buyurmakla: "Yâ Seyyidî Ben nice vâiz olurum kim meleke-dâr-ı kırâat-ı fâtiâ değilim." deyu arzyledim. Ol Hazret senin vâizliğin benim sübût-yâfte-i kürsî-i yakînimdir demeğin. Ben dahi hidmet-i âlîlerinde tahsîl-i ulûm ile iştigâl ederek cenâb-ı alîm-i allâm-ı şâne [97] hazretleri âher kimselerin yirmi senede fâiz olmadıkları meleke-i ilme beni bir senenin zarfında nâil buyurmağın, cenab-ı gavsîyyet penâhın nutk-u hümayûnlarına binâen hemen Bağdat'da kürsî-i nişîn-i meclis-i va'z oldum. Ba'dehu ol hazret beni cânib-i Mısır'a murahas edip Dimeşk'a vüsûlünde melik azle? mülâkât ederek iş bu tehiyye esbâbında olduğu sefer-i teshîr-i Mısır'dan münkesiren rücû' ederek vak'a-i sâniyede fâiz-i dest-mâye-i nusret olacağını âna ihbâr et:" deyu buyurdular. Ben dahi Dimeşk'e vüsûlümde melik aze tebliğ-i risâlet eyledim. Cenâb-ı seferden olduğundan fesh-i azîmet etmedi. Mısır'a vâsıl olduğunda padişah-ı Mısır'ı levâzımât-ı mükâtele tedâriğinde müşâhede edip çokluk kendini tesdîa? sâlime bu seferden melik az mağlûben ric'at edip senin muzaffer olacağın nivîşte cerîde-i takdir deyu âna haber verdim. Sonra melik azz Mısır'a vâsıl olarak lede'l mukâtele şikest-i fâhişle münkesir olmağın, Halife-i Mısır beni o mertebe sadr-ı irâ-yı müsned takarrub etdi ki kâffe-i ümûr rişte-i re'yime rabt eyledi. Def'a-i sâniyede melik azz Mısır'a vürûd ederek fâiz-i sermâye-i zafer ve nâil-i devlet teshîr-i memleket oldukda ol haber kerâmet-i eserîn vesâtatiyle benim mübâlağa-i ta'zîm ve ikrâmımda bir dakîka fevt etmedi. Ol hazretin berekâat-i kelîmâtından elli bin dinar mazbut budûr-ı tekellüm oldu.

Eyzan Hâdim Şeyh Ebî Muhammed Abdullatif b. Şeyh ebî Necât [98] el-Ma'ruf Bahtayî'den mervîdir ki: "Bir vakit Hz. Şeyh Abdülkâdir'in zimmetinde iki yüz elli dinar düyûn cem' olmakla ol esnâda bir gün bir kimse gelip bî-sudûr ruhsat-ı huzûr-ı devletlerine dâhil olarak kendiyle bir zaman mükâlemeden sonra iki yüz elli dinar çıkarıp pîşgâh-ı âliyelerine vaz' ederek "bununla edâ-yı deyn eyle." deyip gitmeğin. Hz. Şeyh bana buyurdu ki, vech-i deyn kudret-i Hakk'dan ulaştı. Halayık hakkîn getir, edâ et. Ben dahi keyfiyyetin istifsâr ettiğimde: "Bu bir melektir kim; kazâ-yı düyun-i evliyâullah için ta'yîn olunmuştur." buyurdular. Ve bir gün ol hazret kürsî nişin-i meclis-i va'z olarak halâyika neşr-i fevâyih-ı nesâyih hılâlinde havaya per-vâz edip: "Ey İsrailî! Muhammedi kelâmını nihâde-i gûş-i isti'mâ eyle." dedikten sonra ric'at edip mekân-ı sabikalarında karar eylediler. İş bu hareketin bâ'isin istifsâr edenlere bâlâ-yı meclisimizden Hz. Hızır (a.s.) güzâr etmeğin, ben ânı tâ'kîb ederek mesmû'umuz olan kelâm ile âşinâlık ibrâz eyledim." deyu cevâb etdiler.

Eyzan Şeyh Adî b. Müsafir emtâr-ı bârânî rivâyet eder ki: "Bir gün Şeyh Abdülkâdir Hazretleri geşt-zâr-ı semâ'-ı halka ifâza-i sehâb-ı mev'izat esnâsında âsmân emtâr-ı katarât-ı bârâne şürû' etmeğin, ba'zı huzzâr-ı meclis müteferrik olmaları ile ol Hazret âsmâna nigâh ederek "İlahi! Ben senin tahsîl-i rızân için cem' ederim. Sen tefrîk edersin." deyu arz etdikde fi'l hal yağmur sâkin oldu. [99] Bir nev' ile kim; havâli-i meclisde yağıp cemâat üzere bir katre vâki' kasîr etmeğin, şehir-i Bağdad tuğyân-ı memleket-i Sebe olmağa karîb olmağla halâyık hevl-i cân ile Cenâb-ı kutbiyyet-penâhın sudde-i saâdetlerine rû-mâl ile istiğâse ettiler. Ol Hazret âb üzere sâye endâz-ı mehâbet olub; dest-i mübâreklerinde olan âsâ ile bir mahal ta'yin ederek: "Ey Âb sakınub bu haddi tecâvüz etmeyesin." deyu fermân etmekle der-sa'at tenâkuş ederek hadd-i mezkûra tevârî kılub ba'de izîn tecâvüz etmesi meşhûd olmadı.

Eyzan Şeyh Bekâ b. Battû en-Nehr Mâlîkî'den mervîdir ki: "Bir gün bir pir bir civân-ı sabîhi'l vechi huzûr-u Şeyh Abdülkâdir'e getirip tezvîr ile: "Ya Seyyidi! Bu benim ferzendimdir. Âna bir dua'-i kerâmet eyle." demeğin,

Cenâb-ı Şeyh istîlâ-yı gadabla "sizin muâmeleniz benimle bu haddi kesb etdi." diyerek kalkıp dâhil-i harem oldu. Fi'lhal şehir-i Bağdad'da âteş düşüp taraf taraf ihrâk olmağa başladı. Şöyle kim, bir cânibinde itfâ olunsa cânib-i âherda multehib olurdu ve âsâr-ı nüzûl-ü belâdan istîâb-ı zulmetle rûz-i revşen kesb-i hey'et-i şeb-tâz eyledi. Ben ol zaman hareme dâhil olub ol Hazret'i hâlet-i celâlde müşâhede ederek pişgâh-ı devletlerinde kıyâm ile: "Ya Şeyh ibâdullaha terahhüm kıl. Cümle âlem karîn-i helâk oldu." deyip lehîb-i bâlâ-geş-i gadablarına zülâl-efşân-ı mübâlağa-iistirhâm olduğuna binâen nâire-i kahırları sâkin olmağın, [100] derhal ol hark ve belâ def olarak ehl-i Bağdâd fâiz-î mâe'l-hayât-ı selâmet oldular."

Eyzan Şeyh Ömer el-Bezzaz nakleder ki: "Sene hamsîn ve hamse mîe şehir-i Cemâziye'l-ahir'in beşinde edâ-yı salât-i cum'a için Hz. Muhyiddin Abdülkâdir'in sâye-sıfat-ı karîn-i izz-i refâkatleri olarak azm-i mescid eyledik. Vüsûlümüzde sâir cum'alar gibi halâyık ol Hazretin dest bûsüne izdihâm etmemekle ben kalbimde aceb halkın bu cum'a cânib-i Şeyh'e adem-i teveccühlerine bâ'is nedir deyu tefekkür ederken Cenâb-ı Şeyh Nurbaş tebessüm olarak bana nazar kılmağın, der-akab halâyık bir minvâli sâbık ol Hazret'in takbîl-i yedine tezâhümle müsâra'at etmeleriyle kesret-i müzahameden ben ânın cenâb-ı devlet-meâblarından ırak düşdüm. Ol Hazret yine tebessüm ederek "Ey Ömer! Sen bu hâleti mi taleb ederdin? Bilmez misin ki; kâffe-i kulûb-ı halâyık benim kabza-i cezbemde olarak incizâb ve intilâkları vâ-beste-i hâhişimdir." deyu buyurdular.

Eyzan Abdûlmelik Zeyyâl'den mervîdir ki: "Bir gün Hz. Şeyh Abdülkâdir haremden pertev-endâz-ı hurûc olarak dest-i mübareklerinde bir asâ dutarlardı. Ben kalbimde: "Eğer Şeyh bana bu asâda bir kerâmet izhâr etse bâisi itmînân-ı kalb olur." deyu tefekkür eylediğimi müteâkib ol Hazret bana tebessüm ile nazar ederek ol âsâyı nişânde-i zemîn etmeğın, ondan bir nur sâtî'-ı mütele'le' oldu. Kim ufk-ı asmâna ser çıkdı. Bir saat kadar mütemâdî olduktan sonra yine Cenâb-ı Şeyh asâyı [101] der-dest etmekle hâlet-i ûlâya rücû' edip, bana: "Ey Zeyyâl senin murâdın bu muydu?" deyu buyurdular."

Eyzan Ebu Abdullah Muhammed b. Hızır el-Hüseyni Mevslî'den mervîdir ki: "Pederim Hz. Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'nin hakkında bu resme ünvân-tırâz-ı menkabe olurdu ki on üç sene ol Hazret'in meşgûl-i devlet-i hizmetleri olub ol müddet zarfında ondan müşâhede etki kim hurûk-ı âdât-ı makûlesi hayyiz ta'dâd-ı bîrûn olmağın, ez cümle her illet kim etibbâ-yı hâzikûn ânın muâlecesinde mübtelâ-yı maraz-ı acz olsa idiler ol Hazret'in dâr'ış-Şifâ-yı inâyetlerine takdîm olundukda bir def'a lems-i dest-i mübârekleriyle şifâ-yâb olurdu. Bir gün ekârib-i hâlifeden bir kimse mübtelâ-yı illet-i istiskâ olarak huzûr-ı Cenâb-ı Şeyh'e getirdiler. Dest-i şerîfin ânın şikemi üzere va'z etmeğın, ol illet o resme zâil oldu ki zannedersin aslâ mevzû- kârûre-i vukû' olmamışdı. Ve bir def'a Ebu'l-Me'ânî Ahmed b. Züfer b. Yûnus el-Bağdâdî el-Hablî Cenâb-ı Kutbiyyet Penâh'a gelip: "Ya Kutbûl-Alem bu abdin ferzendi Muhammed on bir mâhından berû mahbûs-ı füzûn hâne-i himâ olmağla, ânın tahlîsına zülâl-i isnenceyn inâyetiniz mütemennâdır." deyû arz etmeğın, ol Hazret buyurdu ki: "Var ferzendinin gûşuna şöyle: "Ey teb! İş bu civânın germâbe-i vücûdun terk edip âzim-i germ-sîr-i hille olmağın fermûde-i Abdülkâdir'dir." Bir müddedden sonra Ebu'l-Me'ânî'den keyfiyet-i mâdde istifsâr olunarak fermân-ı Şeyh'e nebâ-i amel ettiğinden [102] beri ol tebin vukû'u mâ'hud olmadığına verdiğine ilâveten ol esnâda kesret-i teb ahbâr-ı mütevâtir oldu ve menkûldür ki: "Ebu'l-Hafs b. Sâlih el-Haddâdî, Hz. Şeyh'in huzûruna bir nâka-i zaîfe ihzâr ederek: "Ya Seyyidî! İrâde-i hac etmişim ve bu nâkadan mâ'adâ merkûbum yoktur. Ol dahi ayak salmış deyu arz etmeğın, ol Hazret kadem-i mübârekleriyle ol nâkanın pâyin ve dest-i kerâmet postlarıyla nâsiyesin mess buyurmağla o resme râh-rev oldu ki Ebu'l-Hafs ânın tarîk-i hacda kâffe-i râhıleyi sebkât etmeğın zamle-bend-i rivâyet ederdi.

Eyzan mervîdir ki: "Şeyh Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Laczî bîmâr olmağın, Cenâb-ı Şeyh ânın ıyâdete teşrîf-i kudûm-ı meymenet-i lüzûm-i erzânî buyurdular. Ol hânede bir kumru ve bir fâhte âşiyân-nişîn-i kafes müşâhede olunarak Şeyh Ebu'l-Hasen altı mâhden berû ol fâhte tevellüd-i beyzaden ve kumru-ı kırâet-i mu'tâdeden giriftâr-ı şîrâk ta'tîl oldukların arz etmeğın, Cenâb-ı Şeyh ol Fahteye kendi mâlikine tâbî' ol ve kumruya

tevhîdine iştigâl et deyu âvâz etmekle fi'l-hâl kumru tesbîhe şürû` edip fâhte dahi beyza-i mu'tâde başladı. Âşiyân-ı gîr beygûle-i adem oluncaya dek âdetlerinden hâlî olmadılar. Ve Ebu Abdullah Muhammed b. Hızır'dan mervîdir ki: "Bir gün Hz. Şeyh Abdülkâdir pederime: "Ey Hızır! Cânib-i Musul'a râhile-engîz-i azîmet ol zirâ senin sülbünde bir zürriyet var kim; Musul'a tevellüd edip nâm-ı Muhammed olarak [103] sinn-i sâl heft-menîde Ali nâmında bir Bağdâdî a'mâ müddet-i şeh-mâhde âna ta'lîm-i kelâmullah ve senin sinnin yetmiş dört sene olarak belde-i Erbil'de vefât edersin." Deyu ahabâr etmeğin. Pederim azm-i Musul edip anda tevattun ederek ben mütevellid olub sinn-i sâle-i seb'a resîde oldukda Ali nâmında bir Bağdâdî a'mâ mu'allim gelip altı ayda bana ta'lîm-i kelâmullah eyledi. Ol zaman pederim kelâm-ı kerâmet nizâm-ı Cenâb-ı Şeyh'i tezekkür etti. Âhir ömründe azm-i Erbil ederek anda kûşe-güzîn ferâmûş-hâne-i hakk oldu.

Eyzan Şeyh Ebi'r-Rızâ Muhammed b. Ahmed el-Bağdâdî'den mervîdir ki: "Bir gün Şeyh Celil Ahmed b. Saîd Makrî ile azm-i camii-i Risâfe edip Şeyh Ebu Sa'îd Kaylevî ve Şeyh Ali Hîtî hazretlerini anda müşâhede eyledik. Çok zamandan iktisâd-ı ma'rifet-i kutb cây-gîr-i keyfiyyet-i hakîkatin istîzâh eyledim. Buyurdular ki: "Kutub bir kimsedir kim, temşiyet-i ümûr-u kâffe-i âlem ve tasarrufât-ı kulûb-i âmme-i ümem ânın kabza-i kifâyetine müvehheldir." "Şimdiki asrın kutbu kimdir?" deyu tekrar suâl eyledim." "Muhyiddin Abdülkâdir" dedikten sonra cümlemiz ittifâken ol Hazret'in hizmetin azm edip ânı kürsî-yi va'z üzere muâyene ederek halka-nişîn-i meclis olduğumuzda ol Hazret kat'-ı rişte-i va'z edip: "Kutbun hakîkat-i evsâfı sizin meşmûl-i ilminiz değildir, kim takrîr edesiz." deyurek ana bir vecd-i azîm-i el vermek vermekle bu eş'âr-ı kinâyet-i âsâr ile şürû` terennüm eyledi. Vallahü der kâilühâ [104-105].

(شعر)

مافى الصبابة منهذ متعذب

الاولى فيه الالذ الاطيب

اوفى الوصال مكانة مخصوصة

الا و منزلتى اعز و اقرب
وهبت لى الايام رونق صفوها
فحلت مناهلها و طاب المشرب
وغدوت مخطوباً بكل كرية
لايهتدى فيها اللبيب فيخطب
انامن رجال لا يخاف جلسهم
ريب الزمان ولا يرى ما يرهـب
قوم لهم فى كل مجد رتبة
علوية وبكل جيش مركب
انابلل الافراح املا دوحها
طرباً و فى العلياء باز اشهب
اضحت جيوش الحب تحت مشيتى
طوعاً و مهما رمته لا يعذب
اصبحت لا املا و لا امنية
ارجو و لامو عودة اترقب
مازلت ارتع فى ميادين الرضا
حتى وهبت مكانة لاتوهـب
اصحى الزمان كحلة مرقومة
تزهو ونحن لها الطراز المذهب
اقلت شمس الاولين وشمسنا
ابداً على فلك العلى لاتعزب

Ba'dehu Şeyh Ali Hîtî ve cümle meşâyih kalkub ol Hazret'in dâmen-i devlet-i pîrâmenlerine rû-mâl ile pençe-i iğvâ-yı nefsdan tahlîs-i girîbân-ı cân etmeği istid'â eylediler.

Eyzan bir cema'at-ı meşâyihden mervîdir ki: "Şeyh Ebu Bekr b. El-Hammâmî eshâb-ı ahvâl-i senîyyeden ise de ba'zı ümûr-i şer'iyye edâsında tekâsülleri der-kâr olduğu cihetden Hz.Şeyh Abdülkâdir âna : "Ey Ebubekir!

Şerî'at-ı mütâhhara senden bana şikâyet ediyor:" deyu tenbihlerin tekrîr ile te'kîd etmeğin, mûtenebbih olmadığından bir gün Cenâb-ı kutbiyyet-penâh Hazretleri Camî-i Risâfe'de âna dûçâr olub dest-i tasarruf-peyvestleriyle sadrını lems ederek cümle ahvâlini selb edip kendini Şehr-i Bağdad'dan ihrâc eyledi. Ol bî-çâre [106] mebhûtü'l-hâl olub ne zaman kim irâde-i dühûl-i Bağdad eylese vechi üzere üftâde-i zemîn olmağın ve eğer bir kimse ânı Bağdâd'da idhâl etmek niyetiyle amel etse kezâlik ol dahi yüzü üzere münekkib olurdu. Benâ-ber-în vâlidesi hizmet-i Şeyh'e gelip ruh-sûde-i zemîn-i niyâz olarak didâr-ı ferzendine iştîyâkını ârz etmeğin, ol Hazret ânı cum'a günlerinde zîr-i zeminden hânelerinde kâin câhe gelib vâlidesiyle mükâleme-i istîrâse murahlas buyurdular. Bu def'a Şeyh Adî b. Müsâfir ve Şeyh Kadîbü'l-bân Mevslî ânın istihlâsı bâbında âvihte-i dâmen-i recâ olmalarıyla Hz. Şeyh Ebu Bekr ile Muzaffer el-Cemâl miyânında râbîta-i ittihâd-ı mün'akid olduğu haysiyetle Şeyh Muzaffer hemîşe ânın hakkında çâre-cû-yi tahlîs olmağın, bir gece âlem-i misâlde ru'yet-i Cenâb-ı Rabbi'l izzet cellet azametühû hazretlerine nâil olarak: "Ey Abdîm! Her ne matlab ki, meknûn-ı zamîr-i keder ibrâz et." deyu hitâb-ı izzet-i vârid olmağla "İlahi Ebi Bekr'in istirdâd-ı mâli ehem-ı metâlibimdir." deyu ma'rûz-ı bâr-gâh-ı kibriyâ ettikde ol maslahat-ı muvahhil uhde-i Abdülkâdir'dir. Var âna selam ederek söyle ki: "Biz cümle âlemin güşâyîş-kârın ânın kabza-i tasarrufuna tefvîz etmişiz. Ebu Bekr'in istirdâd hâli fermûde-i hüdâvendimizdir." deyu fermân-ı Cenâb-ı Kibriyâ vâsıl olub ve yine ol gece Hz. Seyyidü'l-verâ aleyhi efdâlî't-tahiyyâtı müşâhede ederek ve o benim nâibime söyle ki senin ceddin buyurdu ki: "Senin gazâbın [107] Ebu Bekr hakkında benim şerîatimden yana idi. Şimdi ben ânın kerâmet hâlini mukarrer etdim. Sen dahi î'tâsında tekâsul etme." deyu sipâriş buyurdular. Ba'dehu Ali Şeyh Muzaffer bîdâr olarak niyet-i beşâretle azm-i ziyâret-i Ebu Bekr etmegin, esnâ-yı râhde âna hâleti inbisâtda mülâkî olub Şeyh Ebu Bekr cümle vâkıaları Şeyh Muzaffer'e takrîr ederek ittifâkan ruh-sûde-i hak-i pâ-yi Cenâb-ı kutbiyyet penâh oldular. Ol hazretleri muâyene etdikde: "Ey Muzaffer! Teblig-i risâlet et." demeğin, ol dahi mûşâhedât-ı vâkıasın keşîde-i sâha-i beyân etmeğe şürû' etmekle hilâl-i takrîrde ba'zı mensîlerin ol Hazret tezkîr ederdi. Bâ'dehu

Şeyh Ebu Bekir re's-i inâbeti nihâde-i zîr-i kadem-i Cenâb-ı Şeyh etmeğin. Ol hazret ânı mülazım-ı dergâh ederek kâffe-i âhvalini kerâmet eyledi.

Ba'zı meşâyihden mervîdir ki: "Bir gün Şeyh İbâd kendi müridlerine Şeyh Abdülkâdir'in irtihâlinden sonra verâset hâli bana mukarrerdir." demeğin, ol esnâda bir gün Hz. Şeyh âna mülâkî olup destini tutarak: "Ey İbâd! Ne dersin seni endâhte-i meydân-ı hicr edib zîrsem fürs-i ferakda mevcûd ki, pâ-mâl edeyim." deyib dest-i efsâne-i gazab olmağla ânın cümle ahvâlini selb eyledi. Şeyh İbâd bir müddet ol hâlet-i meslûbiyette kalmağın, tâ kim Şeyh Cemil Bedevî ki, -ânınla Şeyh İbâd meyânında râbîta-i kesret-i ülfet mün'akid idi. Bir vakit halvet-nişîn iken âna bir ilhâm-ı gaybî vârid olmağla neş'esinden melbûs olan ciye-i dûşünden nez'(nüzû') etmeğin, nâgâh bir nûr-ı latîf ve şedîdü'l-ışrâk [108] âna satı' olarak câme-i hâlet-i beşerden insilâh ile kendini âlem-i melekûtda müşâhede etmekle zümre-i meşâyihle meşhûn bir meclise uğrayıp cülûs etti ki, hılâlde nâfe-i table-i hakîkatten meşâm-ı huzzâra bir râyiha-ı fâyiha tenessüm etti ki te'sir-i keyfiyetden cümlesi mest-i hayrân oldular. Ol zaman bir âvâz-ı dil-nevâz sâmia-tırâz-ı huzzâr oldu ki, bu tayyib-i cân-fezâ revâyah-i tayyibe-i Şeyh Abdülkâdir'dendir. Ol esnada Cemil (الهي اسنلك اخى عباد) deyu münâcât etmeğin, (لايرد عليه حاله الامن سلبه) nidâsı sâdır olmağın, ifâkat-yâb olarak kendi hâline geldikten sonra hürmet-i Şeyh'e ruh-sûde-i ziyaret olmağla Hz. Şeyh: "Ey Cemil! İbad için silsile-i cünbân-ı şefâat olduk." buyurub, ol dahi "belî, oldum" dedikde ânın ihzârına emr etmekle hâzır oldukda Cenâb-ı Şeyh: "Ey İbâd! Kâfile-i hüccâc ile nitâk-bend-i sefer ol. Fûlan mevkî'e vüsûlünde fâiz-i istilam-ı hacet-i mâksûd olursun." buyurmagla, İbâd dahi kâfile-i hac ile hem-râh olarâk mahal-i mâ'hûde ulaşıkdâ onda bir dıraht müşâhede etmekle İbâd'a bir vecd-i azîm hâsıl olarak bir sayhâ çekip âsmâna pervâz ile nazardan gâib olup bir lemhadan sonra ric'at ederek ol kadar kendüyü zemîne çaldı ki, mecrâ-yı meşâmından zîr-i kademine sel gibi kan cârî oldu. Ba'dehû ifâkat-yâb olarak kâffe-i ahvâlini itâ olunmuş buldu. Ol zaman Cenâb-ı kutbiyyet meab hazretleri Şeyh Cemil'e haber verdi ki: "Ben Şeyh İbâd'ı seylâb-ı hûn-ı firâkda şinâver etmedikçe men'-i a'tâ-yı [109] ahvâli bâbında Cenâb-ı Rabbu'l-izzet cellet azametühû hazretlerinin zât ı bî-

çûnlarına kasem vermiştim. Şimdilik muallâk kasem vucûda geldiği haysiyetle kâffe-i ahvâli i'tâ olundu. Ba'dehu Şeyh İbad hüccâc ile tayy-i râh ederken bir vâdide lüsûs-ı arab onlara hücûm etmeğin, İbâd'ın irâde ettiği zaman bir na'ra çekmekle dilediği matlap vucûda gelmek âdet-i mukarreresi olduğu hasebiyle ol kîtâ-i tarîkin defi'leri kasdıyla bir na'ra çekmeğin, na'rası kendine râci' olup heman ol mahalde âzim-i civâr-ı rahmet oldu. Hz Şeyh yine ol bîçârenin keyfiyet-ii mevtin Şeyh Cemil'e ahbâr eyledi. Rahmetullahi aleyh.

Eyzan hâdim-i Şeyh Ebu Abdullah b. el-Fethu'l-Haremî'den menkûldür ki: "Kırk sene Hz. Şeyh Abdulkâdir'in hizmet-i âliyelerine kıyâm ettim. Ol Hazret bu kadar müddetde hemîşe salât-ı subhi vuzû'-i işâ ile edâ ederdi ve tekellüm etdikden sonra yine tecdîd-i vuzû' ederek iki rek'at nafile kılardı ve salât-ı fecr olmadıkca âf-tâb-ı dîdarları meşrık-ı halvetten tulû' etmeyip ba'dehu hurûc ederek salât-ı subhi cemâ'atle edâ ederdi. Kendi hulefâsı halîfe-i Bağdât dahi ol Hazret halvetde oldukça hizmet-i âliyelerine reh-yâb-ı duhûl olamazlardı. Ben ol Hazret'in hizmetinden rûz u şeb asla infikâk etmezdim. İbtidâ-yı şebde kaç rek'at namaz kılip ba'dehü meşgûl-i zikr (الوب الشهيد الحبيب الفعال الخلاق البارئ الصبور) [110] olarak esnâ-yı zikirde cesed-i şerîfleri kâhî büzürg ve kâhî sagîr olup kâhî havaya pervâz ederek nazardan gâip olurdu. Sülûs-i leyl inkizâsından sonra şürû'-i salât ederek kıyâm tilâvet-i Kur'an etmekle secdeyi o resme tatvîl ederdi ki, âlûde-i hâb olmuş kıyas olunurdu. Sülûsân-ı leyl mürûr ettikde tulû'-i fecre değin müteveccihî'l-kible murâkabe- nişin olarak ibtihâl-i dua etmekle andan bir nûr-ı sâtî' zâhir olurdu kim, hayret-sâz-ı uyûn olurdu ve ben anın huzûrunda âvâz-ı selâm istimâ' edib bir kimse ihsâs etmezdim. Kaddesallâhu sirrahu'l-aziz.

Eyzan Şeyh Arif Ebî Muhammed Osman İsrâfî'den mervîdir ki: "Hz.Şeyh Abdülkâdir bu resme tebeyyün-i ahvâl-i mücâhede ederdi ki, hâlet-i sülûkde rûz ü şeb virânelerinde sâkin olup meyl-i ümrân etmezdim. Sufûf-i şeyâtîn piyâde ve süvârî esliha-i behiyye şehiyye ile bana hücûm edip âteş-feşân-ı mukâtele olurlardı. Ben ol vakit kalbimde bir hâlet

müşâhede ederdim ki, takrîri mümkün değildir ve bâtınımdan şöyle sadâ mesmû'um olurdu kim: "Ey Abdülkâdir! Biz seni sâbit etmişiz kalk bunlara hüçûm-endâz-ı kahramâne ol. Ben dahi onlara hamle etmekle müteferrik olurlardı ve bir def'a şeytan-ı laîn tenhâ yanıma gelip: "Bundan zehâb et yoksa seninle âteş-efrûz-ı mukâtele olurum." demegin, ben âna hamle ederek (لاحول ولا قوة الا بالله العلي العظيم) demekle âna âteş düşüp sûzân oldu ve bir gün bir şahs-ı kerîhi'l-manzar [111] yanıma gelip: "Ben iblîsim, sen benim ittibâ'ımı giriftâr-ı ta'b etmişsin. Geldim ki senin hizmetinde olayım." deyu izhâr-ı hulûs etdiyse de ben ona iltifât etmedim, nâ-gâh gördüm ki destin dirâz edip bir zaman başını döndükten sonra zemîne yattı. Bir âher vakit yedinde bir şihâb gelip benimle muhârebeye tesaddî etmeğîn, nâgâh bir merd-i eşheb-i süvârî zâhir olup tebessüm ederek destime bir Seyfi ibdâr î'tâ etmekte iblis-i laîn bim ile girîzan oldu. Def'a-ı sâniyede gelip benden irak oturup girye ederek başına hâk-efşân olmakla: "Ey Abdülkâdir! Senden nâ-ümîd oldum." demeye başladı. Ben: "Dur ey laîn! Sana emniyetim yoktur." dediğimde şiddet-i ızdırâba düşüb: "Bu belâ cümleden beterdir." dedi. Ba'dehü çok habal ve işrâk pîramenimde nasb edip "bunlarındır" dedim. "Habâle-i dünya ile çok sen misüllü kimseleri sayd itmişim." demegin, ben bir sene onlara rabt-ı zamîr-i teveccüh etmekle cümlesini yedi şimşîr-i riyâzet eyledim. Andan sonra cihâd-ı kesîreden esbâb-ı vefîre izhâr etmeğîn, onların keyfiyetin suâl ettiğimde halâyıkın bir senelik esbâb-ı iğvâsı olduğun ihbâr eyledi. Bir sene dahi anlara müteveccih olup cümlesin kat' eyledim. Ba'dehü bâtınımdan alâyık-ı kesîre ser-zede-i zuhûr olmağla: "Bunlar nedir?" dedim. "irâdetleridir," demeğîn, bir sene dahi ol ahvâle teveccühle tahlîs-i girîbân eyledim. Sonra sûret-i nefis bana keşf olub gördüm ki onun tekebbür ve hevâsı bakî [112] ve şeytanı kendi hâlet-i habâset aynında (eyninde) derine teveccüh-i riyâzet ederek tekebbürün devâsın bulup, hevâyı kat' etmekle şeytan-ı nefis müslüman oldu. Bâkîyü'l-emr küllühüllâhü. Ba'dehu ümîd-i vusûl-i matlûb ile rû-nihâde-i bâb-ı tevekkül oldum. Anda metâib ve meşâk vefîre muâyene ederek inâyet-i ilâhi ile geçip bâb-ı fenâyâ vâsıl oldum. Anda dahi çok akâbat-ı mehleke müşâhede olunup, yine delâlet-i kâ'id-i tevfikle güzer edip, bâb-ı kurba ulaştım. Anın suûbat ve metâibi cümleden bisyâr ise de kuşîş-i matlûb ve

küşîş-i tâlip ile ol mesâfeyi dahi kat' ederek dakk-i bâb-ı müşâhede kıldım. ânın dahi mehâlik-i kesîresinden teksîr-i zikr-i Hakk'la halâs olarak raht-endâz-ı bâb-ı fakr oldum. Ol bâbı mevânî'den hâlî görmekle bî-muhâbâ dâhil olup şâhid-i matlûbu onda âmâde bularak cevâhir-i kenz-i ekber bana cilve-sâz-ı keşf olup, resîde-i bekâ-yı ba'de'l-fenâ olmağla sıfat-ı beşeriyyeden te'arrî ederek ol Cenâb-ı azameti kıbabda yarin cemâli cilvenenip, dîde-i yâr ile müşâhede-i yâr etmekle ayn-ı kalbim çeşm-i Hakka'l-yakîn ile âf-tâb-ı vahdetin meşrik her zerreden dirahşân olduğun muâyene eyledi.

Eyzan Ebu'l Kâsım Ömer b. Mes'ûd el- Bezzâz bu resme tayy-i râh-ı rivâyet eder ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den sâmia-zîb-i sülûküm oldu ki, bidâyet-i hâl ve evkâtın seyahatimde istilâ-yı zevk-ı ahvâl ile kendimden ğâip olup ifâkat-yâb oldukda kendimi mekân-ı âharda müşâhede ederdim. Ez cümle bir gün Bağdad'da galebe-i hâl ile bir saat [113] kadar bi-hûd olup kendimi bilâd-ı Şeşter'de -ki Bâğdad'a on iki merhale mesâfedir- müşâhede eyledim. Hâlîme tefekkür ederken nâ-gâh bir avrat: "Niçin rehîn-i ta'accüb olmuşsun. Sen Abdüllkadirsin." deyu söyledi.

Eyzan Muhammed bin Abdullah el-Hüseynî'den mervîdir ki: Pederim Hz. Şeyh Abdülkâdir kadde sallâhu sırrahü'l-aziz'in bu resme zemzeme-senc-i menkabet-i âliyeleri olurdu ki on üç sene ol hazretin hizmet-i seniyyeleriyle şeref-yâb oldum. Asla tekebbürle cülûs edip lüâb endâz-ı dehân olduğun muâyene etmedim. Ve uzmâdan bir ehadin istikbâline kâdime-cünbân olmayıp ve kat'an ebvâb-ı selâtîne tereddüd etmeyerek anların cülûs-i bisâtını a'zam-ı ukûbât addederdi. Ve halîfe onun ziyâretine geldikte (من اكرم غنياً لاجل غناه فقد ذهب ثلثا دينه) hadîs-i şerîfine binâen ta'ziminde adem-i mübâlağa kastıyla kalkıp enderûna gitmekle halîfe kuûd ettikten sonra çıkıp revnak-fezâ-yı meclis olup ve onlarla kelâm-ı dürüş ile tekellüm ederdi. Ve buyurduğu nesneye bir kimse muhalefet edemeyip halifeye tahrîr-i mektubda "Şeyh Abdülkâdir fermân eyledi." deyu tahrîr etmeğin, halife ol mektubu gâyet ta'zim ile cilve-nümâ-yı firaz kımme-ı iklîl-i imâret ederdi.

Eyzan Şeyh el-Kudve Muhammed el-Arânî'den mervîdir ki: "Bir sâil Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den ne tarîk ile ol derece-i ulyâyâ vusûlün suâl etmeğin, ol Hazret buyurdu ki: "Hemîşe sıdkı şîâr edinip müddet-i ömrümde lisânım cünbiş-i kizbe masdar olmamakla ba'dehu buyurdular ki:[114] "Hâlet-i sabâvetde arzû-yı seyr-i sahrâ kalbimde cilve-sâz olarak bir gün dışarı çıkıp çift-kârlar yanına varmağla bakarlar sevkine şurû' eyledim. Bir bakar bana bakıp lisân-ı fasîh ile: "Ey Abdülkâdir! Sen bu iş için halk olunmıyarak bu kârın inkârına memursun." demeğin. Havf-nâk olarak hânemize ric'at edip sath-ı bâma suûd ile gördüm ki halâyık cebel-i arefede vukûf etmişler. Galebe-i sevk ile vâlideme varıp Bağdad'a azîmet ederek tahsîl-i ilm ve ziyâret-i sülehâyâ meşgûl olmağa istîzan eyledim. Vâlidem bu niyetin sebebin sual etmeğin, ben dahi meşhûdüm olan ahvâli sencîde-i mizân-ı beyân eylediğimde çıkarıp pederimin miâasından seksen dinar bana ve kırk dinar dahi kardeşim Abdullah'a i'ta eyledi. Ba'dehu dîdelerim bûs ederek hemîşe sıdk-ı kelâmı vasiyet etdikten sonra: "Ey ferzend! Var seni Allahu Taala'ya ısmarladım. Rûz-i restâhîze'de senin ruhsârını görmek arzusunu kat' eyledim." diyerek azîmete murahhas buyurdular. Ben dahi onlara veda' edip denânîr-i mezkûru duhte-i girîbân-ı hırka ederek bir kafil ile azîmet-i Bağdad eyledim. Hemedan'dan güzâr edip arz-ı Tertink'e ulaştığımızda altmış nefer kattâ-i tarîk kâfileyi urup cemi' emvallerin nehb ve gâret eylediler. Onlardan bir kimse ben olduğum mekândan güzâr ederken: "Ey fakir! Senin mazbût-i keçkûl-i temellüğün nedir?" deyu istifsâr etmeğin, ben dahi "seksen dinara mâlikim." dedim. "Kandadır?" deyu tekrîr-i suâl eyledikde girîbân-ı hırkama [115] duhte olduğu ihbar eyledim. Temeshur zannedip mürûr etti. Bir âheri dahi geçerken evvel-i suâl edip cevâb-ı ûlâ verdiğimde varıp reislerine ihbâr eylemişler. Bir tel üzre oturub taksîm-i emvâl ederken beni yanına ihzâr edip: "Ne nesneye mâliksin?" deyu istintâk etmeğin, ben dahi seksen dinar hırkamın bagline duhte olduğun sikke-yâb-ı dâru'd-darb-ı beyân eylediğimde hırkamı hark ederek ibrîz-i kelâmımı mihn-zede-i imtihan edip hâlisü'l-iyâr bûte-i? sadakat bulmalarıyla bugüne dehânım ma'den-güher-i rîze-i sıdk olduğun sebebin istifsâr etmeğin, vâlidemle miyânımızda vâki' olan ferâyid-i muâhede sıdk-ı kelâmı güşvâre-i binâgûş-i i'lâm eylediğimde, girye-nâk olarak: "Sen bizim

rişte-i ahdimizi hâvâle-i sikkin-i nakz etmezsın. Ya biz ne zamana kadar Cenâb-ı Hakk Taâlâ'nın habl-i metîn-i ahdini burîde-i şımşîr-i isyân ediyoruz."deyu dest-i inabetle yedime teşebbüs edip tevbe eyledi. Ve etbâ-i dahi bilcümle: "Sen rehzenlikde bize emir idin şimdi dahi sülûk-i râh-i Hakk'da mukaddem ve emîrimiz ol." deyu cümlesi pâ-nihâde-i şeh-rah-ı inâbet olup emvâl-i kâfileyi bi'l-cümle eshabına redd eylediler. Ve ibtidâ elim üzre müteşebbis-i urve-i vüskâ-yı tevbe olanlar bunlar idi.

Eyzan Ebu'l-Fazl Ahmed b. Sâlih Şâfi el-Cîlî'den mervîdir ki: "Bir gün Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri Medrese-i Nizâmiye'de mebâhis-i kazâ ve kaderden tekellüm ederken nâ-gâh sekf-i hânedan bir hayye-i kebîre hübü't ederek gerdanına pîçide olmağla, huzzâr-ı meclis müteferrik [116] oldular. Ba'dehu ol mârânın dâhil-i kamîsine girip mekîn oldu. Ol Hazret asla rişte-i ikdi'z-zeberced-i kelâmına infisâm vermeyip tagyir-i hey'et-i cülûs etmeyerek reng-i rûyine tebeddül ârız olmadı. Ondan sonra ol hayye çıkıp pişgâh-ı devletlerinde zenbi üzre durmagla bir na'ra çekip, ba'zı gûne mefhûmumuz olmayan kelimât ile tekellüm ederek mekânına zehâb etti. Ba'dehu halâyık ol hazretin pirâmeninde cem' olarak ol mârân kelâmın istibyân etmeleriyle ol Hazret buyurdu ki: "Hayyenin benimle hülâsa-i kelâmı bu idi kim: "Çok evliyâlar üzre mebâhis-i kazâ ve kader ettiklerinde zâhir olmuşum. Senden mâada cümle mütegayyiri'l-hâl olmuşlar." Ben dahi âna söyledim: "tegayyüre ne hâcet sen bir dûdsun. Senin taharrük ve cümbişin yine mevkûf-i tahrîk-i kazâ ve kaderdir."

Eyzan Ebu Bekir Şeyh Abdürrezzak'dan mervîdir ki: "Pederim Muhyiddin Abdülkâdir'den mesmû'um oldu ki: "Bir gece Câmi-i Mansûriyye'de meşgûl-i salât iken nâ-gâh bir su'bân-ı azîm seccâdem üzere gelip mahal-i secdeye tavakkuf etti. Secdeye vardığımda onu yedimle def ederdim. Kâ'de-i teşehhüd etdiğimde gerdanıma âvihte olarak hîn-i teslîmde gâib oldu. Subh-dem kazâyâ mahall-i mezkûra karîb bir harâbeye varmağla dîdeleri bâlâ-yı serinde bir kimse müşâhede edip tâife-i cinden olduğunu teyakkun eyledim. "Ben tavâyif-i cinden cesâmet-i cüsse ile ma'ruf bir tâifeden olurum ki bin sene sinne vâsıl [117] olduklarında onları muâyene

eden belîg-i su'bân-ı helâk olur ve dün gice sana taarruz iden ejden benim. Çok evliyâ sen misüllü mehak-zede-i tecrübe etmişim. Lâ-muhâle emmâ zâhiren emmâ bâtinen nev'an mâ-hâif olurlardı. İllâ cenâbınız kim bir vecihle ters-nâk olmadınız." diyerek elim üzre metesebbis-i dâmen-i tevbe ve inâbet oldu."

Eyzan Şeyh el-Hâfız Ebû Abdullah Muhammed b. Neccârû'l Bağdâdî'den mervîdir ki: "Seyyidî Muhyiddin Abdülkâdir'den sâmia-zîb-i intihâbım oldu ki: "Ben hâlet-i bidârî ve hâbda tekellüme me'mûr ve münhî olurum ve kâhi hulkûmum izdihâm-ı meânîden karîn-i hafakân olup, tâkat-i sükûnum dahi nâ-yâb olur." Nitekim Resûl-i Ekrem(s.a.v) buyurmuş: (من عرف الله طال لسانه). Ve ol hazret şürûh-i va'z etdikde ekser evkatda kesret-i izdihâm-ı halktan kürsî-i saâdet-pâyelerin birûna nakledip arsa-i vâsiada nasb ederlerdi. Halâyık ata, deveye, estere süvâr olarak yetmiş bin nüfustan efzûn müctemî' olup, Cenâb-ı gavsîyyet-penahları firâz-ı kürsîden havaya pervâz ederek kırâat-ı va'z edib yine makâm-ı şeref-i irtisâmlarına ric'at ederlerdi.

Eyzan Şeyh Ebi'l-Ferec Abdülcebbar b. Şeyhu'l-islam Abdülkâdir'den menkabet-pîrâ-yı rivâyet olunur ki: "Vâlid-i büzürg-vârım Abdülkâdir irâde-i imzâ-yı tevki'-ı va'z etdikte ibtidâ (الحمد لله رب العالمين) deyurek bir sekte kılıp ba'dehu yine (الحمد لله رب العالمين) demekle sakit [118] olup ba'dehu yine (الحمد لله رب العالمين) deyurek hâtim-i feth-i kelâmı nigîn-i elmas-ı teslîs-i hamd ile müzeyyin ederdi. Ba'dehu (عدد خلقه وزنة عرشه ورضاء نفسه ومداد كلماته ومنتهى علمه وجميع ماشاء و خلق وزرء وبراء عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم الملك القدوس العزيز الحكيم واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك و له الحمد يحيى ويميت بيده الخير و هو على كل شئ قدير وان محمداً عبده ورسوله ارسله بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله و لو كره الكافرون اللهم اصلح الراعى و رعيته و الف بين قلوبهم بالخيرات و ارفع شربعضهم عن بعض اللهم انت العالم لسراير ناقاصلحها و انت العالم بذنوبنا فاغفرها و انت القاضى بحوايجنا فاقضها لا ترد ناحيئ نهيتنا و لا تفقدنا من حيث امرتنا و اعزنا بالطاعت و لا تنزلنا بامعصية واشغلنا بك عن سواك اقطع عنا اكل قاطع يقطعنا عنك اللهمنا لا اله الا الله ماشاء الله ان) deyip ba'dehu sübha der-dest etmekle (ذكرك و شكرك و حسن عبادتك ولا قوة الا بالله العلى العظيم لاتحينا فى غفلة و لاتوانا على عزة ربنا لاتؤأخذنا ان نسينا و اخطانا ربنا و لاتحمل علينا اصراً كما حملته على الذين من قبلنا ربنا و لاتحملنا ما لا قطة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا انت مولينا فانصرنا على القوم الكافرين) dedikten sonra ifâza-i envâr-ı va'za şüru' ederdi. Eğer tevbe ve yâhut yemîn-i nâkızlarından bir kimse meclisinden kalksa idi ona: "Ey filan seni

çok taleb etdik. İcâbet-nümâ olmadın ve seni tevbeye [119] çok isti'cal etdik ta'cîl etmedin ve çok zecr eyledik, münzecir olmadın ve çok sırrını keşfedip sana emhal etdik, müfit olmadı. Acaba mevkîf-i Arasat'da beyaz mehasinin ve siyah nâmen ile hâlin ne gûne olur." deyu nidâ ederlerdi. Ve Şeyh Ali Hîtî'den mervîdir ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri bâlâ-yı kürsîde: (الحمد لله رب العالمين) dedikde kâffe-i evliyâ hâzır gâib-i meclis-i âliyelerinde istimâ'-ı va'z için hâzır olup gürûh-i melâike kat-ender-kat saff-beste-i dâire-i meclis olurdu."

Eyzan Şeyh Ali Hîtî duâ-hân-ı meclis-i rivâyet olmuştur ki: "Cenâb-ı kutbiyyet-meab hazretlerinin hitâm-ı meclis-i va'zda ed'îye-i hâtimeleri bu idi kim: (اللهم الا لسءلك ايماً يصلح للعض عليك وايقناً نقف به يوم القيمة بين يديك وعصمة تلقنا من ورطات) الذنوب ورحمة تطهرنا بها من دنس العيوب وعلماً نقف به اوامرك ونواهيك وفهماً نعلم به كيف تتاجيك واجعلنا في الدنيا والاخرة من اهل ولايتك واملاء قلوبنا بنور معرفتك وكحل عيون عقولنا باثمد هدايتك واحرس اقدام افكارنا من مزالق مواطئ الشبهات وامنع طيور نفوسنا من الوقوع في شباك موبقات الشهوات وامح سطور سيناتنا من ج رايد اعمالنا بايد الحسنات كن لنا حيث ينقطع رجانا اذا اعرض اهل الوجوه بوجوههم عنا حتى يحصل في ظلل اللحد رهاءن اعمالنا الى يوم الشهود واجر عبدك الضعيف على مالف بالعصمة من الزلل وفقه والصالحين لصالح القول والعمل واجر على لسانه منينفع به السامع وتذرق به المدامع ويلين له القلب الخاشع واغفرله وللحاضرين و لجميع المسلمين اللهم انا نعوذ بوصلك من صدك و بقرئك من طردك و بقبولك من ردك اجعلنا من اهل طاعتك و وردك واهلنا بشرك و حمدك نفعنا الله و اياكم باحسن الاعمال بفضلته العظيم. آمين [120]

Eyzan Ebu Hafs Ömer b. Hüseyin b. Halîl et-Tayyibî fetîle-fürûz-i kandîl-i rivâyet olmuştur ki: "Bir defa Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'nin meclis-i nûr-i endûdlarında câlis olduğum halde nâ gâh şöyle müşâhede ettim ki; bir kandîl-i nûrânî asmândan nüzûl edip Şeyh'in kurb-i dehânına gelip yine rücû' ederek teslîs-i hübü't ü suûd eyledi. Ben madde-i mezkûru ashâba nakletmek niyetiyle kalktığımda ol Hazret bana: "Otur bu meclis emanettir." deyu nidâ ettiler. Tâ ki ol Hazret şu'le-dâr-ı hayat oldukça bu sırdan yana bir ehada izâet-i misbâh-ı beyân etmedim."

Eyzan Şeyh Ömer el-Bezzâzî'den mervîdir ki: "Birgün meclis-i bihişt-i âyîn-i Şeyh Abdülkâdir'de hâzır olup esfel-i mecliste karar eyledim. Ol hazret bûriyâ-bâf savâmi'-i mebâhis-i züh'd olarak nesâyic-i kâr-gâh-ı ma'rifete def-zen-i beyân olmada idi. Ben kalbimde kâşki Hz. Şeyh sâha-i

şevkde icâle-i kemmiyyet-i zebân etse idi deyu tefekkür ettim. Ol Hazret tahvîl-i kelâm edip bir vech ile inâre-i mişkât-ı şevk etmeye başladı ki, kâşâne-i simâ'-ı huzzârı meşhûn-ı [121] envâr-ı iştîyâk eyledi. Ben yine zamîrimde tevlîd-i ifâza-i sehâb-ı ilm-i fenâ etse idi dedim. Der-lahza emtâr-ı katarât-ı bârân-ı fenn-i fenâya şûru' ettiler. Ben yine kâşki ilm-i gayb ve huzurdan bahsetse idi deyu tefekkür ettim. Fi'l-hâl ref'-i sūrâdikât-i mebâhis-i ilmi gayb ve huzur edip kâse-i kulûb-i ehl-i meclisi leb-rîz-i selsâl-i esrâr ettikten sonra: "Ya Eba'l-Hasan! Sana kâfi değil midir?" deyu buyurdular."

Eyzan Şeyh Ebi Muhammed Afif b. El-Mübârek'den mervîdir ki: "Hz. Şeyh Abdülkâdir'den firâz-ı kürsîde mesmû'um oldu ki: "Ey zümre-i derâvîş! Benim meclisimde a'mâl-i küstâhî-i kuûd etmeyin. Zirâ bu mecliste gürûh-i ulu'l-el-bâb ve cemâat-ı ulu'd-derecât oturmuşlar. Ey tâlip-i ihlâs! (بسم الله) takaddüm et. Ey Taleb-kâr-ı tevbe! (بسم الله) Bana gel. V'ey Râgıb-ı fakr! (بسم الله) hâzır ol v'ey Amil-i hayr! (بسم الله) kabûle gel. Bir hafta veya bir ayda veya bir senede bir def'a yanıma gelip benden hezerân-ı hezâr-ı fûnûn-i ma'rifetullah taallüm edin. Benden bir kelimeyi taallüm kasdıyla bin sene mesâfe metâib-i güzîn-i sefer olun. Bana vâsıl oldukda hulle-pûş-i irâdet ve ru'yet olarak ilim ve zehâdet hil'atini giyersiz. Cümle evliyâ ve ricâlü'l-gayb ol Cenâb-ı münezzeh kıbâbın merâsim âdâb-ı tevâzû'un benden ta'lîm etmişler ve Hakk subhâne ve taâlâ'nın kâffe-i mahlûkâtı el-ahyâ' bi'l-ecsâd ve'l-emvât bi'l-ervâh benim meclisime hâzır olup ferâyid-i kelâmımı güşvâre-i binâ-gûş-i istimâ' ederler.[122]

Eyzan Hâfız Ebî Zirâ' kille-i kirkâf-ı rivâyet olmuştur ki: "Bir gün Cenâb-ı Gavsiyet-meâbın meclis-i va'zlarına varıp istimâ' eyledim. Derdi ki: "Benim ekser hitâbım sâkinân-ı Cebel-i Kâfile'dir kim bu meclise hâzır olurlar, kademleri havada ve kulûbları huzûr-ı Hazret'de olarak külâh ve takyeleri âteş-i iştîyâk-ı cemâl-i gaybden sûzân olmakla karîbdır. Ol vakit ferzend-i kirâmîleri Abdürrezzak minber üzere o Hazret'in zîr-i kademinde cülûs etmeğın. Nâ-gâh başını havaya ref' ederek bir saat mikdârı bî-hûş olup ondan tâkıyesine âteş düşmekle peder-i büzürgvârları makamından

nüzûl edip ol âteşi itfâ ederek: "Ey Abdürrezak! Sen yine o tâifedensin." deyu buyurdular. Şeyh Abdürrezzak'dan bî-hûşluğun sebebini istifsâr edenlere bu resme âteş-efrûz-ikânûn-i cevâp oldu ki cânib-i âsmâne itâre-i pervâne-i nigâh ettiğimde gördüm ki halâyık cûşmâde-i kat ender kat olarak saf çekip istimâ'-ı kelâm-ı Şeyh ederler. Şöyle kim sâha-i rûy-i sipihri istîâb etmişler ve cümle esvâp ve elbiseleri tutuşup sûzân olmakla ba'zıları semendere gibi muallak urup üftâde-i vasat-ı meclis olarak ba'zısı dahi na'ra çekip havaya pürân olurdu. Ve mervîdir ki: "Şeyh'in hîyn-i tekellümünde meclis-i âliyelerinde çok sayhalar mesmû' olup, bir kimse cilve-ger-i sâha-i zuhûr olmazdı.

Eyzan Şeyh Ebî'l-Fellâh b. Şeyh Ebu'l-Hayr'dan mervîdir ki: "Şeyhu'l-Kudve Ebî Matar Bârânî'ye: "Senden sonra kimin dâmen-i hizmetine teşebbüs [123] edeyim." dedim. Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'e işâret buyurdular. Def'a-i uhrâda yine bu suâli nihâde-i tıbk-ı arz eyledim. Yine tahrîk-engüşt-i cevâb-ı evvel ederek: "Ey Ferzend! Şeyh Abdülkâdir'in hengâm-ı zuhûrunda ondan mâadâ muktedâ-yı âlim olmaz" demeğîn. Şeyh Ebî Matar azm-i civâr-ı rahmet-i İlâhi ettikten sonra azîmet-i Bağdat ederek müteveccih-i hizmet-i Şeyh Abdülkâdir olup gördüm ki; a'yân-ı meşâyıhdan Bekâ b. Battû ve Şeyh Ali Hîtî ve gayrihim ol Hazret'in meclis-i şeriflerinde zânû-zede-i zemîn-i edep olmuşlar. Cenâb-ı Şeyh esnâ-yı kelâmı: "Benim va'zım sizin va'zınıza kıyâs olmaz. Benim kelâmım bi'l-cümle fermân-ı Cenâb-ı Hakk'la sâdır olur. Benim hitâbım havada saf-beste-i istimâ' olanlar iledir. " diyerek cânib-i âsmâna ref-i ser eyledi. Ben dahi havaya nigerân olup gördüm ki onun hizâsında huyûl-i hadrâ üzere esliha-i nûr-i endûd ile eşhâs-ı nûrânî sufûf-ı kesîre bağlamışlar. Ol kadar kim, handın nigâhımla miyâne-i table-i âsmâna hâil olmuşlar. Onun ba'zısı girye kılıp ve ba'zısı feryâd ederek âsmâna urûç etmeğîn ve ba'zısının libaslarına âteş düşüp sûzan olmada idiler. Ben bu hâlet müşâhedesinden galebe-i dehşetle bî-hûd olup, ifâkat bulduğunda şakk-ı sufûf-ı halâyık ederek Cenâb-ı Şeyh'in irâde-i pâ-bûslarıyla firâz-ı kürsîye suûd eyledim. Ol Hazret gûş-i hûşumu girifte-i dest-i tenbîh edip: "Ey Ebi'l-Fellâh! Şeyh Ebî Matar'ın emtâr-ı katarât-ı

vasiyyeti ûlâsı sana kâfi değil miydi?" [124] deyu buyurmakla, ben yine ol Hazret'in heybetinden bî-hûd oldum. kaddesallahu sırruhu'l-aziz.

Eyzan Şeyh Ebî Saîd Kaylevî (Kaylûlî) tezeyyün-i mahfil rivâyet eder ki: "Hâlet-i murâkabe Rasul-i Ekrem (sas) Hazretleri ve sâir enbiyâ-yı ızâm aleyhimü'selâmın meclis-i Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'e hâzır oldukları meşhûd-i dîde-i yakînîmdir ve gürûh-i melâike dahi onlara ittiba'an saff-ârâ-yı huzûr olurlardı. Musannif-i terceme der ki: "Bu kavlin inkârı münâsib-i akl-ı selîm değildir. Zîrâ (السيد من شرف عبده) fehvâsınca huzûr-ı Hz. Hayru'l-enâm ile zümre-i enbiyâ dahi ol halîfe-i hâtemü'l enbiyânın lisân-ı hikmet-i beyânlarından nükte-i hadis (علماء امتي كانبيا بني اسرائيل) alâ sebîli'l-müşâhede ve'l-muâyene ma'lumları olmak kasdıyla ol meclise gelmeleri akreb ihtimâl olduğuna ilâveten ervâh-ı enbiyâ seyrân-kede-i çarh ve sâha-i gebrada ihâle-i semend-i tayerân edegeldikleri sübût-yafte-i arsa-i tahkîk olarak gürûh-i melâike dahi her zaman ziyâret-i enbiyâ ve evliyâ sulehâ-yı ümmet-i Muhammed(s.a.s) etmede oldukları müsellemler hakâyık-ı şînâsân mazâmîn-i ma'rifettir ve yine râvîden mervîdir ki: "Ebu'l-Abbas Hızır(a.s.) ve tâife-i ricâlü'l- gayb hemîşe ol Hazret'in meclis-i âliyelerinde hâzır olmalarıyla, ben bir gün ol Hazret'ten iş bu zevâtın kesret-i huzûrlarını istifsâr ettiğimde: (من اراد فلاح فعليه بملزمة هذه المجلس الارواح اجناد مجندة فمن تعارف منها ايتلف ومن تناكر منها اختلف) deyu cevap ettiler ve Cenâb-ı Efdalü'l-verâ [125] aleyhi ekmeli't-tahiyyâ Hazretleri'nin (اختلف) buyurdıkları bu keyfiyete dâirdir.

Eyzan Ebu'l-Feth Süleyman Abdülvehhab b. Muhyiddin Abdülkâdir pederi Abdülvehhab'dan neşr-i ferâyid-i rivâyet eder ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri her üsbu'da sabah-ı cum'a ve asr-ı selâse ve subh-ı ehad kürsî-yi pirâ-yı meclis-i va'z olup, zümre-i ulemâ ve fukahâ ve meşâyih dâire-i meclislerinde halka bend-i cem'iyyet olurlardı. Müddet-i eyyâm-ı mev'izetleri kırk sene olarak imtidâd-ı evkât-ı fetvâ ve tedrîsleri otuz üç sene olmağın, daimâ meclis-i şeriflerinde iki mukrî ki, her ikisi birinciden ser-zede-i gül-zâr-ı uhuvvet idiler. Bilâ-lahn ve terennüm-i mürâat ve merâsim-i tertîl ile kırâat-ı kelâm-ı mecîd edip kâhî Şerif Ebu'l-Feth Mes'ûd b. Ömer el-Hâşimî meclis-ârâ-yı kırâat olurdu ve her def'a ol Hazret'in

meclis-i va'zında şiddet-i mehâbet-i kelâmından iki üç kimse Cenâb-ı can-âferin'e teslîm-i vedîa-i can ederlerdi ve hemîşe ol Hazret'in kelimâtını dört yüz kâtib-i âlim tahrîr etmeğin ve defaât ile hıyn-ı tekellümde havaya pervâz ederek muallak durup yine gelip mekânında müstakırr olduğu meşhûd olunurdu.

Eyzan Şeyh Ebu Bekr Abdullah b. Nasr tertîl-i terâkîb-i rivâyet eder ki: "Ebu'l-Feth el-Hâşimî el-Mukrî'den mesmû'um oldu ki: "Cenâb-ı Şeyh [126] Abdülkâdir Hazretleri beni tevşîh-i tecvîd-i kırâat için da'vet etmeğin, şürû' ettiğimde ol Hazret girye-nâk olarak (والله لا طلبك من الله تعالى) buyurmakla bir müddet-i kalîleden sonra bir gün evliyâdan bir kimse ol Hazret'in huzûruna gelip şöyle takrîr-i kelâm etti ki: "Ya Seyyidî! Gördüm ki kurb-i Cenâb-ı Rabbi'l-izzet'te ebvâb-ı cennet güşâde olup senin için nasb-ı kürsî-i mev'izet olunarak kırâat-ı va'za me'mûr oldun. Ol zaman dediniz ki: "Şerîf-i mukrî hâzır olmadıkça dehan-güşâ-yı tekellüm olmam nidâ geldi ki; hâzırdır!

Hâfız Ebî Abdullah Neccar'dan menkûldür ki: "Abdullah b.Cebbar'ın hattıyla muharrer gördüm ki, Hz. Şeyh Abdülkâdir buyurmuş ki: "Öyle temennâ ederim ki, hâlet-i ûlâ gibi sahrâî olup âmîzîş-i halâyıktan kenâre-gîr olmam ol vakit yanımda beş yüz bin Yahudi ve Nasarâ tengnâ-yı küfürden halâs olup hırâmende-i fezâ-yı vesî-il-ercâ-yı İslâm olarak yüz bin kimseden ziyâde kîtâ'-ı tarîk-i elim üzere teşebbüs-i hable-metîn-i tevbe ve inâbet olsunlar. Bana ol hâlet şimdiki halden hoş-ter gelir. Lâkin bunda nâ-girîzim ve Şeyh Ömer Keyhemânî nakleder ki: "Meclis-i Cenâb-ı Gavsiyyet-meâb hergiz çâşni-gîr-i mâide-i îmân olacak yahudi ve nasârâ ve tecerrû'-i kâse-i tövbe edecek ehl-i ehvâ ve kîtâ'-ı tarîkten hâli olmayıp hemîşe dermandegân-ı zulûmât-ı küfür ve bid'at ol Hazret'in meşkût-ı? envâr-ı devletleriyle vâsıl-ı rûşen-i sarây-ı hidâyet-i Hakk olurlardı. Bir gün bir râhip ol [127] Hazret'in hizmetine gelip nâil-i hil'at-i imân olarak bais-i imânın bu vecihle âverde-i reh-güzer-i beyân eyledi ki: "Ben ahâlî-i Yemen'den olup dâiye-i İslâm samîm-i kalbimden ser-zede-i zuhûr olmağın ulemâ-i Yemen'den bir kimseye varıp onun yanında ref'-i ser-engüşt-i şehâdet etmek fikrinde iken Hz. İsa (a.s.)'ı rü'yâda müşahede edip bana: "Ey Sinân!

Bağdat'a varıp Şeyh Abdülkâdir'in yedi üzere mütelebbis-i hil'at-i İslâm ol. Zîrâ a'zam-ı ulemâ-yı zaman odur." deyu buyurdular. Ve bir def'a on üç nefer nasârâ Cenâb-ı kubbiyyet-penâha dest-i şerîfleri üzere dâhil-i silk-i İslâm olarak: "Biz nasârâ-yı araptan olup irâde-i devlet-i İslâm ederek kangı canibte izâe-i misbâh-ı şîâr-ı İslâm etmek emrinde mütereddîd iken nâ-gâh bir hâtif nidâ eyledi ki: "Ey Cemâat! Bağdad'da azîmet edip Şeyh Abdülkâdir yanında iltifât-i cevâhir-i îmân edin. Zîrâ ol sizin esdâf-ı kulûbunuza nîsân-ı bârân-ı sehâb-ı berekât-ı ilim olur. Aherlerin o resme ifâza-ı hayra iktidârları nâ-yâbdır." deyu bâis-i kudümlerin nihâde-i sâha-i beyân eylediler."

Eyzan Şeyh Arif Ebî Muhammed Müferrec b. Nihân Şeybânî imzâ-nüvîs-i-huccet-i rivâyet olur ki: "Cenâb-ı Gavsîyyet-meâb Şeyh Abdülkâdir'in âvâze-i ulüvv-i mertebe-i velâyetleri meşhûr kâffe-i âlemiyân ve tantana-i kûs-i nevbet-i kutbiyyetleri velvele-endâz-ı cihân olduğunda yüz nefer ekâbir-i ulemâ-yı Bağdat niyet-i imtihân ile her biri bir mes'ele-i suûbet-i rehîn-i hâtır-nişân [128] ederek ol Hazret'in meclis-i bihişt-i âyinlerine gelmeleriyle Cenâb-ı Şeyh, ser-keşîde-i ceyb-i murâkabe olup nâ-gâh sadr-ı münevverlerinden bir bârika-i nûr lemeân ederek ol ulemâ üzere pertev-endâz olmağın, cümlesi yüzleri üzere düşüp na'ra-senc olarak ser-birihne olup esvaplarını çâk-çâk ettikten sonra gelip ol Hazret'in zîr-i kadem-i mübâreğine ser-nihâde olmalarıyla ehl-i meclise dahi gavga düşüp mânend-i nefha-i sûr bir hâlet-i acîbe vâki' oldu. Cenâb-ı Şeyh onları bir bir yanına celbedip sînelerini mes ederek, cümlesi ifâkat bulup "Sizin kâffe-i mesâiliniz bu, ve ecvibeleri dahi budur." deyu cümlesini beyân eylediler. Huzûr-ı Şeyh'den be-der olduklarında keyfiyyet-i hâletlerini suâl edenlere onun huzûrunda cülûs ettiğimizde mahfûz-ı sandûka-i zamîrimiz olan cevâhir-i ulûm-ı bi'l-küllîye hâtırımızdan çıkıp nesh olmağın, ol Hazret dest-i mübârekleriyle sadrımızı mes ettiğinde ilmimiz bize râci' olmuş ise de hâtır-nişân ettiğimiz mesâil tecrübe mersûm-ı levha-i tezekkürümüz olmakla, Cenâb-ı Şeyh onları şümerde-i benân-ı beyân ederek ecvibelerini dahi mevzû-i kîse-i te'deyu buyurdular." deyu püşt-i dest-i itiraflarını nihâde-i zemîn-i cevâb eylediler.

Eyzan Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Hızır b. Abdullah el – Hüseyinî el-Mevsilî Muhammed b. Ahmed b. Ali Cehnî'den nevâ-senc-i rivâyet olur ki: "Cenâb-ı Kutbiyyet-penâhın zîr-i kürsîlerinde evliyâdan mâ-adâ kimse cülûs etmezdi. Ben bir def'a ol kürsü altına dâhil olup karar ederek onda şiddet-i [129] mehâbetten arslana müşâbih ba'zı kimseler manzûrum oldu. Ba'dehu Cenâb-ı Şeyh esnâ-yı kelâmda ser-mest-i selsâl-i nevâ-cedd olarak ekvâr-ı imâme-i mübareği yek-diğerinden cüdâ olup ol Hazret haberdar olmadığından ıslâhına tekayyüd etmedi. Hâzır olanlar bu hâlet mücâhedesinden bi'l-cümle imâmelerini endâhte-i zîr-i kürsî eylediler. Cenâb-ı Şeyh kelâmdan fâriğ olduğunda kendi imâmesini ıslâh ederek bana: "Ey Eba'l-Kâsım! İmâmeleri ashabına teslim et!" deyu fermân etmeyin, ben dahi îfâ-yı me'mûriyet edip, yedimde bir isâbe kaldı kim, onun sahibi ma'lûm olmadı. Şeyh onu benden alıp dûşuna salmakla fi'l-hâl pâ-nihâde mekmen-i gayb oldu. Ben gûte-hâr-ı tehayyür oldum. Ba'dehu mekânında zâhir olarak kürsüden nüzûl edip bana tekve etmekle halâyık pirâmeninde saf-beste oldular. Ol Hazret bana: "Ey Eba'l-Kâsım! Ol zamanki hâzır olanlar imâmelerini bıraktılar. Benim İsfahan'da kâin bir hemşîrem dahi kendi isâbesini endahte etmiş idi. Halkın imâmeleri red olunduğunda ben onun isâbesini dûşuma salmağla, ol yana destini dirâz edip kendi malını götürdü." deyu buyurdular.

Eyzan Muhammed b. Feth Herevî itâre-i kubûter-i rivâyet eder ki: "Bir def'a Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'in meclis-i va'zlarında hâzır olduğum halde ol Hazret esnâ-yı kelâmda müstagrak-ı deryâ-yı vecd olarak: "Eğer irâde-i Cenâb-ı Hakk taalluk-gîr-i vukû' olursa benim gülzâr-ı mev'izetimde pervâz-ı istimâ' için bir tâir-i ahdar irsâl eder." demeğin, nâgâh [130] bir yeşil kuş zâhir olup Cenâb-ı Şeyh'in mübârek yanına tekellüm-i va'z eder oldu ve yine bir âher gün ol Hazret tekellüm-i va'z ederken meclis-i âliyelerine ba'zı halâyık gâfilâne vürûd etmekle Cenâb-ı Şeyh: "Eğer irâdetullah olsa tuyûr-ı hadrâ gelip benim va'zımı gûş ederler." demekle, henüz rişte-i kelâma inkita' vermemişti ki, ol meclis mürgan-ı sebz ile ma-lâ-mâl oldu ve yine bir gün usûl-ı makâmât-ı kudret-i Hakk'da nevâ-perdâz oldukları halde halâyıkda neş'e-i te'sîrden keyfiyyet-i huşû' hâsıl olmağın, ol

esnâda bâlâ-yı meclisde bir mürğ-i büzürg güzer etmekle, ol Hazret Cenâb-ı Rabbu'l- izzet'e kasem eğer hâhiş edip ol tayra "müt!" desem fi'l-hâl giriftâr-ı pençe-i ikâb-ı mevt olur." demeğin, henüz kelâmı tamam olmadan ol kuş mürd olup pâre pâre olarak üftâde-i zemîn oldu."

Eyzan Şeyh Ebu'l-Hasen Ali b. Yahyâ Kâdi'l-Kudât Ebu Sâlih Nasr b. Abdürrezzak'dan nevâ-senc-i rivâyet olur ki: "Ammım Abdülvehhab b. Muhyiddin Abdülkâdir'den kutra-i binâgûş-i istimâ'im oldu ki: "Bir vakit diyâr Acem'e sefer ederek kesb-i fûnûn ve ulûma iştigâl etmekle fâiz-i meleke-i tâmme olduktan sonra Bağdat'a ric'at eyledim. Bir gün peder-i büzürg-vârımdam kendi huzûrunda halâyika neşr-i fevâiyih-i mezâmîn-i mev'izet etmeyi istîzân edip murahhas buyurmalarıyla ben dahi kürsîye suûd ederek bi-kadri mâşâallah takrîr-i terâkîb-i mevâiz [131] ve nesâyih ettim ise de aslâ huzzârda te'sir-i kelâmımdan kalb-i hâşî' ve bir dem'-i sâil nümâyân olmadı. Ba'dehu halâyık Cenâb-ı Şeyh'den firâz-ı kürsüye şeref-bahş olup ifâza-yı envâr-ı nesâyih etmeyi iltimâs etmeleriyle ben nüzûl edip ol Hazret manend-i bedr-i münîr burc-ı kürsîden tâlî' olarak: "Dün gün riyâzet-keş-i savm olmaklığımla ümmü Yahya iftar için bir hurûs-ı beçe kebâb ederek müheyyâ etmeğin, bir hirre onun tarafına hücûm-endâz-ı tenâvül olup şikest eyledi." deyu buyurmakla ehl-i meclise bir rikkat-i azîm el vurup bi'l-cümle ref-i sadâ-yı girye ve zârî eylediler. Ba'dehu kürsüden nüzûl etmeleriyle ol Hazret'ten halkın sebeb-i huzû'larını istifsâr eyledim. Buyurdular ki: "Ey Ferzend! Sen sefer-i rûy-i arz edip henüz esfâr-ı âsmâne reh-yâb olmamışsın. Ya Veledî! Ben kürsüye suûd ettiğimde Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak kalbime tecellâ-yı inbisât ederek andelîb-i zebânımı nevâ-perdâz-ı gül-zâr te'sir-i kelâm eder. Şöyle kim, müşâhede edersin, ben dahi tekellüm ederim, sen dahi tekellümsün."

Eyzan Şeyh Bekâ b. Battû'dan mervîdir ki: "Bir gün Hz. Şeyh Abdülkâdir'in meclisine varıp gördüm ki; minberin mirkat-ı ûlâsında cülûs edip lü'lü'-feşân-ı tekellüm olur. Ba'dehu kat'-ı kelâm ederek bir saat sükûtta sonra zemîne nüzûl edip yine bâlâyâ suûd etmekle, mirka-i sâniyede cülûs eyledi. Ol zaman ben müşâhede kıldım ki, mirka-i evveli

ihâta-ı medd-i basardan hâric-i vesî` olup sündüs [132] ve istebrakla mefrûş olarak ûd ve anber fûrûzân olmakla gürûh-ı melâike tesviye-i iftirâk-ı ecniha ile tertîb-i sufûf Cenâb-ı Hâlik-ı bende-nevâz e azemete Hazretleri zamîr-i Şeyh Abdülkâdir'e ifâza-i envâr-ı tecellâ etmeğin. Ol Hazret istilâ-yı tevâcüdle ol mirkadan nigûn olmağa karîb olmakla Rasûl-i Ekrem (s.a.s) Hazretleri dest-i inâyetle onu girift edip sukûtta sıyânet kıldırdı. Ba'dehu Şeyh ol mertebe sagîr oldu ki; mikdâr-ı cüsse-i usfûra ulaştı. Sonra ol kadar cesim oldu ki bir sûret-i âzime mütebeddil oldu. Ol hâletler zâil olduğunda ben ol Hazret'ten ru'yet-i hayrû'l-verâ aleyhi ekmeli't-tahiyyâ'yı istifsâr eyledim. Buyurdular ki: "Onların ervâhı müteşekkil olup Cenâb-ı Hakk Taâlâ onlara bir kuvvet îtâ eder ki; sâha-pirâ-yı zuhûr olurlar ve her kimseye kim Hakk ve celle ve alâ bu kuvvenin kuvve-i idrâkini kerâmet etse onları sûret-i ecsâdda müşâhede eder. Ba'dehu onun kesb-i sagar ve cesemât-ı cüsse etmesinin bâ'isinden dehen-güşâ-yı suâl oldum. Buyurdular k: "Keyfiyyet-i sagarım tecellâ-yı celâl-i Hakk'dan idi. Ol hâlet bir beşer için hâsıl olmaz, illâ te'yîd-i nübüvvetle olur ve tecellâ-yı sâni sîfât-ı cemâl ile muttasîf olmağın, ol müşâhededen bana intiâş-ı cüsse hâsıl oldu. (ذالك فضل الله يؤتيه من يشاء و الله ذو الفضل العظيم) [Cuma, 4]

Eyzan Ebu'l-Fazl Ahmed b. Kâsım b. Abdüllatif Tâcir Harrânî [133] endâze-zen-i kâlâ-yı hoş-reng-i rivâyet olur ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'nin akmişe-i nefîseden mürettep elbise ve taylasan kimin âdet-i me'lûfları olmağın, bir gün hâdimleri yanıma gelip ba'zı dinarlar ibrâz ederek hırka-i Şeyh zirâ'ı bir dinara kumaş isterim demeğin, ben kalbimde Şeyh âherlere münâsip dibâ bırakmadı deyu tahayyül eyledim. Nesc-i hayâlîm bir yed-i mikrâza itmam olmamıştı ki; nâ-gâh bir mismâr-ı ser-tiz kademime sancılıb bana o resme elem verdi ki; hâlet-i mevte karîb oldum. Halâyık cem` olup her ne denli tahrîk- i kelpetân-ı muâlece etti iseler ihrâcî mümkün olmamakla, "Beni Şeyh Abdülkâdir'in hizmetine götürün." dedim. Kaldırıp ol Hazret'in huzûruna ihzâr ettiklerinde: "Ey Ebu'l-Fazl! Ne zamana kadar bizimle kendi bâtınında akde-gîr-i taarruz olursun? İzzet-i ma'bûd'a kasem, bana denilmedikçe (بحق عليك البس قميصاً بدينار). Ben bu libâsı pûşış etmem. V'ey Ebu'l-Fazl! Bu şimdiğe değin bin defa rehin-merg olup yine zinde olan

meyyitin kefenidir.” dedikten sonra dest-i mübârekleriyle pâyıma mes etmeğin, fi’l-hâl ol mismâr mahvolup elemi dahi bi’l-küllîye zâil ve mekânı belirsiz oldu. Ba’dehu: “Seni i’tirâzın sûret-i mismârda müteşekkil olup zîr-i pâyine sancıldı.” deyu buyurdular.”

Eyzan çok meşâyihlerden mervîdir ki: “Hz. Şeyh Abdülkâdir sokaktan mürûr edip medreseye teşriflerinde taylasan giyip [134] imâme-i ulemâ sarınarak katıra süvâr olmakla eşrâfdan kaç kimse gâşiye-berdûş olarak rikâbında revân olurlardı ve halâyık esvâk dekâkînde kalkıp kıyâm ederek ol Hazret’in berekât-ı zâtlarıyla Cenâb-ı Hüdâ’dan taleb-i kazâ-yı havâyic edip kâsi’l-kalp olanlar onu muâyene ettiğinde seng-i sevdâ-yı diller mum-pâre-i huşû olurdu ve ol Hazret sâhib-i savt-ı sît idi. Şöyle kim, bir gün câmiide atse etmeğin, halâyık o resme ref-i sadâ-yı yerhamuke Allah eylediler, kim şehir-i Bağdat dest-hûş-i zelzele olmağa karîb oldu zan olunmağın. Ol gün halîfe Müstencid billah kazâyâ ol câmiide bulunmağın: “Ne haberdır?” deyu sual etmekle Cenâb-ı Şeyh atse edip halâyık ed’iye ile ref-i savt ederek ona ta’zim ettiklerini haber vermişler ve ol Hazret o denli mehîb idi ki, cûlûs ettiği zaman halkın nazarında arslan gibi görünüp bir ehad nigâh etmeye cür’et etmezdi ve cümle âlem emrine imtisâl ederek bir kimse cümbüş-nümâ-yı muhâlefet olmazdı.”

Eyzan Şeyh Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Bağdâdî el-Ma’ruf bi ibn. el-Hammâmî’den mervîdir ki: “Alem-i ru’yâda şöyle müşâhede ettim ki, enhâr-ı nevâhî-i Bağdat’tan nehr-i Îsâ’nın suyu cümle-kan ve mâhîleri ser-â-pâ yılan olmuşlar ve nehir dem-be-dem izdiyâd üzere olmağın, ben onun bana havf vusûlünden firâr ederek kendi menzilime ilkâ-yı cân edip gördüm ki, derûn-i menzilimde bir kimse yanıma gelip destinde bir mürevvide [135] olarak bana dırâz edip “tut” demeğin, “bu beni hıfz edemez,” demekle, “senin îmânın seni hıfz eder.” dedi. Ben dahi dönüp kendimi serîr üzere ol şahsın yanında karar etmiş müşâhede eyledim. Bana “havf etme,” demekle havfım sâkin olup: “Sen kimsin?” deyu istintâk eylediğime binâen Rasûl-i ekrem (s.a.s) oldukları iş’âr buyurmalarıyla mehâbet-i nübüvvetten endâmı lerze-nâk olarak: “Ya Rasûlallah! Duâ eyle

kim, Cenâb-ı Hakk Sübhâne ve Taâlâ beni senin kitap ve sünnetin üzere fevt etsin.” deyu âvihte-i dâmen-i ricâ olduğumda buyurdular ki: “Senin şeyhin Abdülkâdir’dir.” Ben yine kelâm-ı ezeli ircâ’ ederek tâ ki, hatîb-i zarâet-i nâme-i niyâzım pâye-i sâlis-i minber-i tekrâra suûd eyledi. Her def’ada risâle-i iltimâsıma ta’lik hâşiye-i cevâb-ı evvel buyurdular. Hâbdan bî-dâr olarak vâkıa-i mezkûreyi pederime nakledip her ikimiz hizmet-i Şeyh’e müteveccih olduk. Ol Hazret hânkâh-ı kebirde mesned-ârâ- yı kürsi-yi va’z olmakla, izdihâm-ı halâyıktan aralığa kuûd etmemizle Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb hazretleri kat’-ı kelâm edip ol iki neferi yanıma getirin.”deyu buyurmakla, beni pederimle kaldırıp ol Hazret’in huzûruna ihzâr ettiler. Kesret-i nâsdan akdâmımızı vaz’-ı rikâb ederek ona ulaştık. Bizi yanına celbedip evvelâ pederimi veche-i hitap ederek: “Ey Ebleh! Kendinle bir huccet getirmediğin bana gelmedin.” deyip kendi cübbesini ona ilbâs eyledi. Bâ’dehu takyesini benim başıma vâ’z etmekle gelip miyân-ı halâyıktan kuûd [136] eyledik. Pederim cübbeyi maktûb giydiğinden ıslâh etmeğin, ol Hazret: “Sabreyle, halk münteşir olsun.” deyu âvâz-edip ba’dehu kendi ıslâh etmeğe kürsüden nüzûl etmekle bir de baktık ki pederim cübbeyi gayr-i maktûb giymiş. Bu hâlet müşâhedesinden pederim bî-hûş olup halk ona cem’ oldular. Şeyh yine: “Onu yanıma getirin.” deyu nidâ ve âvâz etmekle, biz onun huzûrunda vardığımızda ol Hazret kubbetü’l-evliyâyâ -kim şimdi burc-u evliyâ ile ma’ruftur- vech-i tesmiyesi dahi Şeyh’in ziyâreti için ol makamda kesret-i evliyâ olmağın, duhûl etmekle ba’dehu pederime bir kimse ki; delili Rasul-i Ekrem(s.a.s) hazretleri ve şeyhi Şeyh Abdülkâdir ola, ol kimse nice bîdâa-dâr-ı istifâza olmaz. İş bu cübbenin lübsüne müşâhede ettiğin hâlet senin kerâmetindir .” deyu buyurdular. Sonra devvât ve kırtâs talep edip isnâd-ı hırkayı tatrîr ederek bize i’tâ buyurdu.

Menkuldür ki “Şeyh Ebi Dâvud Hammâd’dan: “Her gece mânend-i tanîn-i meks-i asel gibi bir sadâ mesmu’ olmağın, müridleri Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir’e gelip Şeyh Ebî Dâvud’un ol âvâzının keyfiyetini istîzâh etmelerini iltimâs eylediler. Ol gün Şeyh Ebû Dâvud ziyâret-i Şeyh’e vürûd etmeğin, ol Hazret ondan ol keyfiyeti istifsâr eyledi. Şeyh’in cevâbında: “Benim on iki bin müridlerim vardır. Ben her gece onların isimlerini yâd edip

Cenâb-ı Hakk Taâlâ'dan kazâ-yı havâyiclerini talep ederim ve benim müridlerimden bir kimse bir günâha [137] mazhar olsa kesret-i şefkatimden ol sene münkâzî olmadan ona tevbe nasîb olur." demeğin, ba'dehu Şeyh Abdülkâdir buyurdu ki: "Cenâb-ı Vâcibu'l-vücûd bende-perver i azemete bana kendi emâkin-i kurbalarında bir menzil i'tâ edip ve benimle rûz-i kıyâmete kadar bir müridim tövbesiz fevt olmamak üzere muâhede etmiş ve ben bu kavil üzere kabâle-nüvîs-i zamân olmuşum. Şeyh Ebî Dâvud bu kelâmı istimâ' ettiğinde kendi müridlerine dedi ki: "Hakk Sübhâne veTaâlâ Şeyh Abdülkâdir'in makâmını bana irâe buyurmuştur. Her nesne kim rabt-ı zamîr-i hâhiş eylese ol nesnenin merbût-peyvend-i husûl olması lâ-muhaldır.

Eyzan bir cemâat-ı meşayıhdan mervîdir ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir kıyâmete değin kendi tarîkına teşebbüs eden müridlerine tövbe ve istiğfâr üzere fevt olmalarına imzâ-nüvîs-i huccet-i tazammun olmuş ve onun müridleri ve müridlerinin müridleri -ilâ yevmi'l-kıyâme- dâhil-i gülşen-i serây-ı bihişt olmak üzere ona va'd-i kerîm-i Cenâb-ı Kibriyâ erzânî buyurmuştur. İş bu huccet-i evliyâ bi'l-cümle ümmet-i Muhammed (s.a.s) içindir. اللهم اجعلنا من الغفورين منهم. Ve yine Hz. Şeyh buyurmuştur ki: "Ben kendi müridlerimin ve müridlerimin müridlerinin tâ yed-i mertebeye kadar kâffe-i umûr-i mühimlerinin husûl ve temşiyetlerine zamînîm. Ve kirâmlardan bir kimsenin meşrikde avreti keşfolسا ben magribde olsam setrederim. Ve benim müridlerim sâhib-i hâl ve esrâr olduklarında kendilerini hıfz etmelerini va'd etmişim ve buyurmuş ki: (طوبى لمن رأى أو رأى من رأى) [138] tâ ki hatîb-i sıdk-ı tîg-i kelâmı heft-mîn pâye-i terakkîye suûd eylemiş.

Eyzan Abdürrezzak b. Şeyhu'l-İslam Abdülkâdir tertîb-i mâide-i rivâyet eder ki: "Peder-i büzürg-vârım sene hamsîn ve hamse mie leyle-i erbeanhüm-i Şa'ban'da Ümmü Yahyâ'ya: "Kalk bir tabh-ı piring tedârik eyle." deyu buyurmakla, ol dahi kalkıp müheyyâ ederek sofraya va'z edip hâbe vardı. Nısfu'l-leyh olduğunda şöyle muâyene ettim ki, divâr-ı hâne şakk olarak bir şahıs hâriç olup sofrada vaz' olunan nesneyi götürüp bâbdan bîrûn oldu. Pederim bana: "Ol şahsa lâhik olup ihrâz-ı ta'vîz-i duâ eyle."

demeğin, Hâric-i bâbda ona ulaşp istid'â-yı duâ eylediğimde benim için senin pederinin duâsı berekâtıyla şakk-ı divâr oldu." deyu cevap verdi. Şeyh Ali Hîtî yanına gidip madde-i şebâneyi beyân eyledim. "Ben bilâ inzimâm himmet-i Şeyh Abdülkâdir bir kimseye ilbâs-ı hırka ve yahut bir fetih ve bereket i'tâ olunduğunu muâyene etmedim ve bir bereket hemtâ-yı bereket-i pederin olduğu ma'lûmum değildir." deyu takrîz-nüvîs-i risâle-i i'tirâf oldular.

Eyzan Şeyh-i Ekber ve Kibrî'ti Ahmer Muhyiddin Abdülkâdir itâle-i tûmâr-ı tahdîs-i ni'met eder ki: "Bana bir sicil i'tâ olunmuş ki, mesâfe-i tûlî mikdar medd-i basar olmak rûz-i kıyâmete dek cümle müridlerimin esmâları onda sebt olunmuşdur. Ve âlem-i mükâşefede mâlik-i cehennemden: [139] "Âyâ benim müridlerimin senin âteş-hâne-i me'mûriyet-i ta'zîbine dâhil olmuş var mıdır?" deyu istifsâr ettim. İzzet-i Hüdâ'ya kasem ederek onlardan bir kimse yanında mevcûd olmadığını haber verdi ve benim pederim müridlerim üzere ifâza-i atâyâ ve en'âmda âsmâna müşâbihtir. Zemîn üzere eğer benim müridlerim bed-kâr dahi olsalar inâyet-i Hakk'la ben nigû-kârım. İzzet-i Rabbu'l-izzet'e kasem rûz-i cezâda huzûr-ı Cenâbı Hakk'dan kademimi zâil etmem. Tâ ki, sizleri kendimle dâhil-i cennet etmedikçe." (k.s.a)

Eyzan Hz. Şeyh'in hâdimi Şeyh Ecnî'den mervîdir ki: "Bir gece vâkıamda bir kaç avretlerle - kim, ba'zısı ma'lûmum ve ba'zısı meçhûlüm idi- yetmiş def'a perde-nişîn-i cima' oldum. Subh-dem hizmet-i Şeyh'e varıp iş bu halden ref'-i rik'a-i şikâyet etmek irâde ettiğimde ol Hazret ben tekellüm etmeden: "Sen gecenin ahvâlini şümürde-i benân-ı beyân eyleme. "Ben senin bu avretlerle zâhiren yetmiş kere fesat-en-gîz-i zînâ olmanı levhu'l-mahfûzda müşâhede edip Gâfiru'z-zenb'den ricâ eyledim. Tâ ki, nüvişte-i cerîde-i takdîr olan nesneyi mütehayyilât-i vâkıaya tebdîl eyledi." deyu lû'lû'-feşân-ı kerâmet oldular."

Eyzan mervîdir ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den suâl etmişler ki, kimse senin yedin üzere tövbe edip senin mürîd ve tevâbi'lerinden olsa onun hâli ne resmedir? ol Hazret buyurmuş ki: "Hakk celle ve alâ hazretleri onun

tövbelerini kabul kılar ve her çent ol kimse tarik-i [140] mekârihde olmasa benim ashab ve muhiblerim gürûhundandır ve lutf-i Hakk'la benimle gülşen-i cennette karar eder."

Eyzan Şeyh Ebu'l Abbas Ahmet b. Ali el-Basrî'den mervîdir ki: "Pederim Hz. Şeyh Abdülkâdir'den nevâ-per-dâz-ı rivâyet olur ki buyurmuş: "Bir Müslüman benim medresemden güzer etse Cenâb-ı Hakk Taâla ol kimseden tahfîf-i azâb-ı kabir etmeği bana va'd eylemiş." Binâ-berîn bir gün ehl-i Bağdat'tan bir civân ol Hazret'in huzûruna gelip: "Pederim fevt olmakla dün gece ru'yâda onu tegn-nâ-yı azabda gördüm. Bana dedi ki: "Hizmet-i Şeyh'e varıp benim madde-i tahlîsimde bir duâ ricâ eyle." Ben dahi "Ol temannâ ile ruh-sûde-i hâk-i pâ-yi Hazret oldum." deyu arz etmeğin. Cenab-ı Şeyh ol civândan: "Pederin benim medresemden güzel etmiş midir?" deyu suâl etmekle, ol: "Belî, ubûr-i sebkât etmiştir." dedikte, Şeyh sâkit olup ol civan dahi menziline ric'at eyledi. Vakt-i subh yine hizmet-i Şeyh'e gelip: "Ya Seyyidî! Bu gece pederimi çehresinde âsâr-ı beşâset ve eğninde hulle-i sebz ile müşâhede eyledim. Bana: "Ey Ferzend! Cenâb-ı Hakk Sübhâne ve Taâla Şeyh'in berekât-ı duâsıyla benim azâbımı ref eyledi. Sana vasiyyet olsun. Asla Şâh-râh-ı hizmetlerinden girîve-gîr-i müfârakat olmayasın."

Mervîdir ki: "Birgün ba'zı kimseler ol Hazret(e) gelip: "Bir kişi bir zamandan beri fevt olup mekâbir-i Ezc'de defn olunmuşsa ol mekândan ubûr olunduğunda onun kabrinden âvâz-ı azâb istimâ [141] olunur." deyu haber vermeleriyle Cenâb-ı Şeyh buyurdu ki: "Benim yedim üzere müteşebbis-i habl-i tövbe olmuş mu, ma'lûmumuz değil." dediler. "Her giz halefimde edâ-yı salât etmiş mi?" demeğin, onu dahi bilmediler. "Benim meclisime geldiği var mı?" deyu suâl etmeğin. Ona dahi "Hüdâ âlimdir" dediklerinde, ol Hazret celâle gelip: "sübhanellâh" diyerek ser-fürû-ı perde-i murâkabe oldu. Bir lemhadan sonra ref-i ser edip: "Melâikeler ol kimsenin bir def'a benim vechimi görüp ve hakkımda sahib-i hüsn-i zan olduğun şehâdet etmeleriyle Cenâb-ı Hâlik dost-perver onu affetti." deyu haber verdiler. Ba'dehu ol kimsenin kabrinden ol âvâz istimâ olunmadı." Eyzan

Şeyh Ebû Muhammed Abdülkerim b. Mansur b. Ebî Bekr Muhaddis ve Şeyh Zekerıyya ve Yahyâ b. Yusuf el-Ensârî ve Şeyh Ebu'l Ferec Hasan b. Muhammed ve Şeyh Kemâleddîn Ali b. Muhammed tertîb-i manzûme-i rivâyet etmişler ki: "Sitte aşere ve sitte miede Şeyhu'l-Kudve Ebî Muhammed Ali b. İdrîs Ya'kubî hizmetinde câlis olduğumuz halde Şeyh Ebû Hafz Ömer ol meclise gelmeğın, Şeyh Ali b. İdrîs ona: "dün gece gördüğün vâkıyı iş bu huzzâra nakleyle." demekle ol dahi bu resme takrîr-i kelâm eyledi ki: "Hâbda gördüm ki, kıyâmet olarak cümle-i enbiyâ ve ümem mevkıfde vukûf etmişler. Ba'zı enbiyâya iki üç nefer ve ba'zısına birkaç ümmet tâbî olmuş. Ba'dehu Cenâb-ı Fâhru'r-rasûl (sas) mevkıfe vürûd edip ümmet-i [142] merhûmeleri dahi akîbince fevc fevc geldiler. Ve miyân-ı ümmetde meşâyih-ı izâmdan Şeyh'in tevâbî'i kendi akîbinde olarak yek-diğerle adet ve envârda mütefâvit ve mütegâyir idiler. Ol esnâda bir şeyh geldi. Akîbinde meşayihlerden ve müridlerden bir fevc küllî olarak sâir meşâyih üzere envâr-ı fazlı arz üzere fazl-ı âsmâne müşâbih idi. "Bu sâhib-i câh ve celâl kimdir?" deyu istifsâr eyledim. Şeyh Abdülkâdir Geylânî'dir." dediler. Ve onun müridleri hâle-sıfât ol bedr-i münîr-i âsmân-ı velâyetin pirâmeninde cem' olmuşlardı. Ben ol Hazret'e: "Ya Seyyidî! Bârekallâhu fîke miyân-ı meşâyihda senden enver ve tevâbî'lerde senin etbâ'ından hûb-i sûret müşâhede etmedim." senâ eyledim. Ol Hazret bu ebyâtı inşâ buyurdu:

إذا كان منا سيد في عشيرة
علاها وان ضاق الزمان حماها
وما اخترت الا واصبح شيخها
وما افتخرت الا وكان فتيها
ومابرت بالا برقين خيامنا
فاصبح ماض الطريقين سواها

Hâbdan bîdâr olduğunda ebyât-ı mezkûre mazbût-ı sandûka-i muhafazam idi. Mervîdir ki: "O gün Şeyh Muhammed el-Vâiz [143] ol meclisde hâzır bulunmağın. Şeyh Ebû Muhammed b. İdris bu eş'âra münâsib zebân-ı Şeyh Abdülkâdir'den ba'zı, eş'âr inşâ eyle demekle bir

lahza teemmülden sonra bu ebyatları revnak-fezâ-yı mecmû'a-i meclis-i inşâ eyledi:

ههنا لصحي اننى قاءد الركب
اسير بهم قصدأ الى منزل الرجب
باكفتهم والكل فى شغل امه
وانزلهم فى حضرت القدس من قرب
ولى معهد كل الطائف دونه
ولى منهل عذب المشارب للشرب
والهل الصف يسقون خلفى و كلهم
لهمة امضى من الضار ما الغضب

Şeyh Ebî Muhammed : "Vallahi ahsente ve sadekte ya Muhammed!" deyu zemzeme-senc-i tahsîn oldu.

Eyzan Şeyh Ebî Muhammed Abdülcebbar b. Şeyhu'l İslâm Abdülkâdir inâre-i şem'a-i rivâyet eder ki: "Bir vakit vâlidim bana bir mekân-ı muzlime dâhil olduğunda bir şem'-i rûşen ona zâhir olarak ol zaman onun reng-i rûyi tegayyür bulurdu. Pederim ona: "Ol nur sahte hüdâyî-i şeytandır, ben onu senin için nûr-i Rahmân'a tebdil ederim." demeğin,[144] ondan sonra bigâyetullâh bir cây-i târe duhûl ettiğinde manend-i kurs-i âftâb bir nur zâhir olup ol makâmı tenvîr ederdi.

Eyzan Şeyh Ebu'l Kâsım'dan mervîdir ki: "Hz Şeyh Abdülkâdir'den mesmû'um oldu ki: "Hüseyn b. Mansur Hallâc bir miktar girîver-gîr-i serkeşi olmağın, zamanında ona dest-gîr olacak hiç kimse olmadığından ol musîbete giriftâr oldu. Eğer benim asrımda olsa idi, onun destini tutup ol girdab-ı belâdan endâhte-i sâhil-i necât ederdim ve her kimse benim ashâb ve ahabbımdan rûz-i kıyâmete dek iş bu tarikte lağzîde-pây olsa ben ona dest-gîr olurum.

Eyzan Hâfız Abdullah'tan mervîdir ki: "Eyyâm-ı ticâretinde sefer-i Hemedan edip benimle on yük şeker hem-râh olarak bir gece bir bâdeyu-i mehûfda tayy-i-râh ederken mezkûr şekerden dört yük mefkût olmağın. Her

çende icâle-i semend-i tefahhus olunduysa da bir eser nümâyân olmadı. Tevakkuf-i kâfile dahi mümteni' olduğundan ben nâ-çâr tehallûf ederek hengâm-ı tulû'-i fecre kadar cüst-cû edip yine dest-res olmadım. Ol zaman Hz.Şeyh Abdülkâdir'in giriftâr-i şedâyid ve mesâyib olduğunuzda benden istimdâd edin. Ol şedâyid size keşf olur." buyurduğu reh-endâz-ı merhale-i hâtırım olup: "Ya Şeyh Abdülkâdir! Der-mânde-i bâdeyu-i mesâyib olmuşum. Bana rahile-cünbân-ı imdat ol."deyu nidâ eyledim. Ba'dehu cânib-i fecre mülâhaza edip gördüm ki; bir tel üzere bir şahs-ı sefîd pûş-vukûf etmiş, bana işâretle yanına da'vet etmeğin, varıp bir kimse [145] muâyene etmedim. İyice mülâhaza edip gördüm ki; dört ba'rim yükleriyle ol mevzi'de durmuş idiler. Edâ-yı şükür-i perverd-gâr ederek onları alıp kervana lâhik oldum. Ba'dehu Şeyh Ebu'l Hasan Ali Habbâz'a bu kaziyyeyi beyân eyledim. Söyledi ki: "Şeyh Ömer el-Bezzaz Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den nakleder ki: "Buyurmuştur: "Bir kimse bir gamdan yana bana istigâse eylese Hakk Sübhâne ve Taâla ol gamı ona keşfeder ve her kim gâybden beni yâd etse ferc bulur ve bir kimseye bir mühimm vâkî' oldukda iki rek'at namaz kılıp her rek'atta on bir fâtihâ ve on bir ihlâsî şerîf kırâat edip ba'dehu Rasûl-i Ekrem cenâbına on salavât verip beni yâd eylesin. Ba'dehu tarafı Irak'a on bir kadem meşyedip benim ismimi yâd ederek hâcetini talep etsin. Biiznillâhi Taâlâ maksûdu hâsıl olur."

Eyzan Şeyh Muammer Ebu'l-Muzaffer Mansur el-Mübârek Fazl el-Vâsitî el-Ma'ruf'dan mervidir ki: "Ben hergiz Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir'den ahsenü'l-halk ve vâsi'-is-sâdır ve ekremü'n-nefs bir kimse muâyene etmedim. O resme hâiz olduğu kesret-i azâmet ve vefret-i celâl ile beraber sıbyân-ı sagîrin gönlünü tadyîb etmek zımnında durup mükâleme ederdi. Ve herkese takdîm-i selâm ederek fukarâ ve zuafâ ile tevâzû' ve mücâleset edip, uzmâlara tavâzû'la kıyâm etmeyip, ebvâb-ı selâtîn ve vüzerâdan ubûr etmezdi. Birgün O'nun meclisinde câlis olduğum halde ol Hazret meşgûl-i kitâbet olmağın. Nâ-gâh sakf-ı hâneden onun re's-i [146] mübâreğine hâk rîzân olmaya başladı. Üç def'a def'ine ihtimâm eyledik, mündefi' olmadı. Def'a-i râbiada ol Hazret ref'-i ser edip gördü ki, ol türâbı döken mûşdur: "Başın kat' olsun." buyurmalarıyla der-sâat ol mûşun başı bir cânibe ve

cesedi bir cânibe üftâde-i zemîn oldu. Şeyh terk-i kitâbet edip âğâz-girye etmekle; sebebini suâl ettiğimizde ondan havf ederim ki; bir müslümandan müteezzî olduğunda ol kimse bu hâle giriftâr ola.” deyu cevâb ettiler.

Eyzan Şeyh Ebu’l-Kāsım Ömer b. Mes’ud el-Bezzâz’dan mervîdir ki: “Bir gün seyyidî Muhyiddin Abdülkâdir medresede tevazzû` ederken bir usfûr havada pervâz ile ol Hazret üzere bevl etmeğîn. Şeyh mübârek başını ref etmekle ol tayr mürde olup zemîne düştü. İtmâm-ı vuzû’dan sonra mahall-i bevli garl edip ba’dehu ol cübbeyi hal’ ederek bana teslîm edip; onu fûruht edip kıymetini tasadduk etmemi mukarrer kılıp (هذا بهاذ) ya’ni bu sadaka bu usfûrun ivaz-ı mevtidir.” buyurdular. Ve ba’zı meşâyıhdan mervîdir ki: “Hz. Şeyh Abdülkâdir’i gördük, girye ederek dedi ki: “Ya Rab! Ne güne kendi ruhumu sana keşîde-i muâriz-ı hedeyu ederim ki, ben ma’dûmum ve sen mâlik-i cüz’î ve küllîsin ve bu iki beyti inşâ eyledi: [147]

سبيلى لسان كان يعرب لفظة
فياليته من وقعت الارض يسلم
وما ينفع الاعراب ان لم يكن تقى
(وما ضر بالتقوى لسان معجم)

Eyzan Ebu’l Meânî Muhammed’dan mervîdir ki: “Bir kimse hizmet-i Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir’e gelip : “senin dergâh-ı âlem-penâhın kible-i hâcât olduğundan bir ferzend-i mezkûr-i me’mûlî ile rûmâl âstân-ı devlet-nişân oldum.” deyu arz etmeğîn, ol Hazret: “Var î’tâ olundu.” demekle ondan sonra ol kimse vakt-i bî-vakt huzûr-ı âliyelerinde hâzır olup, hemîşe kinâye ve ta’riz ile iltimâs-ı hadd-i mübâlağaya vâsıl olduğu cihetle Cenâb-ı Kutbiyyet-penâh Hazretleri: “Niçin bu resme rehîn-i ızdırâb olursun? Ben senin matlûbunu rahm-i mâderde müşâhede ettim.” buyurdular. Ba’dehu vakt-i velâdetle ol kimsenin zevcesi (رب انى وضعتها انثى) ile gûya olmağîn. Ol kişi ol duhteri alıp huzûr-ı Şeyh’e ihzâr ederek: “Senin va’d-i kerîmin ferzend idi, bu duhter oldu.” demeğîn, ol Hazret buyurdu ki: “Onu pîçide-i câme ederek hânene revâ ol. Gör ki; verâ-yı perde-i gaybden ne sûret rû-nümâ olur.” Ol

kimse hâneye vâsıl [148] olduğunda câmeye güşâyış verip ol duhteri, veled-i mezkûr olmuş müşâhede eyledi (الله چه قادرست ببین)

Eyzan Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb'dan mervîdir ki: "Cedd-i melâik-i hademim Rasul-i Ekrem (s.a.s) Hazretleri leyle-i mi'raçta fark-ı sidretü'l-müntehâya endâz-ı iclâl olduğunda Emîn-i Vahy (a.s): "Ya Muhammed! Eğer bu makamdan mikdâr-ı enmele kâdeme cünbân-ı tecâvüz olsam serâpâ suhte-i âteş-i kahr-ı zü'l-Celâl olmaklığım mukarrerdir." deyu rikâb-ı kamer-i tâbdan tehallûf etmeğın. Cenâb-ı Hâlik bende-nevâz benim ruhumu namzed-i hizmet-i Fahu'l-enbiyâ aleyhi ecmeli't-tahiyyâ buyurup, zîr-i pâ-yi arş-ı sâlerine vaz'-ı rakabe-i ubûdeyutle istihlâs-ı ni'met-i verâset-i uzmâ ve istihsâl-i mevhebet-i hilâfet-i kübrâ eyledim. Ol Hazret dahi süvâr olarak vâsıl-ı makâm-ı "kâbe kavseyn-i ev ednâ" olmakla ba'dehu bana: "Ya Veledî! İş bu kademim ferâz-ı rakabetinde cilve-sâz olmak şerefiyle kademinin cümle rikâb-ı evliyâullah üzere i'tilâsı nüvişte-i kitâbe-i tâk-ı ikbâlimdir." deyu lü'lü'-feşân-ı beşâret oldular."

Eyzan Şeyh Süleyman (k.s) ba'zı meşâyıhdan, onlar dahi Hz. Şeyh Abdülkâdir'den evc-gîr-i semâ'-ı rivâyet olmuşlar ki, Cenâb-ı illiyyîn serîr-i dest-gâh mihmân-kede-i kerûbîn (aleyhi salâti hayri'l-menzilîn) Hazretleri leyle-i mi'raçta devlet-hâne-i âsmân-ı tufeyllerinden azm-i takbîl dâmen-i serâperde-i bâr-gâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ kıldığında kâffe-i ervâh-ı enbiyâ ve evliyâ aleyhimü's-selâm kesb-i şeref-i ziyâret kasdıyla istikbâl-i vesîletü'l-ikbâllerine [149] şitâbân oldular. Hz. Fahu'r-rasûl (s.a.s) karîb-i urûçgâh-ı küngüre-i arş-ı azîm olduğunda ol makâm-ı rıf'at-ı irtisâma suûd için iktizâ-yı süllem etmeğın. Cenâb-ı Hâlik dost-perver mihmân-nevâz benim ruhumu irsâl ile ketf ve rakabetimi mevzû-i zîr-i kadem-i meyâmin-i tev'emleri eyledim. Ol Hazreti Rabbu'l-Erbâb'den istifsâr etmeğın: "Bu senin ferzenden Abdülkâdir'dir. Eğer zât-ı risâlet-simâtın hâtime-i silsile-i nübüvvet olmasaydı, senden sonra hâtime-i nübüvvet bunun engüş-t-i istîhâlinde cilve-ger olurdu." deyu hitâb-ı izzet-vârid olduğunda ol Hazret takdîm-i şükr-i perverdigâr edip, ba'dehu bana: " Ey Ferzend! Tûbâ olsun sana, beni muâyene edip vicdân-ı ni'metime nâil oldun ve tûba ola seni muayene eden

kimseye ve seni muâyene edeni gören kimseye ve seni göreni seni göreni muâyene eden kimseye ve ânı gören kimseye tâ mertebe-i seb'a ve ısrîne kadar ve seni dünya ve âhiretde kendime güzîde-i mansıb-ı vezâret eyledim ve iş bu kademimi rakabene vaz' etmen berekateyle kâffe-i evliyânın rikâb na vaz'ı kadem etmekle tefâhur ve mübâhât edersin ve ger benden sonra bekâ-i nübüvvet nüvişte-i cerîde takdîr olsa idi ol hil'at senin pûçîde-i kâmet-i isti'dâdın olurdu ve lâkin ol maslahat rehîn ukde-i imtinâ' olmuştur." deyu heyâkıl-ı beşâreti temîme-i gerdem-i iltifât eylediler.

Eyzan mervîdir ki: "Bir gün Fâhru'l-mürselîn (sas)'de İmam Hasan ve İmam Hüseyin (r. anhumâ) zânû-zede-i meclis-i edep oldukları [150] halde Cenâb-ı Risâlet- penâh(sas) Hazretleri cânib-i İmam Hüseyin'e tevcîh-i veche-i hitâb ederek: "Eğer bir kimse sana kelûh-endâz-ı mazarrat olsa sen onunla ne güne muâmele edersin?" deyu istintâk buyurmalarıyla bir iki def'a tesâmuh edip def'a-i sâlisede onun fark-ı muâdâtını seng-kûb-i intikâm ederim." deyip, arz-ı mâfi'z-zamîr ettiklerinde ol Hazret: "Ya Hüseyin! Bu cihetten ekser neslin bütûn-i civârîden vücûda gelmesi meknûz-i meşîme-i takdîrdir." deyu leb-cünbân-ı îcâz oldular. Ba'dehu cânib-i İmam Hasan' tevcîh-i lehâz-ı iltifât ederek: "Senden yana seng-endâz-ı adâvet olanlara ne mükâfât edersin?" deyu istiksâ-yı mâfi'l bâl etmeleriyle: Onun tekrar-i seng-endâzı mazarratı derece-i hezâra vâsıl olsa da ben yine direht-i bâr-dâr âsâ nisâr-ı fevâkih-ı semâhatla mükâfât ederim." deyu îlâm-ı safvet-i serîr etmekle, Cenâb-ı Dakîka'dan müdâhil-i gayb (s.a.s.): "Bu hâlet ona alâmetdir ki; senin neslinden sinn-i sittîn hengâm ye's-i şeyhûhet-i vâlideynde Seyyid Abdülkâdir b. Sâlih Musâ Ceng-i-dost nâmında bir ferzend-i kerîmü'l tarafeyn sahîhü'l-nisbeyn vücûda gelip onun zâtı hucetullah olarak rûy-i arzda benim hil'at-ı verâsetimle tezyîn-i kâmet-ı istidâd idiserdik ve onun şânı miyâne-i silsiletü'z-zeheb evlâdında mâbeyn-i ukdû'l-cevâhir-i enbiyâda benim şanıma müşâbihtir." deyu gevher-feşân-ı tebşîr oldular."

Eyzan Esrâru's-Sâlikîn'de mervîdir ki: "Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb Hazretleri [151] bugün esnâ-yı seyrde mütekallidân-ı millet-i İslâm'dan bir

kimse ile zünnâr-ı bendân-ı din-i İsâ'dan bir kimsenin münâzaralarıyla dûçâr olup herkes kendi peygamberini peygamber-i âhir üzere tafzîl etmekte olmağın. Cenâb-ı Gavsıyyet-penâh ol İsevî'ye "Senin peygamberinin fazlı ne delîl ile sâbittir?" demekle ol dahi: "Bizim peygamberimiz mûcize-i ihyâ-yı emvât ile muttasıf idi." deyu cevap vermeğın, Hz. Şeyh buyurdu ki: "Ben Cenâb-ı Muhammedü'l Mustafa(s.a.s.)'nın zümre-i tevâbiînden şeb ü rûz cadde-i şerîatinde sâlik bir kimseyim. Eğer ben ihyâ-yı emvât edip mürdeye "kum!" demekle zinde etsem, sen bizim peygamberimizin Nebîyy-i bi'l-hak olup, cümle enbiya üzere sübût-i fazîletine imân getirip tahrîk-i engüşt eder misin?" buyurdular. İsevî dahî dest-zede-i sine-i kabûl olmakla Hz. Gavs-ı A'zam onunla mekâbir-i kadîmeden medfunu azm-i remîm olmuş bir kabir üzere varıp: "Senin peygamberin ne demekle mürdeyi zinde ederdi?" deyu sual etmeğın. Ol dahi "Peygamberim irâde-i ihyâ-yı emvât ettiğinde -kum biiznillah- diyerek zinde kılardı." dediğinde, "Bu bir kavvâlin kabridir, dilersen onu sürûd-gûyân-ı kabirden ihrâç edeyim." dedikten sonra ol mürdeye "kum biiznî" demesiyle ol kabir derhal şakk olup, bir kimse sürûd ederek bîrûn oldu. Merd-i İsevî bu hâlet müşâhedesiyle kırâb-ı dehânını mukırr-ı şimşîr-i kelime-i şehâdet edip Cenâb-ı hayrû'l-verâ aleyhi [152] efdalü't-tahiyyâtın Hz. İsa (a.s) ve cümle enbiyâ üzere sübût-i fazîletine i'tirâf eyledi."

Eyzan sâhib-i risâle-i Hakîkatü'l-Hakâyık şinâverî-i bahr-i rivâyet eder ki: "Bir pîre-zenin fezendi garîk-i deryâ olmağın, Cenâb-ı Gavsıyyet-penâh'a gelip, hâl-i pür melâlin arz ederek: "Benim ma'kûd-i ukde-i i'tikâdım oldur ki, ferzend-i garîkımı hayyen bana îsâl etmen senin san'at-ı tahrîk-i bâzû-yı mellâh-ı iktidârındır." deyu rûzgâr âh kerem-i hasretle tahrîk-i zevrakçe-i niyâz etmeğın, Cenâb-ı Şeyh ol acûzeyeye: "Var hânende ferzedini saf-nişîn-i bendergâh-ı zindegânî bulursun." demekle pîre-zen kemâl-i istibşâr ile azm-i hâne edip ferzendinden bir eser görmeyerek yine Hizmet-i Şeyh'e gelip haber vermekle ol Hazret: "Var oğlun hânene gelmiş." deyu, ircâ' edib bîçâre hâneye ulaştıkda bir kimse muâyene etmeyerek na'ra ve feryâd ile gelip hâk-i pâ-yi Şeyh'e rû-mâl ile galatide hâk-ı tazarru' ve niyâz olmağın. Ol Hazret bir lahza ser-fürû'-ı perde-i girîbân-ı murâkabe

olup ref'-i re's buyurdu ki: "Piserek hânene gelip mürebba'-nişîn-i bâlîn-i istirâhat oldu." Acûze bu def'a varıp oğlunu mevcûd bularak nemek-pâş-i cerîha-i hasret oldu. Ba'dehu Cenâb-ı Gavsıyyet-penâh hazretleri manend-i Mûsâ kelîmullah dergâh-ı Hakk hazretlerine gûstâhâne arz-ı niyâz-ı muhibbî ve nâz-ı mahbûbî ederek: "Hüdâyâ! Ne cihetten iki def'a beni ol acûze yanında şerm-sar ettin?" demekle, hitâb-ı izzet sâdır oldu ki: "Senin kelâmın karîn-i sıdk idi. Mertebe-i ûlâda melâikeler ol [153] piserek eczâ-yı müteferrikasını cem' edip, mertebe-i sâniyede i'tâ-yı hayât olunarak, mertebe-i sâlisede deryâdan ihrâç edip hâne-i pîrezende îsâl eyledim." Yine ol Hazret arz-ı niyâz ederek: "İlahî! Sen kâffe-i âlemi bir harf-i "kûn" ile bir zaman ve bir ân güzer etmeksizin mevcûd ettin ve rûy-i cezâda eczâ-yı müteferrika-i bilâ nihâyeyi bir tarfetü'l-aynda cem' edip, haşr-i ecsâd edeceksin. Bir şahsın zinde kılıp îsâl-i hâne etmesi ne mahal güncâyîş-i te'hîr idi." demekle fermân-ı Cenâb-ı Kibriyâ sâdır oldu ki, dil üzre dilin arzı bu kadar kâfidir. Artuk her nesne kim sübût-yâfte-i samîm-i matlabındır. Nihâde-i sâha-i beyân ile ol Hazret rû-mâl-i hâk-i niyâz olup: "İlâhi! Ben mütekallid-i kılâde-i mahlûkâtım. Kuvve-i talep ve hâhiş benim ne şâyestemdir. Sen ki Hâlik-i mülk ve melekûtsun. Yine kendin sezâ-vâr-ı îfâ-yı atâsın." deyu arz etmekle îfâ-i envâr-ı atâyâ-yı Hüdâverdî der-kâr olarak "Her Cuma günlerinde her kimse kim nazar-ı endâz-ı kerâmet olursan ol kimsenin dâhil-i silk-i evliyâullah olmasına irâde-i alîyyem taalluk edip her zemîne ki nazar-ı iksîr-i eserin vakı' olsa ol zemînin tılâ-yı hâlis olması sikkeyâb-ı dârbhâne takdîrim ola." deyu hitâb-ı izzet- vârid olmağın, ol Hazreti Hüdâvendâ: "Bunlardan bana çendân fâide-i âide olmaz. Bundan a'lâ bir nesneye ki benden sonra bekâ-yı eser evvel ümîd-vârım ." deyu arzetmekle Cenâb-ı Hâlik bende-nevâz celle ve alâ senin esmâların fâide ve te'sîrde benim esmâma manend olup [154] esmâlarından bir ismi yâd eden kimse benim esmâlarımdan birini zikr etmek kadar müsab olup kesb-i derecât etmeni i'tâ eyledim." deyu buyurmakla ol Hazret ser-nihâde-i zemîn-i secde olup takdîm-i merâsim-i şükrân-ı ilahî eyledi (واسمى كالاسم الاعظم) Buyurduğu bu keyfiyete işârettir.

Eyzan Şeyh Ebu'l Hasan Ahmed Rufâî (k.s.a.) ser-güşâyende-i zenbîl-i rivâyet olur ki: "Birgün hüddâm-ı Cenâb-ı Gavsîyet-penâh'dan bir kimse fevt olup onun ehl-i iyâli ol ser-çeşme-i âb-ı hayat kutbiyetin bürke-i himmetlerine istigâse ile ceza' ü fezâ'-ı bikerâne etmeleriyle ol Hazret ser-fürû'-ı bürde-i ceyb-i murâkebe olup, âlem-i bâtında melekü'l-mevtin ol gün çîde-i enâmil-i kabz ettiği fevâkih-i ervâhı bir zenbile vaz' edip, ref'i bâr-gâh-ı Kibriyâ ettiği halde ser-i râhın sed edip: "Benim hâdimimin ruhunu reddeyle." deyu tazayyuk etmeğin, melekü'l-mevt dahi irâet-i imtinâ' eylediğinden ol Hazret onun yedinde olan zenbili zûr-bâzû-yi kerâmetle ahzedip kuflün güşâd etmekle derûnunda olan kâffe-i ervâh ebdâlarına ric'at edip ol gün her kanda bir kimse giriftâr-ı pençe-i mevt olmuş ise de reh-yâfte-i sâha-i hayat oldu. Melekü'l-mevt varıp tasallut-ı savlet-i Hz. Kutbiyyet-meâbdan bâr-gâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ'ya ref-i rak'a-i şikâyet etmeğin. Hitâb-ı izzet vârid oldu ki: "Ey Melekü'l-mevt! Gavs-ı Muhyiddin bizim mahbûbumuzdur. Sen niçin [155] riâyet-i hâtırı zımında rûh-i hâdimini i'tâ etmedin? Ta ki bu kadar ervâhı elden bırakıp rehîn-i sekte-i nedâmet oldun."

Eyzan Şeyh Ârif Abdullah el-Belhî Kutbü'l-İbâd ve Gavsü'l-bilâd Hâce Bâhâeddin Nakşibend Muhammed el-Buhârî (k.s.a)'nin menâkıb-ı şerîflerinde bu resme nakşibend ser-levha-i beyân olur ki: "Ba'zı kalenderân-ı dîrîne-sâl ve ârifân-ı sâhib-i kemâlden sâmia-tırâz-ı intibâhım oldu ki: "Bir gün Hz Sultânü'l- evliyâ ve burhânü'l-esfiyâ Gavsü'l-Arz ve's-Semâ Muhyiddin Abdülkâdir el-Geylânî (k.s.a) eyyâm-ı hümâyunlarında ba'zı mülâzımân-ı devletleriyle bir bâm üzere vukûf ettikleri halde nâ-gâh nigâh-ı feyz-i âgâhları cânib-i Buhârâ'ya düşmeğin. Şamme-i mükâşefet-i âmme buyurdular ki: "Bundan sonra yüz elli sene mürûr ettiğinde bir merd-i kalender Muhammedü'l-meşreb Bahâüddin Muhammed Nakşibend nâmında hırâmende-i Gülşen-i vücûd olup bizim ni'met-i mahsûsamıza fâiz ?? Vâkian târih-i merkûmda Cenâb-ı Hâce-i Nakşibend Hazretleri pâ-nihâde dâire-i vücûd oldular. Fe-emmâ Cenâb-ı Şeyh'den istihsâl-i ni'met etmeleri bu takrîb ile vâkî' oldu ki: "Hâce-i Nakşibend ibtidâ-yı emirde mülâzemet-i Hz. Hâce-i Emir Kûlal de müşerrefi şeref-i inâbet olmağın. Hz. Emir iltifât-ı

tamâm ve işfâk-ı mâ-lâ-kelâmdan sonra ona telkîn-i şuğl-i ism-i zât ederek müteveccih-i ahvâlleri oldular. Lâkin tasavvur-ı nakş ismi zât-ı zamîr-i münîrlerinde temekkün bulmadığı cihetten ol Hazret'e tamâm-ı [156] cem'iyetsizlik rûdâde olarak azm-i sahrâ etmeğin. Hâce-i Nakşîbend Hızır (a.s.)'a mülakkî olup ihdâ-yı tahiyyet-i selâm etmekle Hızır (a.s) redd-i selâm ederek: "Ey Hâce Bâhâüddin! Bana ism-i a'zam Hz. Mahbûb-ı sübhânî Şeyh Muhyiddin Abdülkâdir Geylânî (k.s.a)'den vâsıl olmuştur ve seni âgâh ederim ki; ol Hazret'e teveccüh etmekle nâil-i matlûb olursun." demegin, pes heman ol gece müşâhede-i Şeyhü'l-Aktâb Muhyiddin Abdülkâdir ile müşerref olup ol Hazret manend-i nakş ism-i a'zam olan esâbî-i yed-i yeminlerin ona irâet etmeğin, mücerred ol nakşın muâyenesiyle o resme zâhir ve bâtınlarında menkûş oldu ki; her nesne ki; mahsûs-i nazarları olsa idi, ism-i a'zam olarak; hattâ kûmhâ-yı nazar-endâz olduğunda onun gülleri menkûş-i ism-i zât olurdu. Şöyle kim; bu nev'-i zikri şöhrat yâfte-i diyâr-ı Buhârâ'dır." Ba'zı huzzâr birgün Cenâb-ı Hâce-i Nakşîbend Hazretleri'nden iş bu zikrin keyfiyetini istifsâr etmeleriyle bu resme nakş-pertâz-ı tesbîh-i cevâb oldu ki: "Bu kısım feyiz Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir Hazretleri'nin ol şeb hakkında erzânî buyurduğu füyûzât-ı inâyettir ve bina-berîn hemîşe kendi ahvâlimi ol Hazret'in berekât-ı teveccüh-i âliyelerinden müterakkî-i mirkât-ı efzâyîş bulmadım." Ve Hâce Bahâüddin Hazretlerinin nâm-ı Nakşîbend ile vech-i tesmiyeleri Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir hazretlerinin onun kalbine tarh-ı nakş-ı ism-i zât edip, ol dahi kulûb-ı tâliblere [157] ol nakş bend etmesidir. Ve Hâce-i Nakşîbend: "Cenâb-ı Kutbiyyet-meâbın (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) buyurduğu üzere vâkıada cümle rikâb-ı evliyâ üzere i'tilâ-yı kademleri var mı?" deyu istifsâr edenlere: "Ol Hazret'in mazmûn-ı kelâmı bu keyfiyete dâirdir ve bizim hâcemiz Ebâ Yusuf Hemedânî ol zaman hırâmende-i fezâ-yı vücûd idi ve "Hz. Şeyh Abdülkâdir'in kademi benim ayn ve basîretim üzeredir." deyu inhifâz-ı gerdem-i i'tirâf eylemişler. Ve Hâce Nakşibend Hazretleri'nin tevellüd-i şerifleri sene semâni aşere ve seb'a mie hicrî ve vefâtları târih-i ihdâ ve tis'in ve seb'a mie de vuku'-yâfte olmuştur.

Eyzan mervîdir ki; Şeyh Ahmet Câmizinde fîl hemîşe şire-i süvâr olup seyr-i teferrüc-i bilâd etmede olmağın. Her şehre vâsıl olduğunda ol

memleketin kutbuna: "Benim şirime hurâk olmak için re's-i mâde-i gav irsâl eylen." deyu adam ta'yin etmekle onlar dahi bihasbi'l-işâre bir mâde-i gav irsâl ederlerdi. Tâ ki bir kimse ona "Niçin cânib-i Bağdad'da seyir edip ol velâyetin sâhibiyle mülâkât etmezsin?" demeğin. Ol dahi azm-i Bağdât etmekle hemen o gün Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir âgâh olarak mâde-i gav üzere teşrif edip buyurdular ki: "Şeyh Ahmet câmizinde bizim mülâkatımıza teşrîf edecek şîre-süvâr olmakla hurak-ı şîrleri için made-i gav lâzımdır. Gerek iktizâ ettiğinde irsâl edelim." Bir müddet mürûrunda Şeyh Ahmet vâsıl olup âade-i gav iltimâsıyla bir kimse huzûr-ı Cenâb-ı Kutbiyet-meâba irsâl eyledi. Ol kimse îsâl-i peyâm ettiğinde Cenâb-ı Şeyh buyurdu ki : "Siz gidin matlûbunuz der-akab gelir. Ol kimse Şeyh Ahmed'e haber verdiğiğinde girye ederek dedi ki: "Kâffe-i evliyâ içre bir merd bulmadım. Meğer Hz.Abdülkâdir ol dahi benim bîm-i savletimden kabûl-i teklif eyledi." Ba'dehu Cenâb-ı Şeyh ol mâde-i gavı irsâl etmekle vüsûlünde Şeyh Ahmet şîrini ona havâle etmeğin segandır ki? hân-gâh-ı âlem-penâhdan bir şey ol made-i gava hem-râh olmakla şîre hücûm ederek tutup pâre pâre eyledi. Şeyh Ahmet bu hâlet müşâhedesinden: "Râh-ı Mevlâ'da Hz. Şeyh Abdülkâdir bizim şeyhimiz ve müktedâmımız oldu," deyurek ol Hazret'in şeref-feyz-i ni'met ve bereketleriyle mümtâz olup silk-i esfiyâlarına münselik oldu. Bu ma'nada demişler:

ك درگاه پيران شوچه خواهی قرب ربانی

كه بر شیران شرف داردسك درگاه کیلانی

Eyzan Kitab-ı Fahru'l-Kâdiriye'de bast seccâde-i rivâyet olunmuş ki; imâm-ı hadî aşer Hz. Hasan Askeri (r.a)zaman-ı hayâtında kendi seccâde-i mübâreklerini ashâbından birine teslîm ederek. "Bu seccâde sizin indinizde emanet-i Gavs-ı A'zam Abdülkâdir Geylânî el-Hasenî olsun ki; vasat-ı kurûn-ı hâmistе revnak-efzâ-yı dest-gâh-ı zuhûr olur. Yeden-biyedin ona îsâl ederek benim selâmımı tebliğ edin." deyu buyurmuşlardır."

Eyzan mervîdir ki: "Şeyh Abdülkâdir Hazretleri henüz vatan-ı me'lûfleri Geylan'da oldukları halde bir gün sahn-ı devlet-hânelerinde "Ey Seyyid Abdülkâdir makâm-ı âşıkî ve ma'sukîden hangisini sana atâ edelim."

deyu iki nöbet nidâ-yı hâtif-i gayb resîde-i sâmia-i intibâhları olmakla vâlide-i mükerremeleri Ümmü'l Hayr (k.s.a.)'a varıp beyân-ı vâkıa etmeğin. Vâlideleri buyurdu ki: "Ya Ebâ Muhammed! Eğer bir dahi bu sadâ mesmû'un olursa "makâm-ı ma'sukî dilerim," deyu icâbet eyle." Ol Hazret söyledi ki: "Bizim ne ihtiyârımız var ki, sûret-nümâ-yı hâhiş olalım. Benim rızâ ve teslîm-i Îlâhî'den mâadâ matlabım yoktur." Vâlide-i şerîfeleri bu kelâmdan tamâm-ı hoş-vakt olup karibdir ki, Hazreti Takaddese ve alâ her iki makâmı sana in'âm ede." buyurmağın. Nâgâh dergâh-ı Cenâb-ı Îlahî Celle Kibriyâ'dan bu resme sudûr-ı hüküm oldu ki: "Ya Sultan Abdülkâdir! Biz her iki makâm-ı aşıkî ve ma'sukî sana i'tâ ettik, mübârek-bâd. Âhirü'l-emir hil'ati âşıkî ve ma'sukî ol Hazret'in zîb-efzâ-yı kâmet-i isti'dâtı oldu.

Urefâdan mervîdir ki: "Ervâh-ı evlâd-ı Âdem (a.s.) rûz-ı mîsâkda pîşgâh-ı Cenâb-ı Kibriyâ'ya ihzâr olunduklarında onların üç safâ tasfîf olunmaların bâbında fermân-ı Cenâb-ı ehadeyut sâdır olmağın saff-ı evvel ervâh-ı tayyibe-i enbiyâ, saff-ı dü-vüm ervâh-ı mutahhara-ı evliyâ, saff-ı sü-vüm [160] "Ervâh-ı sâir avâm olup rûh-ı pür-fütûh Gavs-ı a'zam saff-ı dü-vümde rûtbe-i sadâretde olmağın. Lâkin müktezâ-yı kemâl-i isti'dâd-ı ezeliyyeye binâen kendi makâmından intikâl ederek saff-ı enbiyâda karar etmekle piş-kârân-ı Cenâb-ı Kuds onu kendi makâmına ircâ' etmişler ise de yine karar etmeyip meyân-ı enbiyâ-ya intikâl etmeğin, Cenâb-ı Risâlet-penah(sallallahu aleyhi illa lehu) hazretlerine rûh-i Seyyid Abdülkâdir saff-ı evliyâda karar etmeyip meyânı enbiyâya dâhil olmadadır." deyu arz olunmağın, Hz. Server-i âlem bu haberden tebessüm edip kemal-i şevkatle ol Hazret'in destini tutarak saff-ı siddîkîn-i evliyâda tevkîf edip buyurdular ki: "Ey Ferzend! Bugün senin mekânın bu yerde emr-i ma'bûd iledir. Ve lâkin beşâret sana ki ferdâ-yı kıyamet makâmın cennet-i makâm-ı Mahmud olacaktır."

Eyzan Melfûz-i Gıyâsî'de mervîdir ki: "Hz.Gavs-ı A'zam(k.s.aziz) on iki sene mânend nihâlân-i çemen-zâr kuddise bir kadem üzere kıyâm edip meşgûl-i şugl-i bâtın olmağın, Fermân-ı Kibriyâ sâdır oldu ki: "Ya Gavsul-A'zam! Ne cihetten bir pay üzere vükûf edersin?" ol Hazret bu resme

takdîm-i güldeste-i arz-ı cevâb oldu ki: "Îlâhi sâha-i rûh-i zemîn senin ferâzân-ı hiyâbân-zâr velâyetle o güne mâlâ-mâl olmuş ki; kadem-i âherime cây-i güncâyış-i nâ-yâb olmuştur. Der-lahza fermân-ı Rabbu'-İzzet vârid oldu ki: (يا غوس الاعظم ضع قدميك على رقاب جميع اوليائي) Ba'dehu ol Hazret imtisâl-i emir ederek akdâm-ı mübâreğini vaz'-ı rikâb-ı evliyâ etmekle, cemi` tabakât-ı evliyâ intifâz-kerden kabul eylediler."

Eyzan mervîdir ki: "Hz. Gavs-ı A'zam(k.s.a) bir-hâdimlerini hâher-zâdeleri Seyyid Ahmet Kebir Rufâî(k.s) yanına irsâl edip buyurdu: Ondan istifsâr et ki: (ما العشق؟) [Aşk nedir?]" Hâdim Seyyid Ahmed'e varıp inâre-i kânûn-ı iblâğ-ı peyâm eylediğinde, iltihâb-ı âteş-i aşk ile bir âh-ı sûzinâk çekip: (العشق نار) [aşk ateştir]" demegin. Ba'dehu (هذا العشق) deyurek itlâk-ı nefis etmekle mukâbilinde bir düruht-ı azim olmağın. Peydâ ol şecere âteş düşerek sû-zân olmağa başlayıp seyyid Ahmet dahi suhte-i âteş-i aşk olup hâkister olmakla ba'dehu âb olmağın. Hâdim gelip iş bu keyfiyeti ma'rûz-ı Cenâb-ı Gavsıyyet-meâb ettiğinde ol Hazret buyurdu ki: "Var eğer o âb mekânında mevcût ise etrafını itriyât ile muhât eyle." Hâdim dahi varıp bi-hasbî'l-emr amel etmeğın. Bir saat mürûr ettiğinde Hz. Seyyid Ahmet hakikaten rücû' ile ser-âverde-i vâkıa ma'lûm-i Cenâb-ı Kutbu'l-aktab olduğunda buyurdular ki: "Bu mertebede evliyâdan iki kimse mürâcaat-ı vücûd-i insâniyyet etmişler. Biri Seyyid Ahmed ve diğeri zevât-ı seleften bir zattır. Yoksa bir velî sâhib-i ser bu makamdan rücû' etmemiştir.[162]"

شهسوارانی که دیدند حسن یار

یافتند دریای حسنشرا قرار

جملگی کشتند بحر حسن دودست

نه خبر از بحر داشتند نه کنار

Ma'lûm ola ki; Seyyid Ahmed Rufâî duhter-i büzürgân saadât-ı hüseyniye'den olduğu cihetten Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb'ın hâher-zâdeliğine nisbet olunmuş. Ol Hazret'in hizmet-i âliyelerinde istikâmet-i sedîde ve sohbet-i memdûdeye fâiz olup, nâil-i hırka-ı hilâfet ve icâzet ve müşerref-i

teşrîfât-ı ni'met ve bereket olmuşlar ve bu cihetten Cenâb-ı Gavs-ı A'zam onun hakkında buyurmuştur ki:

كذا ان الرفای كان منی

لیسلك فی طریق و استعانی

Eyzan mervîdîr ki: "Şeyh Ali b. Muhammed el-Arabî merd-i devlet-mend sâhib-i servet ve yesâr olmağın veled-i mezkûru olmadığı cihetten hemîşe rehîn-i pîç ü tâb-ı ızdırâp olup her zaman meşâyih-ı zamânen birinin dâmen-i himmetine teşebbüsle cûyâ-yı ferzend olmuş ise de cenîn-i matlabı meşîme-i imkânda sûret-pezir olmakla, bir gün bir meczup[163] ona söyledi ki: "Sana beşâret ki, Hz.Gavs-ı A'zam Abdülkâdir Bağdat'da mertebe-i mahbûbiyetle ser-efrâz ve neyl-i mansıb-ı tasarruf-ı âmme ile mümtazdır. Eğer onun hizmet-i âliyelerine teveccüh edip cehre-sây-i hâk-i pâ-yı devletleri olsan nâil-i sermâye-i matlab olursun. Ol dahi azm-i Bağdat ederek ruh-sûde-i dâmen-i Hz. Gavs-ı A'zam olduğunda dehen-güşâ-yı tekellüm olmadan ol Hazret buyurdu ki; "Veled senin mevzû-i meşîme-i kısmetin değildir. Biz kandan getirip pîçide-i kımât atâ edelim. Şeyh Ali bu resme temîme-bend-i gehvâre-i niyâz oldu ki: "Eğer veled benim nihâde-i âğûş-i kısmetim olsaydı, niçin bu kadar irtikâb-ı metâib ve meşâkk ederdim. Nasibimde ferzend olmadığı temeyyüz kerde-i sebbâbe-i yakînîmdir. Ama çünkü ruh-sûde-i dergâh-ı mahbûb-i İlâhî oldum. Faîz-i murâd olmaya ümîd-i kavî cilve-sâz-ı kenâr-ı kâbile-i emeldir. Zirâ hiçbir kimse dergâh-ı mahbûban-ı İlâhî'den dest mâye-i ye's ile rücû' etmemiştir

ای دركه لطف توپناه همهكس

سر كشته مكن خاطر و فريادم رس

Cenâb-ı Gavs-ı A'zam onun hâtır-ı şikestesine rahmederek: "Gel bir def'a zahr ki, benim zahrıma sâyeyde et ki; bir ferzend sülbümde bâkî kalmıştır. Onu sana i'tâ eyledim." buyurmakla. Ol dâhi bir mûcib-i fermûde-i amel edip hengâm-ı ruhsat-ı rücû'da buyurdular ki:[164] "Eğerçi ol ferzendi nâm-ı Muhammed ile tesmiye edersen ve lâkin lakabı muhyiddin ile şöhret-pezir olacaktır. Ali Arabî resîde-i vatan olduğunda hükm-i fâil-i muhtâr ile

avreti hâmile olup bir ferzend tevellüd ettiğinde kutbü'l-aktab-ı asır oldu. Onun kitâbe-i tâk-ı iştihâr olan musennefâtından "Füsûsü'l-hikem" ve "Fütühât-ı Mekkiyye" hâvî oldukları tarâvet ve nezâret füyûzât-ı tevhîd-i İlâhî ile ki; ol Hazret'in ser-zede-i menbe'-i dânişleridir. Onun isbât-ı fazlına şâhideyn-i âdileyndir. Bu cümle Cenâb-ı Gavs-ı A'zam'ın bir şemme-i deryâ-yı cûd-i telâtum nümûdlarındandır. Ve nigâriş-pezir evrâk-ı hülâsatü'l-irfandır ki; iş bu ümmet-i merhûmede iki muhyiddîn hırâmende-i fezâ-yı vücûd olmuşlar. Birine tasarruf-ı kudret inâyet buyurulmuş ki; Cenâb-ı Gavsıyyet-meâb Muhyiddin Şeyh Abdülkâdir (k.s.a)'dir ve birine dahi kudret-i tasarruf i'tâ olunmuş ki; Şeyh Muhyiddin Arabî (k.s.)'dir. Müellif-i kitabdan mervîdir ki: "Cenâb-ı Gavs-ı A'zam hazretleri her iki sıfat-ı mezkûre ile vech-i kemâl üzere muttasıf imiş. Ve ibn. Arabî her nesneye dest-res olmuş ise ol Hazret'in vesâtât-ı himmetleriyle olmuştur. Ve ol dergâh-ı âlem-penâhın hûşe cinân harmen-i mekârimlerindendir ve hem mervîdir ki: "İbn. Arabî kadem nihâde-i arsa-i vücûd olduğunda pederi onu Cenâb-ı Gavs-ı A'zam'a ihzâr etmeğin. Ol Hazret ona nazar-ı feyiz-i eser ederek buyurmuşlar ki: "Subhânallah! Bir şahs-ı acîb ser-zede-i sâha-i [165]zuhûr oldu ki, kendi asrında bizim lisânımız olacak ve bu zamana kadar evliyâullahın verâ-i perde-i kitmân ettikleri esrârın cümlesini izhâr edecektir. (نظم)

انانکه خاکرا بنظر کیمیا کنند

ایا بودکه کوشه چشمی بما کنند

Eyzan mervîdir ki: "Cenâb-ı Gavs-ı A'zam Hz. Şeyh Abdülkâdir Bağdat'a cânib-i Hakk'tan irşâd-ı tâlibân-ı Hakk'a me'mûr olup, âvâze-i havârik-ı âdâd ve ulüvv merâtib-i kerâmetleri menşûr-i her bilâd ve meşhûr-i her mekân olduğunda emâkin-i beîyde sakînlerinden bir derviş sâhib-i takvâ kasd-ı ziyâret-i Cenâb-ı Şeyh ile azm-i Bağdat etmeğin. Metâib-i kesîre ve mesâib-i vefîre-i sefer muâyene ettikten sonra Bağdat'a vâsıl olup ittifâken istabl-i espân ?? Şeyh onun güzergâhına düşmeğin, esbâb-ı huyûl-i hâssa reh-güzâr-ı nazardan imrâr edip zer-beft ve dibâ çullar ve tılaz bahirler? ve nükra mihlar müşâhede etmekle, dervişin

İ'tikâdına hâlel gelip bu resme tefekkür eyledi ki, bir kimseye bu denli ...?.....ve...?...mâlik ola, ona zikr-i Hakk'tan[166] ne halâvet hâsıl olacak. Hemen o mahalden rücû' edip bir mescide nüzûl etmekle bi-takdiri'llâh-i Taâla o gece bîmar olarak sahib-i firaş olmağın. Ehl-i mahalle onun hâline vâkîf olup muâlecesine sa'y ederek bir tabîb-i hâzık-ı nasrânî ihzâr etmeleriyle o tabib teşhîs-i nabz ve temeyyüz-i illet edip bu fakirin ma'cûn-i ilacı mevzû-i hakk-ı suûbettir." demekle ne olduğu istifsâr olduğunda: "Bunun ilacı filan cins et zebh olunup; onun kanı ile bu derviş gasledip ve kebâb-ı ciğeri ile tagaddî etmesidir." demeğın. Bu esnâda Cenâb-ı Gavs-ı A'zam ahvâl-i dervîşe vâkîf olup hâdimlerinden birine o bîmâr ile tabîbin ihzârını emretmekle hâzır olduklarında dervîş-i bîmârı cenb-i hücre-i hâslarında i'zaz ile temkîn ederek tabîb-i mezkûra buyurdular ki: "Bizim atlarımızın istablesine varıp herhangi et ki; kâbili devâ-yı dervîş ola; zebh ettirip dilediğın gibi a'mâl eyle." tabib birini zebh etmekle, kanıyla dervîş gasledip ciğeriyle tagaddî etmiş ise de; sıhhat-i tâm hâsıl olmadığından yarınki gün âheri zebh olunmağın. Tâ ki dervîş sıhhat-i tâm oluncaya dek o Hazret'in hâs atları bi'l-cümle gelûsûde-i sikkîn-i fenâ oldular. Ba'dehu dervîş şifâ-yâb olduğunda kasd-ı merâsim-i teşekkürle huzûr-ı Gavsıyyet-meâba hâzır olmakla henüz dehen-güşâ-yı senâ olmadan ol Hazret zebân-ı vahy-i tercümân [167]ile buyurdular ki: "Ey dervîş! Sen falan memleket ve falan taîfedensin. Bizim kasd-ı dîdarımızla irtikab-ı mihen ve meşâkk ederek iş bu diyâra vâsıl olup, ittifâkan reh-güzerin ıstable-i huyûlumuzda düşerek esbâb-ı espânımızı muâyene etmekle bu derde dûcâr oldun. Bu cümle minnetler bizim sübût-yâfte-i zimmetimizdir. Ve evvelki hâtırınıza hutûr etti ki; bir kimse bu kadar ...?... dünyâyâ mâlik ola. O kimse zikr-i Hakk celle ve alâdan ne halâvet-yâb olacaktır. Yakîn belki biz fakirlerin onlarla bir kâr ü bârimiz yoktur. Fe-emmâ o gün ki; sen vatanından bizim niyet-i ziyâretimizle rahle-cünbân-ı sefer oldun. Dergâh-ı Kâdir-i lâ-yezâlden sudûr-i fermân oldu ki: "Falan dervîş falan şehirden falan kavimden sana gelip vâsıl-ı Bağdat olduğunda ser-nihâde-i bister-i bîmârî olacak. Onun ilacı mümkün değil, illâ falan cins onun kanı ve ciğeri ile biz dahi sizin vüsûlünüzden mukaddem bu etleri muheyyâ ettik. Tâ ki mukassir-i hizmet olmayalım." deyu esbâb-ı nükra ve tılâ tabîbin bâb-ı fakirden mahrûm-ı

rücû' etmemesi niyeti ile âmâde olunmuş deyurek cümlesini o tabibe in'am buyurdular. Derviş ol Hazret'in sıdk-ı mekâline i'tiraf edip kendi tevesvesine nâdim olarak tabîb-i nasrânînin dahi vâkîa-ı hidâyeti hulûl ettiği cihetten kalbine sünûh ettiği dîn-i Muhammed, dîn-i Hakk'tır ki onun evlâdı bu resme sâhibi tasarruf-ı kâmilidir. Derhal kelime-i tayyibe-i şehâdeti zeban-güzâr ederek müşerref-i [168]şeref-i İslâm olmakla ihtiyâr-ı mûlazemet-i Cenâb-ı Şeyh edip cümle-i evliyâdan oldu. (سعدی)

سك اصحاب كهف روزی چند

پی نیکان گرفت مردم شد

پس نوح بابندان بنشست

خاندان نبوتش کم شد

Eyzan mervidir ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir hazretleri me'mûr-i kelâm-ı (قدمی هذه على رقبة كل ولي الله) oldukda kâffe-i evliyâ hâzır ve gâib meşârikda ve merâgıpte vaz'-ı rikâb-ı imtisâl eylediler. Mekr-i Şeyh Za'an(San'a) İsfehânî inhişâz-ı unuk etmemekle ol Hazret onun hakkında: (فعلى رقبة رجل) (الخنزیر)buyurdular. Ba` dehu Şeyh Za'an mürîd-i kamillerinden Şeyh Mahmud Mağribî ve Şeyh Ferîdüddin Attar'ı kendine hem-râh ederek kasd-ı ziyâret-i Mekke-i Muazzama ile kâdime-cünbân-ı sefer olmağın. Esnâ-yı râhde tâir-i nazar-ı Şeyh bir bâlâ-nişîn kasr-ı âlî şebistân-ı saray hüsn ve cernalde adîmü'l-misâl hacle-gâh-ı melahatde pirâye-dâr gunc ü delâl bir duhter-i tersânın dâm-ı gîsû-yi girih-girîne [169]düşmekle enâmil-i ihtiyarlarından kuvve-ı maske-i takvâ mefkûd olup, ser-rîşte-i akıl ve dinî elden bırakmağın. İbtılâ-yı aşkı ile o duhterin hayrân-ı müşâhede-i cemâli olup, o yerdeki o duhtere nazar eyledi.

ما وای هوس از نخل خواش تا بود مند

ز صد خواش بیک نظاره خورسند

Duhter-i tersâ dahi meczûb-i câzibe-i aşkî olup, tîr-i nazar-ı Şeyh onu dil-efkâr etmekle terk-i hurd ü hâb ederek bâlâ-yı kasrı neşîmen-gâh edinip cânib-i Şeyh'e dîde-rûz-i taaşşuk oldu.

نظر کستاح و دل در حيله سازى

بهم نردیده میکردند بازى

Pederi hâl-i duhtere vâkıf olup her-çend perde-keş-i istitâr ve imtinâ` oldu ise de mümkün olmadığı cihetten nâ-çâr Şeyh'in ihtiyâr-ı din-i bâtil etmesi şartıyla akd-i izdivâca karar vermeğın. Şeyh'den istimzâc olundukta - el-iyâz billah- kabûl-i dîn-i nasârâ eyledi. Namzed-i dâmadı olan kimse gerek kebab etmek için her sabah birkaç hınzır-ı beçe mevzû'-i çerâ-gâhtan ihzâr ederek [170]bir mâh bu resim üzere güzâr ettikten sonra miyân-ı damat ve arûsda akd-i izdivâç olunup şöyle ki; damadın bir eline şarap ve kebab vaz' olunarak dest-i diğereine dâmen-i arûs teslîm olunmak âdet-i me'lûfeleri olmağın. Şeyh rakabe-i itâatle teslîm-i rakabe-i zarâat ederek ser-germ-i hizmet olup her gün hınzır-ı beçeleri-gerdine(gerdenine) alarak cest ü çâlâk revân olurdu.İnkızâ-yı müdde-i miy'attan sonra resm-i arûs âreste olunup o duhteri zer ü ziverle pîrâste ederek Şeyh'in bir eline şarap ve kebab ve diğere yedine teslîm-i dâmen-i arûs etmeleriyle o ümmü'l-habâisi nûş ve kebâbı tenâvül irâde etmekle o zaman hem-râhı olan Ferîdüddin Attâr: (يا سلطان عبدالقادر! المدد المدد) [Ey Sultan Abdülkâdir yardım et yardım!] deyu feryâd etmeğın. Mücerred bu sedânın istimâ'ıyla a'zâ-yı Şeyh'e lerze ve zârî düşerek o şarap ve kebâbı elinden üftâde olmağla mütenebbih-i ahvâl olarak ser-nihâde-i sahrâ oldu. O zaman Şeyh Attar veche-i azîmeti kangi cânib olduğunu istifsâr etmekte Şeyh Za'an: "Ol kimsenin hizmetine ki, onun tîr-i duâsı isâbet-i nişâne-i icâbet eyledi. Tevcîh-i rûy-i inâbet eyledim. Tâ ki özr-hâhî-i sû'-i edeb ve isti'fâ-yı cürüm ve kabâhat eyleyeyim." deyurek reh-gîr-i Bağdât oldu. Vâsıl-ı âstâne-i Hz. Gavs-ı A'zam olduğunda tesvîd-i veche ve kayd ederek ol Hazret'in huzûr-ı devletlerinde çehre-i melâlinde sûret-i hâl zâhir ve peydâ ve pîşânî-i perîşânında nukûş-i nedâmet ve zakkûm-ı garâmet bâhir ve hüveydâ îstâde muvakkıf-ı [171] zarâet olmağın. Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb onun güşâyış-i dest ve gasl-i vechine işâret ederek kendileri dergâh-ı gaffâr-ı âmürz-gâra tevcîh-i rûy-i niyâz etmekle: "İlahi! Falan benden i'tirâf-ı hatâ ile müteşebbis-i dâmen-i tövbe ve istiğfâr olmağın. Kendi fazl ve merhamet âlem-şümûl ki; onun nakş-ı özrünü nigâşte-i levha-i kabûl edip cerîde-i

hatâsına "kalem-i keşide-i mağfiret ol." deyu istirham etmiş ise de hitâb-ı izzet vârid oldu ki; o dağ-dârına fermânı olarak: "Senin hakkında isâet-i edep olmuştur. Bu cihetten merdûd-i Cenâb müstevcib-i ikâb olmuştur." Yine o Hazret defeât ile onun isti'fâsına takdîm-i levâzım-ı istiğfâr ve istişfâ etmekle karîn-i kabûl olmayarak artuk onun hakkında arz-ı recâ memnû olunmak bâbında fermân-ı İlâhî sâdir olmağın. Bâ'dehu Cenâb-ı Gavs-ı A'zam her mesâlih zımında terk-i arz edip muvahhil-i uhde-i istihalleri kılınan merâsim-i ıslâh-ı ümûrden kefid-i ferâgat etmekle bu resme arz-ı âstân-ı celâlet bünyân-ı ilâhî kaldı ki, kaçan ki; pîrân Şeyh Za'an'dan hiçbir kimse dergâh-ı Kibriyâ'da dest-res-i mecâl-i istişfâ olmayarak onun hâli o dereceye vâsıl oldu kim; benim arzım dahi karin-i icâbet olmadı. Pes hatar-ı azîm hâsıl olmağın ve benim müridlerim hakkında göreyim Levh-i Mahfûz'da kıyâmete kadar ne güne muâmele olunup ne kısım mukâbele olunacak. Binâberîn bu misillü ümûrdan gûşe-kibr-i ferâgat olup, mesâlih-i ibâdı ki, sana havâle eyledim. Fermân-ı merhamet ünvân-ı [172] ilâhî sâdir oldu ki: "Şeyh Za'an'ı sana bahş edip a'tâ-yı kabâle-i ahd ederim ki; senin müridlerin madem ki tarikatındadırlar, tevbe ve îmansız dünyâdan irtihâl etmeyeler." ve bu ma'nâ üzere âlem-i melekûtda nidâ olundu: (الحمد لله حمداً متوافراً و اشكر له شكراً متكاسراً)

Eyzan mervîdir ki: "Bir vakit Bağdat'ta tâûn vâkî olup günde nice bin kimse fevt olmadığın. Cemâat-ı ahâlî cebin-sâ-yı huzûr-ı Gavsıyyet-meâb olup, beliyyenin def'i bâbında istigâse etmeleriyle ol Hazret buyurdu ki: "Zâhiren bu âzâr eser-i te'sîr-i harârettir. Ol giyâh-i sebz ki, bizim ruste-i havâlî-i medresemizdir. Onu sahk edip isti'mâl etseler ol illet def olur." Kelâm-ı hikmet-i irtisâm-ı Cenâb-ı Şeyh'i istimâ edenler bir mûcib-i fermûde amel etmeleriyle o illet onlardan ref olup sıhhat-ı kâmil buldular. Halk o giyâhı zerre zerre götürmüşler ise de bîmâr-ı tâûn bi-şümâr olduğundan, giyâh nihâyet bulduğuna binâen Cenâb-ı Şeyh feth-i hakka-ı dehân-ı inâyet eyledi ki: "Bizim medresemizden katre-nûş-i âb olan şifâ-yâb olur. Binâberîn halâyık gelip tecerru'-ı âb etmekle şifâ buldular. Ve bir dahi Bağdat'ta illet-i tâûn nümâyân olmadı."

Eyzan mervîdir ki: "Bir gün Cenâb-ı Gavs-ı A'zam hânelerine şeref-bahş-ı vürûd olup, Hz. Seyyid Abdülcebbar dahî pey-revleri olmağın. Vâsıl-ı enderûn oldukda peder-i büzürgvârlarını muâyene etmemekle vâlide-i mâcidelerinde "Cenâb-ı Şeyh teşrîf-i hâne etmedi mi?" deyu suâl etmeğın [173] vâlideleri: "Yok gelmedi" demekle ben akabince kadem bi-kadem yürürdüm. "Dâhil-i hâne oldu." demeğın. "Ol Hazret on beş gündür enderûn-ı hâneye girdiği yoktur." deyu haber vermekle Şeyh Abdülcebbar Cenâb-ı Şeyh'in ibâdetgâh-ı şebânesi olan hücre-i mutahharanın kubbesine varıp derûnundan muğlâk bulmakla ol Hazret'in derûn-i hücrede olduğu mâ'lûm olarak bâb-ı hücrede vukûf eyledi. Nısfü'l-leyl oldukta Cenâb-ı Şeyh feth-i bâb ederek buyurdu ki: "Hemîşe dâhil-i hâne olduğumda sen beni mülâhaza edersen ben ibâdullâhın kendi hânelerine âmed (ü) şüd edip kesret-i tenâsül ve tevâlüd olmak için nazar-ı nâsda dâhil-i hâne olurum. Ama hakikatında, hücreye duhûl ederim." Şeyh Abdülcebbar hoş-vakt olup arz eyledi ki: "Cenâb-ı Şeyh beytü'l-hâlâyâ vardığında bevl ve gâyetlerin zemîn bel' edip arak-ı mübârekleriyle revâyih-i tayyibeden kûçeler muattar olur ve beden-i nâzenlerine asla misk pâ-güzâr olmazdı. Bu cümle hâssiyet vücûd-i Muhammedî(s.a.s.)'dir.

Ol Hazret buyurdu ki: "Şeyh Abdülkâdir kendi ceddinin pey-revliğinden fânî olmuştur. (يا الله هذا وجود جدی لا وجود عبدالقادر) Pes binâberîn hemîşe sâye-bân-ı fark-ı felek sâyen pâye-i ebr olsa idi nolurdu?" deyu îstiskâ-yı mezraa-i suâl etmeğın. Halâyıkın benim hakkımda müştebih olup, zann-ı risâlet etmeleri kasdıyla iş bu ma'nâ terk olunmuştur." deyu emtâr-ı sehâb-ı cevâp eylediler. [174]

Eyzan mervîdir ki: "Cenâb-ı Şeyh-i A'zam Muhyiddin Abdülkâdir Hazretleri her gün altı yüz elli telâmîz-i müstaidîne tadrîs edip, kitâbı olmayanlara kendi kalem-i meymûn-i rakamlarıyla tahrîr-i sebk ederek î'tâ ederdi. Müteşebbis-i silsile-i irâdet olanlara kendi hattıyla ketb-i silsile-i tarîkat edip verirdi. Ve gasl için bizzat teveccüh-i havz u âb ederdi. Ve bir def'a ol Hazret'e ishâl-i batn ârız olmağın. Bir gece zarfında elli iki nöbet beytü'l helâyâ varıp ve elli iki defa gasl taze etmeğın, gılman ve kenîzeler

der-mânde olduklarından kasd-ı mütâbaat-ı cedd-i büzürgvarlarıyla (s.a.s) kendi yedleriyle teşebbüs-i mesâlih etmeğin. Esnâ-yı müsâferette nüzûl ettikleri mekâna kendi dest-i mübârekleriyle âsiyâbda tedkîk-i dakîk ederek tabh-ı nân edip taksîm-i mülâzımân-ı Hazret ederdi ve müteveccih-i ziyâret-i şerifleri olan kimselere merâsim-i tevâzû'la ta'zim ve tekrîm ederlerdi."

Eyzan Şâh Hâşim Bîcân hulle-pûş-i kâmet-i rivâyet olur ki: "Bir şahsın hil'at-ı mansıb-ı velâyet-i revnak-fezâ-yı dûş isdi'dâdı olmak taalluk-gerde-i irâde-i Cenâb-ı Ehadiyyet olduğunda, fermân-ı cihân-ı gerdân-ı Îlâhî şeref-bahş-ı izz sudûr olur ki; ol kimse piş-gâh-ı hilâfet, dest-gâh-ı taht-ı risâlet(s.a.s)'e götüreler. Cenâb-ı Nübüvvet-penâh'ın dahi vürûd-i emri olur ki: "Ferzendim Seyyid Abdülkâdir'e götürün. Tâ onun liyâkat ve istihkâk-ı mansıb-ı velâyetin [175] tecvîz ve mukarrer eylesin. Ol Hazret o şahsın istihkâk-ı velâyeti bâbında temhîr-i tasdik-nâme etmekle onun ismi sebt-i defter-i Muhammedî(s.a.s) olarak bâlâ-yı berât-ı risâle-i Cenâb-ı Şeyh fermân-ı Nebevî aleyhi ekmelit-tahiyye ile muzaffer olup dest-i mübârek Hz. Kâdiriyye ile hil'at-ı velâyet ona îtâ olunarak âlem-i gayb ve şühûtta ol kimseye velâyet müsellemler olup müteallikân-ı Cenâb-ı Gavsîyyetmeâb'dan mahsûb olur ve rûz-i kıyâmete dek iş bu makam refi' ve mansıb meni'de evliyâullahdan bir ehad ol Hazret'le mûmâsil ve müşarîk olamaz ve cemi' aktab ve gavsları ol Hazret'e tevessül ederek ondan istifâde ve niyâbet bulurlar.

Eyzan mervîdir ki: "Bir gün Cenâb-ı Gavsîyyet-meâb'ın zâhib olduğu mezhebden mezheb-i âhere intikâl etmek dâiyesi ser-zede-i hâtır-ı feyz-i mezâhirleri olmağın, heman ol gece vâkıada şöyle meşhûdları oldu ki; Cenâb-ı Seyyidü'l-mürselîn ve Hâteme'n-nebiyyîn(s.a.s) kâffe-i ashâb-ı kirâm ile kuûd etmiş olarak İmam Ahmed b. Hanbel hizmet-i nebeviyyede îstâde-i muvakkıf-ı niyâz olup, lihyesin girifte-i dest-i istirhâm ederek: "Yâ Resûlallah! Ferzendir Seyyid Abdülkâdir'e fermân eyle ki, iş bu pir-i za'îf cânibin himâyet eylesin." deyu arz etmeğin. Ol dest-gîr-i dermândegân-ı ümmet aleyhi ekmeli't-tahiyye Hazretleri onun cerîha-i temennâsına nemek-pâş-ı tebessüm olarak buyurdu ki: "Ya Seyyid Abdülkâdir! Bu merd-i pîrin

sûret-i iltimâsın nigâşte-i levha-i kabûl eyle.” Cenâb-ı Şeyh [176] dahi cihân-muta’-ı Nebevî (s.a.s.)’e binâen mezheb-i Hanbeliyye’ye dâhil olarak vakt-i subh musallâ-yı Hanbeliyyede hâzır olup, şîâr-ı mezheb-i Hanbelî ile edâ-yı salât eylediler. Mervîdir ki: “Ol zaman musallâ-yı Hanbeliyye’de imamdan mâ-adâ bir kimse mevcûd değildi ki, cemâatla edâ-yı salât oluna. Cenâb-ı Şeyh ol cânibe teveccüh ettikde kesret-i musallîden sff-ı musallâda bir mahal hâlî kalmadı. Eğer ol zaman Hz. Şeyh mütekallid-i şîâr-ı Hanbeliyye olmasaydı habl-i mezheb-i Hanbelî bürîde-sikkîn-i inkırâz olurdu.

Eyzan mervîdir ki: “Hülâsatü’s-sâdât Şah Ni’metullah Velî Kirmânî (k.s.a) kim, ulûm-i akliyede kendi asrının mümtaz ve müstesnâsı idi. Zamîrinde dâiye-i ziyâret-i Haremeyn-i şerîfeyn ve mülâkât-i ekâbir-i ..?.. azemetîn zâhir olup, ol zaman kutb-i Mekke meşâhîr-i meşâyıhdan İmam Abdullah Yâfiî olmağın -ki, dört vâsita ile mürîdân-ı silsile-i aliyye-i Kâdiriyye’den idi- onun ziyâretine azmedip, ziyâret-i haremeyn-i şerîfeyne vardı. Farîza-i hacdan sonra Hz. Şeyh Abdullah’ın hizmetine varıp zamîrinde tahayyul eylediği Cenâb-ı Kudve-i muhaddisîn-i vakt olmağın. Evveli oldur ki? Bu Hazret’ten semâ’-ı hadîs ederek ahz-ı sened eyledim ve kendi Cenâb-ı Gavs-ı A`zam Şeyh Abdülkâdir Hazretleri hakkında mütekallidân-ı mezheb-i İmâmiyye sahâbe-i sülûse hakkında bed-gümân oldukları gibi girih-bend-i sû-i îtikâd idi. Bir gün huzûr-ı Şeyh’de izhâr-ı tekallüd-i Mezheb-i Şâfiî etmeğın, Cenâb-ı Şeyh olur demekle. Ammâ aslâ teveccüh-i samîmîlerin kendi cânibine müşâhede etmediklerinden tasavvur etti ki, ref-i güft-gû-yi nâs için silk-i mürîdân-ı Şeyh’de muntazam olam, tâ Hazret benden yana nazar-endâz-ı iltifât ve inâyet ola. Bir gün: “Yâ Şeyhunâ! Kasd-ı tâmım budur ki, Hz. Gavs-ı A`zam(k.s.a.) sofrâ-güşâ-yı ni`met-i ifâzadır. Ol sofradan sukâta-çînlik ederek behremend olayım deyu arz etmeğın, Hz. Şeyh bu resme nevâle-bahş-ı cevâb oldu ki: “Ya Ni’metullah! Eğer şart-ı îtikâd-ı sahîh ile halka-gîr-i silsile-i Kâdiriyye olacak isen bâlâ-hâne olan halvet-hâne-i hâsımıza suûd eyle.” Seyyid Ni’metullah mesrûru’l-vakt olarak hurma ile memlû bir hânı vaz’-ı ser edip, pâye-i ûlâ-yı nerdebana kadem-nihâde oldukda lagzîde-pây olarak pâyîn-i nerdebana düşüp, bî-hûş olmağın, kendini bir meclis-i azîmde müşâhede kıldı ki, Cenâb-ı Sultânî’l

enbiyâ burhânî'l-esfiyâ kuûd edip meymene-i müteyemmenelerinde sahâbe-i kirâm rıdvânellahu Taâlâ aleyhi ve meysere-i müteyessirelerinde evliyâ-i ızâm (k.s.) cülûs etmişler. Ammâ cânib-i yemîninde kitf-i meal-kitf Hz. Ebûbekr Sıddîk(r.a) ve taraf-ı yesârında Hz. Gavs-ı A'zam kuûd etmekle, cümle-i mükâleme-i Cenâb-ı Risâlet-meâb(s.a.s) iş bu iki kimseye maksûr olup ve Hz. İmam Yâfiî makâm-ı ihticâcda olmağın, bu esnâda Seyyid Ni'metullah [176-b] câlis-i cânîb-i yemîn-i Server-i âlem kim olduğunu bir kimseden istifsar etmekle Sıddîk-ı Ekber olduklarını haber verip, taraf-ı yesârında olan şahısdan isti'lâm ettiğinde: "Gavs-ı A'zam Seyyid Abdülkâdir el-Geylânî'dir." deyu i'lâm etmekle, Seyyid kalbinde "ben miyân-ı sahâbede iş bu büzürgvâra ve zümre-i evliyâda Seyyid Abdülkâdir'e nâ-mu'tekid idim ve hâlâ bu iki kimsenin şanları huzûr-ı hâtemu'l-mürselîn(s.a.s)'de bu kadar azîm ve refî' imiş." deyu tefekkür etmeğın. O esnâda Cenâb-ı Fahr-i kâinât aleyhi efdalü's-salevât: "Ey Seyyid Abdülkâdir! Var ferzendim Seyyid Ni'metullah üzere vukûf eyle ki; vakt-i tevbesi ulaştı." deyu buyurduktan sonra Sıddik-i Ekber ile Gavs-ı A'zam veche-i hitâb ederek buyurdu ki: "Bu sözlerle münkir idi şimdi mu'tekid oldu." "Sen ey Veleddî Abdülkâdir! Bu def'a Ni'metullâh'ı dâhil-i tarîkat eyle." Cenab-ı Gavs-ı A'zam: Elhamdülillah Yâ Ceddî! İş bu Seyyid-zâde rücû-i akîde-i sahîha eyledi." deyu arz-ı beşâset edip İmam Abdullah'a buyurdu ki: "Bugün Ni'metullah bizim mahsûsumuzdur. Onu silk-i mürîdânımıza münselik ederek fâiz-i ni'metimiz etgil. İmam "bir-r'es ve'l-ayn" deyurek varıp destini vaz'-ı cebîn-i seyyid etmeğın, ifâkat-yâb olup, akîde-i bâtıladan ibâ eyledi. Ba'dehu İmam ona telkîn-i tevbe ederek dâhil-i tarîkat-ı Kâdiriyye etmeğın, ol cihetten Şâh-ı Ni'metullâh-ı Velî ile tesmiye olundu. [177]

خاطمه در ذکر نسب شریف غوث اعظم و بیان

ولادت انحضرت و بحث وفات او مزیل بذکر

اولادش و طریق اخذ طریقت و بیان کیفیت

ذکر طریقتش قدس سره

Zümre-i gevher-i şinâsân-ı nisâ lâîlâ-i esdâf-ı neseb-i Cenâb-ı Gavsiyyet-meâb'ı bu neseb üzere revnak-fürûz-i sübha-i ta'yîn etmişler ki, ol Hazret el-Ebû Hasenî ve el-ümmü Hüseyinî buyurdularına bînâen peder-i mükerrem leri Ebî Sâlih Musâ Cengî-dost (k.s.a.) ibn. Seyyid Ebî Abdullah ibn. es-Seyyid Yahyâ ez-Zâhid ibn. Seyyid Muhammed el-Mûris b. es-Seyyid Dâvûd b. es-Seyyid Mûsâ es-sânî b. es-Seyyid Abdullah el-Mûris b. es-Seyyid Mûsâ el-Cûn b. es-Seyyid Abdullah el-Mahz b. Hasan el-Müsennâ b. el-Hasan es-Simt -radiyallahü taâlâ anhum- b. Emirü'l mü'minîn esedullah el-Gâlib (k.v.) ve mâder-i şerifleri nâmı Fâtımâdır nâmet-i berekâtühâ binti es-Şeyh Abdullah Savmî b. es-Seyyid Ebî Cemâl b. es-Seyyid Ebî Muhammed b. Seyyid Tâhir b. Seyyid Ebû Atâ b. Seyyid Abdullah b. Seyyid Kemâl b. Seyyid Îsâ Seyyid Alaaddin b. Seyyid Muhammed b. Seyyid Ali el-Karz b. İmam Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed Bâkır b. İmam Zeynel Âbidin b. el-İmam Hüseyin b. Emîri'l-mü'minîn Ali ibn Ebî Tâlib (k.v.ve r.a.)(ذکر ولادت)
(انحضرت قدس الله سره العزیز)

Mervîdir ki: "Beyân-ı etfâl-i eser bu resm üzere temîne bend-i gehvâre-i haber olmuşlar ki, Cenâb-ı Gavsiyyet-meâb Hazretleri'nin mâder-i şerîfeleri resîde-i hengâm-ı ye'si velâdet-i sinn-i sittîn oldukda ol dürr-i yetîm-i velâyet sülb-i nîsân bâr-ı pederden sade-i rahm-i mâdere intikâl edip, sene-i seb'în ve erbea mie ziynet-fezâ-yı dürc-i tevellüd oldular" nitekim demişler.

(نظم)

در حسن و جمال شاه کیلی
هر کسکه بدیدگفت عشق است
تاریخ ولادتش زشاعر
هر کسکه شنید گفت عشق است

Vakt-i tevellüd-i şerifleri leyle-i ûlâ-yı şehr-i Ramazan el-mübârek olmağın. Ol hilâlde imâret-i ikbâllerine dâir beş nesne sûret-nümâ-yı levha-i

[179] zuhûr oldu. Evvel bu ki heman o gece Hz. Risâlet-penâh(sas) cemî' sahâbe-i kirâm ve eimme-i Hüdâ ve sâir evliyâ-yı ızâm ile vâkıa-i kutb-i kâinât nuru'l-Hakk ve'd-dîn Ebî Sâlih Mûsâ Cengi-dost hazretlerine gelip kudûm-i mevlûd-i mes'ûdi tebrîk eylediler ve ol Hazret'e Aleyhi's-salat ve's-selâm buyurdu ki: "Ya Veledî, Ya Ebâ Sâlih! (اعطاك الله ابقاء و هو ولدی و محبوبی و محبوب) (الله سبحانه و سيكون له شان فى الاولياء و القطاب كشانى بين الانبياء و الرسل). İkinci ol gece hatt-ı Geylân'da kat'an tevellüd-i benât olmayıp, kadem-nihâde-i mehd-i vücûd olan mevâlid bi'l-cümle mez-kûr olarak cemî'an mütelebbisân-ı hil'at-i velâyet oldular. Ve onların adetleri resîde-i derece-i hezâr ve yek-sad idi. Üçüncü ol gece ervâh-ı sâir-i enbiyâ ve rusul -salevâtullâhi aleyhim ecme'în-mutâbaat-ı Seyyidü'l- enbiyâ aleyhi efdali't-tahiyyâ ile hâne-i Ebî Sâlih(k.s.a)'e gelip lü'lü'-feşân-ı beşâret oldular ki, eimme-i ma'sûmîn(r.a.)'den mâ-adâ cümle evliyâ-yı evvelîn iş bu ferzend-i ercümendinin ser-nihâde-i zemîn-i itâatı olarak kadem-i mübâregini irâdet-i tâm ile vaz'-ı rikâb-ı kabûl edip, bu cihetle müstevcib-i terakkî-i derecât olurlar ve her kim onlardan gerden-keş-i inhirâf olursa üftâde-i zirve-i kurb olup, rehîn-i beygûle-i pestî ve girifte-i zincîr-i hirmân olur. Dördüncü ol ki inkizâ-yı şehir-i ramazana dek [180]

فى المهد ينطق عن سعادة جده

اثر النجابة ساطع البرهان

fehvâsınca hulûl-i vakt-i iftar olmadıkça tenâvül-i şîr etmeyip pistân-ı mâdere dehen-güzâr olmadı. Bu ma'nâda buyurur:

بدايت امرى ذكرى ملاء الفضا

وصومى فى مهدى به صار شهرتى

Beşinci ol ki, leyle-i mi'raçda Cenâb-ı Fahr-i Mürselîn(s.a.s) ol Hazret'in dûş-i arş-sâlarına vaz'-ı kadem-i mübârek ettiklerine binâen nakş-ı pâ-yı lâ-mekân pey-mây-ı nebevî ketf-i mübâreklerinde menkûş idi.

ذكر وفات انحضرت

Mervîdir ki: "Cenâb-ı Şeyh Abdülkâdir (k.s.a) hazretleri beş yüz altmış bir senesinde pehlû-zede-i pister-i maraz-ı mevt olarak, vefât-ı şeriflerinden yedi gün mukaddem hirâmende-i âlem-i ulvî olup, "Kendi mahbûbunla âgûş-ı visâl-i kudsiyyet ittisal ol." deyu fermân-ı [181]ilahî sâdır olmakla sene-i mezkûra Rebûlâhir'inin dokuzunda isneyn gecesi işâdan sonra azm-i dest-gâh-ı mak'ad-i sıdk edip revnak-fürûz-i Gülşen-i adn oldular. (k.s.a) (ورحمت الله تعالى عليه)

Mervîdir ki: "Rûz-i mezkûrda küll-i hûn-în-i âf-tâb medfûn-i merkad mağrib oldugunda Hz. Azrail aleyhi's-selâm dergâh-ı Rabbü'l-izzet celle sultâne'den bir nâme-i matvî getirip Gavs-ı A'zâm'ın ferzend-i kerâmîleri Kutbu'l-aktab Hz.Şeyh Abdülvehhâb'a teslîm etmekle merkûm-ı bâlâsı (يصل هذا المكتوب من المحب الى المحبوب) olmağın. Onu kiraat etmekle nâle vü zârî eylediler. Ba'dehû Hz. Abdülvehhab melekü'l-mevt ile mean mektûb-i ilâhî celle şâneyi getirip ol Hazret'e takdîm etmeleriyle Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb neşât-mend olarak cemi' mü'minîn ve muhibbîn ve muhlisîn için takdîm-i merâsim-i istiğfâr ve duâ edip ve rûz-i kıyâmete dek iş bu rûye üzere müdâvim olmalarına göre bende-rişte-i ahd olduktan sonra ser-nihâde-i secde-i istiğfâr oldular. Fâriğ olduklarında nidâ geldi ki: "(ارجع الى ربك راضية مرضية)" Ol zaman ol Hazret'in endûh-i müfârekatlarıyla âlem-i zâhirde sâdâ-yı girye ve zârî zâhîr olup, inbisât-ı müvâsaletleriyle âlem-i melekûtta neşât ve şâd-mânî peydâ oldu. Vakt-i mezkûrda fevt olarak Bağdat'ta Medrese-i Bâbu'l-Ezc'de defn olundu. Müddet-i ömr-i mübârekleri doksan bir senedir. Nitekim demişler: (قدس الله سره العزيز و نور الله [Aşk ile geldi, kemâl ile gitti] جاء بالعشق توفى بالكمال) ضريحه

ذکر اولاد انحضرت

Mervîdir ki: "Cenâb-ı Kutbiyyet-meâb hazretlerinin ağsân-i devha-i tûbâ karînleri olan evlâd-ı kîrâmîlerî on adet olmâğın, şöyle kîm, nişânde-i zemîn-i gülzâr beyân olunur. Şeyh Seyfeddin Ebî Abdullah Seyyid Abdülvehhâb(k.s.a) velâdet-i şerîfleri beş yüz yirmi iki senesi Şa'bân'ında olarak, vefâtları Bağdat'ta beş yüz doksan üç Şa'ban'ın yirmi beşinde vâkî olmuştur. Şeyh Şerefeddîn İsâ ki, ilm-i tasavvufta "Kitâb-ı Cevahiru'l-Esrâr"

onun musannefâtından olarak, Cenâb-ı Gavs-ı A'zam "Fütûhu'l Gayb" kitabını onun nâmına tasnîf etmeğîn. Vefâtları beş yüz yetmiş üç senesinde vâkî' olmuştur (r.a). Hz Şemseddin Seyyid Abdülazîz: Vefâtı beş yüz elli sekiz senesinde vâkî' olmuştur. Hz.Sirâceddin Ebu'l-Ferec Seyyid Abdülcebbar(k.s.a): Cenâb-ı Gavsıyyet-meâb'dan sonra câlîs-i seccâde-i Kâdiriyye idiler. Vefâtları beş yüz yetmiş üç senesi Şa'bân'ının on dokuzundadır. Hz. Tâceddin Ebûbekir Seyyid Abdürrezzak(k.s.a): Tevellüd-i şerîfleri beş yüz yirmi sekiz senesinde olup, vefâtları Bağdat'ta altı yüz yirmi üç senesi Şevval'inde vâkî' olmuştur. [183] (طبيب الله ثراه) Hz. Şeyh Ebû İshak Seyyid İbrâhim altı yüz târihinde şehr-i Zilkâde'nin beşinde vefat etmiştir. Şeyh Ebu'l-Fazl Seyyid Muhammed altı yüz senesinde vefât etmiştir(r.aleyh). Şeyh Ebû Abdurrahman Seyyid Abdullah(k.s.a.): Mevlûd-i şerifleri beş yüz sekiz senesinde, vefatları Bağdat 'ta beş yüz seksen yedi tarihinde vâkî' olmuştur(r.aleyh). Hz. Şeyh Ebu Zekerıyyâ Seyyid Yahyâ(k.s.a): Velâdet-i şerifleri beş yüz eli beş Rebû'l-evvel'inin altıncı gününde, vefâtları Bağdat'ta altı yüz senesinde vâkî' olmuştur(r.aleyh). Hz. Ziyâeddin Ebu Nasîr Seyyid Mûsâ (k.s.a): Mevlîd-i şerifleri beş yüz otuz dokuz senesi selh-i Rebû'l-evvel'de, vefatları belde-i Dimâşk'da altı yüz beş senesinde gurre-i Cemâziyelâhir'inde vâkî' olmuştur(r.aleyh)

ذکر طریق ان حضرت قدس الله سره العزیز

Âgâh ol Ey Azîz! Kaçan ki bir tâlib irâde-i sülûk-i tarîk-ı Kutbu'r-Rabbânî ve Gavsu's-Semedânî el-câmi' beyne's-şerîat-i ve'l-hakîkat-i seyyidî Şeyh Abdülkâdir(k.s.a) eylese evvelâ vâcib olur ki Şeyh üç defa sûre-i Fâtiha-i şerîfe okuyup, ba'dehu (ان الذين يبايعونك) [Fetih, 10] [184] ayetini (اجراً) (استغفر الله العظيم و اتوب اليه من جميع الذنوب) üç nöbet (عزيمًا) ya kadar kırâat ettikten sonra üç nöbet (استغفر الله العظيم و اتوب اليه من جميع الذنوب) deyu, ba'dehu yed-i yümnâsıyla mürîdin sağ elini tutarak telkîn edip şunu söyleyeler: (اشهد الله و ملائكته و رسله و اوليائه و الحاضرين من خلقه) kim ben huzûr-ı Hakk Sübhâne ve Taâlâ ve Resûlullah'da tevbe edip, kâffe-i zünûb ve hatâdan rücû' eyledim ve imtisâl-i emrullahı râgıb olup, mehârimden ictinâb ederek ictihâd-ı tâat kılıp Hüdâ'ya i'timâm ettim. Ve hizmet-i fukarâ ve mesâkînde sa'y oldum ve Hz. Şeyh Abdülkâdir'i kendime dünya ve âhirette şeyhliğe

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي (والله على ما نقول وكيل) kabûl eyledim
 (الحياة الدنيا والآخره) ilâ âhiru'l-âyet- dedikten sonra söylesin ki; bu yed dest-i Şeyh
 Abdülkâdir ve bu ahd ahdullah ve resuldür. Ba'dehu.....üzere müteveccihü'l-
 kible kuûd edip, gamz-i ayn ederek üç def'a la ilahe illallah dedikten sonra
 ihzâr-ı mikrâs edip şâribinden ve yâhut firâz-ı cübbesinden kaç kas? etsin ve
 cümle huzzâr Şeyh ile ve mürîd ile kıâat-ı fâtîha etsinler.

بيان ذكر طريقت انحضرت

Mürîd irâde-i zikr ettiğinde evvelâ üç def'a fatihatü'l-kitâb okuyup,
 [185] ba'dehu (الم ذلك الكتاب لاريب فيه هم المفلحون) a kadar ve âyetel-kürsî (خالدون) dek
 ve âmene'r rasûlü âhir-i sûreye değin kırâat etsinler. Ba'dehu üç nöbet (حسبنا)
 [Al-i İmra, 123] dedikten sonra cehren şürû'-i (الله و نعم الوكيل نعم المولى و نعم النصير)
 zikr edip (لا اله الا الله) desinler. Şöyle kim bir taraf-ı yesârdan (لا) deyip cânib-i
 yemîne tahvîl-i re's ederek o aralıkta (اله) demekle yine ism-i celâli vasat-ı
 kalbe getirip cânib-i yesârda (الله) desinler. Ta ki, istiğrâk-ı zikr ola. Ba'dehu
 ne olsa be'is yoktur. Ba'dehu zikirden fâriğ olduğunda üç def'a (فاتحه)
 [Ahzab, 56]-ilâ âhira-okusunlar. (ان الله و ملائكته يصلون على النبي) okuduktan sonra
 Ba'dehu (اللهم صلى سيدنا محمد كلما ذكره الذاكرون و غفل عن ذكره الغافلون و رضى الله عن اصحابه اجمعين و عن)
 (اللهم احينا و امتنا على حبهم واطفئنا من بغضهم و سبهم) dedikten sonra (التابعين لهم باحسان الى يوم الدين)
 ولا تجعل لاحد منهم و لامنا المسلمين فى اعناقنا غلامنه واجعلهم شفعا لنا اليك يوم القيامة اللهم ارض عن قطب الزمان و شيخ
 الوقت و الاوان الماشى على الكتاب و السنة قطب العرب و ال عجم و الروم و الاكراد القائل على رؤس الاشهاد (قدمى هذه
 على رقية كل ولى الله) كطب الربانى و غوث الصمدانى و قنديل النورانى كاشف الاسرار و المعانى اعنى به سيدى ابا عبد
 الرزاق محى الدين عبد القادر الجيلانى قدس الله سره العزيز (اللهم انفعنا من بركاته و بركات علومه و خلواته و جلواته و
 نفحاته و احشرونا فى زممرته و تحت لواء سيد المرسلين ايانا و والدينا و مشايخنا و معلمينا اخواننا و اصدقاءنا و محينا اجمعين
 و الصلوة والسلام على اشرف المسلمين محمد خاتم النبيين و على اله و صحبه اجمعين الطيبين الطاهرين والحمد لله رب
 العالمين تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب)

6.SONUÇ

Tasavvuf ilmi kültür tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Hz. Peygamber zamanında hâl olarak yaşanan tasavvuf sonraki dönemlerde ilim olarak neş'et etmiş ve kurumsallaşmıştır. Ribat ve tekkeler kurulmuş ve tarikatlar dönemi başlamıştır. Genellikle tarikat sayısı on iki olarak kabul edilir. Dünyanın dört bir yanında farklı adlarla anılan tarikatlar bu on iki tarikatın kolları olarak anılır. Bu on iki ana tarikattan birisi de Kâdirîliktir. Abdülkâdir Geylânî'ye nisbet edilen Kâdirîlik en eski ve en yaygın tarikatlardandır. Farklı bölgelerde Kâdirîlik'in pek çok şûbesine rastlanmaktadır. Bu şûbelerden biri de Hâlisîlik'dir. Biz de tezimizde tasavvuf tarihinin önemli şahsiyetlerinden Abdurrahman Hâlis Kerkûkî'nin hayatını ve "*Behcetü'l Esrâr Tercümesi*" adlı eserini incelemeye çalıştık.

Hâlisiyyenin kurucusu Abdurrahman Hâlis b. Şeyh Ahmed 1797-1858 yılları arasında Kerkûk'de yaşamış büyük bir âlim ve şâir, devrinin önemli bir Kâdirî şeyhidir. Kâdiriyye'nin seyr-i sülûk usûlünü, Kelime-i Tevhîd ve lafza-i Celâl'e inhisar ettirerek bir kısaltma yapmış ve bu ictihâdıyla Hâlisiyye kolunun kurucusu sayılmıştır. Aynı zamanda Bağdad'daki Kâdirî dergâhında ilk kez kudüm çalınmasına izin veren kişidir. Abdurrahman Hâlis'den sonra Hâlisiyye, halîfeleri vasıtasıyla Anadolu'da da yayılmıştır. Bu yüzden tezimizde Şeyh Abdurrahman'ın hayatı yanında halifelerinin hayatını da kısaca inceledik.

Abdurrahman Hâlis on dokuz yaşında iken babasının tavsiyesiyle Şattânûfî'nin "*Behcetü'l-Esrâr*" adlı eserini Türkçe'ye çevirmiştir. Tezimizin son bölümünde bu eseri yeni harflere çevirdik.

Behcetü'l-Esrâr Abdülkâdir Geylânî hakkında yazılan en eski ve en etraflı eserdir. Bu eser Kâdiriyye'nin ana kaynaklarından biri mesabesindedir. Dolayısıyla Abdurrahman Hâlis'in bu tercümesi tasavvuf tarihine ilgi duyanların çok istifâde edebilecekleri bir kaynaktır. Menâkıbnâme özelliği taşıyan eserde Abdülkâdir Geylânî 'nin hayatı, çocukları, tarikatı hakkında bilgiler de verilir.

Bu tez çalışmamızdan sonra bu tercümenin sadeleştirilerek geniş kitlelere ulaştırılması âcizâne temennîmizdir. Böylece bu ana kaynaktan daha fazla insan istifâde edebilir.

Sonuç olarak deriz ki Abdurrahman Hâlis Talebânî gibi zirve Őahsiyetler tüm araştırmacılar ve ilgilenenler için sonsuz ummandırılar. İnsanlık ve medeniyetimiz için en hayatî ihtiyaçlarımız onların hayatlarının satır aralarında gizlidir.

KAYNAKÇA

Abdurrahman Hâlis Talebânî el-Kerkûkî, **Kitabu'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerif-Dîvân**, İstanbul: Rıza efendi Basımhanesi, 1284

Ak, Mustafa Necati. **Behcetü'l-Esrar (Sırların Sefası)** Ankara:Yeni Matbaa1962.

Ayten, Yunus. "Şeyh Ahmed Talebânî el-Kerkûkî", **Sahâbeden Günümüze Allah Dostları Ansiklopedisi**. C.9, İstanbul: Şule Yayınları, 1996.

_____ "Dede Osman Avni Baba Urfevî", *SGAD.*, Şûle Yay., İst. 1996.

_____ "Hacı Muhammed Baba Kürkî", *SGAD.*, Şûle Yay., İst. 1996.

_____ "Hacı Ömer Hüdâî Baba Köğengî", *SGAD*, Şûle Yay., İst. 1996, c. 9.

Azamat, Nihat. "Kadirîyye",**DİA**, TDV Yayınları, İstanbul: 2001, XXIV.

Bağdatlı İsmail Paşa, **Hediyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,1951.

Baş, Haydar. **İmam Ali**, İstanbul: İcmal yayıncılık, 2010

Bostancı, Ali Haydar. "Hacı Mustafa Hayri Öğüt", **Sahâbeden Günümüze Allah Dostları Ansiklopedisi**. C.9, İstanbul: Şule Yayınları, 1996.

Bursalı Mehmet Tahir. **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Meral Yayınları

Cumhur, Abdülaziz. **Sultanu'l Evliya Hz. Abdülkâdir Geylanî**, İstanbul: 1981.

Çelik, İsa. Kadiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî, Erzurum: **A.Ü. Türkiyat araştırmaları** Enstitüsü Dergisi Sayı 38, 2008 s.159-184.

Devellioğlu, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları, 2007.

Gürer, Dilaver, **Abdülkâdir Geylânî Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, İstanbul: İnsan Yayınları, 1999.

Hayderîzâde İbrahim Efendi, Şeyh Abdurrahman Halis Talebânî,
Tasavvuf Cerîde-î Usbûiyyesi, sayı 4-5.

Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliya**, çev., Mehmet Akkuş,
İstanbul:Seha Neşriyat, 1990.

Muhammed Sâdık Vîcdânî, **Tomar-ı Turûk-ı Aliyye: Tarikatler ve Silsileleri, Melâmiyye, Kâdiriyye, Halvetiyye, Sûfî ve Tasavvuf**, haz. İrfan Gündüz, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.

Necati, Ömer, "Kerküklü Ziyaeddin Abdurrahman Hâlis", **Yeni Mesaj Gazetesi**. 26.Aralık.2001.

Saatçi, Suphi, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, "Irak (Kerkük) Edebiyatı"** ,Ankara: Kültür Bakanlığı,1997.

Terzibaşı, Ata, **Kerkük Şairleri**, Cumhuriyet Basımevi, Kerkük, 1968.